

B

725.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 725.

ס פ ר

קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים.

פרטיותם מבוארים מעבר לרף.

חלק ראשון

פירוש רבינו רב האי גאון
על סדר טהרות.

עם מ"ט ותקונים מחכמים שונים כאשר מבואר בהקדמתי.

וחלק שני

פזמים מגאונים קדמונים

עם הגהות ותקונים ובאורים מהחכם המגיה ומחכמים שונים

הופאתי לאור אני הצעיר בעמי

יהודא במה"ורר אלכסנדר זצ"ל ראזענבערג.

נמטר הדפוס י"ג אדר שני שנת

כה ברכה ושלם חכיני.

בערלין תרמז.

Friedländer'sche Buchdruckerei in Berlin.

חֹבֶרֶת א'

דף	
I	מכתבים והסכמות מנדולי הדור נ"י
IV	מדבר יהודא והוא הקדמת המ"ל
1	פירוש ר' האי גאון ז"ל על סדר טהרות
46	הערות ותקונים מהכמים שונים

חֹבֶרֶת ב'

1	סדר עבודה לר' יוסי בן יוסי
10	סדר עבודה לר' סעדיה גאון
18	סדר עבודה לר' יוסף בן אביתור
26	פתיחה לאזהרות של ר' סעדיה גאון*)
30	חרי"ג מצות לר' סעדיה גאון
39	אזהרות לר' סעדיה גאון
55	אזהרות לר' אליהו הזקן
74	שתי בקשות לר' סעדיה גאון
	חערות ותקונים לסדרי העבודה מהרב יחיאל מיכל זקש נ"י
84	ומהח' אוגנער
111	סדר עבודה אמה כוננת עם פתיחה להח' שמואל דוד לוצאטו
	קונטרס אחרון והוא קצת ליקוטים מפ"י הח' ר' חיים גאליפאפא
	על סדר עבודה לר"י בן אביתור עם פתיחה מהח' ולמן ן'
117	כ"ט שטערן

*) פתיחה זו מקומה הראוי לפני האזהרות.

הסכמת הרב הגאון חריף ושנון צדיק ועניו
טוב מזג ויקר רוח כש"ת מהור"ר יעקב
יוסף נר"ו ראב"ד דק"ק ברלין.

הרב המופלא הישיש מהור"ר יהודא ראוענבערג הקריב לפני
חבורי נאונים קדמונים קרושים אשר בארץ המה ומחשבתו להביאם
חתת מכבש הדפוס למען לא ימוש זכרם מחוך ישראל גם יש מהם
אשר חועלתם לא ימות והוא קצת פשט ופירוש המלות על סדר טהרות
מרכינו רב האי גאון ז"ל וסדר העבודה מן רבי יוסי בן יוסי הכהן
ז"ל ומן רבינו סעדיה גאון ז"ל וסדר העבודה ותר"י מצות כלולות
בעשרת הדברות ואזהרות (מוזכר ברש"י סוף משפטים) וב' בקשורת
ממנו נעתקו מסידור שלו כ"י הנמצא בעקד הספרים באקספארט
ואזהרות מרכנא אליהו הוקן (מוזכר בחוספות יומא ח' ע"א) וסדר
העבודה מרכי יוסף בן אביחור וסדר העבודה מרכי יוסי בן יוסי גם
כן קדמון והמביא לבית הדפוס קבע שם ספר הזה קובץ מעשי
גאונים קדמונים ולא לספר תהלת הקובץ הוה כאתי כי איכנה יעיד
עטלף שתום עין על והר השמש כי יהל ולא להודיע תהלת המחברים
אחותי קמתי כי נודעים המה זולתי וביחוד רבינו רב סעדיה גאון ז"ל
ורבינו רב האי גאון ז"ל אשר שמם נודעים לתהלה ולתפארת לכל
דורשי תורה וחכמה מחבוריהם היקרים אפס האמנתי לדבר על אודות
האיש המביא לבית הדפוס הקובץ הוה כי מהר"י הגל יוצא ונכנס
כביתי כמה שנים ומצאתיו יקר רוח וטרח ויגע על הקובץ הוה
להוציא כל טעות ומשנה אשר נפלו מהמעתיקים ולא שת עיני איש
עליהם רבת השנים ויען כי טרוד אני בלימוד עם בחורי חמד חק
דבר יום ביומו נוסף לזה העול והטרדות ממילי דמתא ורשמי לא
היה לי פנאי לעין בהקובץ הוה כראוי לכן שלח המביא לבית
הדפוס לחכמי ומנינו אשר המרו יסירו הקמשונים וחרולים אשר
נטעו המעתיקים למען יבינו דורשי תורה וחכמה רב טוב הצפון בדברי
חז"ל לכן ראוי ונכון להיות בחומכי נפשו ולקחת ממנו ספר הנכבד
הוה בכסף מלא וגם אני אקח כשיוגמר אי"ה כפי הכפר אשר ישית
עליו הרב הנזכר ולראי' כאתי על החתום פה ק"ק ברלין ט"ב שבט
שישו לפ"ק.

יעקב יוסף בהרב מהור"ר מרדכי ז"ל.

מכתב מהרב הגאון הגדול מעוז ומגדל צמ"ס
 וחריף צדיק וחסיד נזר תפארת ישראל נשיא עמו
 בארץ הקדושה תו"בב כבוד מהור"ר יוקיל בעל
 המחבר בכורי יעקוב וערוך לנר ראב"ד בק"ק
 אלטונא.

ינטה כנהר שלום אל כבוד הרבני היקר מו"ה יהודה נ"י.

על דבר אשר שאל ממני לשום עין עיון על פי רב האי
 גאון ז"ל על סדר טהרות אשר רוצה להוציא כדפוס ולהג' הטעיות
 אשר נפלו בהעתיקות וגם להראות המקומות של דברי חז"ל שנעלם
 מקום חננתם מהמגיה אשר קדמני הקשה לשאול כי המלאכה
 כבדה להגיה על פי אומד מבלי שיש העתקה אחרת להסתייע ממנה
 וגם אני עמוס הטרוות כל היום מבלי אוכל חת עת לבקר על כל
 שג' כאשר יאות אך עם כל זה כאשר העמים עליו המלאכה היקרה
 הזאת להוציא לאור ספר גדול הערך אשר קרוב לאלף שנים כמעט
 נעלם מעיני הרכנים השוחים בצמא אח דברי קדמונינו ז"ל אמרתי
 כל אמנע גם אנכי טוב מבעליו ולסייע בדבר מצוה ער מקום שירי
 יד כהה מנעת ופניתי מעט מעסקי לצרף ולטהר ההעתיקה מהטעיות
 אשר נכרות ע"פ דברי הנמרא והראשונים וכפרט ספר הערוך אשר
 רבים מפורשויו נמצאו שם ע"פ רוב באותו לשון ורק בשנוי מעט.
 אכן לשלוח יד להג' מדעתי ע"פ אומדנא ניתן מורא בלבבי והנחתי
 ההעתיקה כאשר היא אף כי נכר אשר מוטעת נהיתה ברבות הימים
 וכל המעיין יגיה כאשר יורה לו דעתו ושכלו. ותשואות חן לו על
 הזריחו אור דברי הגאון ז"ל על פני תכל ויהי נועם ה' עליו ומעשה
 ידיו יכונן.

כ"ד המדבר לכבוד התורה פה ק"ק אלטונא יום ו' עש"ק

לסדר נלק שנת ברית לפ"ק.

הקטן יעקב בלאא"מ מו"ה אהרן עטטלינגער ז"ל

הח"פ בק"ק הנ"ל והמדינה יע"א.

מכתב מהרב הגאון מוכתר בנימוסין ושלשלת
היוחסין החכם המפורסם כבוד מהורר אלעזר הלוי
איש הורוויץ נין ונכד לפנים מאירות ראב"ד
לקהל אשכנזים בוויין.

שמחתי על הבשורה כי יש את נפש נשוא הספר הלו ה"ה הרב
המופלג מוהר"ר יהודא ראוענבערג נ"י להוציא לאור הדפוס החדשי
רבינו האי נאון ז"ל על סדר טהרות אשר אתו בכתיבים מבית עקד
הספרים אשר בפאריש הבירה ומצאתי ראיתי כי הטיבו אשר דברו
הרבנים חכמי הזמן הי"ן במליצת מכתבם אודות הספר היקר הודו
וכי כשר הדבר לחמיק ידי הרב המוציא והמביא הנ"ל למען יהי לאל
ידו לכצע מעשהו, והנני כיהודא ועוד לקרא לבא אחריהם ולמלא את
דבריהם, וכלל המחויק בידו, ישנב ה' כעדו, וגם עלי בל"ג ליקח
ספר אחד במחיר ליעת צאתו לאור עולם. פה וויין הבירה יום
ב' ז' תמוז שנת תמים דעים לפ"ק.

הקטן אלעזר הלוי איש הורוויץ.

מכתב מהרב המאור הגדול מעוז ומגדל השנון
שוב מזג ויקר רוח חונ"זש כבוד מהורר ראובן חכם
לקהל ספרדים בוויין הבירה.

ברם אמרו מגלגלין זכות ע"י זכאי להוציא לאור העלמות
החכמה הטמונים בבית עקד הספרים אשר למלך צרפת יר"ה אשר
שם הבדולח החכמה ואכן שוהם המדע מקום אשר ממנו שאב וגם
דלה דלה כמה ספרים מתורתן של ראשונים הרב נאון עוזנו כמוהר"ר
חיד"א ולה"ה — אחריו בדק בן זכאי הוא הישיש הרב המופלג נכבד
במעלות תרומיות כמוהר"ר יהודה ראוענבערג נ"י ומצא אור יקרות ספר
אמרי שפר פי' על סדר טהרות מהנשר הגדול שר התורה רבינו
האי גאון עולם משוש דור ודור וצולקל מרגלית טמונה בלשכת
הגוים — לא שופה עין רואי — ויראה יהודה כי חמדה גנוזה וידר
נדר לד' לאמר אם לא אביאנו לעיני בני ישראל וחטאתי לאבי כל
הימים — כי כן עלינו מוטל להחויק ביד הרב הנ"ל למהר לקיים
את מוצא שפתיו טרם יעברו ג' רגלים וכלל השהיות פמולות —
וחלותי היא מן השמים יסכימו לסמוך את ידיו להוציא לאור מחשבתו
הטהורה כאשר פעל ועשה איש טהור הנ"ל בהוציאו לאור גם ספר
אור גולל השוכות רבינו יהודה בן הרא"ש ולה"ה המאיר לעולם כולו
בכבודו ובקדושתו — ואמרינן לפעלא טבא ישר כחך אריה יהודה —
גם אני הקטן עפר ואפר נכספה וגם כלתה נפשי לראות ספר רבינו
האי נאון עולה המיטה וברה יוצא מעל מזבח הדפוס להאיר עיני
במאור תורתו — ועלי בל"ג לקחת מהרב המדפיס כשינמר בעו"ה
ברוך תודה ונילה — פה וויין קמ"ר יום ג' כ"ב תמוז שנת ד'תרט
קודש לפ"ק הצעיר ראובן בכמוהר"ר יהודה ברוך ולה"ה עוב"ק בק"ק
ספרדים.

מדבר יהודא

הקדמת המוציא לאור

שמעוני אחי בני עמי הן נודע ביהודא ובישראל שני או ומקדם ימים מלפנים זה כעשרה שנים אשר הצלתי ממעמקי נשיה והוצאתי מאפלה לאור מטמון יקר חמדה גנוזה אשר לא ראתה אור זמן ועדן כמו חמשה מאות שנים ה"ה דברי אלוקים חיים תורת אמת אשר ממקום קדוש יצאו מהאדם הגדול בענקים עיר וקדיש רבנא יהודא בהרא"ש ולה"ה נשיא עם י"י קהל עדת ישורון בע"זי ק"ק טולטילה בספרד המדינה בימים ההם בעוד היחה כעילם גברת עדינה והמה בכחוכים נשאר לא ראו אור הרפוס להיורת לעונג ולשעשועים לכל צמא ומבקש לדבר י"י ער שקמתי אני בעו"הי נחתי לכסף מוצא להוציא לאור דבריו להעלותם על מכבש הרפוס לתחם לפליטה אל השרידים החרדים לדבר י"י ולדוכב שפתי שוכן עפר איש חי במיתחו רב פעלים המחבר הזה ולתת גם לו גם לי הדל והצעיר בעמי זכרון ביהודה לדורות ולעולמים אשר גלל כן קראתי בשם דברי הספר הזה זכרון יהודה בתחו כאמת זכרון לשנינו להאדם הגדול המחבר ולי הצעיר המוציא לאור הנקרא בשמו כמוהו גם הוא ואמנם כן בעת ההיא עוד הרימותי ידי אל י"י ונחתי בקולי קול יהודה ובאתי כמבשר במקלות ובשערים המצוינים בהלכה כי כפי פרושות ופני נשואות לגדולה מואת להאיר עיני בני עמינו שנית במטמון יקר מזה אשר חנני אלקי אבותי בו הוא ספר כתוב לרבינו רב האי גאון בן רבינו רב שריא גאון נשיא בעמו הנכבד הוקם על להאיר עיני עם הגולה בתורתו וחכמתו ונשיאתו בעת היחה עוד שארית ממשלה וניר ושררות הגאונים וראשי הגולה ב כל וגלילותיה והנידע לכל היותו משרידי השועים מצאצאי בית דוד ושלמה מלכי יהודא וישראל ועם היותו אחרון הגאונים בזמן בימים ההם אמנם היה אב לכולם וראש בחשיבות לכל ראשי הגולה ותופשי ישיבות אשר הנדיל לעשות בעמו להאיר עיניהם בתורה ובחשיה וחכמה וי"ח סכל אשר היו לפניו ואחרון על עפר יקום כי לא קם בישראל עוד איש אחריו למלאות מקומו בערכו לכהן פאר משרתו ונדולת נשיאותו ותורתו כנודע וכתוב בעדות סופרים נאמנים לבני עמינו בעל ספר הקבלה להרא"ב ובעל ספר היוחסין ז"ל ומי הו"ה זה ואיזהו האיש אשר יתברך בלבבו לאמרו כי ימלא כל גבורתו ישמעיע כל תהלתו אף כי אנכי הצעיר בעמי יפה שתקתי מדיבורי בגדולת ערכו ותהלת חבריו הנחמדים. ואמנם כמותו אחריו סמנו נשאר ברכה כמה חכורים וספרים אשר עד היום הזה (זה יותר משמונה מאות שנה) לא ראו אור הרפוס עוד וכחוכם באורו לסדר טהרות מטמון גדול ויקר לכל דורש אמת ומבקש דבר י"י אמנם לא נעלם היה ממראה עיני גדולי ישראל אשר חיו

בדורות סמוכים אחריו ואלה המה ראשי אלופי בית ישראל ואציליהם
 ר"נ בעל הערוך ורש"י ונכדו הרש"כ והר"ש המפרש לסדר טהרות
 אשר באורו ראו וכדבריהם מדבריו הביאו אפס מהכאים אהריהם
 עד עתה כמעט נעלם היה מעין כל חי ולא נודע אם שופתו עין
 רואי ממי וולחם עדי זה היום עשה י"י וחפץ למען צדקו כי יגדיל
 תורה ויאדיר וחנני כי בא לידי בכסף מלא העתק ממנו ואנכי
 בתומי נמתי כדעתי להוציאו לאור לזכות בו את הרבים ולהיות
 זכות הרבים תלוי בי ודברתי אני עם לבכי אחרת היא עמדי
 אחוזתי ולא ארפנו כל אהן שנה לעיני וחנומה לעפעפי עדי העלותו
 על מזבח הדפוס מהר ותיש ויאתו רבים לאור הגדול אור החורה
 הטהורה לרבינו רב האי גאון ששקעה שלא בעונתה ונדעך וזיה
 ווהרה מועד מועדים וזמן ועדן רב כזה ולמועד מועד עוד חשוב
 תופיע ותאיר שבעתים כאור החמה בהגלות נגלה ברק נגהה על
 פני תבל ויתענגנו בצוף לקחה כל דורש מדע וחכמה אבל שהדי
 בשחק היודע נסתרות אבי שבשמים כי לא נמנעתי מלמלאות ולהקים
 ככל אשר היה עם לבכי מאז ועד עתה מרפיון ידי ועצלותי מצדי
 חלילה אפס מודעת זאת לכל השערוריה הגדולה אשר נהייתה בקרב
 הארץ סמוך מיד בעת ההיא והחליפות והחמורות והמקרים אשר
 מלאו קצווי תבל עדי רבים חשבו למשפט כי פור התפוררה הארץ
 ועמודי השמים התפלצו ומלכד אשר כאחד משאר יושבי הלבד לקחתי
 חכלי מכל המקרים האלה עוד לי לכרנה לא הונח באלה ומצאוני
 עווני והוכיחי בחולי ומכאוב פנימי עו וחוק אשר לא נתנני לשאוף
 רוח חיים ואנכי לא האמנתי בחיי להיות מתהלך עוד על פני האדמה
 אמרתי נגרותי וחשכתי למשפט מה כצע כי אחל כמלאכה אם לפי
 רוע מצבי כל אבטח לכלוחה וגם הלמוני רעיוני ושרעפי בקרבי ענו
 כי על דבר אמת להעירני כאמרם אר"י מה יקח לבך לתת כספך
 מוצא כגלילות האלה בהדפסת ספר בלשון עברי ואתה ידעת ואונך
 שמעו דבר אחרוך מהאנשים אשר לא יבינו ספר אשר בעתים
 הללו רבים הם (גם בטרם עברו ימי החמורות והמכוכות הללו אשר
 שברו עמים עולם נחקו מוסרותיהם) המה נתנו בקולם לאמר מה
 לנו ספר בשפה העבריה אשר לנו כמגילת ספר החתום שפת כל
 נדע נשמע הלא נכריה היא לנו נחשבה השפה הזאת ואף כי עתה
 למועד כזאת אשר רבים הבוערים בעם יתכרכו כלבכם לאמור עוב
 י"י את הארץ ובגוים אין מלך ושר אין תורה בישראל הקהל את
 העם חוקה אחת לכל! הנה כל אלה אשר הסכו בקרבי להניא
 ולמנוע חפץ לבכי כאמת וכחמים ולהשביח ההדפסה היקרה מהם
 הנחמד הזה (אשר אנכי נתון לפניכם היום ברכה) עדי העת כי
 טוב להודות לשמו יתברך על חסדו כי נמל עלי וכחמלתו שבתי
 כמעט לאחני ועודני חי היום הזה על כן אודה יה ארוממנו
 במקהלות וכמושב וקנים בשער שערים המצוינים בהלכה אהודנו
 ועל כל הטוב אשר הגדיל לעשות בקרב הארץ הוא משמים הביט
 ויסד ארץ על מכוניה הוא אמר ויהי צוה ויעמוד להיות עולם
 כמנהגו נוהג הוא מלך עליון יושב בשמים על כסא קדשו ומלכי
 ארץ לעומתו יתהלכו לשבוע בעונג חבלם אשר חלק להם מכבודו
 כן גם יהודא וישראל עוד רד עם אל ורכו כמו רבו מהם נפקחו
 עיניהם לדעת כי נכוה מעל גבוה שומר ולא לקלים המרוץ ולא

לנבורים המלחמה וכל דבר לא יתכן טבלערין ועוד בהם שארית
אנשי קודש יודעי חין ערך תורת אלקים אמת וכי אין יתרון לאדם
בדי זהב ורכושו ורוב הונו אשר לא ילוהו במיתו בלכתו לעולמו כי
שם ביתו ואנכי גם אני מיד סמוך אחרי עלתה ארוכה למחלתי
ואחרי היות הרוחה על פני האדמה בזריוות ולא בעצלתים אורתי
עון לגשת אל מלאכתי מלאכת הקודש הדפסת ספר היקר הזה
אשר המה השרידים החרדים לדבר י"י בכל לב יודו ויברכו לשמי
בעד הדפסתי זאת כי הצלתי והאצלתי להם ברכה זה ספר תורת
האדם הגדול בישראל וכבודו כי רב הוא רבינו רב האי גאון
תפארתם בראשם העולה בתורה וחכמה ויחש ונשיאות למעלה לשם
ולתפארת ותהלה בכל תפוצות ישראל וכל איש בכני עמנו למגדול
ועד קטן ידעו נאמנה כי לו ולספרו דומיה תהלה ואם מוער הוא
ומעט הכמות אמנם כן אין ערוך לו לרוב איכותו כי מסקור מעין
נובע יצא ומבטן איש אשר לבו רחב כפתחו של אולם וכל רו לא
אנים ליה בככלי וירושלמי וברייתות ומדרשים הובאו הדברים
וכל משכיל ומבין על דבר אמת ידע ויודה כי ספרים רבים ונכבדים
יכריע הספר הזה בכף מאזנים וגם כי נבדל ורם ערך מחברו נגד
הרבה מגדולי ישראל עד כי בצדק יאמרו נא בית יעקב להבדיל
ערכו מערכם אם הם ככני אדם הוא כמלאך י"י צבאות והאמת עד
לעצמו לולא היתי ככול בתוחלת ממושנה מכבוד הרב הגאון החכם
המפורסם מהור"ר ש"י ר"אב"ד מפראנ בהבטחתו אשר הבטיחני זה
חמשה שנים לשלוח לי חולדות המחבר הזה מהדורא שניה ומבוא
גדול והערות אשר כוננו ידיו לספר הזה לרצפם ולצרפם בראש
הספר (וכנזכר הבטחתו זאת בחבורו המפואר ערך מלים וכמבוא
להשובת הגאונים הנדפסות בכרלין) או כבר יצא הם' הזה לאור
ימים רבים מקדם ומסוף מיד כאשר נחה שקטה הארץ וכאשר
עלתה ארוכה למחלתי אבל התמהמהתי עד כה פן ואולי יקים
רוטעכ"ת עתה דבריו אך כי קרוב ה' ירחים הבטיחני מחדש (כאשר
הראו באגרתו אשר הדפסתי לאמת דברי) שישלח מהרה ועדין לא
שלח לא אביתי לאחר הדפוס יוחר ולחכות על קיום הבטחתו למנוע
הטוב משרידי אחכ"י המיחלים ומצפים וצמאים לחוות דברי קודש
אשר יצאו מסקור האדם הגדול רבינו רב האי גאון נשיא עמו
ואמנם ידעתי גם ידעתי כי רבו גם רבו כס' זה חללי השניאות
מן הסופרים ומעתקים אשר לא הבינו דבריו וערכה לכבם להעלות
בו תקונים לפי דעתם ובחשבם לנטוע ענבים העלו באושים ועשו
רעה תחת טובה ועל זאת עלי לבי דוי כי אדע אנכי נך ערכי
וקטונתי מחות דעי לשלוח יד בינתי הדלה לטהר השניאות האלה
אפש אנכי בל מנעתי מלמלאות ידי תובתי ועשיתי עד מקום שידי
מנעת ושלחתי הקינטרסים ליחדי חכמי ישראל אשר בכל דור ודור
לא אלמן ישראל מגדולים חקרי לב ובכללם הרב המובהק הגאון
הגדול מעוז ומגדל צמ"ס וסו"עה נזר תפארת ישראל איש צדיק וחסד
כמהור"ר ויקיל עטלינגער נירו נשיא ואב"ד דק"ק אלטונה בעל
המחבר בכורי יעקב וערוך לנר הרושי גפ"ת והנשר הגדול אך הנוצה הרב
המאווה"ג מעוז ומגדל החכם המיפלג והמפורסם צבי תפארת ישראל
כמהור"ר נתן אדלר נר"ו אשר פרש כנפיו לאב"ד על כל מדינת
כריטניא והחכם הרשום ומיפלג הדורש וחוקר קדמוניות קולע אל

השערה ולא יחמא כמהורר **יעקב רייפמאן** למען המה בגודל חכמתם
 יטהרו ויצרפו כל דברי הס' הזה על נכון ואולם מעט הוא אשר
 עשו ואשר העלו והביאו זה מפאת למוד שיכתב דבר חק יום ביומו
 ומילי דמתא ומילי דשמיא ואלה מהם מפאת ענינים אחרים לפניהם
 אבל בכלל אמנה עשיתי חובתי המוטלת עלי לעשות לכרם חמד
 דברי הס' הזה והנה באחרית הס' ימצא הקורא דברי חפץ דבר
 בשם אמרו ולפעמים כוננו שנים לדבר אחד ואם לא רב הוא
 אמנם ערכם רב והנהנה מסרתי ג'כ לאיש נאמן רוח ואומן נפלא הוא ידידי
 ובחירי רצחה נפשי בו החכם המופלג והמפורסם החוקר המהולל והמפואר
 הרבני כמהורר **דוד האססעל** נר"ו (בעל המוציא לאור ספר הכוזרי
 הנכבד עם הרגום אשכנזי המהולל בשער בת רבים) ועסק במלאכת
 הקודש באמונה טרח וינע למציא המקומות מירושלמי ובבלי ותוספתא
 המובאים בס' הזה ורשם מ"מ בתחתית הנלוין ועתה יאמר נא
 ישראל יהודא עתה יודוך אחיך וערבה להם מנחתך מנחת יהודא
 עוד מלתי אמורה כפי רואה אני חובה על עצמי להודיע בשער
 בת עמי כי נהנתי טיבת עין וחפשתי במאוד מאיד להנדיל כבוד בית
 החוכרת הזאת ומצאה ידי בעו"הי להעלות ענבי גפן בענבי גפן
 ולצרף יחד תפוחי זהב במשכיות כסף יהיא שעמדה לי זכות הנאון
 המתכר ולל"הה נשיא בעמו כי זכיתי להשיג דברי נאונים וקדמונים
 לפניו להוסיפם ולהתאימם עם דבריו ה"ה המה כמה העתקות יקרות
 מסידור ר' סעדיה נאון הנמצא בעקר הספרים המהולל בעיר
 אקספרד ומה אומר ומה אדבר להעיר איש מכין על יקרת החמודות
 אשר הוספתי עוד תוספות מרובה וכי הוא זה **א) סדר עבודה**
לר' יוסי בן יוסי איש גדול מרבן שמו אשר נוסד מאתוליוס הכפירים
 ונכללספור כל סדר הבריאה והקורות מאדם ודור ודור אחריו עד נבחרו דוד
 יעקב להיות חבל אלקיו ונחלתו ומורע לוי תחתיו נרצו כהנים לעמוד
 ולשרת לפניו בבית הנדול והקדוש שנקרא שמו עליו ביום זה לשאת
 ולכפר חטאת עמו בית ישראל והיא על סדר האותיות מא' עד תיו כל
 אות עשר פעמים כפול **ב) סדר עבודה לרבינו סעדיה נאון**
 איש נודע בעמו ערכו מחבוריו היקרים והנעימים ולא מפי איש צעיר
 כמוני יצא מהלליו ג"כ על סדר הנל ובחמניא אפי (ג) האזהרות
 וסדר חרי"ג מצות מהנוכר ליום חג השכועות ומ"ה הקדושה על
 סדר נכון להבדילם מי מהם חובה לכל ובכל עת ועדן ומי מהם אלה
 חובות פרטים למיך לכהן לשופט וכדומה ומי אלה התלויות כמקים
 וכזמן אין ידי לבאר הסדור הנפלא הזה יתענג בהם כל הקורא והוא
 ישפוט בצדק ואני לא באתי הלום כי אם להעיר בקצרה **ד) תפילות**
ובקשות להנוכר אשר נודע ערכם לכל איש מכין בבני עמינו שכוחו
 ונבורתו של מחברם רב ועצום הוא לפלח ולבקע בדבריו לבב
 האומנם כי נס' יהיה גבר אשר לבב אבן בקרבו **ה) אזהרות מרבינו**
אליהו הזקן המפורסם לכל תורתו וצדקתו ואם נדפסו כבר מבעלי
 העתים אמנם לא נחקקו בספר שהיה מצוי לכל לדורות **ו) סדר**
העבודה לר' יוסף בן אביתור ז) סדר עבודה המתחיל
אתה כוננת מהחכם הקדמון ר' יוסי בן יוסי והערות ותיקונים
 לפיז'ים האלה מהרב הנדול המופלג והמפורסם החכם הרשום והדרשן
 המצוין כמהורר **ר' יחיאל מיכל זכש** נרו דיון בק"ק ברלין
 וכיאר המלות ומ"מ מבעל המניה החכם הנ"ל כי הפיוטים האלה

הם כאגרת סתום וחתום גם לאיש יודע ספר כאשר עין
 הקורא יחזה ויודח (ישלם לו יי פעלו וצדקתו אשר עשה
 לחבורים האלה כי לא למען כצע כסף עשה כל אלה כי אם
 לעטר כבוד הספר יראה זרע ויארץ ימים עם אשתו הנכבדה) והערות
 ותיקונים וב אורים מהבחור הרבני המופלג ה"ר חכם ומושלם כמה"ר
חיים יעקב בטהור"ב אונגער אלה הם הדברים אשר ראיתם הכרחים
 להקדימם בשער ומכאן ההקדמה להם הנחמד הזה אשר אשלחהו בעז"ה
 כהיום על פני תבל החוצה ואבטח כי כל איש אשר חנן לו יי
 נפש טובה ובמדע תורתנו הקדושה יודה ויברכני על הטוב והערב
 והמועיל הנצמח על ידי בהדפסה זו אך ידעתי כי כאשר אהיה
 לברכה לכל איש אשר חנן לו יי נפש טובה כן לא אמלט מהיות
 למטרה לחיצי המקנאים אשר היו ואשר יהיו חמיד כי גם אלה
 אשר עקרים בחינתם ואין לאל ידם גם להוציא לאור פרי חמד
 וולחם יתנו דופי בכל אשר יעשו אחרים וזאת היא חכמתם ותהלתם
 כי יאמרו האם אתה ילדתי את החוברת הזאת אם עשתנותיך והללו
 עמקי החוברת היש לך חלק ונחלה בה הלא נפשות גאונים קדמונים
 הולידו וחכמי זמנינו חרשו כנשר נעוריה ואתה עתה מה לך פה ומי
 לך פה אשר תחשב לך לצדקה ותהלל בה לאנשים האלה אשר
 אמרי ואומר להם כדבריתם כן הוא לא עשיתי מאומה אשר אתהלל
 בו כי אך יתהלל איש אשר הוציא אביו או אמו או מורו מבית
 האזורים ומלט נפשם מרדת שחת ואך יחשוב לו צדקה כי כאשר
 לא יתהלל איש לאמר חסיד הוא כי לא רצח נפש ולא חמס כן
 לא יחשב איש חסיד או צדיק אשר פדה נפשות אבותיו או מוריו
 מרדת שחת אך אתם אנשים המקנאים לי זכרו נא זאת ותשימו
 לב אם לא אני ולא אנשים כמוני אשר לא חלק להם יי בחכונה
 להוציא חרשות מלכם ומפיהם יוציאו דברים אשר לא נודעו לוולחם
 וגם מקנאת אחרים ומיראת החיצים אשר יורו בהם המקנאים לא
 יוציאו לאור גם ספרי חכמים קדמונים מה יהיה מנת כתבי קודש
 אשר עודם טמונים וסגורים בעקדי הספרים בארצות מרחק ומעבר
 לים ויתערבו בנוים והמה אסירי עוני וברזל ואין מושיע להם ואין
 קרא דרור אליהם! הלא עש ורמה יקננו בניליהם ויהיו לברות
 למו רעיונות הגאונים וחכמים ולשוא עמל המכהן ולריק ינע רבינו
 סעדיה ורב האי גאון ושאר גאונים וחכמים! ואמנם ידעתי גם
 ידעתי כי מעותד אנכי לחיצים ואבני בלסטראות גם מיחירי אנשים
 אשר חכמים הם בעיניהם ונגד פניהם נבונים אין עוד וולחם (כי
 כוחם וגבורתם בידיעת שבעים לשון חסר אחד ובמדעים שונים
 ובמדע חכמת תורת יי מה להם) וחזק לכבודם הוא כי יצא איזה
 חיבור לאור (גם אם הוא בשפת אמם) מבלעדם ומה גם אם הוא
 בשפת הקדומה הטורשה לנו מאבותינו הקדושים אשר היא שך
 בעיניהם המה יריבו אתי בחוקה וככפירים יחננו בקולם עלי מה
 הוא ומי הוא אשר ערב את נפשו להשית אלינו ולהיות בחברת
 אנשי השם נקוב כשם מוציא לאור ואין בכוחו לתר דבר מפיו
 לעטר כבוד הספר הנדפס ע"י בלולאות דברי תבונתו עוד רעה
 גדולה מואת כי הוציא לאור מחברת אשר נתחברה בשפת עבר מה
 לנו חלק ונחלה בספרים אשר נתחברו באחת מלשונות המתים אשר
 כבר נשכחה ואין זכר לה בארצינו! ועל חלונתם השניה אנכי אכף

ראשי לפניהם ואתן תודה להם ובמענה רך אשיבם כי בצדק וכמשפט ידברו כי גם אני לא טוב מהם וכמוהם כמוני אם יצא חכור לאור אשר לא בשפתי אבותי אין לי חפץ בו כי אין לי חלק ונחלה בו כן אין להאשים גם אותם אם בעין רעה יביטו על ספר כשפת עבר כי גם להם לא יאהה חלק ונחלה בספרים כאלה וגם אני לא בעדם הוצאתי לאור ולא אתן להם לכונה אך כי ישאנו עלי מי אנכי לנשת לכית הדפוס להוציא לאור מחברת זולתי אשר לא חלו ידי בה לא בצדק ולא במשפט יצרחו עלי ואשא עיני לכל שופטי משרים יראו הם וישפטו משפט אמרה הלהם חשברננה כ"י חוברורה גדולי ישראל וקדמוניהם כי מחכמים כאלה יהיה נאולה להם? הלא לא ראינו מעולם שהוציאו לאור מכ"י פסקי או פרושי הגאונים כי שפת העבריה בו יכוזו לה וכלשון עלגים היא להם נחשבה וטבע החול טבעם ואם לא מאנשים כערכי יצאו לאור אם לא חעוף ותעל הרמה במחנה כ"י היקרות והחולעים ישבעו ויתענונו כפרי עמל גדולי ישראל ולא השרידים מבני עמינו המבקשים דבר יי ע"כ מי יחוש לדברי אנשים כאלה מתי מספר וגם נער לא יכתבם ומי ישום לב למורא חיצויהם אשר לא יזיקו אצל אנשי אמת וצדק ובעדם לא אהיה נסוג אחור ולא אמנע הטוב מרבים אוהבי תורה ומוקירי חכמת גדולי ישראל היקרים כערכם באמת אשר כל ידע בעיניהם אם המוציאם לאור (איש נבער מדעת ידעת שבעים לשונות חסר אחת שפת תורת אבותי כמוני) לא יהיה מהם ומתמהם ורק אל הטוב הנצמח יראו יביטו ועל הטוב יזכר שמי אצלם וגם אבי שבשמים ירצה עמלי ויקבל תפילתי אשר אחתנו אליו בכל לב אנה יי אל תשליכני לעת זקנה אל תעובני ואל תטשני ככלות כוחי ואוני חדש נעורי כימי קדם והסר ממני כל חלי פנימי וחיצון כדי שאוכל לעלות לארץ הקדושה כאשר עם לבכי בלי"ג שלח ברכה במעשי ידי חוק את לבי להנות תורהך הקדושה לשמה ולקדש את שמך להוציא עוד ספרים כאלה וכאלה לאור הדפוס שלח עורך מקודש אשר עכך ישראל ישוכו אלך ולתורתך הקדושה בלבב שלם יאהבו תורה יכבדו חכמיה יוקירו שפת אבותם והשב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם וגם אהה תשוב אליהם ותובילם להר קדשך ותכנה היבלך במהרה בימינו ולא יסור שבט מיהודה עד עולם אכ"ר.

גם אודיע לא"כ כי הקונטרסים מהפיוטים קניתי אותם וחר משנה אחר קבלת המכתבים מה"הג על דבר פירוש רב האי גאון גם לא הודעת לי להם מהפיוטים אשר ספחתי אותם לחכור הנ"ל לכן לא נזכרו במכתבם.

המיכה יי למזכירי ולישרים בלכותם המה קהל עדת ישורון מק"ק הסבורג אשר היו ראשונים לחמכני בחתימת ידם לקחת ספר הנכבד הלז ועל ידם ובעזרתם הוצאתי לאור וזכות הגאון המחבר יעמוד להם שיאריכו ימים בטוב ונעימות.

וברכתי ברכת הדיוט תעלה לראש משכיר צדיק אביר ידיד ה' וידיד אנשים החורני האלוף המרוסם היקר והנעלה מאוד טיב מזג ויקר רוח פועל צדק וגומל חסד בניפו ומאודו הנדיב המפורסם ביתו וידו פתוח לרוחה רחיים ומוקיר רבנו ובצילו ינחו כל נכאי לב ויסצאו רוחה כבוד פו"מ מהור"ר אלעזר כ"ץ כנשר יחליף כוח ויאריך ימים בעושר וכבוד עד

ביאת הגואל עם לויתו לוי'ת חן החשובה והנכבדה והמהוללה טובה
מוג ויקרת רוח הנדיבה מנכ"ת יכלו ימיהם בטוב וחיי נעימות
בשמחות ודיעות ועל הטיב אונור שמם חמיד כי הטיבו עמדי כל ימי
היותי שמה ארחו אותי על שולחנם בארוחת כבוד כן יוכו להחזיק
על שולחנם ה"ח כל ימי חייהם.

ועל הטוב יזכר ידידי יקירי וצמידי (אשר הטיב רבת
פעמים עמדי ועם בני יחיו) האלוף המרום היקר והנכבד הנעלה
מאיד המשכיל טוב מוג ויקר רוח רודף צדק וגומל חסד בגופו
ומאודו רחם ומוקיר רבנן **כבוד מהו"ר ר' דוד גאלדשמיד**
שליט"א ישלם לו י"י פעלו וצדקתו ותהיה משכורתו שלמה בך י"י חילו ופועל
ידיו ירצה יזכה בנים עובדי השם ויארץ ימים בעושר וכבוד עם
לויתו לוית' חן החשובה והנכבדה והמהוללה מנכ"ת האננה חחיה
יכלו ימיהם בטוב ונעימות עי"ח ויוכו לנדלם לית ולח' ולמ"עט ואל
ישמע עוד שוד ושבר בנכולם כי אם ששון ושמחה באוהלים ונס יגון
ואנחה מלבכם.

גם לא אחשה מלהתפלל חמיד בעד הנהו צנתרי דרהכא ולכרכם
חמיד ה"ה האחים הנאחבים בחיהם ובמעותם האלופים החשובים
והנכבדים התורנים והרבנים טובי מוג ויקירי רוח פועלי צדק וגומלי
חסד בגופם ומאודם רחמי ומוקירי רבנן הנדיבים המפודסים ביתם
וידם פתוח לרוחה נטע נעמן ופרי שעשועים להם תהלה דומיה
כבוד פו"מ מהו"ר ר' יזולה ומהו"ר גומפערץ
ומהו"ר ר' שלם ומהו"ר ר' שניאור המכונה זיסקינד
כשמו כן הוא המכונים ניבירדער הירש אין האלבערשטאט
שליט"א ויעלו מעלה בעושר וכבוד עד אין קץ עם לויתם
לוית' חן החשובות היקרות והנכבדות המוכתרות בכל מידות
הנאותות לבנות ישראל טובות מוג ויקרות רוח הנדיבות יחיו ויכלו
ימיהם בטוב ונעימות עכ"ח ויוכו לנדלם בעושר וכבוד לית ולח'
ולמ"עט אנא י"י תשמרם נצח מכל צרה וצוקה ונגע ומחלה ואל
ישמע צוחה ואנחה בנכולם כי אם ששון ושמחה יהיה חמיד באוהלים
יראו בנים וכני בנים עוסקים בתורה ובמצות ויאריו ימים עד ביאת
הגואל אכ"ר אמנם ידעתי גם ידעתי כי לא יצאתי ככרתי ותורת
די חובתי להם לשלם נמול אחד מעשרה המור חסדכם הרב אשר
רבת פעמים נמלו עמדי אך אני אומר כמאמר ר"נ לר"י (תענית ד"ה)
ובמה אכרכם ת"ל חננם י"י תורה וגדולה (יוסף להם י"י עושר מאה
אלף פעמים) זולת תפילתי לאל חי שזכו לכנים זכרים ויהיו צאצאי
מיעיהם כמותם.

גם עתה אשלם נדרי אשר קבלתי עלי כבר לחקוק בעט ברזל
ועופרת השוערת חן ותודות להארון הנכבד האלוף המרום היקר
והנעלה פועל טוב וגומל חסד **כמהו"ר זעליגמאן נאטליאן** בעיר
ברוינשווייג שליט"א חסדו הרב אשר שימר אותי בעו"הי מכל צרה מידי
שנה בשנה כן ישמרהו י"י מכל צרה וצוקה וישלח לו ברכה והצלחה
ככל מעשי ידי וכל אשר יפנה יצליח וכנשר יחליף כוח כל ילך
שחות ובכל ימיו יהיה לו מנוח הדר יצרח ומעלה מעלה כחמר
יפרח.

דברי המוציא לאור יהודא ראזענבערג.

כתיב והייתם נקיים מי"י ומישראל.

ויען כי אני הבטחתי להאלופים הנכבדים אשר באו על החתום לקחה את פירוש רבינו רב האי גאון לסדר טהרות שיודפס עמו תולדותיו מהדורא תנינא להרב הגאון החכם המפורסם מהורר שי"ר ראב"ד דק"ק פראג על סמך הבטחתו אלי כמה פעמים כאשר יעיד על זה אגרתו אלי הנדפסת למטה ועתה איננו לכן מצאתי את עצמי מחוייב בדבר להדפיס האגרת אחרונה אשר כתב רוכ"ת אלי למען זכורת את עצמי וידעו כולם כי אין האשמה חלוי כי זוהי המכתבו אלי בלי שום שינוי.

ב"ה.

לכבוד ידידי המשכיל היקר שוקד על ספרי קדמונינו באמונה ירא אלקים וישר הולך מהור"ר יהודא ראזענבערג נ"י.
אחלי ידידי אל ירע בעיניו כי אחרתי לשלוח מעשי ידי עד עתה נגד הבטחתי ורצוני הטוב! באמת אין להעריך ואין להניד רוב הטרודות אשר לא לשמחת נפשי אפפוני עד כה ועתה הנני מבטיח עוד הפעם כי תקותי לשלוח בקרוב אי"ה את מאמרי אשר כפי ענ"ד לתועלת לא מעט יהיה להשלמת הכפר ובדבר ההנהות אשר הוסיף מחכמים שונים אין רצוני ח"ו להביאך לידי הפסד עוד הפעם אם תניח ירך מהם אחרי הוצאת עליהן כבר מכספך ולכן ינמור אותם כולם בטוב רק ישלחם בקרוב לידי*) למען לא יבוא איזה דברים כפולים אצלי ואצלם וכבר מצאתי איזה מהם מן הכתובים אצלי ואותם אמחוק ממאמרי אך זאת אתנה בפירוש כי על שער הכפר לא יזכיר את שמי כיחד עם כמה אנשים והכרירה בידו אם לאמר בסתם פירוש רבינו רב האי גאון על סדר טהרות עם הוספות והנהות מחכמים שונים או יאמר עם תולדות רבינו רב האי גאון מהדורא תנינא ועם הנהות עוד מחכמים שונים ולא יחר והנני ידדו דו"ש באהבה שלמה יהודא ליב כהן רפאפארט פראג יום ה' ז'ך חשוון הרט"ו.

אלה דבריו אחרונים מכלל דאיכא ראשונים ואמצעים. עתה אדוני היקרים תשפטעם מי האשמה. דברי המביא לבית הדפוס.

(*) ואני קשתי ומקרת לי קיים דבריו ושלחתי תו"מ לרוכ"ת.

דאל תמים דרכו ברוך שמו של מלך מלכי המלכים שכל מעשי
 תמימות שנאמר (6) הצור תמים פעלו ואמר (3) האל תמים דרכו
 אם דרכיו תמות הוא על אחת כמה וכמה וכת' (ג) אמרות ה' אמרות
 טהורות לא ניתנו מצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות (ד) וכי מה
 איכפת לו להקב"ה למי שהוא שוחט מן הצואר או מי שהוא שוחט
 מן העורף הוי לא ניתנו מצות אלא לצרף בהן לכך נאמר אמרה ה'
 צרופה וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות וכי מה איכפת לו
 להקב"ה במי שטבל במ' סאה למי שטבל במ' סאה חסר קורטוב
 הוי לא ניתנה תורה אלא כדי לצרף בהן את הבריות וכשם שהתורה
 כולה לצרף כך דקדוקי מצות שבה לצרף ניתנו מפני שמה בין נושא
 נכילה לנוגע בה אלא לקבל שכר ומה בין זב (לשכבת זרע) לשכבת
 זרעו של זב שזובו של זב מטמא במשא וכן הדין בשכבת זרעו של
 זב אף הוא מטמא במשא ושכבת זרע לשאר בני אדם מטמא במגע
 ואין מטמא במשא אלא לקבל שכר וכן שנינו אבות הטמאות וגו'
 מפני מה בכל מקום ששנינו אבות שנינו במניין אבות מלאכות מ'
 חסר אחת ארבעה אבות נזיקין וכאן בטהרות בלא מניין מפני שאין
 דינם שווה שאין שכבת זרעו של שאר בני אדם כשכבת זרע של זב
 וכ"ש בזובו ולא נכילה שהיא מטמא במשא כשרץ שטומאחו קלה
 שאינו מטמא אלא במגע וכי כיון שהשרץ טומאחו קלה מפני מה
 טימא בו הכתוב בעץ ובגד ועור ושק וכל כלי שנא' וכל אשר
 יפל מהם אל תוכו וכן בתנור וכירים שנא' וכל אשר יפל מנבלתם
 עליו יטמא וכן בורע שנא' וכי יפל מנבלתם על כל זרע וכי יותן מים
 על זרע שמא האמר שאין דין זה בנכילה והלא הנכילה טומאתה
 חמורה משרץ אלא שדיברה תורה בהווה שאין דרכן של בני אדם
 להביא שכבת זרע ולהפיל בתנור ולא נכילה להפיל בתנור והשרץ
 דרכו ליפול בתנור שהוא מצוי כבתים ולפיכך התחילה המשנה בשרץ
 ושנה אבות הטומאה השרץ בדרך המקרא ועוד הניח מקום לתלמידים
 לפרש לכך לא שנה כן אבות במניין והרי (ה) נפרש כל מעלה ומעלה
 מהם כמה הן הטמאות שהן מטמאין את אחרים בין אדם בין כלים
 כמגע ולא במשא וכלי הרס באויר ופירושו שהם אפילו נכנס טומאה
 באויר כלי הרס אע"פ שלא נגעו בו נטמא החרס באויר והן ה'טמאות
 והוא ששנינו בראש טהרות(ו) אבות הטמאות השרץ ושכבת זרע וטמא
 מת ומצורע בימי ספרו ומי חטאת ויש ב'טמאות שהן מטמאין את
 האדם בלא בגדים אם נגע בהם ואם נשא אותם אפילו בלא מגע
 מיטמא הוא אבל כלים בנגיעה הן מיטמאין כיצד כגון בגד על בגד
 ומצע על מצע או סל על סל או כל דבר שהוא מקבל טומאה והי.

(א) דברים ל"ג ד' (ב) תהלים י"ח ל"א (ג) שם י"ב ו' (ד) בראשית כ"ה פ' ו"ד
 (ה) וזכאן ועד סוף הקדמה ע"י ערך ערך דלס ל' (ו) היינו כלים.

אחר על גב חבירו והיתה נבלה על העליון הוא טמא והתחתון אינו
טמא בדין נושא וכל שכן בדין מגע שלא נגע והם נבלה ומי חטאת
שיש בהן כדי הזייה וה' טמאות יוצאות מן האדם ומטמאין במגע
ובמשא זוכו של זב ורוקו ושכבת זרעו מפני שאי איפשר שלא יהיו
בו צחצוחי זיבה ומימי רגליו ודם הנידה ומכל אילו אם נגע בהן
אדם או נשאם אפילו כל שהוא טמא אבל דם מגפתם ודמעת עינם
וחלב האשה מטמאין טומאת משקין ופירושו שלא יטמא מהם עד ג'
לוגין שהן רביעית רטל שהוא ביצה ומחצה ואם חלבה לרפואה טמא
כמו שאמרו ג' לוגין כולן נוגעים במים טהורין ונפלו מהן על הטהור
ג' לוגין נטמא והמקוץ דם לרפואה טהור אבל הויעה והלחה סרוחה
והרעי שהיא צואה טהורין וה' מהן שהן עושין משכב ומושב
ד' מהם בטומאה חמורה וא' בטומאה קלה ואילו הן זכ וזכה נידרה
זולדת ובעל נדה הן הדברים מיטמין כל כך ניטמו וכס מיטמין
אחרים זכ וזכה נדה וזולדת אם נגעו או נשאו אחרים בין דברים
שמקבלין משכב ומושב וכל שכן [טומאת מגע] בין דברים שאינם מקבלין
טומאת משכב ומושב אלא טומאת מגע בלבד ואילו הן דברים המקבלין
טומאת משכב ומושב כלי מתכות וכלי עץ כלי עור וכלי שק ובגדים
אילו החמשה דברים העשוי מהם לשם משכב ומושב חלוק מגען
שמשחטמאים נגעו בהן טמאין אילו טמאין הם ולא מטמאין אחרים
ואם עמדו או ישבו או שכבו או נתלו או נשענו עליהן נעשו משכב
ומושב ומטמין אחרים אבל כל הנוגע במשכב ומושב הוא מיטמא
ואינו מטמא אחרים שהטמאין אילו עושין משכב ואין משכב עושה
מושב וכיון שידענו שאילו הטמאין עושין משכב ומושב בעמידה וכשיבה
[ובשיכיבה] בתלייה ובשעינה כשם ששנינו הוכ טמא את המשכב בה'
דברים לטמא אדם ולטמא בגדים עומד יושב שוכב נתלה נשען כמגע
זכמשא ורצו חכמים לקצר הדברים ומצאו דיבור שתחתיו עמידה
וישיבה ושכיבה ותלייה ושעינה והיא מדרס כשכיל שנשא רוב גופו
של טמא על המשכב או רוב גופו של טהור על המרכב מיכן למדנו
שכל מקום שבמשנה טמא מדרס הוא משכב ומושב ומטמא אחרים
ובל מקום שאומרין טמא מת שמיטמא ואינו מטמא אחרים ומנין שכן
הוא דתנן (א) כל המטמא מדרס מיטמא טמא מת ויש מטמא טמא מת
ואינו מטמא מדרס ואמרו עלה (ב) לאיתווי סאה וחרקב ותניא (ג) והיושב על
הכלי אשר ישב עליו הוכ יכול כפה סאה וישב עליה חרקב וישב עליו
יכול יהא טמא תלמוד לומר והיושב מי שמייוחד לשיבה יצא זה
שאומרין לו עמוד ממקומך ונעשה מלאכתנו ואילו דברים מטמאין
הם בטומאת טמא מת ואינם מטמאין אחרים בדין טומאת מדרס
שהוא משכב ומושב כלי זכוכית וכלי חרס וכלי נחר ותנור וכיורים
וורעים הכלולים במים ומוכשרין משבעה משקין כאוכלין אבל משקין
לאדם אע"פ שאינם עושין משכב ומושב שהן טומאת מדרס אבל אדם
מטמא בגדים אם נגעו בו טמאים ואף אם נגעו טמאין את המשקין
ונפל מהן רביעית רטל שהן ביצה ומחצה על אדם טהור פסלוהו
לאכילת תרומה ובעל נידה שהוא חמישי עושה משכב ומושב בטומאה
קלה שהוא תחתונו כעליונו של זכ וזכה נידה וזולדת שהוא טמא
ואין מטמא אחרים ומנין שכן הוא דתנן (ד) והכותים מטמין משכב
תחתונו כעליון אי נמי עשר מצעות אהרדי מטמא להו פשיטא דהא

קא [דרים] להו אלא שחאה תחתונו של בועל נידה כעליונו של זב מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין [אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין] ובשביל כך אמרנו שבועל נדה עושה הוא משכב ומושב לטמאם טומאה קלה ומצורע מטמא כביאה כיצד שאים נכנס אדם עמו בבית אחד בשיעור אכילת פרס ושיעורין ט"ו כסף וב' שלישי כסף פת חטין ולא פת שעורין וכן אם נכנס אדם בבית מנוגע ושהא שם שיעור זה שאמרנו ניטמא חמור מכלם המת שהוא מטמא באהל מה שאין כולם מטמין שאם אפילו עבר הטהור או הכנים ראשו באהל שבו המת או אם נכנס המת (אפילו) ניטמא האהל וכל אשר באהל ובומן הוה טהרת המזוזאין לנו בשביל שאין מימי נדה ואנו בטומאה בארץ העמים עד שירחם המקום ויקיים בנו (א) וזרקתי עליכם מים טהורים ומה שהבטיח (ב) ביום טהרי אתכם וגם את הנביאים וגם רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

מסכת כלים^(ה)

פרק א (ב) וחסוכי בגדים פי חסירי בגדים כמות שאמרו (ג)
 וחסוכי בנים משמשין מטותיהן (ג) **אבן מסמא פי**
 אבן שהיא שומא בשביל (ג) ושומת על פיה כמו שאמרו בתלמוד נדה (ד) מאי במשא באבן מסמא כדכתיב (ה) והייתיה אבן חדה.
פרק ב' (א) וכלי נתר פי מאי כלי נתר אמר ר' יוסי בר אבין (ו) כלי מחפורת של צריף ופירושו כלים המדובקים במנביא שהוא בטייה שב וזה שב כמין אבנים הם ושורין אותן במים קודם שיצבעו הכנר ואחר כן מכניסין אותו בצביעות ואינו יוצא לעולם והצבעין מכניסין אותו בצביעות והוא כמות אבנים לבנים וקרקרותיהן פי' תחתית הכלים שהוא למעלה מן השולים שמו קרקרת וכיוצא בו אמרנו באחרית המסכתא (ז) שבכה שהתחיל בה מפיה טהורה עד שיגמור את קורקרתה קירות הכלי הן הדפנות לחמיות פי' על שם מקומן שהן מכית לחם כמו שאמרו חכמים על לשון זכר ישי בית הלחמי ולשון רבים לחמיים ולשון נקבה לחמיות הפכים הגלילים פי' על שם מקומן כלי שמן גליל ומנין שהוא כן שנא' (ח) ולקחת פך השמן ואומר (ט) ויקח שמואל את פך השמן והחבינות איכא דאמרי והאביונות חביות קטנות שנאמר (י) הנה בטני כיון לא יפתח כאובות (י) **לזכו פי'** [מסגרת] ל' מקרא ולזכין

(א) יחוקל ל"ו כ"ה (ב) זכיה י"ג ב' (ג) ככ"ו כמות טהרות (ד) מנבית י"ח א' (ה) דניאל ו' ט"ח (ז) דניאל ב' ט"ז (ח) ח"ו ל"ב י"ט (ט) ח"ו ל"ב י"ט (י) ח"ו ל"ב י"ט

1*

כלי חכמים ומנין שלוביו הוא עשוי בשביל קיבול ששנינו (א) הכנר מטמא משום ה' שמות ומסקנא כלי חרס מטמא משום כלי קבול וכל שאין לו תוך בכלי חרש אין לו אחוריים ואמרינן בהריה מוסיף עליו העץ שהוא מטמא משום מושב ואע"פ שאינו מקבל ובכלי חרש טהורה מפני שכלי קיבול מטמא בכלי חרש לבד **ואכוב קלאין** פי' כלי חרש כמין ומינון שקולין בו שנא' (ג) ישימך אלהים כצדקיה וכאחב אשר קלם וכך אני אומר בכל מקום קליות ואנווים וזה האכוב הוא מנוקב כדי שהאור ישלוט בכולן **וככבב** פי' כמין כלי שמכסין בו הסל של פת והוא של חרס ויש ששונים וכפכף ויפה הן שונין מן כפה עליו כלי **ומפיה** (ג) **שהתקינו** פי' טפיה זה דלי הוא של חרס כמו שאמרנו (ד) לטפיה אה' תתנו לו אלא כדי שישאב וישתה לצמאון שלו אין פהות משה עשר ועוד אמרנו (ה) שחור אל ישא שחורה שיוצא ממנה טפיה וזה פירש פתיא אוכמא ודומה לקרויה והוא נטל בל' חכמים כנון דלי **וחביות של שייטין** פי' חביות שהיא מוכנת לשחות בה על פני המים ושנינו (ו) ולא שטיין על פני המים **בשולי המחץ** פי' מחץ זה דומה לגח כמו שאמרנו לענין יין נסך (ז) הגח המחץ והמשפך של גוים ר' מתיר וחכמים אוסרין והלכה כחכמים **פנס** כלי שנותנין בו הנר מפני הרוח כדי שלא תכבה (ח) **חביות ניררות** פי' יש שמפרשין שהכיסוי מן הניר ואנו אומרין שעל מקומן שמן כן **חדוד** פי' זה היוצא מן הכלי כמין קנה שיצא ממנו המים ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר (ט) תחתיו חרודי חרש **הרונקי** פי' איכא דאמרי הרומקי פי' כשהן שולקין את הירקות ומוציאין אותן מן הקדרה ונותנין אותן לצד שמם רונקי (י) **גסמרא** לשון יוני פי' כלי חרש שניטלו אונין וכן בהמה שלא נשחטה כהוגן או נשברה רגלה שמה גסמרא **מיטרום** לשון יוני פי' הוא דיופי שאמר (ט) מעלין בדיופי בשבת ופירושו בלשון פרס פישבראין אלא שדיופי של מתכת וזו של חרס פי' דיופי ומיטרום קיתון חלול ודומה לכיפה והוא מנוקב למטה בעשרים נקבים כמלא נקב מחט ולמעלה נקב אחד כמלא כוש ואם הוא מלא מים וסתום מלמעלה אין מוציא מלמטה וכל זמן שמגולה ממעלה מטיף כמוציא פרוטות מלמטה (י) **והלמרין המתאמת** פי' קסת לשון ישמעאל מחברה בשנט ומנין שכן כדתנן באיך פירקין (י) צלוחית שפיה שקוע אינה טהורה עד שיטנה על צדה קלמרין אינה טהורה עד שיקבנה מצידה קלמרין של יוסף הכהן היחה נקובה (יא) **הלפיד** טמא פי' אכוקה שנא' (ב) וישברו הכדים ויחזיקו ביד שמאלם בלפירים **ובית שהועו של נר** פי' כך כלי נחושת והוא שקוע כמעט כדי שינתן בו הנר כטיית כלי שרן מניחין למעלה מן הפרח של מנורה ועל אותו כלי מניחין הנר והוא לשני דברים אחד שלא יתלכך הפרח של מנורה ואחד שיקבל שמן הנשפך מן הנר **המסרק** א' ד' מסרוק שר צרצור פי' ראש הלנין שדומה כראש הרימון כשם ששנינו (ג) ר' אליעזר אומר אף המסרק טהור וצרצור הוא לגין שפיו מכוסה בחרש ויש בו נקבים נקבים ומנין שהוא כן דתנן (ג) ר' יוסי אומר שני מקומות המערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה .

(א) כלים פ' כ"ז ח"א (ב) ירושה כ"ט כ"ב (ג) בנשכמתו הכוסחא טפי (ד) ב"ב ס"ג א' (ה) בכורות ח"ב ב' (ו) ר"ה ל"ב ב' (ז) ע"ז ע"ד ב' (ח) חינוך ח"א כ"ב (ט) עירובין ק"ד ח' (י) חקולות פ"י ח"א (יא) שופטים י' כ' (יב) עוקצין פ"ב ח"ג (יג) חקולות פ"ג ח"ג

פרק ג (ב) והטפי שיעורן פי' טפי זה דומה לפך אלא שהפך פיו רחב וטפי פיו צר שיוצא השמן ממנו טפה אחר טפה ומנין שהוא כך כדחנן א' והטפי אע"פ שפיו צר כל שהוא **(ה) בחודוק** קרויה פי' חדוק זה פירושו כמין עגול של עץ או מחכת שנותנין על הטפח שהוא קרויה והוא נטלה ולמה נקרא חדוק מפני שהוא דוחק וצר הכלי כמו שאמרו לענין ס' תורה כשהוא מחדקו (ו) **יבלית** פי' עשב ששמו יבלא בארמית ובטיית חייל ובלשון קודש חצוב כדאמרינן ג' המצר והחצוב ועוד ג' חצובא מקטע רגליהון דרשיעיא ושנינו ד' מפרקין ומייבלין הפיטסין פי' שהן דיקורי והן דני ודומין לקנקנים אלא שהקנקנים ארוכין ואלו עגולין כמו שאמרו ה' החוקע לחוך הבור או לחוך הפיטס **(ח) [מקום לשון יוני] (ו)**

פרק ד (ג) כמין התדרא פי' כורסי כשם ששנינו ארבע יושבת בקתדרא והיא גזוהרקא שולי הקורפיוס פי' כלי חרס שאין להם שוליים לשבת אלא יביאו כלי חרש אחר כמין גביע ומושיבין הקורף זה עליו **הכוסים הצידונים** פי' יש שונין קוסין וכילו אחד הוא ונקראו על שם מקומן עד צידון רבה ודומין לבויכין כששנינו ח' לא היו לבויכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם.

פרק ה (א) סופגנים פי' עיסה שלשה ועשוה כמין ספוג ושמו בטיית ניום ודומין להלין דלאביה **(ב) הכופח ט'** היכי דמי כופח היכי דמי כירה א' ר' יוסי בר' חנינה כופח מקום שפיתת קדירה אחת כירה מקום שפיתת שתי קדירות **(ג) עמרת הכירה** פי' בנין שסביב הכירה שמה עמרת **מרת** פי' כמין חצר שעודפת חוץ לכירה ושמה מרת כמו שאמרו י' בהצריהם ובמירוחם **(ד) כפר סיגנא** פי' מקום ששמו ככה **(ה) יורה** פי' דוד גדול שמו יורה **(ו) זה תנורו של עכנאי** פי' זהו שאמרו י"א כה שהיקיפוהו חשוכות כעכנא זו שהוא נחש ובתל' ארץ ישראל גופל במועד של חנינאי ויש לו ב' פירושים שהיה בו חכן ועוד אף שם זה נחש הוא **(יא) פטפוטים** פי' כמין נבשוש העולה מן הכירה שהוא עשוי לסמיכת הקדירה כדאמרינן בהבונה י"ג כל שהוא למאי חזי שכן היו עושין פטפוטי כירה קטנה לשפות עליהן את הקדירה

פרק ז (א) הקלתורת פי' בניין שהוא כמין קלרת שהיא כוז צורה ובסיס היא לכירה כמו שאמרו י"ג אבל לא את הקלת ופירש קלת בסיס לריחיים התחתונה והיא כמין קלת **(ב) הדכון** שיש בו כמין מכתשת של עץ וכירה עליו כדכתי' י"ד או דכו במדוכה **(ו) את הכנה** פי' שהוא בסיס לכירה כדכתי' ארץ הביור וארץ כנו טו).

פרק ח (ג) סרידה פי' הרגום מעשה רשת **מנהושתו של תנור** תחתיו של תנור כדכתי' טו) לענין ערות קלון לאשה יען השפך נחשתך וחרג' קלונך והוא תחתון לאשה **משקה טופח** פי' משקין שנשפכו לארץ או על גבי כלי ולא נבלעו יפה אם יש בהן ממש שאם מניח ידו עליהן נדבקין בידו ונעשית לחה שיעור כשיניח ידו על הבגד או על הכלי אם לא יודע מקום ידו זה משקה טופח ואם יודע מקום הנחת ידו טופח על מנת להטפיה **(ו) והקריץ בנתיים** פי' ככר עגול שמו קריץ וכך אנו מתרגמין

א) פרה פי' ו"ג ז' ז"כ כ"ה א' ג' נילא כ"ה ב' ד' שניעות ס"כ ו"ב
 ה) ר"ה כ"ח ו' כ"י חוקונו כ"ב ו' מתכות כ"ט ב' ח' פסחים ס"ד א' ט' שבת
 ל"א ב' י' כדאשית כ"ה ט"ו י"א ז"ח כ"ט ב' י"ב שבת ק"ב כ' י"ג ב"ב ס"ה ב'
 יד) במדבר י"א ח' טו) שנותל"א ט' טו) יחזקאל ט"ז ל"ו.

סלח מצוח גריצין פטירין (ו) בעיו של הנור פי חלון של מטה עם הקרקע בתנור ליכנס בו גוח כרי שיוסק שמו, עיין ולמה מפני שאין תמיד פתוח אלא פעם סתום פעם פתוח (ח) ככלו פי בעל מרחץ שמשלם לכני אדם (ט) [פורנה פורן בטיית] (א) אסמגורת גג כמין כיפה הבותים של מוריים פי קנקנין שדומין לקב.

פרק ט (כ) ומיניקות בתוכה פי גשחא בלישנא דרבנן ושמה עוד אדק ויש ששונין עדק כדאמרינן (ג) מטיפין מן העדק אלא שוו מזוכית ומיניקת יש מקנה ויש מכלי חרש (ו) **הקוש שבלע את הצינורה פי** מגול והוא פלך כדכתי' (ג) ידיה שלחה בכישור וכפיה חמכו פלך הצינורה פי צינורה בטיית מברזל הוא מלמד פי פרשנא בלישנא דרבנן כדכ' (ד) במלמד הבקר את הדרבן פי כמין מחט עכה נעוץ בראש המלמד כדכתי' (ה) דברי חכמים כדרבנות (ח) **מוצא פי** איכא דאמרי עני ירק סקא בטיית ובתלמוד מווא כי דאמר בקידושין) ההוא דקריש כמווא דירקא והוא פסולת של ירקות שניה פי וכן מוצא שניה הקשר השני של קנה שהוא דק ואינו עכה כראשון של שיפין איכא דאמרי שיפה ואיכא של חשיפה פי אלא של בטיית וחיטאני בלישנא דרבנן כדאמרינן) של חשיפה ושל גמי ופירושו איטני כולי ואורבני ויש שמפרשין שיפה קנה גומא והוא עולה על המים והן עושין ממנו מחצלות גמא פי קצב אל ברדי כי דגרסינן באין מעמידין (ק) ליתי שב שיפי.

פרק י (א) כלי גללים פירש כלים מצפיעי בקר כדכתי' (ט) כאשר יבער הגלל עד תומו (ב) **[כסיד ובניפסים פי** אלכולים ואל אספידאק בטיית דבר הוא שמלבנין הנשים פניהם וגם בארץ ישראל מלבנין בו את הכתם] **בחומר ובחרסית פי** והחמר היה להם לחמר חרסית (י) שמכתשין אותן ועושין מהן טיט שמו חרסית **[כבעץ פי** הוא כדיל' (י) (ג) **המחולחלת פי** הכיסוי שאינו קבוע בפי הכלי בהידוק שמו מחולחל כמה דאת אמר (י) ותחלחל המלכה (ד) **הכדור פי** איזברה בטיית כדכתי' (ג) כמלך עתיד לכידור וכתי' (ד) כדור אל ארץ מפני שהוא עגול שמו כדור והפקעת פי קבורתא בארמית וכובה בטיית שר גמי פי הינאנה גומא בלא ביצה שמו בארמית אורכאני ובטיית כררי (ה) **שגפסן פי** שעשאן בניפס שהוא אספידאק (ו) **בסינין יש או'** עצי הסנה אבל אינו אלא כמין שלב שמשלב את הקרשים ב' מיכן וב' מיכן בשגמיין פי איכא דא' בשגמיין ואיכא דאמרי בשגמיין כמין כיווראן עץ הוא והוא רך ואינו משתבר בין לח בין יבש ועושין ממנו כלים כמות אלו הצפחת **פרק יא (ב) הנגר פי** והוא בארמית כמוה רומניסי ומת דם בטיית מפרשין כמין מפתח כדתי' (טו) והפותות לדלתות הכית הפנימי ומגלסיא חרגום ואני אומר אבקתא בתלמוד כלי ברזל כמין כוס קמץ שבו הציר ומסיבת הדלת כדכתי' (טו) הדלת תסוב על צירה והצינור בלשון חכמים צינורא דרשא (ה) **הניקון פי** כדכתי' ומשקל קינו

(א) ככ"ו חקונוו בפ"ה (ב) עיובין ק"ד א"ג (ג) חשלי ל"א י"ט (ד) זופטוס ג' ל"א ה) קבלת י"ב י"א (ו) כ"ב ב' (ז) סוכה ט"ז א' (ח) ע"ז כ"ח ב' ט) ח"א י"ד י' (י) כדלצית י"א ג' י"א) ככ"י חקונוו בפ"ה (יב) חסמל ד' ד' (יג) חונב ט"ו כ"ד י"ד) יעניס כ"ב ט"ז טו) ח"א ז' כ' ט"ז) חשלי כ"ז י"ד.

ומתרגי' שיפונה והוא הפוך א) (ג) העשרת פי' חתיכה גדולה של כרול כדכ' ז) ודן ויון מאוול בעובונך נתנו כרול עשות ומתרגמינן בערקין די כרול החררה פי' עושין מן הכרול ומן הנחשרה כמין עונה מפני שמבקשין לעשות ממנה כלי תחלת הכלי הסוכב של גלגל פירש אופן וגלגל שהוא בכרה בטיית מסבבין אותן מכרול כדי שלא יסדקו הטיסים פי' הן רדידים ופחים כדכתי' ג) וירקעו את פחי הזהב ומתרגי' ורדירו ית טסי דרהבא מכני כלים פי' הם בטיסים כדכתיב ז) את הכיור ואת כנו ומתרגמינן בטיסיה מהוגני כלים פי' כמין אזנים יש לכלי אלא שהאזן יוצא מגוף הכלי והגן הוא דבר שאינו מן הכלי אלא מסוכב עליו מן מחולות ומתרגמינן חניגין ויש הרבה דברים הפוכים והוא גג הכלי שהאזנים קבועין בהם מו השחולת פי' ממה שנשתייר מן הכלי ונותר ועודף וסרח ושחל ממנו כדחנן ה) השחול והכסול זה השחול והם מה שנגרר מן הכלי כדכתי' ו) ויקח לו חרש מן הגרושים פי' איכא דאמרי מן הגרוטות חתיכות של כרול אשר יתאספו ויתקבצו כגון מחט שכורה מסמרות שכורים כדא' לענין מנורה ז) ה) החלמא פי' טיט עבה היא ששמה חלמא ועושין ממנה הכיורות דחניא ח) כיורת שעשאה מן החלמא ושוליה מן הגללים טהורה קלוסטרא פי' איכא דאמרי קלוסטא פי' קופלא והוא מרובע כמעשה קסת הסופר מחופה כדא' דלוסקום הנעול וקלוסטרא הנעילה ויש אומרים רומיסי כששנינו ט) נגר שיש בראשו קלוסטרא הפין איכא דא' אפי' פי' אלו השינייים הקבועין בפותחות ונכנסין בתוך הפורני ושמו בטיית רוש והפרנא פי' זהו הקולוסטרא שהפין נכנסין ברחובה מצד אחד ויש לפותא נקב שמכניסין בו המפתח ומרחים את הפין לחוץ ונפתח ואותה שערה פורש הפין מן הפורנה ויוצא ממנה ה) עקרב של פרומביא אותו הכרול של כלונס שהוא רסן והוא פרומביא ובטיית לגס והוא נכנס בתוך פי הבהמה כגון חמור או סוס שם אותו הכרול עקרב ו) פיקה של מתכת פי' כמין חטם של גמל וכמין תחתית המלפפין כשהן פותחין אותו כדחניא י) פיקה התחתונה היכור לעצמה ואין חיבור לתתיכות ועיקר הדבור מן יא) פקעיות של שחוי ושמייהו בלי רבנן קובורייא וסיסא והעימה פי' אי' דא' והאימא פילכא בטיית יב) ז) קרן עגולה פי' מכלי שיר והוא של קרן ממש כדכתי' ג) קל קרנא משרוקיתא וגרסינן בשבת יד) המחזיר קרן פשוטה פטור אבל אסור ומפרשינן שקרן של חוליות היא כשפרשנו במחזיר מנורה של חוליות בשבת ויש באילו קרנות עגולות ופשוטות והן נדבקין זו בזו בזמן שמומרין בה וכשמדביק העגולה יש בה עסק וקשה להדביקה יותר מן הפשוט לפיכך מחזיר בה קרן עגולה חייב חטאת פשוטה פטור אבל אסור הפרת והבטיס פי' הרחב שיושב בית שקועו של נר שהוא כבך בטיית שמו פרח ואמצעי העומד שמו קנה של מנורה ואותן ג' רגלים שהמנורה עומדת עליהן שמן בטיס ומנין שכן הוא דחניא טו) מנורה ברשות הרבים גבוהה י' טפחים ופרח שבראשה ד' נוטל הימנה ח) הסידה איכא דאמרי כובע שבמקרא קסידה

א) דבור זה שני לקמן בחכמה ח' ושם וקומו סלואו לו ב) יתקאל כ"ז י"ט
 ג) שנות ל"ט ג' ד) שנות כ"א כ"ח ה) כמרות וי' א' ו) איוב ב' ח' ו) חכמות
 כ"ח ב' ח) כלים פ"א ח"ב ט) עירובין ק"א ב' י) תוס' יבוקצין פ"ב יא) חולין
 קנ"ח ב' יב) נב"י וקומו בחכמה ב' יג) דניאל ג' ה' יד) ח"ו א' טו) שבת
 ס"ב ג' .

בלשון חכמים וגרסינן (בשכר א) סינורחא דברוך מויה דלא מכרבא
הכירון (כדכ"ג) וכידון ומתרג' ומחספא **והנקיון** (כדכתי' ג)
 ומשקל קינו ומתרג' שופיניה והוא הפוך **והמגפיים** פי' פומקי שהן
 כמין מנעלין של נחושת או של ברזל שנותנין אנשי מלחמה לפני
 שוקיהן שכשירוצו לא יגפו כדכתי' (ד) ומצחח נחושת על רגליו ומתרגמינן
 וטרקילין כדגרסי בשבת (ה) ולא במגפיים אמר רבא בר רב הונא
 פומקי ומפרשינן מסאני דליברא דנמטי דעמרה או דעוזה והיינו
 דגרסינן (ו) שלופו פומקייכו וחוחו לדינא **קטלה** פי' פחיכתה בלשון
 חכמים בארץ ישראל הולין אותן בצוואריהן ומכנקא בטיית **חוליות**
 פי' חומרי בלשון חכמים בטיית כרו.

פרק יב (א) של סימונות פי' בעלי חנויות (ב) אונקלי של
 כתפיים פי' אסמיה בלשון ערביא שבר וכשאוחו אונקלי
 קשור בחבל אסמיה וגר כדכתי' (ז) והשפתיים טפח מוכנים בבית
 סביב ומתרג' ועונקלייא וכן שנינו בתמיד (ח) תורת כהנים **ושר**
עיקון טהורה פי' רומה לשידה והיא מכלי הצידים כדחנן ט)
 באידך פרקין העקון והרטוב והכלוב טהורין (ג) **טני של מתכת**
 פי' כלי שהוא מחויק תרקב שהן ג' קבין שהן חצי סאה שהחנוני
 מנער בהן ארז הקדירה **והפרכיו** טהור פי' הקבועין בקירים
 כדחניא (י) אלו הן הייחוכן אלו שהחנוני מנער בהן את הקדירה
 ואלו הן הפרכין הקבועים בכיריים איכא דאמרי בקיריים **ושל אבן**
השעורה פי' צל המעלות חרג' טול אבן שעיא וכל'
 חכמים אורלוגין (ו) **ותלוי המדרגות** אלו אבנים או טסי ברזל
 ונחושת שהן בשביל בית המרחץ לאורידין העומדין לשרת את בני
 אדם וגודרין בהן רגליהן כדגרסי' בשבת (יא) ר' שמואל בר יהודה
 עבדא ליה אימיה מדרגתא דכספא **ונגלמי כלי מתכות** פי' כל
 כלי שהוא מוכן להחחיל ולעשות ועדיין לא נעשה שמו גולמי כדאמרי' (יב)
 ואלו הן גולמי כלי מתכות שהן טהורים כל שהוא עומד לשוף וכולי
 בהכל שוחטין וכן באדם עד שלא נזרקה בו נשמה היה שמו גולמי
 (ח) **האולד** פי' עץ שבתוך העץ לערב בו הריו ולחתוך עליו ראש
 הקולמוס המשופה שמו אולד **והמטוטלית** איכא דאמרי מטוטלת
 והמשקולות יש מפרשין אלו הבנאין שהן רוצין שלא יבא הכותל
 עקום מביאין חבל ובראשה ברזל ומכניסין ראש החבל בתוך העץ
 וחופסו כנאי בידו ושוקל בו הכותל ואוחו הברזל שמו מטוטלת ואני
 אומר זהו הברזל שהוא לטורטני שהוא קפאנית ויש מנחושת או ממיני
 מתכות שהוא מטוטלת ושמה בטיית רומאן ומשקלו זון ושנים וק'
 ואלף שבמאוניים שמש משקלות **והכירין** כדא' בכאבי אחרן (יג) מאי
 עכירין כבשי ואיכא דאמרי כידון **והכין** פי' בסים ויש מפרשין הכן
 והכנה פי' תכת ושאהין בלשון ישמעאל ויקראו אותו תכת שהוא
 עץ גדול וישקלו עליו הכספיים והמאוניים יקראו שאהין **והכנה**
 פי' כמין אמת הכנין ששמו חפא בלשון חכמים וכמין זה שמסרגלין
 בו הספרים **פירשע** פי' עץ שדומה לאשכרוע פוקסינון **גרופות**
של זית כאותה ששנינו (יד) זיתים לקוץ מניח שהי גרופיות ופי' שני
 קשרין עקר בטיית עקר קשר הוא **שתשלק** פי' וכשמביאין אותו

(א) ס"א ב' (ב) ש"א י"ז ו' (ג) ש"ב כ"א ט"ז ד' (ד) ש"א י"ז ו' (ה) ס"ב ח' (ו) שנונות לא ח"ו (ז) יחוקל
 וי' ו"ג ח' פ"ה ו"ה ט) כלים פ' כ"ג ו"ג י) ונחום ל"ד ח' יא) קחו"ו ב'
 יב) חולין כ"ה ח' יג) כ"ב ס"ז ב' יד) כ"ב פ' ח'

גופיות לעשות ממנו מלאכה מכניסין אותו כאשר עד שמוצא שלקו
כבר או יראה שיסדק

פרק י"ג (א) הסיף תליך וקשתני (א) וחרגום סייפך הפיגיון פי'
כדאמרינן מגלא רושינא **והשחור פי'** מספריים ולמה נקרא

שמה שחור שמשחירין את השער כדגרסינן (ב) משחילין פירות דרך
וזוג של ספרין פי' אלגס בטיית **מספרת פי'** יביאו רדיד של

ברזל ויחודו אותו משני ראשין ומכפלים אותו לצד אחד ושמו מספרת
(ב) קול גרפיין כשביל שהוא עשוי לגרוף מסא' כל' חכמים

כדאמרינן בחלקנ' שקלא ברוש מסא' אסטס בטיית והוא עשוי
לא לכבים וזה צורתו **מכחול פי'** מכחול זה לשני מעשים ראשו

אחד חד לכחול בו את העין וראשו אחד רחב לנקות בו את האוזן
וזה צורתו **מכתב פי'** מכתב זה לשני מעשים ראשו אחד חד לכתוב

בו את הלוח וראשו אחד רחב למחוק בו את הכת' שעל הלוחות
כדכת' (ד) מכתב חרות הוא מכתב פירוש הוא וזה צורתו **זומלסמרא**

אי' דא' תורכד כפא דפרולא דמסיקין ביה כוור דיקא ושחלין ביה בשר
ופי' זומלסט' עשה תרין דין עכיד תרתי עבדתא וזה צורתו **מזלג**

שלשת השיניים **(ג) חרחור פי'** שוביא דמרא בלש' חכמים כטיית
שהוא חותך משני צדדין **מהופו פי'** מקום הנקב שנכנס בו הקחא

כדגרסינן (ה) וא' ליה דלמא מפום בדיתא ארז דמעילין פילא בקופא
דמחטא **עושפו פי'** מחרישתו וכו' צד אחד של חציבא

דומה למחרישה **(ד) מגריפה פי'** כפא שבוחשין ומניסין בו את
הקדירה ושמו בטיית מגריפה וכן מגריפה שגורפין בה הטיט וזו

היא שאנו עסוקין בה **הסיט פי' ד'** אצבעות באילואנא שהוא גדול
שיעור הסיט שית בוטרתו **האיזמל פי'** חרנ' (ז) יעשהו במקצועות

ובמחוגה יחארהו ומחרנ' איזמלאן **והמפסלית פי'** כמין מעצד רחב
שהוא פוסל את העץ מן (ח) ויפסול שני **והמקדה פי'** כמו מרצע

שהוא מנקב את העץ **היסומן פי'** בראש חודו של סכין ושל מקדח
ושל איזמיל נותנין ברזל טוב ששמו צר כל' קודש ופולד בטיית והוא

חוסם פי' החרב כחוסם פי' החרב כדא' בכרכות (ט) **והרקני פי'**
ברזל נתנין בחוק העץ והוא עשוי לישע ולהחליק הנסרים והוא מכלי

הנגרים ושמו בטיית רוקאן וזה צורתו **(ה) חרירדה פי'** מחט ויש
לה שני ראשים ראשו אחד חד לתפירה שמו חרירדה **עוקצה**

פי' ראשו אחד ליכנס בו החוט שמה עוקצה **למיתח איכא דא'**
למיתוח אלו האורגים לוקחין מחט שכורה ונותנין בשפת היריעה

למיתוח יש ששונים מן (ו) וימתחם כיהל **ושר סמאין פי'** מחט
גדולה שתופרין בו השקים ששמה בטיית מסלה **חלודה פי'** חלונה

שעולה על הכרזל ששמו בטיית צידה ועוד שמה חלודה ואע"פ
שאין ראייה לדבר זכר לדברי (א) ומצהרים יקום חלד **צנורא פי'**

הברזל שעל הכוש שמוים בו **חפים אי' דא'** חפין אלו השיניים
מעל המפתח כדגרסינן (ב) עצם כדי לעשות חף אמר עולא חפי

פוחתת **של אלמוג פי' כן אי' (ג)** כי אחא רב דימי אמר הוסיפו
עליהן אלמונים אלמונים אלמונים בוטמא אלמונים בלוטי

אלמוגים ופי' בטיית מראי' מרגאנאן **שבטס פי'** כמו שפרשנו בטסים

(א) כדאשית כ"ד ג' (ב) ביצה ל"ה ב' (ג) בכורות כ"ז א' (ד) שמות ל"ב ט"א
(ה) ב"מ ל"ח ב' (ו) ש"א י"ב כ' (ז) ישעיה ח"ד י"ג ח' שמות ל"ד ד' ט' כדאש
ש"ל ביצה ע"ג ל"ד ח' (י) ישעיה ח' כ"ב יא' (יא) איוב י"א י"ז (יב) שנת ס"א ז'
(יג) ר"ה כ"ג א'.

תרגום 6) פחי הוזהב (ז) הכרומים פי' יש מפרשין זה העץ הגדול שהוא להקר בו המים ויש או' זה ברזל שהוא להוציא הדלי מן המים ולחלות בו כל דבר ושמו בטיית מוטאף המעבר אי' דא' המעדר מן 3) וכל ההרים אשר במעדר יעדרון כמין רחח אלא שהרחח רחב וזה שיניים שיניים כדי להעביר בה החבן ממקום למקום ודומה ליד של בני אדם המזרה פי' המזרה דומה ליד של בני אדם ויש לו כמו אצבעות כדכתי' ג) אשר זורה ברחח ובמזרה ונקרא על שם זרית החטים והמגוב פי' ומגוב עור דומה ליד של בני אדם ויש לו ב' ב' ד) כמין אצבעות והוא לנגוב בו החבואה המלוחלחת ח) מסרק פי' שמסרק בו אדם שער ראשו ווקנו ומלקטת זה המלקטת היא מכלי הספר והגרע והיא לוקטת את השער כשם ששנינו ה) ר' אליעזר אומר אפילו ליקטן במלקטת

פרק י"ד (א) הלבס אי' דא' הלפסי פי' ליבס קומקום גדול ופיו רחב ביותר אבל הוא צר יותר בקומקום ועושין בו מים חמים ומכניסין בו א' כל הכלים כגון קיהנות ודומה להן להדיחן במים חמין **הטפא איכא דא' הטפא לטיסא פי' ו** לטוש כל חורש גבר ית פרשיה (ב) **כמין חזיינא פי' כל מקל שנוחנין בראשו** שמן שמו כלשון קודש חזיינא (ג) **הקנטר של בנאי פי' כמין מטה** ושבת של ברזל שהוא לבנאים לחתור בו הכותל ושמו בטיית בורסי **והרקור של חרס פי אי' דא' הדקר סיכתא כמו ששנינו ט)** יחפור בדקר שלשלת של משוחות פי' אילו שמושחין ומודדין את הארץ יש שמושחין בחבלים ויש שמושחין בשלשלאות של ברזל כדי לצאת ממה שגרסנו י) לא העשו עול במדה זו מדה קרקע ד) **הקטרב אי' דא' קרטב פי' שני עצים יש מצד זה מן העול ומצד זה מן העול והן נקובין ומכניסין בחוך אותן נקבעין ושמו קרטב ואיהו קטרי ליה שלא ישטמו הכקר בראשו העול נקוב שני נקבים ושמן כנפיים ומהן יוצא הקטרב ונקראו מפני שהן ראשי קצה העול ולא העול בלבד אלא אפילו קצה הבגד כדכתי' יא) הן ישא איש כשר קודש ככנף כגדו ונגע בכנפו הסומך זה טמינו עול יש באמצע העול כמין טבעה גדולה בין ממחכה בין מעור בין מעץ בין מחבלים וכו נכנס ראש המחרישה וראש העגלה ומושכים אותו השוורים או שאר הבהמה ושם אותו טבעת בל' חכמים ובל' קודש סומק ובטיית אבדוליום מיניה אל חלקה ובארמית פרלא וארלא בטיית המחגר פי' זה מן העול אל כינאק בטיית וחוא החבל שקושרין אותו החת צואר השור יב) **והאבר תרגום עופרת והתמחויות פי' כמין קערות קטנות שיש לעול והוא ראש העול והוא חלק על ראש צוארי בהמה והעינבל פי' כשם ששנינו יג) לענין נזיר בוג של בהמה החיצון זוג והפנימי ענבל ושפופרת כמו קנה שגובהא דקניא שמה שפופרת כדא' במוזוה יג) נתנה בשפופרת של שעם פי' כמו שפירשנו דומה לכיווראן שישפנו פי' כדכתי' יד) ויקס דוד וירחץ יוסך ומתרג' רב יוסף ומשח ושף ח) **מפתח של ארכובה כדגרסינן טו) ומוזתא דבי' ר' דעבדין כמין נגר מפרשינן לא כנגר המוטל לגמרי אלא כי איסתורא כי שקא וכרעה דאדם******

א) שזות ל"ט נ' ב) ישעיה ו' כ"ה ג) ישעיה ל' כ"ד ד) שזיכים שזיכים כ"א
 ה) וזכות כ' א' ו) כדלשית ד' כ"ב ז) תכלים כ"ב ד' ח) ש"א י"ב כ' ט) בינא
 י' א' י' ב' ב' פ"ט ב' יא) חגי ב' י"ב יב) כויל ל"ד ב' יג) וזכות ל"ג ב'
 יד) ט"ז י"ב ב' טו) וזכות ל"ג א'

דרמי לנון כפופה דמיניה כיף ומיניה זקיף וכן מפתח שמתכפל בארכובה עם השוק שמו מפתח של ארכובה **ושל גם פי** ומפתח שהוא משוקע עם הרגל שאינו נכפל כמו ששנינו הוסיפו עליהן כמין גמא ואות יונית הוא וזה צורתו כמין ד' הפוך **והארפכם שר מתכת פי** כמו ששנינו יראה חטא כארפקס זו .

פרק טו (א) דרדור עגלה טרקטורין פ' חכית של עץ עגולה עשויה מלוחות לוחות ואע"פ שהיא גדולה כמו שהיא לעגלה

מטולטלת מלאה וריקנית וכן קצתות של מלכים **וקסתות שר מלכים פי' א' ד' קסטות כדגרסי' ה** האי קסטא דמוריסא בלומיא

קיסטא דחמרא בארבע לומי **ועריבת העובדן פי' כלי עץ כמין ספינה** והיא לעבודת הבורסי במיית גפנה **(ב) סירקן פי'** לשון יוני

הוא ושמו במיית טטפר כלומר שייפם בסיריקין כדפרשין **(ג) אנשי כשדים חקוקים כששר ואו' ג** וספון בארו ומשוח בששר או כרכמן פי'

כדכתי' **(ד) נרד וכרכום** והוא בארמית כירכמא רושקא ובל' ישמעאל ועפראן כלומר שיפה אותן הכלים בכורכום **דף של נחתומים פי'** נסר ולוח ומבלה גדולה שהוא לנחתום לישא וליהן עליה כשהן

ככרות בצק עד שיחמיצו שמו דף כדמתרגמינן **(ה) כרושים משניר קרשך עשו שן חורה כהנים סרוך פי'** כמין עריבה שהיא לחשמיש הנחתום

ללוש בו כדכתי' **(ו) את בנדי השרד ומחרגם לבושי שמשא גיפפן מארבע פי'** כדכתי' **(ז) ויחבק לו ומתרג' וכפיף וכן הוא הסרוד אם**

חבקו בצלעות אובעצים מד'רוחותיו **המערוד פי'** טבושאק בארמית ובמיית מורק ולשון אחר שובע **(ג) ים נפה פי'** מונכל אותן

ארג השער שמוציא קמה בלא סובין ומורסן שמו ים **(ד) מקל הבלשיים פי' א' ד' הבלסיין** אלו שמחפשיין ומפשפשיין במקל בין של

עץ בין של מתכת לראות ולידע מה בתוך כלי אחר שמו בלישא כדכתי' **(ח) ויחפש ומתרג' ובלש ושנינו ט** פשפש קטון היה לו שבו

נכנסין לבלוש את העורה **(ה) רחת פי'** כדכתי' אשר זורה ברחתי' ויש לו שם אחר עתר כדגרסינן **(א) מפני מה נמשלה הפלת צדיק**

כעתר' אלא מה עתר זו... כלי עגול והוא נקוב מבפנים בו סכניסין חמין ומשימין אותו על בטניהן בשביל הקור ושמו בלשון יון פקוס

(ו) המרכוף פי' אמרו שמצאו חלמוד כלים בארץ רומא ומצאו בו פירש זה הדיבור סוסיא דבר גווייתא דומה לאותה שגרסנו בלאתי

דבר צוחאי ואני אומר שזה מרכוף הוא כלי מארו לומר כדכתיב **(ז) ושררות בארוים ומתרגמינן סידרא דריכפת הבטינון פי'** כמין כנור

גדול שהוא נוחן לפני הבטן וכך מוטרין בו שיש בכנור שנחפס בידו ואינו נוחן לפני הבטן וזה נוחן לפני הבטן **(פירוש אחר' ג) כמין איזור**

של עור שנותנין בעלי אומנות ובעלי מלאכה לפני בטניהן כדי שלא יתלכלכו בגדיהן **הניקטמון פי' ד' הנקיטמון כדאי' בשבת י** ר'

אבהו אמר חמרא דאוכפא פי' חמור כלומר אלו הקטעין יש להם עץ בידיהם ומהלכים בהם **והאירום כדאי' בעגלה ערופה טו** מאי אירום

טבלא דחד פומא אביי א' דכובא

פרה ט"ז (א) תמחוי המזינין פי' קערה גדולה ויש בגופה של קערה מוון יש לבני אדם חשובים קערה גדולה ויש בגופה של קערה

ח) ע"ו ל"ד ב' ג) יתוקאל כ"ב י"ד ג) ידוים כ"ב י"ד ד) טה"ט ד' י"ד
 ט) יתוקאל כ"ז ה' ו) שנות ל"א י' ז) גדלשית כ"ט י"ג ח) גדלשית ל"א ל"ה
 ט) חרות ס"א ח"ו י) יטעיה ל' כ"ד יא) יבמות ס"ד א' יב) נו"א ח' ט' יג) ככל
 לוחלות החסרון וע"י ערוך ופי' ד"ט יד) ס"ו ב' טו) סוטס ח"ט ב' .

מגורות מגורות ודומין לקערות בתוך קערה גדולה ויש בהם כל מיני
 מזון מינים מינים הוא זני כדכתי' (א) וכל זני זמרא ומחרמינן למיניהו (ב)
 לזגוהי וכתי' (ג) בשמים וזנים **והאפיפורין** פי' יש מפרשין זה כסא
 שמניחין עליו הספרים ומתכפל ונסגר ומתפשט ונפתח כורסייא קטון
 שכשיושבין המלכים בקתדרא מניחין אותו כורסי קטון תחת רגליהם
 ושם אותו כורסי במקרא הדום רגל כדכתי' (ד) הדום רגלי וכן יש
 לפני תיבת ספר תורה וזה שם נופל באיך פרקין שלש פינקיסיות הן
 האפיפורין אלתכת לוח שיכתבו בו עליו כתב חשבין הודו א' לדי
 יכתבון פיה כתאב אל הינדי **המגס** פי' תרגום קערה מגיסחא
וקודר הבכלי פי' כלי עץ שדומה למקידה של חרס פי' קודרה
 בטיית כדגרסינן לענין גמין (ה) וזה היה חלקי חר' א' קודרו וחד א'
 מקלו (ב) **משיחסום** כיון שגומר אדם את הקופה או את הסל'
 וגומר שפתו היא חסימה ויקנב פי' לאחר שחוסם השפה ונשתייר
 קסמין קטנים ופוסקן וקוטען שמו קנובה כדגרסינן (ו) קינבא שרי
כלכלה פי' כמין קרטליחא הוא בקופא שמכלת הרבה ושמה בטיית
 בוניחא בית לגינין פי' גל אף בטיית ולגונין פירושו בטיית רטליא
 רטליא כדכ' (ז) ולוג שמן (ג) **הקנונים** פי' כמין סלים אטאבאק
 כדכ' (ח) אין מוליכין לבית האבל אלא בקנן **הקלתות** פי' קופות
 קטנות כאוחה ששינו (ט) גט לתוך קלחה **קואים** אי' ד' וסוגים קופות
 גדולות שדומים לסאה כששינו (י) אפילו מאוחו הסוג ואמרינן בכבא
 קמא (יא) הניר' חייא סוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ **קורים** פי' כדא'
 כביצר צולין (יב) אי נמי דקא גדיל שושירא ופירושו מין הוצין כמין
 ירשכי שהוא הוא אל דלבה ומתחילין ועושין הקופות דורין דורין
צפירות פי' כגון אלו שעושין לקופה גדילין וסוכבין אותן
 ותופרין אותן ומנין שזה צפירה לשון סביבה וחזירה הוא שנא' (ג)
 ישוב ויצפור ואומר (ד) באה הצפירה כלומר הגיע הגלגל אליך פירוה
 קדבלג אל דור אליך ומתרגימן איצא אלו הראאל מעני
 ודהב האל איתגלאית מלכותא ועטא לממלכה אל דאירה
 להתהלך אל אמאס (ד) **והערה** פי' נפואתה בל' חכמים
התרמל פי' טו) ובילקוט מתרגמינן ובתורמליה יכול זה הכלי של
 עור חמשת חמשה קבין שהיא סאה [חסר] (אלא) קב **קיהותיו**
 א' דא' קיהותיו פי' מסגרותיו ושמו בטיית עורי **אזניים** בטיית
 עילקונה כמין אזניים קטנות סביבות התרמל וכאלו אזניים של
 דיסקיות שיתן זו לתוך זו וסביבות השטיח (מכניסין) וסביבות הקטבוליה
 ומכניסין באותן טבעות של ברזל ומכניסין אזניים באותן הטבעות חכלים טו)
 וסוגרין אותן כהן ומנין שזה קיהותיו לשון סגירה הוא שני' (ז) לקרוא
 לשכויים דרור ולאסורים פקח קח **סקורטיה** פי' כדגרסינן בגמרא
 דנדרים (ח) מאי סקורטיה כיתונא דצלה **קטבוליה** פי' עור של
 מעלה קורין אותן בל' זוני אנכולי ושהוא למטה קורין אותו
 קטבוליה עור שמו בטיית גטע (ה) **פטוליה** פי' כמין קופה לגרונרת
 ששמה בטיית קוסרה איתין ומנין שכן הוא דחניא (ט) חותל של
 המרה ופטיליא של גרונרות מקטע ואוכל ויש בדברי חכמים פטילי
סיגור וחסינה טהורה פי' איכא דאמרי' וחיסיניה תרגום (כ) נהרסו

(א) דמאל ג' ה' (ב) נראשית אז י"ב (ג) דה"ב ט"ז י"ד (ד) ישיגיה ס"ז א'
 (ה) גיטין ס"ח ב' (ו) ביצה כ"ב א' (ז) ויקרא י"ד י' (ח) ו"ק כ"ז א' (ט) גיטין ע"א'
 (י) דוחא פ"ה ו"ו (יא) כ"ח' סס הגרסא חשני וכיורשלוני פ' ב' הלכה ד' גורס סוג (יב) סכסכים
 פ' ב' א' (יג) שופטים יד' (יד) יחזקאל י' (טו) ש"ל י"ז ח' (טז) נראה שכלל ברזל כיון אזניים
 ומכניסין בלותן טבעות חכלים (יז) ישיגיה ס"ח א' (יח) כ"ה ב' (יט) ירושלמי פ"ד דשבת כ' ואלל א' י"ז.

ממגורות חוסינא לשון רבים ולשון יחיד חסינא ועשויה מן הוצא ונוחנין כו חטים **סיגניות של עלין** פי' עושין כמין קלת קטון מן עלין ומכניסין בה פירות ואינו אלא כלי עריי וסוגניות עיקר מן א) סוגה בשושנים **חותל** פי' יש לו שמות שנים בלי' חכמים פרפיסא (תוקלא) [תחלא] **ו) קסיא של זורי א' דא' קיסיא ו) המלקוט** א' דא' והמיקלט **והחיסום** פי' כמין מצודה קטנה מן חבלים לחסום פי השור והגמל **והמרד של דבורים** פי' כמין דף וקרב ולוח שהוא נוחן לפני כורת דבורים שכשיכואו הדבורים מן המרעה ינוחו במדף קודם ואח"כ נכנסין לכורת **והמנפא א' דא' מנפא בלישי'** דרבנו מרוחא מרוחה בטיית כדגרסינן ז) רב פפא בעל בשר היה א' לה לברתיה הניפי לי במניפך אנא אהיב לך ככרין דנרד אדכי ודכי נשב ויקא א' כמה ככרין דנרד אית ליה למרי דיכי **קפסה א' ד' קופסה כדגרסי' בהתכלת ז)** לענין ציצית מלית המונחת בקופסה ולענין טבעת נמי א' אלא אמר רבא פעמים שאדם נוחן לאשתו טבעת שיש עליה הוחם להוליכה לקופסה ומנחתה עד שמגיע לקופסה ז) **קמטרה** לשון ערבי ויוני ורומי ואדומי פי' תרגום ה) המלתחה קמטריה **והקמרי שלהו** פי' הקובה שלמעלה בראש התיבה שהוא כסוי שלה שמה קמרון כדא' צב דומות לקמרוסחא לענין שש ענלות צב ו) ואמרי רבותינו שפירש צב קמרוסחא שהיא קובה שלא ישלוח בן העין הוא בצבים **והאנלגין של ספר א' דא' אלונגין כמין נרחק של עור שמכניסין בו הספר ואמום** פי' כדגרסינן בשבת ז) מנעל של האמום אותו העץ שמכניסין כחך המנעלים כדי שירחבו שמו אמום והיא בטיית קאלב **והמרכוץ כלי מרכב של זמר וזר שאמרנו שיש לזמרים כמין סוס מן ארז וטפוס של תפילה** פי' הבית שיכנים בו התפילין וחופן על אותו העור ששמו טפס קאלב בטיית שהוא עשוי בשין של תפילין וכן יעשו ד' בתים **סאיכות א' דא' הסיאות** יש או' תיכי חלילאתה שהן נעשין כאמום שהוא קאלב בטיים ח) **ותרונתק** שמו בלי' חכמים המניק בגמרא (שאומרין לו) אלו מציאות ח) ושמו בטיית פרשין שהוא צריך בחיק אחד ב' תיקים **בית הפגישות** פי' הציים רחבים.

פרק יז ד) עפירות כלי נעשית מעלי פפייר קופה גדולה שהיא עשויה כמעשה שבכה ומצודה שאינה מקבלת תבואה אלא כגון תפוחים ואגסין ורימונין בה (ה) **גבע א' ד' וחצרי הנבע** והן מקומות בין הכותים (כדתנן) [כדתניא] ט) א' ר' יהודה לא הוזכרו רימוני באדן וחצירי גבע של בין הכותים אלא שמעשרי ודאי בכל מקום ח) **אגורי פי' כדגרי' כביצד מברכין י)** למה נקרא שמו איגורי ששמנו אגור בתוכו (י"ב) **בפיקה גדולה פי' כבר פרשנו כמין חטם של נקה וכמין אותו שחתה האבטיח והמלפפון וזו הפיקה היא כמין פקעת של (שת') ששמה בלי' רבנן קבורחא כדתניא יא) ואינו פיקה גדולה שלהן הנכנס דרך פיהו (י"ד) העוז [וביצת] הנעמית פי' עוז היא עוגיה נעמית כדכתי' יז) ואת בת היענה ומתרג' נעמיחא ט"ו) **מעור המצה פי' כדגרסינן בהמביא גטיג) ובהמוציא י"ז** ג' עורות הן מצה חיפה דפתרא מצה כמשמעה עור שאינו לא מלית**

א) ט"ז ז' ג' ב) צ"ו פ"ו א' ג"ט ג) ונכות ו"א א' ד) שבת ס"ב א' ה) ח"ב ל כ"ב ו) במדבר דבא פי' י"ב ולקוט ו) קנ"א ב' ח) בבל וזינא כ"ט ב' ט) מוספתא ל"ט ב"ו ט"ו ו) ברכות ל"ט א' יא) בכורות כ"ב א' יב) ויקרא י"א ט"ז יג) גטיין כ"ב א' יד) שבת יג"ט א'.

לא קמיה ולא עפיץ דפתרא מליה וקמיה ולא עפיץ וחיפה
 פי' מוט (י"ז) הוא נייר מחקא והוא ורק בטיית כמורת
 נייר הוא ועושין אותו מן מוך (ט"ז) **והאסל** ששנינו
תחתית הצורפין פי' כלי שיש לצורף תחתיו שכשנופל ממנו
 פיסקא של זהב הוא מכניס לתוכו ואותו כלי שמו תחתית ואותן
 תתיכות ופסיקות שמן גרומי **משחות** פי' ששוחזין ולוטשין בה הסכין
 כדאמרינן כביצה (א) אין משחזין את הסכין ושמה בטיית מסבר
פינקס פי' כדכתי' (ב) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וקפת הסופר
 במחניו ומתגרמנין ופינקס **ושל חלה** פי' חלפא בטיית **הכבי**
 [פי' יש בתוך קנה קליפות ושמן ככ"י] (ג)

פרק י"ח (ב) המוכני כדאמרינן פי' אמר להם הממונה (ד) גם
 הוא עשה מוכני לכיור ואמרינן עלה מאי מוכני א' אכני
 גלגלא דהוו משקעי ליה וכמוה יש לשירה ובטיית קוו **הקמרי**
 פי' הקבה של מעלה בראש המגדל של עץ שמה קמרין כדא' (ה) צב
 דומה לקמרוסחא ופירושו קובה **ראש תור** כבר פירשנו בורעים
 וזה צורתו וזה הקרן שמכנגד היוצא (ג) **נקליטי** פי' כדגרסינן (ו)
 אבל פורם הוא על גבי נקליטי המטה ומפרשינן (הוניהו) קנפות ד'
 עמודין ומעמידין אותן בד' פנות המטה ונקליטי שנים הן וקבועין
 במטה אחד כאן ואחד כאן **וחמור** פי' כל דבר שסובל דבר אחר
 על גביו שמו חמור וכמוהו חמור של נפחים (ז) אותו עץ שסמוך
 עליהן נודות הנפח וכך כלי שמנסר עליו החרש שמו בטיית חומאר
(ד) מלבן פירש יש עץ ארוך כרחבו של מטה ונקוב ב' נקבים
 ככ' צדדין ונכנסין באותן נקבים כרעי המטה ונקליטי המטה [ופעמים
 מוציאין אותן מלבנות וחוקעין באותן נקבים שני עצים ועושים בו
 לשון של זהורית ובני לוי תולין באותן] (ח) מלבנות כינורות ומצלתיים
(ה) לוכסן פי' קרנוול כל' חכמים מרואה בטיית כדאמרינן ט'
 חפלה מרובעת הלכה למשה מסיני א' רב פפא כחפרן ובאלכסונו
(ז) קציצה פי' יש לחפלה של ראש ד' בתים ומכניס לתוכו ד'
 פרשיות שמע והיה אם שמוע קדש והיה כי יביאך וכל בית שמו
 קציצה כדגרסינן (י) אוהו כרצועה ואינו אוהו כקציצה .

פרק י"ט (ב) המיזרן פי' בגדי צמר שנותנין בני אדם גדולים
 וחשובים על מטותיהן תחת כל המצעות והוא כמעשה אלו
 שנותנין כנגד צמר בשפת ניייתיהן (יא) למנוע המטר מן הקירות וכן
 עושין הגדולים בשפת ארוכות המטה (ג) **חבק** פי' בטיית גל מאחר
 שלוקחין המרכב מן הסוס ונותנין עליו כנגד צמר (ח) **תורמל** פי' כבר
 חרג' ילקוט ויכול זה כלי של עור ה' קבין שהן סאה חסר קב **משפלה**
 פי' יכולה גדולה שמניחין אותה על החמור ומוציאין בה הובל כדתנן
 באידך פרקין ג' משפלות הן של זבל .

פרק כ (א) והמרצפין פי' כמין שקים כאותה ששנינו (י) ושמו
 בטיית גראיר ויש עוד לפרש אותן השקין שנותנין הסחורות
 בספינות והן גדולים כדתנן בהמוכר את הספינה (י) ולא מכר את
 המרצפים **הקלוסטר** א' ד' קרסטל כדגרסינן בבבא בתמא יוצאה (יד)

(א) כ"ח א' (ב) יחזקאל ט' ב' (ג) כן כדאס למלכות החסרון ונתוך העדוך ונני'
 אסלות פ"ג ח"ה (ד) יומא ל"ז א' (ה) ג"ל פ' ע"ז ח"ו הגסה ה' (ו) סוכה י' א'
 (ז) כלים פ' י"ד ח"ג ח' (ח) כן כדאס למלכות החסרון ונתוך העדוך עדן חלבן ט' ונחלק
 כ"ד ב' (י) סוכה כ"ז א' (יא) כדאס ש"ל גגומיהס (יב) ע"י שבת פ' ב' אסלות
 פ' י"ז ע"ה (יג) כ"ב ע"ג א' (יד) שבת כ"ג א' ע"ג .

ולא סייחין בקרסטלין שבפיהן ויכיל זה כלי של עור ד' קבין שהן שני שלישי סאה שהסאה ו' קבין והקריתות פי' כלי של עור יכיל סאה שהוא שלישי אפה והיא ב' הינין והיא כ"ד לוגין והוא רביעית והיא קמ"ד ביצים כדאמר בכיפה דעירובין (א) סאה מדכרית קמ"ד ביצים הוה הרבצל א' ד' הוכצל פי' כמין חמת קטון ביותר כמו שיש לאלו הבשמים ליתן בו בשמים והמזודה א' ד' מזרה מזוירות כטיית פי' שנותנין בו צידה לדרך תרגום ווודין לאורחא (ב) עריבות פיסונות פי' בקיר כטיית יש לאלו הבנאין שמכיאין בה אבנים קטנות ליתן בין הנדבכין ושםם בל' חכמים פיסו (ג) והדיוסטור א' ד' הדיסטור פ' ב' צדדים וזה פירושו שנים סטר פי' צדדים נדכתי' (ג) ולסטור חר הקימת וכיוצא בזה פירשנו בדיופי בדיווני ודפתרא וכדופרצוף והוא עץ שיש לו ב' צדדים והוא יד לקורדום בכלונס א' ד' פ' עץ ארוך כמו קנה של רומח כאותה ששנינו (ג) כלונסת של ארז (ה) כופת פי' עץ עב מכורחו של קורה וכשבונים את הקיר בונים אבנים ונדבך עצים עבים שהוא טפח כופת והן מן חמרה נדחתי' (ד) [כופת] חלק שאין בו גובה [טפח] טהור ושיש בו גובה [טפח] ר' מאיר ור' שמעון מטמאין ר' יוסי ור' אליעזר בר' צדוק מטהרין בין חקוק ובין שאינו חקוק מטלטלין אותו בשבת לא א' חלוק אלא לענין טומאה מפני פי' כדגרסינן בנדה (ה) אכורה דשמואל עביר להן לבנתיה מקוורת בימי ניסן ומפצות בימי חשרי ומפרשינן מפצות בלאנן דבוראחה (ו) וילין פי' מת ארה כטיית (ז) כמין כי דגרסינן במנחות (ז) ובכריתות (ז) מאי כמין כי א' רב מנשיא בר' נדא כמין כי יוני וזה צורתו מעדנים פי' א' ד' מדנים עטאף כטיית.

פרק כא (א) בכבוד עליון פי' ב' קנים יש לאורג אחד למעלה ואחד למטה זה באורגים שעומדין אבל האורגים היושבין בתפירה מניחין רגליהן על לוח אחד ומורידין ועל לוח אחד ומעלין ותלוי אבן בשביל שיכביד על השתי וימתח בנירים פי' כדגרסינן בר' אליע' אומר (ק) אמר אביי תני כבתי נירא בכור אירדב כטיית ובקירום פי' מאי קירום א' רב יהודה ציבתנא (ט) ובעירה פי' כמו שאמרנו בשבת לא עירין ולא נימין ועירה הוא חוט עכר והוא למעשה רוקם והושב ופעמים מוציאו ופעמים מחוירו ופעמים מוציאו ולא מחוירו ובכפול שהעבירן פי' אחר שאורגין בו הכגד מכיאין חוט כפול ששה העימה א"ד האימה פי' פילכה כטיית באושיא טהור א' ד' וכשוה אורנסאי בל' רבנן בנמרא (י) וכרתניא (יא) הנזע בצמר שעל גבי האושא ובטוי שעל גבי הפלך ויש מוציאין זה הדבור מן תרגום (יב) והשפיל גאותו עם ארוכת ידיו ומן תרגום (יג) ועל בגדים חבולים ומן תרגום (ד) יצועי עלה (כ) ובקטרכ א' ד' קרטיב העץ או מתכת ששמו נירא ר"ל חכ' כשנותנין אותו על צואר בהמה ובראש של עול סיכן ומיכן שני עצים קטנים ואוחז עצים נקובים ומכניסין בתוך אותן נקבים רצועות ושמו קרטב ואיהו קרטיב טו) להו לצואר בהמה בעין פי' אלו שחורשין עם החמור או סוס או פרד יביאו בגדים של צמר או עור או שק ויעשו מהן כמין כליל

(א) ס"ג א' (ב) דמאל ו' ה' ע"ג (ג) ר"ה כ"ב ב' (ד) מוספתא כלים ב"ב פ"ב (ה) ס"ו א' (ו) ע"ה א' (ז) ס' ב' (ח) שבת ק"ה א' (ט) שם י' ע"ג שבת ז"ל ב' (י) מוספתא כלים ב"ב ס"א (יב) ישעיה כ"ה י"א (יג) גמון ב' ה' (יד) נדאש ח"ט ד' (טו) נדאש ז"ל קטנינוע"ל פי' י"ד ח"ד.

ודומה לעין ונותנין אותו לצוארי כהמה ועליו העול וכן בריחים ויש מפרשין שיש מחרישה (שהעץ) [שהעין] נכנס בתוך (המוכתא) [הסיכתא] ויש מחרישא שהיא נדבכת עם (העץ ועץ שהוא) [העין ועין היא] טבעת ונותנין על נביהו ומדביקו ומנין שכן דתניא א) העין שבמעצד העין שבמחרישה ושמו כטיית הלקה ומה הלקה טבעת **בעבות** פ' טנין שהעין ועכות בנדים הם או עור או שק דתניא ב) בתורת כהנים או יכול שאני מרבה את העין ואת העכות תל' ל' אשר יעשה מלאכה בהג' לא העושה מלאכה באחרין עץ הארוך של מחרישה שהוא נכנס בתוך העול שמו משוניאה בל' רבנן והוא עץ עב כשם שפרשנו והעבים אלו המחרישין **בחרב** פ' סייף כטיית והוא העץ שתופס בו האיש החורש ידו נכנס בתוך העין ומנין שהוא כן דתניא ד) החרב שפרשה עם יתדות המחרישה הרי זו טמאה מפני שהוא מנקב בה הליות של אבר והוא שבאי אל מעייל וחקב בהא ברוא אל אביאר **ובכורך** א' ד' וביכרב פ' כירכא בארמיה והוא עץ של מחרישה שיש לה את קטן ובראש החרב תבואה כשתלך המחרישה בארץ שמה כטיית כורך החרב חלול כמו מרוב חרד התבואה מעט מעט ותודע בארץ [והוא כמין טעשה המחרישה שאינה לזרעה] אלא שהחרב שלה שהוא המחרישה של זרעה חלול **וביצול** פ' יש מפרשין בית ידא בארמיה עץ של מחרישה שתופס אותו בידו האיש החורש ומטה המחרישה ומצלי לה להכא ולהכא כדתנ' ה) לא חטה טשפט אבל אני אומר שזה חרב של מחרישה שמו אכלי **ובעריים** פ' דומה לכלי הסתת ובו (משכני) [משווי] נושים של עפר כדכתי' ו) ערו ערועד היסוד ואומר ערער תהערער ז) ויש שאו' שאת של מחרישה ראשו חד ונכנס בארץ לחופרה ועולה ומרחיב (כנין) [כמין] לחיים ומרחיב המענה כדתניא ח) כל כלי הסתת טמא והערערין עמהם **באמה** פ' כאותה ששנינו ט) כמעשה שמי דתפו באמת הבניין שבידו ג) **ובסניפים** פ' סניף עץ פ' ג' דברים יש סניף במומין י) סניף לעשרה בתפלה יא) וכמעשה של ר' חנינא בן דוסאי יב) סניפין עשאוים **במכבש** של חרש פ' כל דבר שהוא לכבוש דבר אחד באמצע שמו מכבש וכן שנינו בשבת יג) מכבש של בעלי בהים מחירין **ובקשתנית** פ' כמין קשת עשוי על המסמר הקטון **מצודות האישות** פ' א' מח' שרצים האמורה בתורה דכתי' יד) והחמט והחנשמט וחומטא ואשוחא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר טו) נפל אשת כל חזו שמש וגרסי' טז) מאי אשות א' רב יהודה בריה שאין לה עינים א' רבא בר ישמעאל ואיתמא רב יובה בר שילמיא מאי קראה כמו שבלול חמס יהלוד .

פרה כ"ב א) **והדולפקי** פ' מקום מוכן הנחת לגנין של יין כדאמרין בהשוכר יז) היה אוכל עמו על השולחן והניח לפניו לגין על השלחן ולגין על הדולפקי ומעשה כדגרסי' בדמאי יח) כ' צלמים אחד עשוי כמין דלפקי ג) **ספסל** פ' דומה לכסא כדגרסינן בבא קמא יט) חנו רבנן נתן עצים לחרש [לעשותן כסא] ועשאן ספסל ולכן בית דין דרכם (ספסל) שבתחלה מי שנחתיב מלקות היו אוסדין אותו על

א) מוספתא כלים כ"ב פ"א ב) פ' שווי ג) ויקרא י"א ל"ג ד) מוספתא כלים כ"ב פ"א ה) שנות כ"ב ו' ו) תהלים קל"ו ו' ז) ירמיה כ"א כ"ח ח) מוספתא כלים כ"ג פ"ד ט) שבת ל"א א' י) ב"ר פ' א' יא) ברכות ת"ז ב' יב) תנכית כ"ה א' יג) קה"ל א' יד) ויקרא י"א ל' טו) תהלים כ"ח ט' טז) ת"ק ו' כ' יז) י"ג ס"ט א' יח) ירושלמי דמאי פ"ו יט) ק"ל א'

ספסל ומלקין אותו וכך יעשו בארץ ישראל עד עכשיו **שרפרף** פי' שרשיפא בלישנא דנמרא כדאמר לענין נדה (א) רב פפא אשרשיפא (ח) **שירה** פי' דומה לחיבה כדאמר' (ג) ותענוגות בני אדם שדה ושרות ורחנן (ג) השדה והחיבה והמגדל שאחו כולי ועוד תנן (ד) נתן לחרש שדה חיבה ומגדל לחקן ואמרינן עלה אבל נתן עצים לחרש לעשות מהן שירה חיבה ומגדל ואע"ג דבגמטין (ה) לאו כי האי גוונא נפיל אבל קימא לן שאין מקרא יוצא מידי פשוטו **הדפין** פי' טבקאא כטיית כמו מגדל או שדה והן ליתן בהן כלים או ספרים והן תחתים שניים ושלישיים ושמו כטיית רוכוסתן (י) **הסלא** א' ד' האסלא פי' כדגרסינן בעירובין (ו) מאי עסלא א' רכא בר חנא אמר ר' יוחנן עור דכסא של בית הכסא פי' של כסא ושל בית הכסא שיושבין עליו ונפנין עליו ונקוב באמצעיתו כדי שיצא הרעי ופורשין עליו עור **מרסקל** פי' בשאילות שולחן של עצי כוראן או של מחכה שרגילין בני אדם שמניחין תחתיהן כן ונוטין אותה על חבן ואוכלין לחם עליהם **קנהילין** פי' משגב כטיית כדאמר בפסקת שמעו.

פרק כג (א) הכדור והאימוז והקמיע פי' כדור כוכה כטיית אימוז חירו כטיית שכוחבין קמיע ונותנין אותו בחוק עור ותופרין (ב) **זריז האשקלוני** פי' דבר שחובשין בו החמור דכתי' (ז) ויתבוש את חמורו ומחרגמינין וזריז ית חמרה ושמה כטיית שגר **ומדוכה המדית** פי' ממין סראגי היא והיא ממדי ופרס ועל שם מקומה נקראה **ועביט של גמר** פי' (ח) ותשימם בכר הגמל חרגום בעבוטי דגמלא **ומפיטן של סוס** א' ד' וטויטואן כך פירשו שבעים זקנים חטובות אטון מצרים (ט) ופי' כטיית זילוי ואית דאמרי וראבי ויכון מנחולל רכה **בקומפין** א' ד' **בקופון** שדה ששוחקין בה המלכים שמו בלשון יוני קומפון (ג) **תפית של חמור** פי' מרשחא כטיית **שהוא כורם** א' ד' קורם וטוען כדגרס' בא' ר' עקיבא (י) כת' אשכול הכופר איש שהכל שלו הוא מכפר לי על עון נדי שכרמתי לי מאי משמע דהאי כרם לישנא דככשא הוא אמר מר ווטרא כריה דרב נחמן (כדתניא) [כדתנן] כסא של כובס [שכורם] עליו הכלים (ה) **החרם** פי' שיתא בלישנא דרבנן ופירושו מצודה כדכתי' (י) האשה אשר היא מצודים וחרמים וכתיב (יג) משמח חרמים וכתיב (יג) יגורוהו בחרמו **הזומן** א' ד' הזומן ארעיתו ותחתיתו של מצודה ושל חרם ומנין שהוא כן דגרסינן כאלו מציאורתי (יד) **המדף** פי' לוח של אבן או של עץ מכיאיץ הציידין ומעמידן הלוח מוטה והמקום נמוך וסומכין אותו לוח בעץ ומניחין תחת הלוח מזון אבר או פתיתים ויבא העוף כדי לאכול אותו ונופל אותו מדף ונתפס העוף **והפלצור** פי' אלהו כטיית כמות חבל ויכנים אותו בראש [עוף] או בראש חייה ויחנק ושמו בל' ישמעאל והק **הסכרים** פי' כדכתי' (טו) כל עשי סכר **האקין** א' ד' העקן מכלי הציידים שצדים בו הדגים והדגים בו ודומה לכלב ושמו כטיית לחלוח זיסמעהא איצא אל סלהה **והרטוב** פי' מכלי הציידים.

פרק כד (א) ודיצת הערביים תרים קטון הוא ביותר ושמה

(א) כמובת ס' ח' (ב) קהלת ב' ח' (ג) שנת ק"כ ח' (ד) ב"ק ז"ח ב' (ה) יב"ט
 ס"ח ח' (ו) י' ב' (ז) בראשית כ"ב ג' (ח) בראשית ל"א ל"ד (ט) משלי י' ט"ו
 (ד) שנת פ"ח ב' יב"ט (יא) קהלת ז' כ"ו (יב) יחזקאל כ"ו ה' (יג) סנהדרין ט'
 (יד) כ"ח כ"ב (טו) ישעיה י"ט י'

כטיית אנפה אל תובייתה (ה) **תרכוסין פי'** כמין עור שיש לרפוח בו האגרות ושמו דורג בל' ישמעאל (ו) **האפיפורין פי'** לוח הוא ויכתבו עליו כתב הודו פי' אחר תביא לידי יכתבון עליו לה צדו ויש מפרשין אל מלפע בטיית והוא מקום שקבוע בו בית הריו (ח) **ושל סרגים פי'** כמו ששנינו בטועד א' מסרגין את המטות ר' יוסי אומר אף ממחחין שתי וערב והרגום שבכה סרגאחה ותרגום שבכים סרגין ויש מפרשין מטה שיש סרגים של סוס (ט) **והפוחליץ פי'** כדגרסינן בשבועות תלמוד ארץ ישראל (ז) הוא דשבור מלכא בלע גמלים בלע קרובים כד בעין מקטלין אייתנין פוחלק של גמלים ומלונין חכין ויהבין ביה גומרין ובלעין ומית וכוז ההלכה בנדרים ג) באם לא ראיתי גמל פורח באויר ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הכד (י"ב) **לשטיח פי'** . . . ופרה עור הוא והישמעאלים פורסין אותו למאכל קופרה בטיירי כדגרסינן ז) לענין עשה לך כלי גולה נר ושטיח וקערה (טו) **פרקלונים פי'** כמין כף מעוריש לאלו שתופסין העוף לפני השלטנין כשיוצאין לצוד עם העוף שמו בטיית באו ואותו כף של עור שתופסין אותו שמו פרקלן ויש מפרשין שהם חבלים ורשתות שהן לצוד והן צודין בעד החיה והעוף ולשון יוני כששנינו טרקלין **הסככות** והפרעות פי' בחוספתא כמסכת אהלות בפרק ר' אלעזר אומר ס) נויר והמת חחת כריסו של גמל על עשרה פ' בחוספתא כבא תנינא של טהרות ז) בפרק כליבא של חייטין טמאה נישא לנושא פי' אפילו י' מצעות חחת הוב כולן מיטמאות וכן למרכב בין זכ למצעו חבל היוצא מן המטה פחות מה' או יתר על ט' כדרך שלא ירדה עליו הטמאה שוכב אין הרכו לצאת ממנו טמאה טימא ויצאת ממנו טמא ונעשה זה והחמרנו רוכב שדרכו לצאת ממנו טמאה אינו דין שנחמיר עליו שוודי יצאת ממנו טומ' **מיקותא** בלוייה כלקא .

פרק כה (א) תוכרות א' ד' תופרות [לולאות הן] כנון שיש למכנסים תבור מן הבגד לאחריו והיא בית כניסת המיין ושמו תוכרות וכן יש לשקים הרכה ולמרצפין שהן ממיני שקין ושמו בטיית חווה כדאמרין ביריעות ז) ועושה כה תוכרין וחולה אותם כאונקלי (ד) **של בת הודמין א' ד'** שלות כמות תמהון קמתמה ר' עקיבא לחכמים ומשמל וכי זה הרוב הוא קודם לבת (קודמין) וכת איפה היא שנאמר ח) האיפה והבת תוכן אחד האיפה מדת היבש (והאיפה) [והבת] מדת הלח (ו) **בית צביעה פי'** כדגרסינן בגמרא דהגינה ט) מאי בית צביעה א' רב יהודה א' שמואל מקום שצובעין וכן הוא אומר ויצבט לה קלי אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מקום שנקיי הדעת שותין .

פרה כו (א) סנדל עמקי פי' על שם מקומן כרכתי' שארית עמקם זגריסינן בתעניות גמרא יא) עיר המוציאה חמש מאות רגלי כנון כפר עמקי וכיס של שנצות פי' כמין בתים בתים יש לכיס ובראש הכיס כפול העור שמו שנק' כדגרסינן בהמצניע יג) הגונב כיס בשבת חייב זכוליו ומפרקינן דליכא שנצין אי' דאמר דאית ליה ומכרכי עליה (א' ד') **כפיפ' מצרית פי'** שמלא דהוצא בלישנא דרבנן (ג) **כף**

ח) ח"ק י' א' ט) יושלמי שבועות פ"ג ה"ט ושם נדס קדומים במקום קרובים וכ' כלאה וניקל ג) נדרים כ"ה א' ד) טס ח"א א' ה) תוספתא אהלות פ"ט י) תוספתא כלים ב"ו פ"ט ז) נד' דחלאכ' העסקן ח) יתקאל ח"ה י"א ט) כ"ב ב' י) ידומיה ח"ז ה' יא) כ"א א' יב) שבת ז"א ב'

לוקמי הוצים פי' אלו המלקטים קוצים אינם יכולין ללקטן ביד מפני שמכין אותם הכרקנים אבל יש להם כמין יד מעור ואע"פ שאין ראייה לדבר וכו' לדבר א) ובליעל כקוק מונד כולהם **הזון פי'** קמרא בלשון ארמית אזור של עור ומנקטה במיית ולשון יוני הוא כמין חגור קורין חגור זונא והוא פי' מן ג) והזונות רחצו מנאקיס ויש מפרשין והזונות כלי זיין **והבורכיאן פי'** אלו שעושין מלאכה וצריכין לעמוד כורעין על ברכיהן ולעשות מלאכתן עושין אותו כמין פיסת יד מעור ומשימין אותם על ברכיהן **והשרוולין פי'** בעלי אומניות כשהן עושין מלאכתן ומעכבן בגדי בית יד שלהן ששמן במיית בית יד כ מאס ועושין כמין כים של עור והוא צר ורחוק ומכניסין בו ידיהן כדי שיהיו מהירין במלאכתן ולא יעכבו בגדיהן ול' יזוני היא פירושו בלא נכנס ג) (ד) **סורים** כדגרסינן בכפורים של ארץ ישראל ד) ר' יצחק סליק לגביה ר' יהושע בן לוי בלילא צומא רבא נפק לגביה לבוש סוליסה א' ליה מהו הכן א' ליה אסטנס אני ושמו במיית נעל סירי פי' אחר מנעלים הם בארץ ישראל וקראו אותם נעל סירי **עוצבה פי'** משכא דשדי עילוי אסרגא ושמו במיית גושא [ובלשון] גמרא אברוין והוא נפיל בבא קמא ה) מתקיף לה רבה בר חנן והלא עוצבה שנו כאן ועוצבה אין צריכה קיצוע (מן) [מאין] עוצבה משכא דשדי עילוי סרגא.

פרק כז (ד) המהצע פי' כדגרסינן בבבא קמא ו) הכא במאי עסקינן במקצע (ו) **אמפליא פי'** הן עדרילין ופירושו במיית גואריב כדאמרינן במצות חליצה ז) וכן שנינו בשבועות כל הנשבעין פ) נתחיו לך ונתתו באמפליא **ופי מלמא פי' א' ד'** ופיה מליא פירושו מנכא עור וראיתי בפירוש הרכין **וכים של פונדה פי'** כמין לבוש מעור והוא לקבלת הכספים ויש בו כיסין וראיתיו לאלו הבאין [מטרינת] כורסאן וחברותיה וראיה לדבר ט) קשרי פונדה ופסיקייא הרגום חגורה ואפונדה כמין פסיקייא של עור.

פרק כח (ב) לפיק פי' זה בכמה מדליקין י) נופל ופירושו הוא חלול כדי לנכנס האש ככולו שיחם ויש בו נקבים הרבה לצאת העשן בהם ויש להם מטליות של כנר מוכנים לפקק בהן את אותן הנקבים **ולנער** כדגרסינן בכמה מדליקין ב) כמו שפירשנו בייתיכון וכן מטליות שחגונוני נועק בהן את הקדירה כמו ששנינו י) בכל הבשר טפת חלב ג) **אספלינית פי'** כדגרסינן בשבת י) אמר אביי אמרה לי אם אספלינתא רכולהו כיכי שב מאני תרבא וחדא קירא ומנהג אלו להנתן על מטלת של כנר ואחר כך מניחין אותו על המכה **מלוגמא פי'** רב נחשון בבא קמא יד) לענין שביעה לאכלה ולא לעשות ממנה מלוגמא טלא לוגסיו דמחזור פומיה בנוויה (ז) **מן המלל פי'** זה נופל בגמרא דכמה מדליקין טו) ופירושו כל רבנן כרכושתא והוא כרוספרין בלשון יוני והוא כמין חוטין יחירין היוצאין בכנר משני קצותיו ושמו במיית הורב וגרסינן טז) נמי חנו רבנן הקורע מהוך המלל ומתוך השליל **כמין גאם** זה צורתו צפון מערב כדתנן במדות י) וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הצפון וארבע אמות מן המערב כמין גמא ח) **העבים הרכים פי'** כמין

א) ע"כ כ"ג ו' ב) ח"א כ"ב ל"ח ג) ג' פי' ר"ט ד) ידועלתי יוחא פי' ה"א
ה) ס"ז ב' ו) ט"ס ז) ינחות ק"ב ח' ח) שנופת ו"ה ט) כדלים כ"ה כ
י) שבת כ"ט א' י"ח ט"ס י"ב חולין ק"ח א' י"ג קל"ג ב' יד) ק"ב ח' טו) שבת
כ"ט א' טו) ח"ק כ"ו ב' יז) ע"כ פי' א.

סמיכה עכה עכה כטיית וכבר מפורשין הן בחוספתא א) אלו הן העבים הלברין והסגוסין אלו הן הרכים כנוו הברסין והכירסין והפימליאות של ראש וכבר פי' בזרעים ט) **כסת הסבלין פי'** אילו הסבלין ששמן בטיית חמליו והן סובלין על כחפיהן ומצתן על ראשיהן שעליו המשויתתן כרי שיהא נח לסבול ושמו בטיית ברזן י) **שבים שלה פי'** כמה שכתוב ז) את תפארת העכסים והשביסים. **פרק כ"ט א) נומי הסדין** פירש חוטין היוצאין מן הסדין ג' פירושוין יש לנומי כמו חוטין שעלתה נומי על רגלו מכה כמין יכלת ונומי שבנהר עקרא דנהרא ושם אלו החוטין בל' ארמית איתקה ושמו בטיית אלו שיש בשמיכות וסדינין כמל **והסודרין פי** כמין מצנפת קטן **והטרטין פי'** כמין כובעים **והפיליון** לשון יוני פי' לענין נדה ז) פי' מטפחת כדכתיב ד) המטפחת אשר עליך **ושל אפיקרסין** לשון יוני וא' ד' אפיקרסית פי' לבוש החתון שיש לו איתקה כמו שפרשנו כרוספדין וגרסינן לענין אכילות באלו מנלחין ס) ואפיקרסותו אינה מעכבת והוא פתוח בכתיפו וכשלוכשו קושרו כדאמר באידך פרקין הקשר של אפיקרסין שבכתף **הסגוס** ל' יוני כמו סקלכינקון פי' בירנית בטיית ואף זה יש לו איתקה כששנינו לענין נגעים באידך פרקין סגוס שנראה בו נגע ר' אליע' אומר עד שיראה באריג ובמוכין ומוכין האמור כן פי' איתקה **והרדיד פי'** ו) נשאו את [רדיד] וכת' ז) והצניפות והרדידים ומתרגם רב [יוסף] וכבינאתא וזה פי' כבינתו לבתי האמור בנויקין ח) **והגומרית פי'** בגד שהוא אמה על אמה ונותנין אותו הערכים על פיהם ועל אפיהם יש לו איתקה והן לא יהיה אלא כמדברות ובארץ אדום מרוב הקור וגומר פי' אמה כדכתי' ט) ולה שני פיות גמר ארכה ומתרגם רב יוסף גרמירא **כפה של זקינה פי'** כפה גופה כך פירושה **והקוליקין פי'** קוליקי מסח מן שער בטיית ואף זה יש לו **(ממין) [נימין] ובפונדה פי'** זה פונדא האמור כאן פי' גוראנא בלישנא דרבנן איספיקטורין ובטיית סוררה **והמעפורת פי'** תרגמינוי) ויהחפש באפר ואשתני במעפרא אנפלו כסא בטיית **והפרגוד** כמו פרוכת פי' חיגאן סחר בטיית מתרגם מגר ג' אין הפרגוד ננעל לפניהן אונאה וגול ועבודה [ורה] יא) **(ב) סברקין פי'** יש או' טוביאה ראן כמו שאמרנו בשמונה עשר כלים יב) שלובש אדם בשבת **קלובקרין פי' א' דא' גלופקרין פי'** בשאילות בגד צמר עכה **(משפקין) [נושפקין]** בארמית והוא כסות של ימות הנשמים והוא של צמר עכה ה) **חוט המשקולת פי'** חוט הוא ובראשו אבר שהוא עופרת והוא ביד הבנאים שבו שוקלין הכותל שלא יהיה עקום כדכתי' יג) ושמתי על ירושלים את קו שמרון ואת משקולת בית אחאב ה) **הפרגל פי** רש אלפרגאר בטיית והן שני עצים צדיהן אחד מדובקין ומושלבין זה בזה והצד השני שלהן בראשו כרזל ונפתחין כדמות הכיס ושני אצבעות לעשות הצורות העגולות ו) **המקור פי'** כמין קורנוס חד הוא שמנקרין בו את הריחיים כדגרסינן יד) מאי מכבשין רב יהודה א' נקוראתה דריחיא ושם אותה קורות הקורנוס חד על שם ניקורן ו) **הבררדיד פי'** זה שעושיין בו הכרדין שבעיקרי בתים

א) מוספתא כלים כ"ב פ"ה ג"ט ב) יסגוס ג' י"ח ג) כלה כ"ז ב' ג"ט ד) דות ג' כ"ד ה) ח"ק כ"ב ב' ו) טה"ט ה' ו' ז) יסגוס ג' כ"ג ח) כ"ב קכ"ו ב' ט) סופטים ג' ט"ז י) ח"ל כ' ל"ח יא) ב"מ כ"ט א' יב) טבת ק"ב ח' וני' פי' ר"ט יג) ח"ב כ"א י"ג ג"ט יד) ח"ק י' א".

כדגרסינן (א) ואין עושין עוגיות א' רב יהודה בנכי תניא נמי הכי מה הן עוגיות כדידין שבטיקרי ויתים ושבעיקרי גפנים כתיב (ג) מערונת מטעה ומתרגם רב יוסף עוגיות ובנכי וכדידין כולן שם אחר ואותו הכדיל שעושין הכדידין שמו כדוד כמות קורדם אלא זה מין אחר ובטייה ביל של **ביקוע** פי' מדא כמו מבקע העצים מן (ג) ויבקע עצי עולה **ושל עדיר** מן (ד) וכל ההרים אשר במעדר יעדרון **ושל סתתין** פי' אילו שפוסלין אבני גוית שמן סתתין כדגרסינן בהבית (ה) תנו רבנן החצב שמסר לסתת סתת חייב סתת שמסר לחמר חמר חייב.

פרק ל המבלה פי' טבלה ואסקוטלה של זכוכית כבר נשאלן בשאלות והשיבוים (שאין) [שאנו] לא ידענו מה הן אבל כדומין אנו שהן כלים משוכחין של כסף ושל זהב כאותה ששנינו (א) אין מוליכין לבית האבל טבלה והאיסקוטלה פי' ואמרו רבותינו בראשונה היו מוליכין לבית האבל [עשירים] בקלותה של כסף ושל זהב ועניים בסלי מצרים של ערכה קלופה אבל זה לשון יוני הוה טבלה כמין שולחן [כין] של כסף [כין] של זהב ובין של זכוכית ואיסקוטלה כמין קערה קטנה תחת הקערה והיא יושבת עליה ופעמים שנשבתה הקערה וישמרו שוליה והן עדיין כלי קבול **ושולי האיסקוטלה** פי' כמו שפרשנו בשולי הקערה כך פירוש האיסקוטלה **קורטסין** פי' אותן השוליים שאמרנו שנשארן מן הקערה נראין כשבורין ואף שהוא משמש בהן טהורים כיון שעשה אותו השכר חלק כקרטס ושפו כאל מברר נעשה כלי נאה ויושב על כנו ומקבל טומאה **ושפו בשופין** פי' (ז) ואכות אותו טחון תרגום ושפית יתיה בשופנא ואומר (ח) והיתה הפציר פים ומתרגם רב יוסף והוא להון שיפונא לחרפא (ב) **איספקלריא** פי' כדגרסינן ביבמות בהחולק (ט) כל הנביא כולן נסחכלובאספקלריא שאינה מאירה ומשה נסחכל באיספקלריא המאירה ושמה בטיית נמאת אותן הזכוכית אשר במרחץ נראה מהן שמן בל' ישמעאל נמאת **סורחת** אונהיר תניא (י) מנחול שניטל הזכר שלו אף על פי שהיה המקבל שלו מלא חלודה טהור מפני שהוא סורח את העין סיטמא בארמית ובריש בטיית ומנין שכן ששנינו בתוספתא (יא) הכוסות הצירנים החחוכין טהורין מפני שסורחין את הפה וזה (אני) [הח'] במקום [כ] כאשר נאמר סירכא (ד) **והארפקס** א' ד' עשה אונך כארפקס (יב) פי' כמין כלי שעל הריחיים שהוא מכניס הרבה ומוציא קימעה ושמן דלן וזה הוה האגנה שעל הריחיים וכו' מניחין החבואה ויש בו חור ותחת יש לו כלי של עץ שממנו נופלת החבואה והיא נקראת ארפקס.

חסלת מסכת כלים

הדופק והגולל פי' איזה הוא דופק בשעה שהופרין את הקבר לאחר שיחפרוהו כל צרכן בונין מיכן ומיכן איצטבאות כדי שישמו למעלה מן האיצטבאות אבנים גדולות לכסות את המת והאבנים

(א) מ'ק ד' ב' (ב) יתקאל י'ז' (ג) בלאשית כ"ב ג' (ד) ישעיהו ו' כ"ה (ה) ב"מ ק"י ב' (ו) מ"ק כ"ז א' (ז) דברים ט' כ"א ח' (ח) ש"א י"ג כ"א ט' (ט) יבמות ח"ט ב' (י) תוספתא כלים ב"מ ס"ג י"ג י"א (יא) תוספתא כלים ב"מ ס"ז (יב) תנאים ג' ב' חולקין פ"ט א'.

הגדולות המכסות את המת נשענות על אוהן מקומות שעושין אילו פיווליאה מן קרקע עצמה אפסופיוולה ואילו פיוולאה שהן מיכן ומיכן במקום שנותנין את המת הן הן קרואות דופק ואיזה הוא גולל אוהן האבנים הגדולות שאמרנו נקרא שמו דופק שהן צלעות והצלעות למעלה מן אוהו פיווליאה שהן נטוירי מיכן ומיכן הן קרווירי גולל למה שנגלל המת בהן ולמה נקרא שמו דופק שהן צלעות והצלעות דפקי קורין אוהו. הימלטי טיט הוא. מעויבה יש מקומות נותנין עליו חרסית וצרוורתי ושמו מעויבה.

מסכת אהלות

פרק א (ג) התחוב פי' דעיץ כמו ששנינוא) שפור של רימון
 הוחבו (ו) (הותכו) [הותזו] פי' נחתך ראשם **מפרכסין**
 פי' נותנין ולוקחין מוטרבין במיית זנב הלמאה פי' סינברס
 (ח) **בקורסל** פי' כמה דאת אמר ולא מערו קרסולי נ) והוא
 מוצע אלבעכ במיית ואף על פי שכר' ג) ויקצצו את בהונות
 ידיו ורגליו ומתגנס רב יוסף קרסלי **בקטלת** א' ד' בקטלי וטועין
 בכך מרבע מקום אל מושט בוכאניו ואסיחא **במרפק** חרנוסל)
 על כל אצילי ידיו ועל כל מרפקי ידיו ושמו במיית הם הביין
חליות בשיוורה פירוש חליות אצל השיוורה כדו במיית כדגרסינן
 י"ח חליות שבשורה ושורה היא עצה כדכתיב ה) לעמת העצה.
פרק ב (א) כזית נצל פי' כדגרסיננו) ואיזהו נצל בשר המת
 שקרש ומוהל שהרתיו ומקשינן היכו דמי אי נימא דידעינן
 דמח אע"פ דלא קריש נמי ואי דלא ידעינן כי קריש מי הוי ומשני
 אמר ר' ירמיה בסחם דלא ידעינן אי מוהל הוא אי כיחו וניעו
 הוא קריש וודאי מוהל הוא לא קריש יש דומר דלמא כיחו וניעו
 הוא **תרוור רקב** פירוש תרוור זה פירוש במיית מלע קה וקרסימיניה
 תרוור ושיעורו) אמר ר' יוחנן מלא חפניית' רח) איזהו מח שיש לו
 רקב מח שנקבר ערום בארון שיש או על נבי רצפה של אבנים אמר
 עולא אין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות (ב)
דס תבוסה פי' כמו ששנינו בנורות ט) וכן הוא מפרש לקמן י)
 איזהו דס תבוסה צלוב שדמו שותח ונמצא תחתיו רביעית דס טמא
 גרסינן בנמרא דנורות יא) נוטל בחפיסה מנא לן אמר ר' יהודה אמר

א) פסחים ע"ד א' ב) ש"כ כ"כ ל"ו ג) שופטים א' ו' ד) יחזקאל י"ב י"ח
 ה) ויקרא ג' ט' ו) כור כ' א' ז) שם כ' ב' ח) שם כ"א א' ט) שם י' שם פ"ג
 ח"ס יא) שם ס"ה א' .

קרא ונשאחני ממצרים טול עמי מעפר מצרים שאני שוכב בו וכמה
 הוי שיעור תבוסה אמר רב יהודה נוטל עפר תיחוח וחופר בכתולת
 קרקע ג' אצבעות (ו) הגולל פי' מה שבנוירות שנינו א) משוסתום
 אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל והדופק
 כך פירוש ואיזהו הדופק פי' הדופק ארץ שהגולל נשען עליו אבל
 דפק הדופקין טהור .

פרק ג (ג) המפרס פי' כמין מדרון כדאמרינן ב) לענין אשרה
 המקבלת גט העמידה ידה קטפרס מאי קטפרס כגון
 שהעמידה ידה משופעת לא זקופה כמחיצה לא פשוטה לקבל אלא
 עשויה כמקום מדרון **אשכורן פי' במקום הישר יש כמין מקום**
 עמוק שיקוו בו המים ושם אותו מקום עמוק אשכורן (ו) **שאכלתו**
המלחת פי' הפירה שחאה בארץ ויהיה באותה הפירה כמין עפר
 לבן שהומה למלח כדכתי' ג) ארץ מלחה ותחרה מצד לצד ויהאכל
 העפר וימלח עד שיעשה בה כמין חור כך כה' ד) כי שמים כעשן
 נמלחו **וכו מרבג של אבנים פי' כמין בנין של אבנים וזר**
 על זה כדחנן בתורת כהנים ה) לענין וריקרה יהא זורק ורובג פי'
 שיתן אחד על אחד **בשקיפין ובסלעים פי' הרגום סעיפין שקיפי**
 ומתרגמינן בצור בשקיף .

פרק ד (ג) מכני שלה כאותה ששנינו כא' להם ז) אף הוא
 עשה מוכני לכיור ואמרינן עלה מאי מוכני אמר אביי
 גלגלא דהוי משקעי ליה .

פרק ה (א) ועינו קמורה פי' ועינו כמו שפירשנו בעינו של
 תנור שהוא חלון עם ארעיתו כדי שישלוט בו האור ויתלבה
 פי' קמורה כאותה ששנינו ר' אלעזר בן יעקב אומר מסכת (נטין ט)
 ביב שהוא קמור ד' אמות ברשות ופי' כמור וסדור (ו) **וכפישתה פי'**
 כמין קרטליתא שנותנין בו ענבים משבוצרין בו ארץ הכרם כדחנן
 באידך פרקין ונותנין לתוך הכפישת ומוליך לגת ובית מושבה רחב .
פרק ו (א) הנדבך פי' אלנעש בטיירה ויש אומרין שריגרה
 אוכמי ארון של מת שנישא כמוטות כדאמר בתוספה ט)
 ואין כמוטות כעובי המרדע טומאה תחתיו (ד) **מעזיבה פי' אותו**
 המיט ששמו הימליטא בארמית מן ומנחם כמלט' ו) ואותו התרסית
 והצרורות שנותנין על התקרה שמו (על) מעזיבה ועיקרו מן המקרא יא)
 ויעובו ירושלים עד החומה (ה) **אומם פי' ויעש לבית חלונות**
 אטומים ב) (ו) **כוכיו פי' גופו של קבר המת כיצד חופרין [חפירה]**
 קטנה כך (ו) **פרדסקין פי' חלונות אטומות .**

פרק ז (א) נפש אטומה פי' בנין שכונין על הקבר ואותו ציון
 שמו נפש ומנין דבריהם שכך שנינו ג) ר' נהן אומר כונין
 לו נפש על קברו תני יד) רבן שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות על
 צדיקים דבריהם הן זכרונם (ב) **שיפוען פי' מה שהעורף מן האוהל**
 כדכתי' טו) וסרח העורף **מרודד פי' הרגום טו) וירקעו את פחי הוהב**
 ורדידו ית טסי כלומר שהאוהל מרוקע בארץ כד' יו) לרוקע הארץ

א) כיור כ"ד א' ב) גיטין ע"מ ב' ג) ירמיה י"ז ו' ד) יעציה כ"א ו' ה) ספרא פ'
 ויקרא ז) יעציה ב' כ"א ז) יונת ל"ז א' ח) ע"י גידיכין פ"ח ב' ט) תוספתא
 אלהות פ"ו י) ירמיה ת"ג ט' יא) כחזיה ג' ח' יב) ת"ל ו' ד' יג) שקלים פ"ד
 ת"ה יד) גדאשית דבס פ' ס"ד ויג' בירושלמי שקלים ובתוספתא פ"א טו) שאלות
 כ"ז י"ב טו) טס ל"ט ג' יו) תהלים קל"ו ו' .

על המים ואומר (א) וירד על הכרובים (ד) **ניטלה כאגבים** פי' בתומכין בדיה שהן גפיה מזה אחד ומורה אחד **שיגעילו ראש כפיקה** פי' קיבורתא וסוסא בלש' ארמית עד שיהא ראש הנפל עגול כפיקה ופיקה זה דומה לחטם של נקה (גוול) גדול ועגול וכו' קושרים נקבים של נודות וגלום עליה שתי וערב ועיקר הדבור לשון רבים פקעיות ועוד בתוספה (ז) שנינו לענין מלפפון שהוא עגול פיקה התחתונה חבור לעצמה ואין חבור לחתיכות (ה) **שפיר** זה מפורש הוא בנדה (ג) אבל כאן נפרש גופו של דבור שהן כשפופרת של ביצה.

פרק ח (א) ומכונות היה פי' מקום שעשה לה חיה כיר מקום לבנה שלוקח מן השבולין **והאירוס פי' ארוס** וקיסם פרשנו ארוס הוא עץ ששמו כגלי ארוסא **והקיסום פי' קיסום** הילכאנא בלש' רבנן וכך פירש בשאלות **וירוקת חמור פי' קישואי חמורים יקראו אותם קיתל תימאר כטיית (ב) הזיוזין פי' יציע וזוא והן הקורות חוץ מן הכותל לחוץ כדאמרין בכבא קמאד) בעשרה דברים שנאמרו בירושלים אין מוציאין בה זיוזין וכצוצטרות משום אוהל טומאה אי נמי דלא נתקלו בהו עולי רגלים **והגזירות** פי' כדאמרין (ס) והגזירה והבניה וקירותיה ומתרגם רב יוסף וביצורתא ובנינא ומפרש באידך פרקין (ו) ואיזה הוא הזיוזין שפניו למטה והגזירה שפניה למעלה **והשובכות פירוש מגדלים של יונים והגחורין פי' מערות וחורים והשינים פי' א' שן הסלע (ז) מהעבר מזה (ד) והסריגים שבחלונות פי' כמו שפרשנו בסריגי המטה כך פי' סריגים שבחלונות כמו עמודי ברזל דקים מרוכבים זה על זה כדי שיהיה החלון סגור (ה) **כפת הברד פי' כמין קופה שפירשו חכמים קובה העשויה מן הברד פי' המים כשקפה שם אותו הקיפוי גלד דכתי' (ח) לא יהיה אור יקרות וקיפאון ומתרגם רב יוסף ערי וגלד.******

פרק ט (ג) או אפיצה פי' תמור כפה אפוצה ופיר' רחוקה ותניא בתוספה (ט) איזה הוא אפוצה כל שאין לה טפה מרוח אחת **(ו) מחולחלת פי' איזה היא מחולחלת כל שיש לה טפה מארבע רוחותיה משלש רוחותיה משתי רוחותיה זו כנגד זו (טו) קמטרה פי' ספמא בל' רבנן מקום שחובשין בו בגדים וספרים כדכתי' (י) ובגניו מרומים ובחבלים חבושים ומתרגם רב יוסף כנישפין דורדא באומלין דיהודיתא מהתיך בקמטרין ועוד (כ) ויאמר לאשר על המלתחה חרגום קמטריא **כמיו דליסוקום פי' דומה למפסא.****

פרק יב (ג) הבמא פי' אי' דא' אכמח בתוספה (י) כמין טיחת [טיט] בבנין שהוא סמוך לחלון וזיו נתון עליו פי' אבטי בנין כמין אבטי של מרחץ שהוא אונא דמיא בארמית רד כטיית וא' ד' ויז'.

פרק יג (א) והרפפות כדאמר בתוספה (י) ואלן הן סריגות אלו של אוצרות רפפות אילו של אלקיטיות ויש לו שני פירושים אחד ביחאל בין שלאן אסס אלבייש ושבהה קוט' ופירש אחר בית הקיץ כדכתיב (ל) בחדר המקרה ומתרג' בית קיטא לשון יוני

(א) וי"א ו' ל"ב (ב) תוספתא עוקצין פ"ב ג' (ג) כ"ד ב' ד' פ"ב ב' (ד) יחוקאל וי"א ו"ב (ו) אהלות פי' י"ד וי"א (ז) ע"א י"ד ד' (ח) זכריה י"ד ו' (ט) תוספתא אהלות פי"י (י) יחוקאל כ"ז כ"ד (יא) וי"ב י' כ"ב (יב) תוספתא אהלות פי' י"ג ע"ג (יג) ע"ס פי' י"ד (יד) שפטים ג' כ"ד.

ושמו בטיית יארן (ד) **ולאספתו** וא' ד' **ולאייצבתי** כגון אלו שמניחין חור ברלת להדליק בו הנר להוציא מאותו החור קנה או עץ שדומה לקנה שהוא למנעלין ושמו אספתי (ו) **והכבאי** פי' בית עכביש ששמו בטיית ענכביית כדגרסינן בגמרא דהחליל (א)

פרק יד (א) והגבילית פי' איזה הוא גבילית שמעוקם מכן ומיכן ומשורר מן האמצע (האי) [כדאיתא] בחוספדה (ג) **והעטרות** פי' בנין למעלה מן החלון ויש בו חורין עגולים כמין עטרות כדכתי' (ג) והעטרות תהיה לחלם **והפתוחים** פי' כמו ציורין. **פרק טו (א) הפילין** א' ד' קפיות פי' סגוס יש לו איתקה ושמו בטיית בורגס **וכופת** דומה לכורנס ואין לו איתקה ושמו בל' יון קפיל ויש שונים כן (שונים) כפיות .

פרק טז (א) אקפה את בני פי' אקפה א' וערפרו שאין הק' מקפה שכר כל בריה (ד) **והאסל** פי' מן וישאון במוט (ה) **התלוליות** כמין הר קטן תל בטיית מן) והיתה תל עולם **או לשלולית** פי' כמו שפרשנו בורעים .

פרק יז (ג) מלממא פי' כגון פיסא בית מלא עצמות פי' פי' טמיה עצמות כדאמרינן (ז) אדריאנוס שחיק טממא (א) והוא שחיק עצמות (ה) **המרצופים** פי' כמו דסקיות ששמן בטיית כורג .

פרק יח (א) המגל בסיב א' דא' ציב פי' צכתא בארמית לייף ויש אומרים בומחא כאותה ששנינו (ט) הנוגע בציב היוצא ממנו כדכתי' (י) והצב גלחה ומחרג' ומלכתא יחבא ציבה והביאו בניך בחצין (יא) חרגום בציבין ויש אומרים קר טס או עור דתניא (יב) כבר תרומה כרוך בציבין או בנייר ונתון על נבי אבן המנוגעת ויש אומרים קחא דמגלחא דכתי' (יג) ויבא גם הנצב ויש מפרשים כאותה ששנינו (יד) כורכה בסיב וכולעה והוא עלי ירקות (כ) **והטניות** פי' קיטניא בטיית **את הקש ואת העיצה** פי' חבן של ד' מינים שמו קודם שיקצר מן הקרקע קש כדכתי' (טו) לקושש קש לתבן וגרסינן בגמרא מאי עיצה (טו) אמר רב יהודה חבן של מיני קיטניות **שרה בוכין** פיר' מקום ששמו בוכים אמר רב יהודה בר אבא משמא דעולא שרה שמפטירין בה מתייהם (יז) **הרוצף בית הפרס** פי' מרוצף בשיש טובלט בטיית (יח) כדכתי' ואת הים הוריד מעל הבקר הנחושת אשר תחתיה ויתן אותו על מרצפת אבנים ואומריט) נגד העשרים אשר לחצר הפנימי ונגד רצפה **אף העוזק** פי' שעשה לו גדר מן אבנים מן כ) ויעוקהו (ו) **ביום ובשונות** פי' משונותא בל' ארמית וכן הוא מפורש ואיזה השונות כל שהים עולה בועפו (ח) **ועפר תיחוח** פו מקום שאינה בחולה אלא כגון ארץ חרושה שעפרה מדבקת בגללו יכשמניה רגלו כמהלך על (ההולכי) [החול] כדגרסינן (כא) אין מי רגלום כלים אלא בישיבה ובעפר תיחוח אפילו בעמידה **קיני** פי' מקום (ט) **האיסטוונות** פי' דומה לבקעה מאותה שאמר (כב) אבל הים והבקעה והאיסטוונות

(א) סוכה כ"ב א' (ב) תוספתא אהליות פי' י"ד (ג) זכיה ו' י"ד (ד) עני' פסחים קי"ח א' (ה) כדכתי' י"ג ב"ג (ו) דברים י"ג י"ג (ז) בראשית דב פ' ע"ח ח) עני' דס"י דרכות כ"ט א' ט) חולין קב"ד א' י) תחום ב' ח' יא) השעיה ח"ט כ"ב (יב) עני' תוספתא נגעים פ"ו יג) שופטים ג' כ"ב (יד) פסחים ק י' ב' טו) שניות ה' י"ב טו) שבת ע"ו א' יז) ח"ק ה' ב' יח) ח"כ ע"ו י"ז יט) יומקל ח"ב נ' (כ) ישעיה כ"א) דרכות ח' א' (כב) שבת ו' א' .

אינו לא רשות היחוד ולא רשות הרבים (י) הצריפים פי' כוך
 בטייה והיא צריפא דאורכאני בלישנא הרבנו והאלקישות כבר
 פי' בירא הקיץ שהוא חדר המקרה כמהרס רב יוסף בירא קיטא
 ואוירא של חצר פי' הרבצא והיא מילוסא של חצר אמצע
 החיצון צאחן בטייה .

מסכת נגעים

פרק א (ה) הפתוך פיר' מעורב דיהא הימנה פי' פחות
 (טז) למד' היה כאיש נדהם (ח) מבוצרת פיר'
 סביבית המכה נעיר בצורה .

פרק ב (א) בגרמני כהה פי' איש לבן ביותר כדאמרינן (ג)
 לענין יוסף איש מצרי גבר ערום ומה הורא ערמימותיה
 אמר בכל מקום גרמני מוכר כושי וכן כושי מוכר גרמני באשכרוע פיר'
 ברוש תרהר ותאשורג ומחרג' מרון מוריגין ואשכרועין והיא פיקסי
 (כין) [מין] עץ שהוא לא לבן ולא שחור אלא בינוני **אני כפרתן**
 פי' געלז אני אפדה אתם מכל רע פד' הם בטייה כדאמרינן לענין
 כהן גדול **לאיסטליתו פי' חליפות ותרג' (ז) אדרת שנער .**

פרק ד (ט) הלכה לה האום פי' עקר המכה ושורשה .
פרק ו (א) כגרים הקילקי פי' קצוב ומצומצם שאינו לא
 חסר ולא יתר (י) **ראש הגויה פי' ראש האמה ומנין**

שכן הגרסינן (פ) בהאשה רבא לענין יציאת עבד לחירות כ"ד ראשי
 אברים באדם ותני עלה וכולן עבד יוצא כהן לחירות והוינן בה
 סירוס דמאי אילימא סירוס [דגיד] הינו ראש הגויה מיהו הויא גמרינן
 דראש הגויה הוא ראש האמה שהוא גיד **היכולת פי' כדכת' (ו)**
 או חרוץ או יבלת **והדלדולין פי' א' ד' והתלתולין הא לול בטייה**
 ופירוש שנעשה כמין תל' כשר וגדלדלו למטה (ח) **והקמטין**
 פי' בגברא תותי ביחשיה ואחתא תותי ביחשה ותותי דדה
 שמו קמט (דהננז) לענין סימני בגרות ר' יוסי הגלילי
 אומר כשיעלה קמט תחת הדר **הקדה פי' קודחא בארמית ג' ד' ח**
 בטייה כשיכה אדם את חבירו כחרב או בסכין שמו כלשון ישמעאל
 ג' ד' בטייה **המורדין פי' כמו שאמרו (ט) עין שמרדה מותר לכוותלה**
 בשבת ומנין שכן האמור בתורת כהנים (ט) שחין יכול מורד תל'
 לומר ונרפא יכול שמורד כשהמכה פתוחה והבשר המוכה נראה
 בלא עור .

(א) ירויה י"ד ט' (ב) בראשית רבה פ' ט"ז ג' (ג) ישעיה וי"א י"ט (ד) יסעב ו'
 כ"א (ה) קדושין כ"א א' (ו) ויקרא כ"ב כ"ב (ז) נדה וי"א א' (ח) ע"ז כ"א ב'
 (ט) ספרא פ' מריע .

פרק ט (א) או ברמץ פי הנץ היוצא מן האש שמו בלשון ישמע' שדרה אל צר שדרה אל נר כדאמרינן (ב) **צלקת פי** בהרמוצה דלעת מרה היא ומתקין אותה ברמץ (ב) **צלקת פי** כשתחרפה וקדם עליה עור ולא נשאר אלא רושם המכה בלבד שמו צלקת כדאמר בחורתי כהנים (ג) יכול עד שיעשה צלקת ח'ל שחין הא כיצד נחרפא ולא נחרפא מכלל שצלקת נרפא ממש והכי גרסינן דמצלק צלוק (ג) ואמרינן בגמרא (ד) אמר ר' חסדא הא מלחא מגכרא רבא שמיע לי ומנו ר' שילא נשכה כלב ונעשה מקומו צלקת תורת כהנים וכמה (ה) הוא פרס חצי ככר מנ' לקב וג' שיעורין היה ר' שמעון אומר כה פרס בתוספה בפרק הבא כול' ננע יסגיר במסכת נגעים (ו)

פרק יא (ו) קיטן פי כגון וילון סתר בטיית כדאמרינן לענין סכה (ז) עשה בה קיטיות **פסיפת פי** אבנים קטנים כחותם שעל הטבעות לשון יוני הוא ורוצפין בהן חצרותיהן בארץ ישראל וכדומה להם לענין כגד וקיטייתוב מוד נר בטיית כגד שיש עליו כגון דינרי זהב מצוייר (ח) **אונין פי** כירינה בטיית כששנינו (ט) אין נותנין אונין של פשתן (ט) **הסליל** פירש שיפוח ויש אומרים מסתוריתא בארמי ומנין שהסליל קנים הן דחניא (ט) ואלו הן קני המדה זה הסליל (י) **מציל על האמרות** פירש חלוק לבן שאין בו אימרא ופיר' אלו בני אדם חשובין כשתופרין את הכגד מחפין את החפר בכגד נאה כארנמן .

פרק יב (א) בית טריגון פי בית שיש לו ג' כתלים שמו טריגון ב' כתלים שמו דיגון ה' כתלים שמו פנטיגון ד' כמנהג שמו טטריגון **ובאיסקדיא** יש שונים באסדה רפסודות ודוכרות שכמקרא והוא אסדה וכל' תרגום תורנים ובטיית טיף כגון מעבר דמה דספינה קטנה **בין פצים** שאלו כשאילוח חרש כדי ליתן בין פצים (י) וחשיבום אלו שמנסרין הקורות לעשות דלתות ולוחות ונסרין ונותנין חרש בין הנסרים כדי שיכנס בהן רווח ויכשו מפני [שלחין] הן ומנין שפצים לשון סדק וקרע הוא דכתי' (יא) הרעשה הארץ פצמחה וכתי' (יב) וקרע לו חלוני ומתרגמין ופצים ליה חרכין וכתי' (יג) ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה ומתרג' תלת פצים ויש לפרש עוד ששם הלחי והמווזה פצימיה בלש רבנן (ה) **ועל תפין** א"ד טפין ופירוש שפירשנו בראש כלים (יד) שדומה לפך אלא שפיו צר כששנינו (טו) והטפי בחוכה אף על פי [שפין] צר כל שהוא כגון כורה קאנון בטיית בתניי בל' רבנן כגון כירא אבל זה מטלטל ממקום למקום ושמו באנון בל' וישמעאל ומנין שמקום ששופחים בו הקדירה שמו תפאי דכתי' (טו) שפת הסיר הגדולה ומתרג' הפי (ו) **שניהו קוצעיו פי** מקלפין הסיר או הטיט שהוא טיה על הקיר שנא' (ז) ואת הכית יקצע ומתרג' יקלפון וכדעתיה דר' יוסי (ח) מקלפין מן קרקע הכיר' ג' אצבעות .

פרק יג (ב) ראשי פתין פי אותה האבן או אותה העץ א' ראשי אות' אבנים ועצים שמנדבך זה במערב ומנדבך זה (במערב) (במזרח) אחרת שמו פתין (ג) **ואוכלה בלפתן פי** כל דבר שיאכל עם

(א) ירושלמי כלאים פ"א ה"ב (ב) ספרא פ' תורני (ג) חולין קכ"ד א' (ד) כתובות ע"א א' (ה) זה טיך לבי"ג ח"ט (ו) תוספתא נגינים פ"ז ע"ג (ז) סוכה ח' ע"ח (ח) שבת י"ז ב' (ט) תוספתא חקולות פ"ג י' שבת פ"ב א' (י) תהלים ס' ד' יב' ירמיה כ"ב י"ד (יג) שם ל"ו כ"ג י"ד (יד) פ"ג ח"ב (טו) פלה פ"ו ח"ג (טז) ח"ב ד' ל"ח י"ט ויקרא י"ד ח"א י"ח ע"י תוספתא נגינים פ"ו .

הפת ושמו כלשון ישמעאל אודום בטייה כדאמרינן) טול בריך אין צריך לברך הבה מליח הבה לפת; נמי וא' הוב ג) א' רבא בר אמי משמיה דר' חייא אין הכווצע רשאי לכצוע עד שיביא מלח ולפתן לפני כל אחד ולפת; דבר שילפת בו הפת ובלש' רבנן בשש כדאמר לית דין צריך בשש ג).

פרה יד (א) **פיולי פי'** מורקים ונוסות כדכתי' ד) השותים במורקי יין ומחרגמינן בפילון (ו) **איזוב יין פי'** שומשוק בל' רבנן דאמר ה) רב יוסף איזוב באכרת אבר מח אוזב אמר עולא מרוא חיורא ואו' ומסיק רב פפי אמר שומשוק אמר רב ירמיה מדיפתי כוותיה דרב פפי מסתברא וכולי בשמונה שרצים ואמר בסוכה ו) אמר אבוי כל שנשתנה שמו קודם מת; תורה ובאתה התורה והקפידה עליו זה הוא שם לווי **כחלת פי'** איזוב שיש צבע כמין כוחל שם לווי כדאמרינן בנדריים הנודר מן היין מותר ביין תפוחים ואמר בסופה מן הירק מותר בירקות השדה שהוא שם לווי כלומר שיין זה סתם וכשאתה מוסיף תפוחים הוא לווי וכן כאן איזוב סתם כשר איזוב רומי הוא שם לווי (ש'ל) [ר'ל] שנלוה רומי על איזוב .

מסכת פרה והיא רביעית^ח

פרק א (ג) **קורהו פלגם פי'** כינוני שאינו לא איל ולא כבש כדכתיבט) ושה אחת מן [הצאן מן] המאתיים ממשקה ישראל וגרסינן י) שה אחד מן המיוחד שבעדרו מן הצאן ולא מן הפלגם שפי' פלג כלומר ששמו צאן ולא כבש מן המאתיים מיכן שבטלה במאתיים **קוריהו נוקד פי'** נוקד הסהכי דכתי' יב) ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מארה אלף כרים וכרים הם צאן שנא' יג) לכשו כרים הצאן ואומר יג) דברי עמוס אשר היה בנקדים ומתרג' מרי גיחין וכתי' יד) מקניהם וקנינם ומתרג' גיחיהון וקנינם **פרכריגמא פי'** לשון יוני מטבע דינר של זהב שנפסל במלך חדש משל א' שאול היה לו מטבע בא דוד והטביע מטבע אחד ופסל של שאול שמו הוא פרכריגמא והוא כינוני וכן עד שהיה כבש ושה היה יוצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא הוא פרכריגמא .

פרק ב (ב) **יגור פי'** יגור הננסת פי' קצרה ודקה יתירת א' ד' יבלת כדא' בבכורותטו) לענין מומין וכיוצא בה גרסינן בגמרא טו) לענין מומין שבנשים הכא במאי עסקינן אי נימא

א) נככות וי' א' ב) טס ג) טס ד) עמוס ו' י' ה) שכת ק"ט ב' ע"ג
ו) י"ג א' ז) כ"ג א' ח) כן הוא בכ"י ט) יחוקלל ח"ס ט"ו י) פסחים ח"ד ב'
יא) ח"כ נ' ד' יב) תהלים ס"ה י"ד יג) עמוס א' ח' יד) בראשית ל"ד כ"ב טו) ח"ס
א' טו) כמובת ע"ו א' .

ביתירת יתירה מאי (מאותו) [ראייה מייח] (ורבותיה) [ורכותיה] לענין עבד בהאשה נקנירת (ג) **קיפל עריה המוסירה** (א' ד') [א"ר הונא] (ג) קיפל הלוקח מוסירה מחבירו קנה במציאות ובנכסי הגר לא קנה [מאי טעמא] אמר רבה בר רב אדי אסברה לי מאי לשון מוסירה כאדם שמוסר [דבר] לחבירו והוא חבל שקשורה בו הבהמה ונמשכת ופעמים משליכין בקיפול חבל על הבהמה ואם עשה כן בפרה פסולה משום לא עלה עליה עול **סנדל שלא תחלוק** בחלקקות (ה) **גומא פי גומא** כל מקום שצומח בו השיער כמו שאמור בהשוחפים (ג) בשביל איוב **כיס פי** שכינס בה השיער .

פרק ג (ג) הלל של חטאת פי כמו חבית או כד שהיה רחב כדכתי' (ד) ותער כדה (ו) **כיפין פי** קנטרה במיית או טאק (ה) **ארנן פי** נטע אורז (ה) **וחזיתה פי** פניה של מערכה ומראייה כדאמר בהשוחפין (ו) ועושה חזירת מכחוך וכתי' (ז) ומחזה מול מחורה פי מראה (ט) **כפתוה פי** קשרוה לשון חרנום כדכתי' (ס) הלא גברא חלה רמינן לגו נורא מכפתין ופי' קשורין **בחבר שר מגג פי** עשב שמו מגג ועושין ממנו חבל דומה [דגמי] וחשופא וחלפא **באלתות פי** עצים קטנים כדכתי' (ט) משני זנכות האודים ואליה הוא זנב וכאותן הזנכים שהן אליהות מציתים בו את האורות בקורות כאותה ששנינו (י) לענין מערכה וריוח היה בין הניורין שהיו מציתין את האליה **בחריות פי** אראחא ממש בלי רבנן .

פרק ה (ד) שפופרת פי גוכחא ממש (ו) **ביצת היוצרין פי** אלו שעושין כלי חרש על האבנים קודם שיעשו הכלי יעשו מן החומר כמין בצים של חרנגילות עגולין כאותן ששנינו לענין רבית (א) על המעטן של זיתים ועל הביצים של יוצר (ג) **ופסקה בסמרטוט פי** סרחא ברקא במיית .

פרק ו (ה) הגבי פי פציר לענין חרנום כדכתי' (ב) עשה הנחל הוה גבים גבים .

פרק ז (ו) המכנו פי כנון שדולה את המים בחבירו וכורך את החבל על ידו שהוא מכין אם מעט מעט כשר שעל ידיו מעט הוא דהכין גרים .

פרק ח (ט) בפולמסאות פי במלחמות כשם ששנינו (י) בפולימוס של אספסינוס ופולימוס של מיטוס (י) **קרימון פוגה ירמוך פנים פי** שם נהרות הם דקא אמר (ד) מאי דכתיב כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו ד' ימים וד' נהרות שמקיפין ארץ ישראל .

פרק ט (כ) חיפושית כשפופרת פי זה חיפושית הוא (שהורק) [תולעת שחורה] והיא מהלכת על ארבע בונפוס אפרגא מתלא אנבוכא כדגרסינן בתורת כהנים (טו) הולך על ארבע וזה עקרב כל הולך להביא את החיפושית ואת הדומה לדומה **הדירה והכינה פי** תולע שמו דירה ומפרשין רבנן הבאור הוא

(ח) קדושין כ"ה א' ב' ב"ו ח' ב' ג' ב"ב ט"ו א' ד' כלאשית כ"ד כ' ה' ישעיה
 ח"ד י"ד ו' ב"ב ב' א' ז' ח"ב ו' ה' ע"ג ח' ד'מאל ג' כ"ד ט' ישעיה ז' ד'
 י' תמיד כ"ט א' יא' ב"ו ע"ב ב' יב' ח"ב ג' ט"ו יג' סוטה ח"ט א' יד' ב"ב
 ע"ד ב' טו' ספרא פ' שמיני .

סלמנטון דחנו רכנן א) ואכלתם מן החבואה ישן בלא סלמנטון מאי בלא סלמנטון רב נחמן אמר בלא רצינא ולית הכין הוא אלא סלמנטון הוא חבואה שנרקבה מלחלוחית הארץ מרוב יושנה אלא אמרו נבי משכן נ) קרש שנמצאה בו דרנא מטיף לתוכו אבר וסותמו וכינה פי' תולע .

פרק י (א) מדרף פי' המצע והכנדים שתחרו הזב שמו משכב ובגד ומצע שהוא כסוי לזב שמו מדרף ומנין שכן דחנני

דבר אחר מרובה טומאת החיים מטומאת המתים שהחי עושה משכב ומושב תחתיו לטמא אדם ולטמא בנדים ועל גביו מדרף לטמא אוכלין ומשקין שהוא מושם למעלה מן הטמא ומתנועע מכה אוירו ומנין שכן דקא אמר ד) ואי בעי' אימא הכא טומאה דאורייתא והכא טומאה דרבנן דקתני מדרף קול עלה נדרף אין זה אלא באוכלין ומשקין לא בדבר אחר שכעולם דלא זה אלא בזב בלבד .

פרק יא (ב) הרעדות פי' כגון מקום שיוצא בו מים מפה מפה כן בטייה הרפפות פי' כך המקום שיש בו

רפש ויוצא מים פסול לקודש (ו) **לא ביונקות ולא בחמרות פי' יונקות** כבר מפורש ואלו הן יונקות גבעולין שלא גמלו וכתיב ה) ילכו יונקותיו ואומר ו) את ראש יונקותיו ואומר ז) ואל נהר יונקותיה **חמרות** כדגרסינן ח) נקטם ראשו חני עולא נקטם ראשו ועלה בו חמרה כשר ט) **קלחים פי' כשיצאו ב' ג' קנים** בין בחבואה (דעציבים) [ועשבים] וירקות משורש אחד שמו קלח וכן אנו מפרשין ט) **תבא** בכלל שתניה בנים ובנות וכי' וק' פתרון אחד הוא **מפסגו פי' כמות פסוק מפסקו וגרדומיו פי' כשיכלה הציצית ולא ישתייר ממנו אלא מקצה כדאמרינן י) דגרדומי הכלת כשרין ובל' רכנן מאי גרדום איגרדומי וכי' האי גוונא באיזוב .**

פרק יב (א) מספקו פי' הוא האזוב קצר קשור באיזוב חוט כרי שיגיע [למים] שמו סיפוק כדגרסינן יא) סיפק לך

כל צרכך **מיצה פי' יב) ונמצאה דמו על קיר המזבח** וכתיב יג) כי מיץ חלב ה) **בכנפו פי' כדכתיב יד) הן ישה איש בשר קודש בכנף בגדו ח) הכוש פי' של אורכן א' ד' של רובן א' ד' של רחבן א' ד' של אורכן כרסו פסה כי שמנו ל בטיית של ארכו שיש בל' רבנן קצב א ל ברא בטיית כגון גמי היוצא מן המים והן עושין ממנו מחצלות הפיקה פי' כמו שפרשנו לשון יחיד של פקעיות והוא סיסרה בליש' רבנן הקרוחות פירש יש בידות הכלים שהן קרוחות כמקדה ובמדרש ומנוקבות והכלי נכנס בהן ושמן קרוחות תכין וזה מן הסכין שפעמים שנצב שלו שהוא תקא נקוב וקדוח והסכין חודקו **החרוקות פי' וחורקו כמה דאת אמר טו) חרק עליו שינימו ואומר טו) זיחרקו שן [ויש] לומר שאותו היר של כלי הוא של פרקין ויבפל לאחריו כדגרסינן בשבת יז) לענין מגורה של חוליות דאית בה חרקי ו) **הסלים שבקנתל א' ד' שבקנטר** כבר פירשנו יח) **והמטה שר מורבל פי' כדאמרינן יט) בגמרא דאין******

א) כ"ב ז"א ב' ב) שנת ק"ב ב' ג) זכיס ט"ד ח"ו ד) נלס ד' ב' ה) הוצע י"ד ו' ז) יחוקל י"ו ד' וכ"ב ע"ג ז) מהלים פ' י"ב ח) סוכה ל"ג א' ט) איזוב פ) כ"ו י) יחמות ל"ח ב' יא) בערוך ערך ספק ג' גלם כדנחתהניכן וסוף מרגנס דבריה ב' ז' יב) יוקדא א' ט"ז יג) ושליל' ל"ג יד) חני ב' י"ב טו) מהלים ז"ל"ה ט"ז טו) איכס ב' ט"ז ז) ח"ו א' יח) כלים פ' י"ד י"ג טז) ע"ז כ"ד ב' וניל שר"מ הגאונים ד' כולין דף ח"א כ' .

מעמידין ובהקומץ רבא א) מאי טוריגים אמר עולא מטה של טורבל מאי מטה של טורבל אמר רב יהודא עיזא דקורקסי דדישן ופירש כמין עו של עץ שדשין בו הרשין חטים אמר רב יוסף מאי קראה הנה שמחין למורג נ) והקרו של כליכה פי' כליכה זה הוא נעש המטה שנושאין בו המת שמה נעש כל' חכמים כטיית כדגרסינן באלו מגלחין ג) ובסיפה דמסכתא דנדה דתוספה ד) בראשונה היו עשירין מוציאין בדרגש ועניים בכליכה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו הכל מוציאין בכליכה מפני כבודן של עניים ויש לאותה כליכה כמו קרן .

מסכת נדה והיא חמישית

פרק ב (א) בשני עדים לא עדים ממש הם אלא מטלויות וסמרטוטין של בגד שהאשה בודקת עצמה בהם לידע אם נדה היא ואם לאו ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר כדכתי' ה) וכנגד עדים כל צדקותינו (ב) **אותיום** לשון יוני פי' לאלתר מיד כשעתה והמשל שלו משל לשמש ועד וכולי כגמרא ו) **ותדיח את פניה פי'** לשון נקיה על מקום התורף (ה) **והפרסוד** לשון יוני וא' ד' פרוסודור של בית דהלין בין השער לחצר שמו רח לין כלשון ישמעאל רח לין כטיית ושל אשה במקום ערוה כשפתות ערוה שמו פרוסודור ו) **כמין תלתו פי'** זו חולבה כטיית חילבה היא מן הורעונים והוא מר וכבר הביאנו ראייה לדבר שהוא כן נמחק בתחלתו וכשורין אותו כמים נמחק כגמרא דין בפירוש (ורעונים) [ורעים] י) (ג) **כחרת פי'** דיו והכי גרסינן ט) אמר רבא חרת שאמרו דיו הנייה נמי חרת שאמרו דיו ולמרה לא אמרו דיו ואמרו חרת ללמדנו שהשחור כחירתות הדיו טמא **השרוני** פירש בשביל שירושלים היא בנויה בהרים וכשתרד ממנהט אל המישור מן עמו אסור מלהו לוד וחברוריה שמש שרון שני ט) פרוח תפרח והגל ואומר) חבצלת השרון .

פרק ג (ג) שפיר פי' כמו שפרשנוהו באהלות ועקרו כרשון שהוא חגב הרגום (שררה פי' פחר שפוחרת האשה) **גנינים פי'** החיכות החיכות של כשר ואינן כולין שווין אלא יש בהן החיכות גדולות כעדשה וקטנות כחרדל וראייה שכן אמרנו כגמרא יא) בשלמא רס ומים ולא כלום היא אלא גנינים אמאי אינה חוששת ניהוש שמא ולך הוא ונתמח ליה ומסקנא רב אדא בר אבהא אמר גנינים (איין) [תנן] ופי'

א) ונחמות כ"ב א' ב) ישעיהו"א ט"ו ג) ה"ק כ"ו ב' ד) תוספתא נדה פ"ט .
 ה) ישעיהו ס"ד ה' ז' נדה י"ד ב' ז' ע"י גליון ערך תלתן שזעס יש לתקן נוסחתינו
 החוששתי יח) נדה כ"ב א' ט) ישעיהו ל"ה ב' י) טה"ס ב' ה' יא) נדה כ"ד
 ג' .

גוונים הרבה] אם איתא דאחמחי אחמח [כוליה בחד גוונא הוא קא] 6 (ד) **שליה** החלחה דומה לחוט של ערב וסופה דומה כחורטום וחלולה כחציצרת ואין שלייה פחותה מטפה והיא אחת מדברים ששיעורם טפה וסימנם שלייה שופר לולב נ) (ה) **פדחתו** פי' מצח בל' מקרא ופדחת בל' חכמים .

פרק ד (א) **מעריסתן** פי' מהר בטיית ועיקר הדבר ג) והנה ערשו ערש ברזל ואומר ד) אף ערשנו רעננה ואומר (ה) ברמעי ערשי אמסה .

פרק ה (ו) **פגה בחל וצמל** כבר מפורשין הן בנמרא ו) פגה עודה חינוקות כדכתי' ז) התאנה חנטה פניה כוחל אלו ימי הנערות כדנתן ז) התאנים משיכחילו בורעים וכתיב ט) גם נפשי בחלה כי צמל כמין דאמר יצאה מלאה **הפטמת** פי' פטמת ראש הדר כדא' באחרוני י) ניטלה פטמתו ואמר טוב והפיטמה מקום כיחו וניעו ופירושו כיחו לחה מן הגוף ניעו לחה שחרד יהי שרוך .

פרק ח (א) **תרפה** פי' מקום ערוה של אשה עצמה וכן תורף של שטר מקום התורף מקום שהוא מכוון כנגד העקב לשון יווני **בפיליון** פי' מטפחת כדכתי' יב) המחלצות והמעטפות והמטפחות ואומרי' יג) הבי המטפחת (ב) **להיגלע** פי' א' ד' ליגלע לאחר המכה כדכתי' יד) ולפני ההגלע הריב נטוש ואע"פ שפרשוהו חכמים עד שלא נחלה הריב .

פרק ט (ו) **נתר** פירושו בטיית פיר' נטרון והוא כמו אבן (ומתחלחל) [ומתחלחל] במים חמים ורוחצים בו במרחץ ראשם בארץ ישראל ומערב וארץ אדום **בורית** כדא' יז) הבורית ואוהיל בורית ואחא אהיל **קימריא** פי' טו) אמר רב יהודה שלוף דוך והוא עשב שמו בטיית עשב הוא ומייבשין אותו וטוחנין אותו ורוחצין בו את ידיהם והוא מוציא את הזוהמא **אישון ואשלב** פי' טז) א' שמואל שאילתנהו לנחותי ימא אשלאנא שמיה ומשחכת בי נקי מרגליהא ומפקי כירמצא דפרולא (ז) **של עיסה גריסית** **ושל עוקת נפש** א' ד' וחלוקת כלומר כשילעוס אדם הגריסין יפה יפה ולא נשאר כלום אלא הם בעוקת נפש ופי' כשבא בהכנסת בית הבלעה שדומה לעוקה של בית הבד ולעוקת הנת ומערה מים על אותן גריסין יפה להוציא הכתם (ח) **המפהקת** פי' פ' יק אין בטיית כדגרגס' בברכות יז) אני ראיחי שגיהק ופיהק בחפלתו **וכמין צמרמורת** פי' סמרמורה מן יח) סמר מפהקד בשרי ויש או' מן צמארתה דקטנים (יא) **הורקטי** א' ד' טרוקטי פי' יט) תנא תנא דור קטוע כלומר שלא חלד ויפסיק הדור ופי' טרוקטי בתה כדכתי' כ) ואשייתהו בתה .

פרק י (ו) **מקפת וקורא** פי' מקפת דא' מר מצוה לחרום מן המוקף ומה מוקף שמניח לפניו מה שרוצה לחרום או עומד על הכרי ומודד ורואה וחורם ומנין שכן הוא כדגרגסין בהכל שוחטין כא) ודילמא עשר עליה מקום אחר ומפרשינן לא נחשדו חברים לחרום שלא מן המוקף .

א) כן כדלה למקן ומתן הגנודן ערך גנן ב' ב) עי' ערוך ערך חוש ג) דברים ג' י"א ד) שה"ש ח' ט"ז ה) תהלים ו' ז' ו) כלה מ"ד י' ז) שה"ש ב' י"ג ח) מניגדות פ"א ח"ב ט) וכריה י"א ח' י) סוכה ל"ד ב' יא) ישעיה ג' כ"ב ז) דות ג' ט"ז יג) משלי י"ז י"ד יז) שבת ג' א' ע"ג טו) שם טו) שם ע"ו כ"ד ח' יח) תהלים קי"ט ק"כ יט) כמובת י' ב' כ) ישעיהו ו' כל) חולין ו' א' .

מסכת מקוות והיא ששית

פרק א (א) גבאים פי' הנחל הוה גבים גבים (ב) ועקרו גומא (ד) ומי תמציות פי' כבר מפורש הוא בחוספה (ג) ואלו הן מי תמצית כל זמן שהגשמים יורדין וההרים בוצצין כלומר שנתמצו המים ומפצפצים ומכעכעים כדאמ' לענין טרפות (ג) מייחנין גרפא או גילא או רוקא אי מבצבצא כשירה .

פרק ב (ו) המסנק אי' ד' המסלק פי' כמות המסלק וממלא כדאמרין גדי מסנקן (ד) ופי' גדי ממלא ממלאין אותן בצים וחבלין מותשי בטיית ועוד ששנינו (ה) האכרין והפרדין שלא נחאכלו מכערב סונקין אותן על צד המוכח (ח) **עציץ בכור** פי' החבית שנשכרה ונשתיר ממנה חציה או שלישה לורוע בה שמה עציץ כדתנן (ו) עציץ נקוב הרי הוא כארץ חרס מן הארץ על עציץ נקוב ושמו בטיית אציץ ויש שמשמין אותו עציץ ליתן בו טיט או סיד (י) **כפי חבית** פי' אלו שמנקין הביבים והבורות מוציאין את הטיט ומריקין אותו בחבית ושופכין אותו שם אותו חבית חבית .

פרק ג (א) קורטוב פי' כדאמר' בגמ' (ז) דהמוכר את הספינה במידת הלח עושה הין וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין [ולוג וחצי לוג ורביעית] ושמינית ואחר משמונה שבשמינית זה הוא קורטוב .

פרק ד (ג) החוטט בצינור פי' חוטט כמו חוחד וחותר כאותה ששנינו (ק) החוטט בגדיש וגרס' (ט) כפה דחט נגרה בגויה לשרוף הרלא . . . מדויל ידיה משתלים ותוב (י) אי שלף להו בחמימי אחו בחר' ואי לא צריך לחטוטי בחר וגרס ככאבא מאי ג' **צינור** נובחא דחיקין להו ומשוי לה שושילא (ובנפא א' ד' ובנפס א' ד' בס' א' ד' בן) **סילון** כאותה ששנינו (א) הביאו סילון של צינן לחך אמר' של חמים ופי' בטיית כדכאך .

פרק ה (ג) משוך כנדל פיר' כדאמרין בחורח כהנים (יב) מרבה רגלים זה נדל עד כל מרבה רגלים להביא את הדומה ואת הדומה לדומה וכן בגמרא דעירובין (יג) מכוי העשוי כנדל ופירושו מכוי שהוא מורה ומערב כנדק בטיית (ו) [ובחרצין] כדאמ' (יד) אמר ר' שמעון גורר אדם מטה כסא [וספסל וכלבד] שלא יתכוין לעשות חריץ **ובנעיצין** מקום] שהוא חוצב בו עמוד או דקר ונעקר [עפר] ממקומו כמין הפירה ושם אותו חפירה נעין כדאמר בכיצה (טו) היה לו דקר נעון וכת' (טז) ויחלום והנה סלם מצב ארצה ומחרגמינן נעין כארעא וחניתו [מעוכת] (יז)

(ח) ח"ב כ' ט"ז ג) תוספתא וקוואות פ"א ג) חולין ו"ו ב' ד) פסחים ג' ב' (ה) תנוור כ"ח ב' ט"ג ו) דמילי פ"ה ו"י ז) ב"ב ג' א' ח) כוכה ט"ן א' (ט) פסחים כ"ח א' י) חולין ז"ג א' יא) שבת ל"ח ב' ב) ספדל פ' שוויט (יב) ח' ב' וינ' ערוך ערך כ"ל יד) שבת כ"ב א' טו) ו' ב' טז) כולאית כ"ח י"ב יו) פ"א כ"ו ו' .

ומחרגמין נעוצה **בחרדלית פי' (א)** איוו היא חרדלית מי גשמים
 הבאים מן מדרון ומדרון הוא קטפרס והוא מורד ההר כדכתי' (ג)
 הם במורד בית חורון ועיקר הדבור הרדלית שנדלו מן מדרון ההר .
פרק ו (א) עוקת המערה פי' פי המערה כאותה ששנינו (ג)
 מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו את שעשו עוקה מותר'

ואת שלא עשו עוקה אסורין ועוקרה זו כעין שוקת נקוב בתחירתו
 נחון על פי הביב או על פי המערה (ט) **בשתי פי'** כל מחיצה
 דקיר ארכו שהוא גבהו שמו שתי כאורך הבגד ורחבו שמו ערב וכן
 כל דבר כדאמרין בגמרא (ד) לענין מי שמוציא במדבר (י) **האביה**
 פי' אל קנה אלדי וכרג נינה אלימא פי' אלוון והוא
 פי' אותה האמה שיבואו המים החמים והקרים בה ויורדים אל האמבטי
 שמו **אביק אבטח** ויש שונים אמבטי (יא) **המטהרת פי'**
 אלוון אלגאנגרה אלדי ישבה אל חור המקום אשר
 לוקחים ממנו המים לרחוץ בו שמו מטהרת .

פרק ז (ב) התמד פי' כמו שפירשנו בורעים (ז) **מרודדין פי'**
 כשאין המים מרובין שיהא המקוה ממלא מהן אלא הן
 מרוקעין בארעית המקוה כמו שאמר תרגום [וירקעו] (ח) ורדירו וכתי' (ו)
 וירד על הכרובים .

פרק ח (א) בקילון פי' כשהיו המים מקובצים במקום ומבקשים
 להביא אותם מים מקובצים אל שדה אחר עושין לו
 הדרך שיבואו בו המים אל השדה ושם אורזו הדרך שנמשכין בו
 המים קילון ומנין שהוא כן דתנן (ו) אבל לא ממי גשמים ולא ממי
 קילון והוינן בה בשלמא מי קילון איכא טירחא (ז) (ב) **חלוקים**
 פי' לוג בטיית מודבקים בידו **או עכורים** נרר כטיית (ג) **טפין**
עבות תיכין כטיית (ד) **ולא כברה את הבית** פירוש לשון
 נקיה כלומר שלא קינחה את אותו מקום **וכבארי טהור** פירוש
 בארי שאינו לא חולה ולא שכיב מרע כגמרא דשחיטת חולין (ח) נתנו
 חכמים שעור לזקן ולילד דא' ר' יוסי בילד [ובכריא] טהור בחולה
 ובזקן טמא בילד עד כמה אמר ר' חנינא כל זמן שעומד על רגלו
 אחת ונועל מנעל וחולק מנעל ובזקן עד אימת עד שירחת .

פרק ט (ב) קלקי הלב פי' כל איש שאינו חלק אלא איש
 שיער יש לו שערות בכית השחי או בלבו והן מתקלקלין
 ונעשין קלקין שהוא מסה כטיית כדאמר בתורת כהנים (ט) בבשר
 הוב לא בצואה שעליו ולא בקלקין ופירוש קלקין אותן שערות של
 בית השחי או של ראשו או של לב כשהן נעשין קלקין וכך אלדי
 אל עין ו**גליל פי' (י)** שק תפרתי עלי גלדי כלומר איוב
 אמר מנהגו של עולם מי שהיה לו מכה ונתרפאה מעט והעלת גלד
 נוחן בה דברים רכים כמו צמר גפן או סרק של פשתן כריבוך השמן
 אבל אני השק שאינו [רך] אלא (יבש הוא) [קשה] תפרתי עלי
 גלדי **זרת היבש פי'** צמג פי' אחר קומום יבש ינטגאל יבון
והמלמולין פי' כדגרסינן מלמולין דלש כשהיא יד אדם מלוכלכת
 בטיט עבה או אם לש בצק בידו ונמלל ירו אחת על חברתה נעשין

(א) תוספתא וקוואות פ"ד ב (ב) יחזק' י' י"א ג (ג) עירובין פ"ח א' ד (ד) ע"י עירובין ט"ו ב'
 (ה) שו"ת ל"ט ג' (ו) מ"א ו' ל"ב ו' (ז) מ"ק ב' א' (ח) וס' ד' א' (ח) חולין כ"ד ב' ט'
 (ט) פסוק פ' תולדע י' איוב ט"ז ט"ו .

על ידיו [כמין] גרגרין של שעורין בשל מריקה פי' כדאמר' בחוספה א) ר' יוסי מטמא בשל מריקה ששפין בו פי' סכין סדקי כלים וזה פי' מריקה מיט עבה יותר משל יוצרים כדכתי' ג) חבורות פצע חמריק ברע וכתי' ג) ובחמרוקי הנשים יתדות דרכים פי' [נץ] יווני הוא יתדות דרכים וכבר מפורש הוא במרובה ד) ואמר בחוספה ה) אלו הן יתדות דרכים אלו שמהלכין עליהן בימות החמה והן מתמעכין על הכנדים שישפפן פי' יד לף במיית כדגרסינון) הרואה קרי ליל כפורים רוחץ כדרכו ולערב ישפשה וכו' ללמדך שישפשה מצוה בקרי ד) וליכלוכי פי' כדאמר ז) היה מלוכלך במיט או בצואה רוחץ כדרכו כשות של קטון פירוש כשם שיש לקשות כשות ששמו במיית זנבאלנואר כך יש לקטון [שיער והוא] כשות קרום שעל המכה פי' כשחרפא המכה והעלה קרום כדאמר' ח) חמשה קרמי איכא בחיותא וכולי וכתי' ט) ויקרם עליהם עור מלמעלה ה) הזפת וחומר וא' ד' המור פי' ופת זפתא חימר חומרא ומן דתני המור פי' מוסק כדאמר' בחוספה י) המור והקומוס הבלוסים פי' בנדים צואים ומלוכלכין כדגרסינון) אמר אביי שכן עני אוכל פחו בלוסה ועל של זקקין פירוש [נושאי נאדות] נצכו כמו נד יב) חרגס זיקא ו) ושרי בנאים מצד א' ושל בור וכול' פיר' באלו קשרין ג) בעא מיניה ריש לקיש מרב חנינא על המרדעת מרוח אחת או משתי רוחות אמר ליה לא שמעתי כיוצא בזה שמעתי דתנן על הכנדים וכול' וא' לא תהא מרדעת חשובה מכגרו של עם הארץ מאי בנאים אמר ר' יוחנן אלו תלמידי חכמים שעסקין בכנינו של עולם יש אומרים של אלו הבנאין אפילו מצד אחד של בגד חוצץ מיט של בורות הוא ומיט היון משני צדדין של בגד כדאמר' בחוספה יד) רבי יוסי אמר משום ר' ישמעאל של בנאין אף ב' מצד אחד אף) בשל בור גדולה מצד אחד וקטנה משני צדדים ולמה מפני שהגדול לו מיט הרבה והעבה ושל קטנה מיט המועט והוא דקיק וזה כמי ששונה ועל בור אבל טעות הוא .

פרה י א) ולא זוכרית פירוש לא עלתה להן נקיות וטהרה

ג) השרי העני פי' קשרים שיש לבגדים כמו שיש לבגדי אנשי המלכות בגדים נסגרים ונפתחין אילו מתלא לקבה ויש לנשים עדי כדכתיב טו) התשכת בתולה עריה כלה קשוריה וכתי' טו) והקשורים וכתי' הנפש ומחרגם וקלמוסמסיא ג) והחבט של סנדל פירוש כמין אוניס שיש לרצועות הסנדל ושם שר' במיית ד) עד שיבעבעו פירוש כמו שמתכיל אדם בגדים במים עושה הכנד כמין בעבועין שעושה מטר כשימטיר הרבה .

א) חוספה חקולות פ"ד ב) חשלו כ' ל' ג) חסתר ב' י"ב ד) כ"ק פ"ג א'
 ה) חוספה חקולות פ"ז ז) יוחא פ"ח א' ח) יוחא ע"ז ב' ט) חולין ז"ג א'
 ט) יחוקאל ל"ז ח' י) חוספה חקולות פ"ז יא) שבת ע"ז ב' יב) שמות ט"ו פ'
 יג) שבת ק"ד א' יד) חוספה חקולות פ"ז טו) ירמיה כ' ל"ב טו) ישעיה ג' כ' .

מסכת טהרות

פרק א (ב) מניחין בפטומות פירוש אלו שמניחין את העופות ומשמנין אותם שמן פטמין והעופות עצמן פטומות כדאמרינן חרנגולת פטומה ומניחין בראש גפיהן שהן כנפיהן אלא שהכנה עד שיש בה אברה וגף בין שיש בה ובין שאין בה אברה ומניחין בפטומות בראש הכנפיים נוצה ובראש הזנב נוצה וכתוב (א) ועגלון איש בריא תרגום פטים ותרגום מריא [פטים] (ב) העור והרוטב פירוש (ג) ומרק פגולים תרגום ורטב ואמ' (בהעור ג) מאי רוטב אמר רבא שומנה אמר ליה אבבי הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין אלא חלב דאקריש **והקיפה** פירוש גרסינן בהעור (ד) מאי קיפה אמר רבא פירמה אמר ליה אבבי הוא עצמו יטמא טומאת אוכלין אלא אמר רב פפא חבלין והוא ששנינו (ה) הטמאין לאסור את צירן ואת רטבן ואת קיפא שלהן **והאלל פי'** מורטקא בלש' רבנן כדגרסינן בהעור (ו) מאי אלל רבי יוחנן אמר מורטקא ריש לקיש א' בשר שפלטחו סבין (ז) **מקצועות** פירש בכרות חתוכין כדכתוב (ז) מחומר קורצתי .

פרק ב (א) ומנערת פירוש כמו מערכת כדאמרינן בכל הכשר (ח) הנוער את הקדירה אם יש בה בנוחן מעם באוחה קדירה .

פרק ג (ה) חלודה פי' היא חלאה .
פרק ו (ח) בקילקי בית גדול ביותר ויש לו ב' פתחים אחד למערב ואחד למזרח כד' בע"ז ט (ט) **הפרון פי'** בית שהוא עומד כאמצע דרך רשות הרבים וכן צורתו ויש מפרשין כמין מגדל ששלש רוחותיה בתוך הים ורוח אחת יבשה כמות עמוד מגדל אלכסנדריה של מצרים וקורין אותו בל' יוני פרון **האסטונית** דומה לבקעה כדגרסינן אבל הים וכו' .

פרק ז (ה) אפילו מוכל א' ד' טוול פירוש טובחלא כטיית והוא גידם (ו) **בחלון של אולירין** פירוש חלונות שהן נפתחות זו לתוך זו כדחניא יא' אמר רבי יהודה מודה רבי אלעזר בן עזריה לחכמ' בחלונות של אולירין שהן נפתחות זו לתוך זו .

פרק ט (ח) באם פיר' עיקר הויתים שהן בקרקע המעטן ונדבקו ונעשו אחת כדחניא יב' היתה לו אם של זיתים ועתיד להופכה כיון שהקע בה יחד אף על פי שיש בה גושין הרבה ועוד אמרינן יג' גרנרין שנשרו במים ונעשו [אסן] (המעטן) פי' אם דכתי' יד' הבאתי להם על אם כהור (כבר מפורש בורעים) ומתרגם רב יוסף על סיעת עולימתהון וסיעת עוד תרגום חבל נביאים טו' .

פרק י (א) בקיאין בהסיט פי' בקיאין יודעין בהיסט פירוש בזכים ט"ז (ה) **העבט** פירוש כדאמרינן כאיזה הוא נשך י"ג

(ח) שופים ג' י"ו (ב) יצינה ס"ה ד' (ג) חולין ק"ב ח' (ד) טס
 (ה) טס (ו) טס קב"ח ח' (ז) חינוכ' ל"ג ו' (ח) חולין ק"ח ח' (ט) ט"ו ח'
 (י) שבת ו' ח' (יא) חוספתא טהרות פ"ח יב' טס פ"י יג' טס יח' ירמיה ט"ו
 ח' טו' ש"א ו' ח' טו' ע"י לקמן רפ"ה דזבים י"ז ג"ו ע"ב ב' .

על העכט של ענבים ומן המשטוח פיר' מקום מוכן לשטוח הענבים ואותו מקום שמו משטוח הכתיב [משטוח להרמים] 6) **בין העיגולין פיר'** עיגולין של מיט ועושין אותן כמין ריחיים ושמן ים דהנן 3) מכר את הים ואת הממל וכבר פרשו מאי ים מלפחא [ועדשה] בלשון ארמית [מלפחא] מפני שכריאחה דומה לעדשה וכלי הכמים נמי נקריה עדשה דקא אמרינן ג) הדפין והלולבין והעדשין מדיחן **והעקל פירוש** שהוא עשוי כמעשה קופה אבל לא כולן גדולין אלא מסורגין כמעשה מצודה או כמעשה שבכה ואחר שעוצרין הויתים ונשאר הגפת שהן גרעינין של ויתים מכניסין אותן באיתו עקל ונשחט מן חגפת כל שמן שנשאר בו ושמו בטיית גופיות ונותנין על העקל מטל שהוא מפרכתא אותן הקופות שנותנין בתוכן הגפת שמן עקלין.

מסכת מכשירין

פרק א (ג) ואת השוכה פי' כדכתיב ד) ויכרות שוכת עצים ואומר ויכרתו כל העם איש שוכו ד) על גף פי' שפת הים חרגום כיף ימא וחרגום ארץ ישראל גף ימא ה) הממחק פי' כעין מוחק כשיש מים בכרישין ומעביר באצבעו מראש הכרישה ומוריד המים לסופה כדחניא ה) הממחק את הנח ואת הכרישה אע"פ שהמים [יורדין] מצד העליון לתחתון (ו) מפני הסיקריקין פירוש ליסטין ואנשי מלכות כדאמרינן ז) לא היה סיקריקין.

פרק ב (ו) אם יש בה רשות פי' שלטון כדגרסינן כגמרא דשבת ז) מאי רשות אמר רב יצחק בריה דרב יהודה אם יש אדם חשוב שיש לו עבדים שמחטמין לו י' קומקומין מים בכת אחת רוחץ מיד.

פרק ג (ד) המרבץ פירוש כגון אדם שהוא מרבץ מים בכית פירוש המרבץ אלדי ידוש בטיית כדאמר לענין ריבוע שכת ח) הניא אשה חכמה מרבצת את ביתה בשבת והאידינא דסבירא לן כר' שמעון שרי אפילו לבתחילה וטננן פירש מראו בטיית ח) והגלגלים כדגרסינן בכיפת (הגללים) [הגלגלים] פירוש אופני המרכבה והעגלה.

פרק ה (ו) החובט על השלה פי' אלו הרוחצין העורות וחובטין עליהן ששלה הוא עור ג) לצרפה פירוש כשהחוש מבקש לעשות סיוף או סכין או כל כלי כיון שיחמו באור ויעשו כפחמין נוטלן בצבת ונותנין במים והוי צירוף כדגרסינן בהשוכר במעשה דריש לקיש ט) קסיה פי' י' ועשית קערותיו

א) יחוקל ח"ו י' ב) ב"ב ס"ו ב' ג) כה ס"ה א' ד) שופטים ט' ב"ח ה) מוספחא וכושדין ס"ח ו) גטין כ"ה ב' ז) שבת קכ"א א' ח) טס ז"ה א' ט) ב"ח פ"ד א' י) שמות כ"ה ל"ט

וכפוחיו וקשותיו דקא גרסינן במנחות א) מנא הני מילי אמר רב קטינא דאמר קרא ועשית קערותיו אלו טפסין וכפוחיו אלו בויכין ומנקיותיו אלו סניפין קשותיו אלו קינין ויש מפרשין שהווא צלוחית של יין דכת' את קשות הנסך ב) וכת' וקסת הסופר במתניין ג) והוא כלי של דיו והשיפה של לבינים פירוש כבר פירשנו ד השיפה שהווא חיטאני ט) כל הנצוה פירוש כדתנה) הנצוק והקטפרם ומשקה טופח ופירוש משקה טופח וקטפרם כבר פירשנו נצוק כגון ששופך הטהור יין ממדה שלו לכליו של טמא ובא עמוד מכליו של טהור לכליו של טמא ואותו עמוד שמו נצוק (כל שאין לו כתף ולא נמף איזה הוא כתף) פסיגין המחוכרות בשדרה זו על גבי זו איזה הוא נמף ענבים המחוכרות בשדרה ויורדות זה בתוספה מסכת פאה בפרק המקבל שדה ולקמן פירש רב סעדיה פירוש כתף ונטף י) חוץ מרבש הזיפים פירוש זיפים אילו דומין לדבורים וד' הם דבורים וזיפים גזין וצרעין סולדת לאחריה פירוש כמו שפרשנו נצוק שבא עמוד מכליו של טהור לכליו של טמא וכל נצוק כיון שנשפך מפי הכלי העליון כבר אינו חוזר וסולד לאחריו ומקפח של גריסין של פול חוזר וסולד לאחריו יא) ומגיסה בקדירה כגון אדם שנוטל את התרוד ומגיס בו את הקדירה יא) אל קדר בלשון רבנן בחשה קדירה .

פרק ו א) מפני הכנימה פי' קורצא כדאמרינן בסולמנטין ז)

ב) את האגורות פירוש משא דירקא הקציעות

פירש חאנים יכשות והחילקה פירוש ח) אמר אבוי חילקא חדא

לחרתי והטרגים פיר' חדא לתלתא והטיסני פי' חדא לארבעה

ג) אלתית דג קטן שמו כן וקודים האיספנין פירוש כופיא

בלשון רבנן כדאמר ט) מרחא דכופיא ומפרש' שכופיא הווא שבוטא

והוא קולים האיספנין ד) רבש הצרעין פי' ערעיתא כדכתיב י)

וגם את הצרעה ומחרג' ערעיתא ולמה נקראת ערעיתא שהיא עומדת

לקראת האדם ועפה ומכה בפניו כדכתיב יא) אשר קרך בדרך ומחרג'

וערעך ה) והמוהל כשמן פירוש דורדיא דחמרא שמה בגמרא

שדריא ובמקרא שמרים ושל שמן שמו מוהל ופקט מפני שהלך השמן

הצלול ונשאר בכלי' שמן עכור ואינו דולק בנר מפני שהן מים

מעורבין בשמן דכתיב יב) סבאך מהול במים ותניא יג) רבי שמעון

אומר מוהל מי פירות הן וכו' בטהרות יו) והראי פי' גללים כאותה

ששנינו יד) האיש בראי והאשה במים ועקר הדבור הוה מוה הפסוק טו)

הוי מוראה וננאלה ונאל נמי פירושו הכין כדכתיב עז) שולחן יי'

מגואל הוא .

א) ל"ו א' ב) בודבר ד' ו' ג) יתקאל ע' ג' ד) כלים פ"ע ח"ה ה) טהרות פ"ח
 ו"ט ו) זה שייך למסכת פאה פ"ו ח"ד ונראה שהוא חפירוש הגלון לכדר זרעיס
 ז) ע"י פדה פ"ע ח"ב ח) ח"ק י"ג ב' ט) פסחים ל"ע א' י) דברים ז' כ' יא) שם
 כ"ד י"ח יב) ישעיה א' כ"ב וע"י נגדך חל א' יג) מוספתא טהרות פ"י י"ד) מכות כ"ב
 ג' ט"ו) אפסיה ג' א' טו) מלכאי א' י"ב .

מסכת זבחים

פרק א (ה) כמגד יון לשילוח פירוש מקום כביה המקדש שעשהו יונים קבע לע"ז כאותה ששנינו א) בה גנוו בני חשמוני את אבני המזבח ששקצום מלכי יון ומשם לשילוח קרוב הוא ומנין שגד ע"ו הוא שנאמר ב) הערכים לגד שולחן כדאמרין בגמרא דארבע מיתוח ג).

פרק ג (א) על הנסר פיר' דף גדול מן ה) קרשך עשו שן ואומר לענין ה) המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרים **ועל הגשיש א' ד'** קשיש וטועין בכך פיר' כל מטה שאינה של טרסיים יש לה גשיש ומהו [גשיש] פיר' כל מטה שהיא של פרקים ומתפרקת זו מווי יש לדה כמין עצים ארוכים שהם מדבקים אותה [ונגששת זו עם זו ושם אותן העצים המדבקים] ומגששין אותה גשישין ומנ' שכן הוא דאמר' לענין מי שנשברה זרועו או שוקו ובאין הרופאין ומביאין כמין דפין ולחורת ומניחין על גבי השבר ושם גשישין כדאמר' בחוספה במקוואות ו) והאגר שעל גבי המכה והגשישין שעל גבי השבר והשירין והנומין והקטליות אינן חוצצין ודפין אינן חוצצין ויש או' שהוא בסים למטה ויש לו רגלים כדחניא ז) ישב על גבי גשיש של מיטה ד' טליות שתחת ארבע רגלי גשיש טמאות **ועל כלונס** פירוש עץ ארוך הוא כמו קנה ורומח וכתיב ח) ושקיפים שלשה טורים ומחזה ומתרגם וכלונסא **שהן מחגירין פי'** כשפסל או הנסר יושבין מארבע פאות על גבי קרקע ואינן מוטרפין הן כהוגן וכשהן מוטרפין או מונענעין שמן מחגירין כאדם חוגר שאינו יכול להניח שתי רגליו כאחת **ועל הכבש** פירוש כמין עץ גדול יש לאלו בעלי ספינות כשבאין לירד שמים כגון לוח מקצה הספינה לארץ לירד עליה ושמה כבש דחנן ט) עשה גוי כבש לירד בו וירדו וכו' ואע"פ שיש מקומות שכבש הוא מן האכנים כמות כבש פרה וכבש מזבח אבל כאן (מעין) כבש [מעץ] הוא ב) **מגיפין** פירוש דוחפין הדלת לסוגרו כדאמר' י) אפילו שני דברים שהן חנם בעולם לא עשיחם לי חנם ואלו הן הנפת דלתות והארת נרות שנאמר יא) מי גם בכס ויסגור דלתים ולא תאירו מזבחי חנם **מפשירין** כאותה ששנינו במפנין ב) הפשיל כליו לאחוריו והלך לו ובאלו הן הגולין ג) גרסינן לענין ערי מקלט ושיון שאין פורסין בהן מצודות ואין מפשילין בהם חבלים כדי שלא תהא רגל גואל הדם מצויה שם ג) **למוט באדם פי'** כשיעלה אדם בספינה אם גדולה היא אינה מתמוטטת

א) נודות פ"א וי"ו ב) יצניה ס"ה י"א ג) סנהדרין ס"ג ב' ד) יתקאל כ"ו ו'
 ה) ב"ב ס"ז ב' ו) תוספתא וקוואות פ"ו ע"ט ז) תוספתא זבחים פ"ד ה) ו"א
 ו' ד' ט) שבת קכ"ב א' י) ספרא פ' או י"א ו"א ל"י י"י ז) שבת קכ"ז ב'
 יג) מכות י' א' .

סולם צורי פירוש נדאמרינן בנוירות ופירוש סולם רומי בטיית
או על המצרי פיר' א) היכי דמי סולם המצרי אמרי דבי רב ינאי
כל שאין בו ד' חוקים .

פרק ד (א) שהקיש על גזוסטרה א"ד כצוטרה פי' שיש
לו בית על שפת הנהר מוציא מכיחל הסמוך לנהר ב'

קורות עד שעומדין כנגד המים ובין זו לזו כנ' או ד' אמות ומקרה על
אותן ב' קורות ועושה בקירוי ארוכות ומשלשל דלי וממלא זה לענין
עירובין ז) וכן היא על גבי רשות הרבים ושמו בטיית דושן ופירוש
הקיש כאותה ששנינו ג) הקיש כקנה דפי **אכסדרה** ד) שהיא אספלידה
בל' תל' כאותן בתי מדרשות שכבי רב ה) ובבי רב רב אידי ותרנוס
המסדרונה ו) לאכסדרה **המריש** פירוש כדכתיב ג) ועמודים ועב על
פניהם ואומר ק) ועב עץ על פני האולם מהחוק וכתיב כתריה וחלונים
אטמות והמרים מפו ומפו אל כתפות האולם וצלעות הכית והעבים
וגרסינן בכבא קמא ט) הרי מריש דאיכא שינוי השם דמעיקרא קרו
להו כשורה והשתא טללא ומסקינן אמר רב יוסף מריש שמו עליו
דהניא צלעות הכית אלו המלטמים והעובים אלו המרישות **על המלכך**
פירוש מלכך של פתחים והחלונות ודומה לארוכות וקצרות של מטה
של טרסיים כאותה ששנינו י) רבי יהודה אומר אם יש לו מלכך
אע"פ שאין ראשו של אדם יכול ליכנס הרי זו חוקה **על הים**
פירש מלפחה וכבר פירשנו כעגולין כיון שדורכים את הענבים כגת
ויצא מהן היין ונשארו הוגין ואח"כ מקבצין אותן ועושין אותן ככרין
באמצע הגת ומביאין עיגולין שהן ים האמור כאן ומניחין על הוגין
ואתו יין היוצא מהן שמו חמד **ועל האיסטרובל** פירוש כבר
פירשו בשאלות איצטרובל אמת הריחיים הן מקום שנופל בו הקמח
ומשום הכי כשיחשב עליהן הרי הן כקרקע ובמלין הליון מי גשמים
לגבי האצטרובל כי הוא בסיס לריחים התחונה **כיסיות** פירוש
לשון יתיד כסא לשון רבים כיסאות הקים מכסאותם י"א).

פרק ה (א) המסיט את הזב או הזב מסיטו פירוש היסט
זה כדגרסינן יב) אמר ריש לקיש קנה קנה בקומטו פירושו

בשחיו של טהור ונגע בזב טמא וזה הוא היסט מה שאין כן במת
והסט נופו נרנוד בלשון הקדש והסט בלשון גמרא יב) **והטהור**
שנפלו על ראשו ועל רובו מים שאוכים פירוש כדגרסינן
ביציאות יג) מאי טעמא גזרו רבנן בכא ראשו ורובו במים שאוכים
טמא אמר רב ביבי אמר רב אסי בתחלה היו רוחצין כמי מערות
סרוחין ומשחטפין בג' לוגין מים שאוכין ועמדו ועשו אתם קבע גזרו
עליהן טומאה מאי טעמא אמר אביי שהיו אומר' לא אלו מטהרין
ומסקינן לא אלו אלא אלו מטהרין כלכד וטהור שנפלו מאי טעמא
דאי לאו הא לא מקימי **והספר** פירוש וספר יד) מאי טעמא גזרו
ביה רבנן טומאה אמר רב מרשיא בתחילה היו מביאין אוכלין של
חרומה ומצניעין אצל ספר תורה ואמר האי קודש והאי קודש כיון
דחזו דאתו לידי פסירה גזרו ביה רבנן טומאה **והידים** פיר' ידים
מאי טעמא ידים הבאות מחמת ספר תורה .

א) ב"ב כ"ח א' ב) עירובין י"ב א' ג) ויכחות פ"ו ח' ד) זה אינו נמצא ב"ב (ה) ויכחות
ל"ג ב' ו) שופטים ג' כ"ג ז) ו"א ז' י' ח) יחזקאל ו"א כ"ה ט) ס"ו ב' י) ב"ב
כ"ח ב' י"א) ישעיהו י"ד ע' יב) כלה ו"ג ח' יג) שבת י"ד א' יד) סס .

מסכת ידים

פרק א (ה) **הלוסקין** פירוש גרא ריק והוא ככר עגול .
פרק ב (ב) **קיסם או צרור** פירוש קיסם עץ עד הפרק פירוש מקום שנפרק הורוע מן היד .
פרק ג (ד) **גליון שכספר** פיר' שלמעלה מן הדף ושלמטה מן הדף שמו גליון .
פרק ד (א) **עריבת הרגלים** פירוש כלי מעץ שמה נפנה בטייה (ה) **כתב אשורית** פירוש כדגרסינן בכהן גדול בתום' ובנטרא (ח) ר' אומר ככתב אשורית נהנה תורה לישראל וכשהטאו נהפכה לרעץ וזה שבידנו עתה זה הוא אשורי ושביד כותים ושכתוב על שקלי ישראל הוא רעץ ולמה נקרא שמו אשורי שמאושר בכהן (ו) **קובלים אנו** פירוש כדכתיב (ז) והיה כי יצק אלי ומחרג' ארי יקבול פרושים זה שפירש עצמו מכל טומאה ומכל מאכל טמא ועם הארץ ומדקדק במאכלו ומנין שכן הוא דקא אמרינן (ג) לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ וכולי ומסק' שמה היא רגיל אצלו ויאכילנו דבר טומאה כימי טהרתו ו**ספרי המרום** פי' כל אלו ספרים חיצונים של הכמת יונים שמש בלשונם הומרום .

מסכת טבול יום

פרק א (א) **מקרצות פי'** ככרות החוכות שמש מקרצות על שם (ד) מחומר קורצתי (ב) **חמיטה א'** ד' חמה פי' ריפא בלשון רבנן כדגרסינן (ה) רב הונא אכל י"ג ריפי ופירוש ריפא ככרות ב' רבוקין זה לזה וכן האופה חמית על גבי חמיטה ושמה בטייה מלה כמו חררה ו**רתיחת גריסין** פירוש אופיות בלשון רבנן (ו) קצף בלשון מקרא רתיחא בלשון משנה וחרגום נדמה שומרון מלכה כקצף (ז) כרותחא מל' ובמשורה שלא ירתיח (ח) **אישל טופח** פירוש ממיני קטניות הוא כדאמרינן לענין כלאים (ט) הפורקדן והטופח והניא

(ה) סנהדרין כ"ב א' (ב) שמוות כ"ב כ"ו (ג) שבת י"ג א' . (ד) אינו ל"ג ו
 (ה) נרכות ח"ב א' (ו) חולין ק"ה ב' (ז) הושע י' ח' (ח) ב"מ ס"א ב' (ט) כלאים פ"ח ו"א

במכשיריו (ה) גרים של פול ושל טופח של צפורי טמאין מפני ששורין אותם במים כשעה שגוססין את הפירות ושמה בטיית גול באן ורתיחת יין פירוש מחיחה (ג) מסמר יציאה בצק שיצא בככר ויראה כמו מסמר (ד) וההרחוק פיר' מקום ששיחר הלחם כדכתיב (ז) ועצמי חרה מני חורב ואומר (ג) נחור טפוח ואומר (ד) למען תחם וחררה נחושתה (ה) התיאה פירוש עיקרה דמילחא בארמית והחלתית חם הכי בטיית והאילום פירוש יש שונים והאלים ופירש מליח ולש' יוני הוא שנידוך עם המלח שמו מוחרת בטיית והקצח פיר' שונין בטיית דומה לכמון אלא שקצח שחור שנאמר (ה) והפיץ קצח וכמון יורק .

פרק ב (ג) המקפא פירש חבשיל שנקרש ונקרר שמו מקפחה כדכתיב (ו) קפאו תהומות מדוכה פיר' כמכתש שק עץ שדכין בו התכשיל כדכתיב (ז) או דכו [כמדוכה] (ד) ואם חביץ פיר' כשיתערב הלחם במקפא ויעשה אחד כדאמרין (ט) חבוץ קדירה וכן דיסא (ח) בעבוע שבחבית אלו היוצרים כשאין שועעים ושפים את החבית מכחוץ ומכפנים יפרה יפה או שהיה כחומר צרור יצא מן החבית קליפה כמין אלו בעבועין שעושה המטר כשיטמיר הרכה ועיקר הדבר הזה מן ט) שחין אבעבועות .

פרק ג (א) אוכל שנפרם פירוש כמין פרוסה ומעורה פירוש כמו מעורב (ו) שנגם פיר' כמו לעם מרג בטיית זתים פצועים פיר' מורצצה בטיית .

פרק ד (ב) בכפישה פירוש קרטליחא כבר פיר' באהילות (י) קפיא בלשון רבנן או באינחותא פיר' כמין נסר שנפל מן הנגרים .

מסכת עוקצ'ים

פרק א (ב) והפטמה פירוש חדאן של כרישין ושל בצלים כדאמרין (א) לענין אחרונ נטלה פטמהו והעמוד פירוש כשזוקינו הכרישין והבצלים והקפליטות יעשה באמצעיהו כמין עמוד ובראשו חרמל וכו' הורע והנפוס פיר' היסא בל' רבנן אילו ארוכים והצננו פיר' פוגלא העגולים והסיב שלו פירוש יש לצננו כמין חוטין בראשו שהוא נטוע בארץ ושם סיב כדאמר בחוספה (ג) בסיב ובשער טהור שורשי החמיתא א' ד' מינחא פיר' נענע בטיית והפיגם פירוש סראב בטיית הסיג של רצפית פיר' כדאמרין

(א) תוספתא חכשירין פ"ג (ב) איוב ל' (ג) ירמיהו ו' כ"ט (ד) יחזקאל ע"ו ד' (ה) ישעיהו כ"ח כ"ה (ו) שמות ט"ו ח' (ז) בנדר י"ח ח' (ח) נדבות ל"ב ט' (ט) שמות ט' י' (י) ע"ג פ"ה יא) מוכה ל"ד כ" (יב) תוספתא עוקצ'ין פ"א .

בתוספה א) ר' אלעזר אומר סיג של אשכול ושל רצפית מצטרף מפני שמשמר את האוכל (ג) **ויד הפרכיל** פירוש אשכולות של ענבים כשהן כרותין עם הזמורה שמם פרכולי ענבים כדאמר' לענין סוכה ז) **מכבדת של תמרה** פירש צעף אל תמר בטיית ושמה מכבדת מב' פנים אחד משום שהפרי שתלוי עליה הוא כבדה ונתלית למטה ואחד שהוא לכבד את הבית כדאמר בשבת ג) מכבדת של מילת מותר לטלטלן בשבת אבל של חמרה לא ופירוש מכבדות של חמרי ריבכה דהוצי **החזרין** פיר' כס בטיית **ומלעין** בטיית ספה א' ד' מלאין ראש השכולת שהן כמו קשין קטנים ודומין כנסרים שמם מלעין כדגרס' בהעור והרוטב ד) **קולסי הכרוב** פי' קולסא בלשון רבנן **חילפות תרדיו** פירוש צלעות התרדיו פירוש אחר **אצל אעאל סל סל ק** בטיית (ה) **שפססן** א' ד' שבססן וכבר שאלו בשאלות מה לשון פססן והביאו להם ראיה מאותה ששנינו בע"ז ה) קמע ראש אונה פחסה והוא פססה אבל לא צרכו בכך בשביל שבסיסה ופסיסה אחד הוא דכתיבו רעים רבים שחתו כרמו כוססו את חלקתי ומתרגם דושישו **פסיגה** פירוש אשכול עד שהוא מלא ענבים שמו אשכול ואם נפסג ממנו מקצת האשכול ונתפצל ממנו ויש לו כחף או נטף שמו פסיגה (ו) **עוקצי האנים** כמין זנב יש לו לחאינה שבו היא חלויה באילן כדאמר' מעשה ז) וברק בן זכאי בעוקצי האנים **והגרוגרות** פירוש האנים יבשים יקראו בטיית קומין **והקליסין** פירוש כמין אנסים והאנסים פירוש קומתורי **והפרישין** פירוש ספרגל **והעוזרדיו** פי' זערור **עוקץ דלעת** פירוש כמין זנב של עץ יש לדלעת ופי' קרעה בטיית קרא בלשון רבנן **והקרטמדין** פיר' תפוחים קטנים דומין לעפצים שעפצים בלשון רבנן קיסולין .

פרק ב (א) במרופיהן פירוש תרגום עלה האנה ת) טרפי האנין **כשות** פירוש זנב בטיית (ב) **שר קישורת** פירוש אלביאר **חותם של יבישה** פירוש א' ד' חותל כל הפירות יש להם עוקץ בלא חותם וגרגר של ענבים והתמרים יש להם עוקץ ובראש העוקץ לצד פרי כמין חותם כדאמר בתוספה ט) נפל ממנו גרגר יחידי אם יש לו חותם טהור אם אין לו חותם **הסיאה והאיזוב והקורנים** פירוש כבר פרשנו בורעים ג) **המסריק טהור** פירוש כל ריטון כך הוא צד אחד שהוא דבוק באילן כשיכרת שמו עוקץ והצד השני לפניו כלפי הלוקט אותו יש בו ג' דברים ושם לכל אחד ואחד העומד באמצעיהו שמו פיטמה כדאמר' (באתרוני) נימלה פיטמהו וראשן של דד נמי פיטמת כדתנן יא) בן עזי אומר כשתשחיר פיטמה ושמו בלשון תוספה עמוד שדברים הרבה משנה התוספה שם מן המשנה כדאמר' בבבא [כתרא] יב) לענין מילוסה של חצר ולא עוד אלא ששנינו מסרק של (צנטחור) [צרצור] יג) **קדורה** פיר' כדאמר' התם יד) שמעתי שמקדרין בהרים כלומר שיש גיאיות בין ההרים וכן נמי זו הקליפה איננה שלימה אלא מחותכת ואם תומר פי' קדורה כדא' טו) ראשו אחד קדאי נמי כמו קדורה וחתוכו כדגרסינן טו) הגליונים וספרי מינין אין

א) תוספתא עוקצין ס"א ז) סוכה י' א' ג) קכ"ד ב' ד) חולין קי"ט ב' ה) כ"ג א'
 ו) ירושה י"ב ו' ז) סנהדרין נו' א' ח) בראשית ג' ז' ט) תוספתא עהרות כ' י'
 י) סוכה ל"ד ב' יא) כהה ח"ז א' יב) ס"ז א' יג) ובערוך ערך וסרק יג) כלים ס"ב מ"ח
 יד) עירובין כ"ח א' טו) ע"י חולין ס"ד א' טז) שבת קט"ו א' וע"י ערוך ערך קד א' .

מצילין אותן מן הדליקה רבי יוסי אומר אף בחול קודר האוכרות
 שבהן והשאר משרפן (ה) **מירק** פירוש המחך לבשל אע"פ שלא
 מירק כל מי שהתחיל לחתוך בצל או קפלוט אע"פ שלא חתכו לשנים
 חבור כלומר שאם ננע כטומאה בזה והיה חצי הא' טמא לא נטמא חצי
 הכ' שהוא מרובק ולא חתוך לשנים ומנין שכן הוא כדא' (ט) בהביאו לו
 את החמיר קרצו ומירק אחר מיכן למדנו שפירוש מירוק כשיחתוך
 לשנים דבר שהוא חתוך בו מקצת וכן אמרנו בחוספה (ז) המחך
 לבשל כיון שקרצו אינו חיבור וידענו שאחר הקירוף מירוק **והפירוק**
 פירוש כשיפרק ויפרש זה מזה כדאמר לענין פירוק בהמה (ג) ולענין
 חולב ביו"ט (ד) **האנווין שחמרן** פירוש (ה) ויצברו אותם חמרם
והבצלים שעמרן פ"י שקבצם כעמיר בנורן **לפרק** פירוש
 האנווין יש להם קליפה אחרת באילן על גבי זו שאנו רואין וכשמעמידן
 אותם חמרים חמרים מקלפין ומפרקין מהם אותה קליפה החיצונה
 ומנין שפירוק פירוש כשיפרק ויפריש דבר מחבירו המדובק בו כדחניא (ו)
 מלפפון שחתכו ונתנו על גבי שלחן חיבור עד שיתחיל לפרק החחיל
 לפרק חתיכה וכל העולה עמה אינה חיבור והשאר חיבור **ולפקל**
 פירוש כשיקליפו קליפות הבצלים כערימה כדאמר (ז) הבצלים משיפקל
 ואם אינו מפקל משיעמיר ערימה ופירוש ערימה כמו ששנינו כן
 והבצלים שעמרן לפקל ולקלף דבר אחד הוא **והרימון שפרדן**
 פירוש כטיית חברומאן כאותה ששנינו (ח) הפרד והצמוקין וכלשון
 רבנן פרידא (ו) **ביצה מגולגלת** פ"י חציו שלוק ... כטיית ומנין
 שכן הוא חדא שאו' בסוף ההלכה ושלוקה (דאינה) מכלל דמגולגלת
 אינה שלוקה **עד שיגוס** פ"י כשצולה אדם ביצה מגולגלת ורוצה
 לאוכלה שוכרה בראשה ומביא קיסם ומניס אותה כששנינו (ט) האשה
 שידיה טהורות ומניסה בקדירה ופ"י כטיית תהרון אל קידר וכל' חכמים
 בחשא דקידרא כדאמר (י) כמעשה דרב עילש (ח) **שיש בהן ריר**
 פירוש מוגלא בלשון חכמים א' ד' ריס וכך חמצא בצלים שיש בהן
 ריר שהוא כמוגלא של ריאה ומוגלא וריר וריס הן כמות רוק כדכתי' (יא)
 ויורד רירו אל זקנו ואומר (יג) אם יש טעם בריר חלמות ואו' (יג) רר
 בשו' **חלל ממעט** כו' א' ד' ממעך פירוש חלל פריג כטיית
 שחמצא בצלים שעולה קליפה החיצונה למעלה ובתוכו חלל ומנין
 שכן הוא שנאמר (יד) ולבי חלל ואומר כטיית כואק לבי **ממעך**
 פירוש כדכתיב (טו) שמה מועכו שדיהן ואומר (טו) מעוך וכתוב **פת**
האיספגנית פירוש פת שנעשה מן בצק שהחמיצה כל צורכה
 ודומה לספוג ששמה כטיית בשאם ספוג וכל ערקנים בלשון
 פרסי וכמו שהספוג הוה יש בו נקבים נקבים חללים כך זה שאמרנו
 באותה ששנינו לענין חלה (יז) הסופגנים והרובשנים ופירוש כשאילות
 ספגנים זה הוא בפרונג דמן נשם הנ . . .

פרק ג (כ) ופטרויות פירוש כדגרסינן (יח) לענין גלגל אותו
 חלמיר נפק ואחוי ליה נכארה דקורא ועוד אחוי ליה
 כמהין ופטרויות ושטם פומר **הרגילה** פירוש כבר פירשנו הרגילה
 היא זרע של חלוגלוגות וכך קורין אותה כטיית בור רגילה **ונץ החלב**

(א) יומא ל"א ב' (ב) מוספתא עוקזין פ"ב (ג) שבת קכ"ו א' (ד) סס ג"ה א' (ה) שו"ת
 ח' י' (ו) מוספתא עוקזין פ"ב (ז) ויגשרות פ"א ע"ו (ח) סס ט' עשתיין פ"ה מ'
 י"א (י) גשין מ"ה א' (יא) ש"א כ"א י"ה (יב) לויב י' (יג) ויקרא ט"ז ג' (יד) מילס
 ק"ט כ"ב טו) ויקרא כ"ב ג' (טו) ויקרא כ"ב כ"ד (יז) קלה פ"א מ"ד (יח) שבת ל' ב'

פיר' הרשף בטייה כמין קוצים ואוכלין אותן הבהמות (ד) **לורכי זרדים ושל ארל** א"ד עדל מצאתי בספרי רפואות שמפרש כל שם עשבים בלשון יוני ובל' ארמי עדלא דמי לפוגלא והוי כמוציל ועצרין מיא ושטרין לגרבא גרב פ' גרבא עדלא הוא סיטרג דרקונת דהוא ומחפשין רסן **הלוח השוטה** פ' זה לוח דומה לקולקום והוא במינו עליו רחבים ואם הוא שוטה עליו רחבים יותר ויותר כדגרסי' לענין הדם שוטה (א) **של פקיות** פיר' כדכתיב (ג) וימצא גפן שרה וילקט ממנו פקעת שרה (ה) **הקושט** פירוש כשרחא בלשון רבנן **וההמס** פ' בשאילות קנמון דארצינו [ויש מפרשים זנגבילא שהוא] אמלתא כדגרסינן בכיצד (ג) אמר רב נחמן האי הימלתא דאתיא מבי הנדבאי **וראשי בשמים** פ' בשאילות גווכיאה **וחלות חריע** פירוש מוריקא דבינו ובטייה קורטים (ו) **פריצי זיתים** פיר' כחוספה (ד) ואלו הן פריצי זיתים וענבים היצא מתחת הקירא ומתחת הגפת ומן הוונים האי בטהרות ובעקצים ובגמרא דהמקבל (ה) גרסינן מאי פריצי זיתים וכו' (ו) **הקור** [כפנויות] פ' קורקורא בל' רבנן ובטייה נומאר **כפניות** כופרא בל' רב' טלע בטייה פ' אילונית אילן שאינו עושה פירות ופ' חוחכין הדקל בארץ ישמעאל וראשו הוא רך ואוכלין שבתוכו ואותו שאוכלין שבתוכו הרך קנואקא ולע בל' ישמעאל וראש גומאר ובל' קודש קור (ח) **יחור של תאינה** שורש העולה מגזע מן התאינה שמו יחור **שנפשה** פ' (ו) דרכי סורר ויפשחני ותרגום (ז) וישספ שמואל ופשה **ומעורא** פ' מעורב (י) **כוורת** פירוש כדגרסינן בשבת (ח) אמר אביי מאן דעבר חלתא חייב משום י"ג חטאות **פרוסכול** פ' כדגרסינן בניטין (ט) החקין הלל פרוזבל מפני תקון העולם **והרודה** פיר' שניסח את הדבש כדכתיב (י) וירדה אל כפיו ואומר (א) רדה הדבש ומחרנם ונסחיה לכך קורין לספר הנכתב אל ספר אחר נוסחה ואומר (ב) מאי מעמא דר' אלעזר דכתיב ויטבל אותו ביערת הדבש מה יער החולש ממנו בשבת חייב אף דבש הרודה (יא) **משיחרחר** פיר' איכא דאמרי משיהרהר משיכיא עשן כאלו מחרחר ריב עם [הדבורים] ופירוש [אחר] משיהרהר משיחשב מחשבה לרדות הדבש **משירסק** פירוש כשהן מבקשים לרדות הדבש מן הכוורת חותכין בסכין ומוציאין חלות חלות ושמן ריסק כאותה ששינוי (ג) חפוח שריסקו .

(א) סוכה ל"ב ב' (ב) ח"ב ד' ל"ט (ג) נדבות ל"ו ב' (ד) תוספתא ינוקלין פ"ג
 (ה) כ"ח ק"ה א' (ו) ח"ב ג' י"א (ז) ט"א ט"ו ל"ג ח' שבת ע"ד ב' ט' גטין ל"ו ח'
 (י) שופטים י"ד ט' י"א) שם יב) שבת ל"א א' יג) תרוומת פ"י ח"א .

הערות ותקונים

- הקדמה צד א'** שורה ג' אם דרכיו המות וכו' צ"ל וכתוב אמרת ה' צרופה במקום אמרות ה' אמרות מהורות ועי' כל זה בכ"ר פ' מ"ד ובילקוט שמואל קס"א (מהר"ן וי"ר).
- שורה י' במקום מפני שמה צ"ל וכי מאי איכפת ליה (מהר"ן).
- י"א ומה בין וב. נראה שצ"ל ומה בין זוכו ושכבת זרעו של זב לשכבת זרע של שאר בני אדם שזוכו של זב וכו' (מהר"י ומהר"ן).
- י"ד מהר"ן מוחק תיבת וכן.
- י"ה כזובו צ"ל כזובו (מהר"י ומהר"ן).
- י"ט במקום וכי כיון צ"ל וכיון (מהר"ן) או וכי תימא כיון (י"ר).
- כ' וכל אשר יפול מהם אל תוכו צ"ל וכל אשר יפול עליו מהם כמותם כי רק בפסוק הזה נזכר עץ, בגד, עור, שק, כל כלי (י"ר).
- כ"ג כצ"ל ושנה אבות הטומאה (או הטומאות) השרץ בדרך המקרא לכך לא שנה כן (כאן) אבות כמניין ועוד הנחתי מקום לתלמידים והרי וכו' (מהר"י) ומהר"ן גירס והניחה.
- כ"ה והרי בערוך גרס וראוי שנפרש ומהר"י גרס שהרי.
- ל' שהם. נראה שצ"ל שאם אפילו (שאפילו) נכנסו באויר כלי חרס וכו' ובהגהה ה' יש לתקן ערך דרס ג' במקום ד'.
- ל"ג אחר תיבות מי חטאת צריך להוסיף שאין בהם כדי הוייה (מהר"ן).
- ל"ה אחר תיבת הוא צ"ל ובגדיו עי' משנה י"וד פרק כחרא דובים וח"כ פי"א פיסקא ח' ועי' כ"ב ט' ב' ברש"י ותו' ד"ה דהא וברמ"בם פ"א מה' שאר אבות הטומאה הל' א' (מהר"ן).
- צד ב'** שורה ה' מפני שא"א שלא יהיו בו צחצוחי ויבה. בכ"ק כ"ה א' איתא דלתנא דידן אינו אלא משום דאתי מרוקו ע"ש (מהר"ן וי"ר).
- ו אבל דם מנפתם עי' נדה נ"ה ב' (י"ר).
- ז ופירושו שלא יטמא וכו' כמו שאמרו ג' לוגין וכו' זה כולו משובש כי מה ענין ג' לוגין אצל טומאת משקין הלא שעורה רביעית הלוג ככתוב בנדה (שם) ואנה נזכר עוד שעור ג' לוגין מלבד במים שאובים ובנסכים ומה זה אשר כתב כי ג' לוגין הם ביצה ומחצה הלא אך רביעית הלוג הוא ביצה ומחצה (עי' בה"ג הלכות חלה) ומה ראייה על דין ואם חלכה לרפואה טמא ממאמר ג' לוגין כולן נוגעין וכו' שרומז בלי ספק למ"ש בשבת י"ג ב' ובמקוואות ב' ב' ובובים ה' י"ב. לכן נראה שצ"ל ופירושו שלא יטמא מהם עד רביעית רטל שהיא ביצה ומחצה ואם חלכה לרפואה טמא והמקוין דם לרפואה מהור (סוף מכשירין) והשאר הוא הוספת איזה שוגה. וכן למטה כתוב

ונפל מהם רביעית רטל שהן ביצרה ומחצרה ועי' כגוף הפי' כלים ט"ז ב'. (י"ר) ועל הוראה מלת רטל עי' הח' צונץ בספרו צור געשיכטע צד 549. ומן החימה שבעל הערוך העתיק מאמר זה כמו שהוא בפנינו (ומהר"ן כתב וז"ל מלשוננו מוכח דלא היה לפניו הנירסא משקין ברביעית ועי' ר"ש מ"ג פ"ו דמכשירין דצריך רביעית לטמא אחרים ועי' רש"י פסחים י"ז ג'. ומ"ש ונפלו מהם על הטהור וכו' כוונתו על מ"ש בפ"ד מ"ד דטהרות פ"ה מ"ב דזבים ושכת י"ג ב' ומ"ש ואם חלבה וכו' מקומו קודם והמקו וכו'.

צד ב' שורה י' אבל הזיעה וכו' עי' נדה שם מכשירין ו' ז' (י"ר).

- י"ג צ"ל כל כך שאם נטמאו כם מטמאין אחרים (מהר"י ומהר"ן)

- י"ט מלות טמאין אלו רק למותר .

- כ"ב ואין משכב עושה משכב כצ"ל (מהר"י ומהר"ן) .

- כ"ה עי' ברמ"בם ה' מטמאי משכב ומושכ פ"ו ה"ג (י"ר) .

- ל"ח ואוכלין ומשקין ואדם כצ"ל במקום כאוכלין וכו' (מהר"ן) .

- ל"ט אבל אדם צ"ל אַבְל אדם עי' רמ"בם ה' טומאת אוכלים

- פ"א ה"א ופ"ד ה"א וי"ב (י"ר) ומהר"ן גורם: אבל מטמאין אדם

לטמא בגדים.

- מ' ואף אם נגעו טמאים את המשקים וכו' הוא תמוה מאוד כי

אין משקין טמאים פוסלין את האדם בנפילתם עליו כ"א

בשהתו אותם עי' מעילה י"ז ב' ורמ"בם (שם פ"כ ה"ב וג')

והקדמתו לסדר טהרות (י"ר) .

- מ"ה כצ"ל החתון כעליון ואמרו עלה מאי משכב החתון כעליון

אי נימא דאי איכא עשר מצעות וכו' והוא בנדה ל"ב ב' .

צד ג' שורה י' אפילו לא שהה כצ"ל (מהר"ן) .

מסכת כלים

פ"א אכן . ושומת על פום כצ"ל .

פ"ב וכלי נחר . פירושו כלים המדובקים במגביא לקוח מה"ג (ה'

י"ג) וז"ל פירושא מאני דמדבקיי במגביא כמין אכנים . פה צ"ל

מלת לבנים אשר בסוף הדבור ומ"ש שם והצבעים מכניסין

וכו' עד סוף הוא ט"ס וללא צורך ודע כי הפי' הוה הוא מאת

גאון אחד והפי' אשר בנדה (פ"ט ו') הוא מאת גאון אחר

ועי' מחברת הערוך לר"ש פרחון שרש נחר: יש גאין שפירשו

ואמר זה נחר . של צבועה [הוא הכתוב פה] וכו' ויש גאון

שאמר כי היא אדמה שרוחצין בה בני ארץ ישמעאל שער

הראש במרחץ (הוא הכתוב בנדה) (י"ר) .

לחמיות . מלות כמו שאמרו חכמים על הם למותר עי' ערוך

לחם ג' (י"ר) .

לזבו . אחר מלות משום מושב צריך להוסיף וכן טבלה שאין לה

לזבו כי רק מזה ראייה שלזבו הוא עשוי משום קבול .

ואבוב קלאין . במקום וכך אני אומר צ"ל וכך אנו אומרים .

כבכב כפה עליו כלי עי' פסחים ו' א' (י"ר) .

וטפיה פתיא איכמא ברכות ג' א' ומה שכתוב בסוף כגון

דלי עי' ערוך (י"ר) .

הרונקי . במקום לצד צ"ל לציר עי' ערוך .

פ"ב גסטרא . במקום אונין ז"ל אוניו עי' פ"ד מ"ג .
וקלמרין . כאן חסר הרבה ועי' ערוך .
הלפיד . עי' בערוך .

המסרק . כז"ל דחנן בפרק ר' יוסי אומר שני מקואות .
בחדוק . כשהוא טהרו מגלה ל"ב א' ושם כתוב טהרו בה"א .
הכוסים . עד צידון רבה יהושע י"א ח' .

פ"ג **פ"ד** **פ"ה** זה הנורו . במקום בה ז"ל כ"מ (כבא מציעא) זר"ל כחלמוד
א"י גורם במועד קטן חכינאי במקום עכנאי שבבלי, ובמקום
בו ז"ל שמו — מלת נופל בפיו ר'האי לשון גרסא ונוסחא וכן
הרבה בפ"י זה (י"ר)

פ"ז הקלתות . במקום כמין קלת ז"ל כמין בית קטן וכ"ה בערוך
ומ"ש בסוף והוא כמין קלת הוא ט"ס .

פ"ח סרידה . פי' הרגום מכבר מעשה רשת כז"ל כי הרגום מכבר
הוא סרדא .

והקרץ . במקום סלה ז"ל חלה (שמות כ"ט ב') .
הבלן (כז"ל) . במקום שמשלם ז"ל שמשמש או שמחמם (מהר"ו י"ר)
קבותים רבור זה ז"ל פרק יו"ד מ"ה ע"ש .

פ"ט מלמד . פי' פרשנא ז"ל פרשא עי' כ"מ פ' א'
מוצא . מלות שניה פי' וכן מוצא הם למותר .

שיפין (שיפון) עי' שו"ת הגאונים דפוס ברלין דף ל"ט ב' ר"ה
העקלין ועי' ערוך ערך שף י"ג (י"ר) .

פ"י של גמי . היגאה גומה בלא ביצה (איוב ח' י"א) כז"ל .
פ"יא הנגר . לפני מלת כדכתיב ז"ל **והפותר** והוא רבור
כפ"ע (מהר"י) .

החררה . לפני מלת תחלה ז"ל מלת והיא עי' ערוך .
מן השחולת . לפני מלת והם ז"ל **ומן הגרודות** והוא רבור
כפ"ע (מהר"י) .

הפין . איכא דאמרי חפין פי' אלו השניים כז"ל עי' פי"ג מ"ו .
והעיטה . כי מלות פלגא בטייה ז"ל בר"ה פיקה של מחבת
אשר לפניו עי' ערוך ערך פקא ומן הדבור הלזה חסר מ"ש
בערוך ערך אימא עי' לקמן פכ"א מ"א .

קין . כל הדבור הזה מובא בערוך ערך קין א' בשם ר' שר
שלום ג' . — מחויר חוליות בשבת עי' שבת מ"ו א' .

הפרח . הרחב שיושב בו הנר והוא בית שקועו של נר כז"ל .
קסירה . הוא בשבת ס"ב א' ושם אינו אלא סנארתא והפי'
עצמו דכרוך (דכריך) מזייה דלא מכרבל (שכורך) שערגו אשר
לא מעוטף) הוא קשה הבנה עי' ערוך ערך כרבל ושם ז"ל
קסירין במקום קסירין ומן התימה שבעל המוסף לא תיקן
כזה (י"ר) .

והמנפיים . ומפרשינן מסאני דליכרא מובא בערוך בשם ר' שר
שלום ג' .

פ"יב מני . מלות שהחנוני מנער בהן את הקרירה הם ט"ס .
ותלוי המדרגות כז"ל ובמקום לאורדין ז"ל לאולירין
וגוררין בהם אימיה מנרדחא . . האולר כז"ל
והמטולמלת כז"ל **והמשקולות** — בסוף הדבור
ז"ל ומאונים שמם משקולות .

שתשלק. בסוף הדבור במקום או יראה שיסדק צ"ל ושוב אין ירא שיסדק.

פ"ג הפיגיון. כאן חסר הפי' על מלת הפיגיון ומ"ש מגלגל רושינא הוא פי' על מגל קציר הכתוב שם אחרי הפיגיון. קולניגרופין... במקום בחלק צ"ל בחלה ר"ל בענין הפרשת חלה. מכתב. עי' ערוך ערך מחק ובסוף הדבור צ"ל כדכתיב מכתב אלהים הוא חרות חרות הוא פירוש מכתב ר"ל מ"ש חרות הוא פי' על מ"ש קודם והמכתב מכתב אלהים הוא. וולמלסטרא. עי' ה"ג הלכות שבת פ"ז.

הרחור. בערוך גרים שופתא דמרא. הסיט. כצ"ל שיעור הסיט ד' אצבעות באולינא (חרגום של כוהן) שהוא גודל שית כוותרתי עי' ערוך.

חסומן. מלות כחוסם פי' החרב הן יחרות ולפני מלות כדאמר' בכרכות צ"ל והוא אסטמא לפרולא והוא רומו למ"ש שם ס"ב ב' (י"ר).

והרקני. במקום נחנן צ"ל נחון. למיתח. בסוף הדבור יש להוסיף ויש ששונים למיתחן. עי' ר"ש (י"ר).

חלודה. במקום חלונה צ"ל חלאה ומלות ועוד וכו' רק למותר. **פ"ד** הלכס. במקום בקומקום צ"ל מקומקום (מהר"י). לטיסא צ"ל לטישה.

חוינא. דבור זה חסר ויש להשלימו מחוך הערוך ערך חוינא. הקטרב. לאחר מלת הבקר צ"ל **הכנפיים** בראש העול וכו' והוא דבור בפ"ע (מהר"י וי"ר).

הסוטך. זה מטיני כצ"ל... וכל' הקודש סומך כצ"ל. והאכר. דבור זה עם הציון (ה) צ"ל קודם ד"ה ושפופרת. והענבל. כוונ של בהמה כצ"ל.

ושל גם. במקום משוקע צ"ל בשוק. כמו ששנינו הוא בוכחים ס"א ב' (י"ר).

פ"טו הדרור. במקום כמו צ"ל כיון. סירקן. או **כרכמן** הוא הביר בפ"ע. המערוך. כצ"ל.

רחת. מן תיבות כלי עגול עד סוף הדבור שייך לסוף ד"ה הכטנון והוא פי' שלישי למלה זו גם צריך להיות לפני הפי' הוה מלות: פי' אחר (מהר"י וי"ר).

המרכוף במקום בלאחי דבר צוחאי אולי צ"ל כלתא דכי בר צוחא (יבמות כ"א ב') אולם מה ענינו אצל המרכוף. ובמקום סוסיא דבר גווייתא אולי צ"ל סוסיא דבי גניחא כנוסחת הרא"ש ועי' ערוך ערך מרכוף והוא סוס עץ הנמצא עוד היום בגני השרים לשחק בו וללמד בו את הנערים לרכוב על הסוס (י"ר).

פ"טז והאפיפורין. ונפתח ועוד יש כורסייא קטון כצ"ל וכ"ה בערוך ומ"ש שלוש פינקסיות כוונתו על פי' כ"ר מ"ז. וקוד. לענין גטין צ"ל בניטין ר"ל במס' גטין (י"ר). כלכלה. במקום הוא צ"ל שהוא (י"ר). דורים. ופירושו מין הוצין עי' ערוך ערך דר ו'.

פ"ז אונים. יש לחקן הלשון מתוך הערוך ערך קהת ב'.
פ"ח כפיקה. פי' כבר פירשנו ע"ל פי"א מ"ו.
 העוה. פי' העוה הוא עוניה. כס' מחברת הערוך לר' שלמה פרחון שרש עוז כתב וז"ל לשמוד מעוניה (ישעיה כ"ג) הנו"ן נחלפה כז"ן משפטו מעוניה כמו שאירע לעוף ששמו עוניה משפטו עוניה ותנן מזה שנתכנף העוף מעל הכנפים (צ"ל מה נשחנה כנף העוה מכל הכנפים והוא במשנה ההיא) וכו' ולי נראה שצ"ל במשנה כנף האווז תחת העוה והוא רומו אל הפלעדערווישע שעושים מכנפי האווז (י"ר).

מעורר המצה. וחיפה פי' מוט הוא נייר מחקא. דבור זה נשחבש ער מאוד כי ב' מלות פי' מוט צ"ל למטה בד"ה האסל כזה והאסל פי' מוט ששנינו והאסל על כתיפו (אהלות א' ב') ע"ש כפי' זה שכתוב: והאסל פי' מן וישאהו כמוט והפי' על חיפה חסר כולו ולפני מלות הוא נייר מחקא צ"ל הנייר והוא דבור כפ"ע ומ"ש נייר מחקא הוא לקוח ממס' מגלה י"ט א' ועי' תשב"ץ ה"א סי' קי"ב (י"ר).

פ"ח לוכסן. פי' קרנול בלשון חכמים עי' כ"ב י"ג א' ובמחברת הערוך שרש זור מוכאה נוסחא אחרת בזה וז"ל ומלשון הלמוד פלגינן ליה קרנא זור כמו קרן נטויה וקרנות נטויות עכ"ל (י"ר).

פ"ט משפלה. במקום יכולה צ"ל קופה (י"ר).

פ"כ דפתרא צ"ל דיופרא עי' ערוך.

פכ"א בעכות. והוא עץ עב צ"ל עב עץ והוא בחוקאל מ"א כ"ה.... כשם שפירשנו והעבים אלו המחרישין צ"ל אלו המרישין והוא כ"ק ס"ג א' ומלת והעבים היא בחוקאל מ"א כ"ו (י"ר).
 ובכורך. עי' ערוך.

ובעריים וכו' משכי צ"ל משבר וכ"ה בערוך.

פכ"ג זריו. ושמו כתיית שנה. אולי מזה מ"ש בפיוט אודך כי עניתני (יוצר לשכת ב' של חנוכה) בשנום להשתנה (י"ר).
 המדף. מוזן אבר נראה שצ"ל מוזן אחד (י"ר).
 האקין. לכלב צ"ל לכלוב.

הסככות. במשנה כתוב הסככות ומה שכתוב כאן נראה ששייך אל הסככות והפרעות אשר באהלות ה' ב' ובכלל מאמר זה משובש מאוד (מהר"י וי"ר).

פכ"ה חוכרות. כדאמר' ביריעות וכו' הוא בכריחא דמלאכת המשכן פ"ד ואחשוב כי רב האי הוא הראשון אשר השחמש בכריחא ההיא ואחריו בעל הערוך בשם **מעשה משכן** (עך סן ה' אשר שם אולי הם דברי ר' האי החסרים פה וצ"ל במעשה במקום מעשה והוא בכריחא ההיא פ"א) ואחריו רש"י (שמות כ"ה ל"ה. כ"ו א' וכ"ה וכו'. במדבר ט' י"ח) ור"ה (ס' הישר הגדול סי' רפ"ו) ורמ"בם (עי' כ"מ פ"ג מה' בית הבחירה ה"ו ושם פ"ד ה"א) ור"י בעל התוספות (תו' שבת כ"ב ב' ד"ה וכי) ורמב"ן (פ' תרומה ונשא). והבריחא הזאת היא חלק אחד מכריחא דמס' מדות כי מאמר: כמה מרובע יתר על העגול רביע הכתוב בכריחא במס' מדות לפי עדות התו' (ב"ב כ"ו א' ד"ה כמה) כתוב גם בכריחא ההיא (פי"ב

ו"ל שהמרובע יחר על העגול רביע ומניין שהמרובע יחר על העגול רביע וכו' הא למדת שהמרובע יחר על העגול רביע עכ"ל. והברייתא דמס' מדות היתה כחוכה לדעתו בין התוספתות רק ברבות הימים נשמטה מהן כאשר נשמטו מהן עוד דברים רבים כידוע והיתה כוללת עניני כ"ד מעמדות וכ"ד משמרות (פי' המיזחם לרש"י על תענית כ"ו א' ד"ה על כל משמר ומ"ש שם בכריחא של מ"ט מדות היא ט"ס וצ"ל של מס' מדות) ומקום הענינים ההם היה לפי הנראה בפ"א דמדות משנה ב' בעבור שנהוב בה: על כל משמר ומשמר וכן היתה כוללת איזה ענינים מחכמת המדות כמו כמה מרובע יחר על העגול (הקדמת יסוד מורא להרא"ב) וגם שם צריך להגיה מס' מדות תחת מ"ט מדות כי ברייתא דמ"ט מדות לא היתה ולא נבראה. וכן הרבה אגרות המתיחסות לעניני הכית הראשון והכית השני ואנב ענייני שני הכתים ההם היתה מדברת גם מעניני המשכן אשר עשה משה והם אשר הפרידם איזה מעתיק ויצג אותם לבדם בספר אשר הוא עתה לפנינו בשם בריחא דמלאכת המשכן והם כאוד מוצל מאש. ונ"ל כי התוספתא ההיא היתה על דרך התוספתא דמס' אבות הנקראת אבות דר"ן נכ באריכות הדברים גם בלשון ומליצה ולכן נתיחסה גם היא אל ר' נתן (י"ר).

פכ"ו כפיפה. במקום שמלא צ"ל סלא. כף. צ"ל להוסיף על הפסוק המובא כי לא ביד יקחו כי אך מזה הזכר לדבר (י"ר).

פכ"ה ולנער. כמו שפירשנו ע"ל כלים י"ב ג' ד"ה והפרכין. **פכ"ט** נומי. ונומי שבנהר עקרא דנהרא. צ"ל ערקא דנהרא והוא רומז למ"ש בע"ז י"ב ב' סכנת ערקא לפי גרסה הערוך ערך ערקא ולמ"ש שם: שבלע נומא של טים (י"ר). ושל אפיקרסין. הקשר של אפיקרסין שבכהף (מקוואות פ"י מ"ד).

סגוס. שנראה בו ננע עי' ננעים פי"א מי"א (מהר"י וי"ר). הפרגל. עי' בערוך ומשם יש לחקן פה. חמקור. סוף הדבור צ"ל ושם אותו הקורנוס מקור על שם נקורו עי' בערוך.

הבריד כצ"ל. ועי' בערוך ערך בדר א'. **פ"ל** אספקלריא. במקום במרחק צ"ל הפרצוף (י"ר). סורחה. וזה אחיזה במקום כצ"ל (מהר"י). מה שנדפס בין מס' כלים לאהלות שייך בסוף פ"ב דאהלות (צר כ"ג) והדביר האחרון המלטי וכו' שייך לאהלות פ"ו מ"ד (מהר"י) ועי' לקמן.

מסכת אהלות

פ"א מפרכסין. נודרין ורוחתיין צ"ל במקום נוחניין ולוקחים (י"ר). חליות. י"ח חליות בשורה היא בכרכות כ"ח ב'. **פ"ב** דם חבוסה. במקום נזרות צ"ל נדה ע"ש ע"א ב' וכן יש למחוק בהגהה י' חיבת שם ואחר מלות רביעית דם טמא יש

להוסיף: **עפר קברות** וכוה מתחיל דבור בפ"ע. גם צ"ל
שעור תפוסה במקום שעור תבוסה.

הגולל. כצ"ל פ' ששנינו במ"ק משיחוס (מ"ק כ"ו א') וכנוירות
שנינו אבל הסככות וכו' וכ' מלות פ"י הדופק הם למותר
ומן ואיזהו עד הסוף הוא לשון המשנה ואחרי לשון המשנה צ"ל
הדבור אשר בין מס' כלים למס' אהלות כדלעיל ושם יש לתקן
בוה הענין: הן הן קרואות דופק ולמה נקרא שמן דופק שהן
צלעות הצלעות דפקי קורין אותם ואיזהו גולל אותן האכנים
הגדולות שאמרנו שהן למעלה מן אותן פיזוליה שהן נטיות
מכן ומיכן הן קרויות גולל למה שנגלל המת בהן (י"ר).

פ"ה כמו שפירשנו. ע"י כלים פ"ח מ"ו. — כמור וסדר צ"ל כמוס
וסגור (י"ר).

וכפישה. באורך פרקין. לקמן פי"ח מ"א.

פ"ו הנדבך. אוכמי צ"ל או כמו (י"ר).

מעויבה. ע"י לעיל וע"י ב"ב ו' א' ור"שי שם.

כוכין. אחר מלת קטנה צ"ל ושמה (מהר"י).

פ"ז נפש. מלת דבריהם אחר מלת מנין היא למותר וכאה כאן
בשניאה מסוף הדבור (י"ר). באגבים צ"ל באגפים שיעגילו
(כצ"ל). וגלול במקום יגלום (י"ר) ועיקר הדבור ע"י בכורות
כ"ב א' (מהר"י).

פ"ח ומכונות. כשורה ב' קודם מלת מקום צ"ל **והעושה** והוא
דבור בפ"ע (מהר"י וי"ר).

והאירוס. פ"י ארום וקיסם פירשנו. כוונת הגאון בלי ספק על
פ"י לסדר זרעים ורומז למה ששנינו במס' כלאים ספ"ה הארום
והקיסום.

הזיוין. אחר מלת הקורות צריך להוסיף היוצאים.

והסריגין. כמו שפירשנו ע"ל כלים פכ"ד מ"ח.

כפת. כמין קופה צ"ל קובה ואחר הברד צ"ל **והגליד** והוא
דבור בפ"ע (י"ר).

פ"ט או אפיצה. במקום תמור כפה צ"ל כמו מכסה (י"ר) ומ"ש
ותניא בת"י הוא תמוה הלא כתבו כן במשנה במקום הזה.

פ"י קפולין. א"ד קפיות וכו' במשנה כתוב ראשונה סגום ואחריו כופת
ואחריו קפולין ופה מצוין ראשונה קפולין ואחריו סגום ואחריו כופת
ואחריו עוד פעם קפולין וצריך לסדרו ככתוב במשנה ולמחות
מלות ויש שונים כן כפויית כי הן כפולות ולפ"ו חסר אחרי
בלשון יון המלה היונית (י"ר).

פ"י אקפח פ"י אקפח הרגום וערפחו (שמות י"ג י"ג) וחקפית וכן
הגרסא בערוך (מהר"י וי"ר).

פ"י מלטמיה במקום טמיה צ"ל טמיה.

פ"י ח ואוירה מילוסא של חצר ע"י ב"ב ס"ו א' (י"ר).

מסכת נגעים

פ"ב אני כפרתן. געלת צ"ל גואלם (מהר"י). — כדאמרין ע"י
סנהדרין י"ח א'.

לאיטטליתו במשנתנו כתוב לכסוהו. — בסוף הדבור חסר
החרגום אצטלי בכלי (מהר"י).

ראשי מיהו הוויא צ"ל מהא .

המורדין במקום יכול צ"ל מכלל (י"ר) .

פ"ט או ברמץ פי' הגץ היוצא מן האש הוא פי' משובש כי בלי ספק אין רמץ פי' גץ היוצא מן האש כי בנדרים איתא (נ"א א') דלעת הטמונה ברמץ ובנדה (מ"ט ב') שופתה על גבי רמץ והנכון הוא מ"ש רש"י בפסחים ע"ה א' ד"ה ברמץ: אפר רוחח ובחולין ח' א' ד"ה רמץ כתב אפר חס וכך שמו בלשון ערכי*) עכ"ל ודע כי רמיד בלשון ערכית יורה על חס מאור. ומ"ש רש"י בנדה (שם) גחלים ואפר בוערים וכ"ה ברא"ש פה איננו בדקדוק כי פה כתוב גחלת בפ"ע ורמץ בפ"ע וזה יורה ברור כי אין גחלים ברמץ ואולי צ"ל שם ושם כמו שכחוב כפי' המיוחס לרש"י על נדרים: אפר של גחלים .

פ"א מציל . אחר מלח פירש צריך להוסיף כדאמרינן . — חלק לכן וכו' עי' העניית י"א ב' . ע"ז ל"ד א' (מהר"י וי"ר) .

פ"ב בין פצים . ויש לפרש עור וכו' עי' סוכה י"ח א' .

פ"ג ראש ופתיו (כצ"ל) . דבור זה חסר ויש למלאות החסרון מתוך הערוך ערך פתיו .

פ"ד שם ליווי . אחר מלח בנדרים חסר הציון ז' .

מסכת פרה

פ"א וקורוהו . וגרסינן שה אחר וכו' הוא כפסחים מ"ו ב' ושם כתוב שה ולא הבכור אחת ולא מעשר אבל לשון מן המיוחד שכעדרו לא נמצא שם כי אם כיומא ל"ד ב' ע' ב' ובמגלה כ"ח א' וע"פ נוסחת ר' האי מיושבות קושיות התו' בפסחים

* יגוד בחוקות רבות מובאה בפירש"י לשון ערבי ואלה הם: ישמין (בראשית ל' י"ד ובדברים ח"ג ב'), כא (שמות י"ב ט'), קסוף (שם כ"ה כ"ט), וכתבים (ישעיה י' א'), מוטעין (שם י"ד י"ט), חית (שם כ"ז י'), אלמתי (ויחזקאל ל"ט י"ח), תלמה (הושע ב' ט"ו), אקן (יעזקאל י"ז), אל לחם (צפניה א' י"ז), אל חלי (איוב כ"ח י"ט וזה"ש ז' ב'), סהר (שה"ש ש"ג), רפקתא (שם ח' ה'), אדרדוף (נצחא ז' ב'), ערקוף (בדברים כ"ח א'), חלט (שבת ק"ח ח'), אלמנך (יבמות ק"ב ב'), סוריקא (ע"ז ד' ב'), אלקום (סנהדרין ס"ב ב') . — ואולם אין לשפות וזה ע"ל ידיעת רש"י בלשון ערב . כי קרוב לודאי אשר דלה הוולות הן כספרי ד' דוכס ור' משה הדרשן והדוויים אליהם או שמינן וופי היודע הלשון הוא עי' בראשית כ"ה ב' שמוכא כסם יש סומרין שכלשון ישמעאל קורין לשדה פדן, ושמות כ"ח כ"ח כ"ח בשם דוכס בן לברט כי יוח הוא ניתוק בלשון ערבי, וכשנחל א' י"ד כ"ז וופי ד' נתן הישמעאלי שכלשון ישמעאל קורין לאותו דבש (אל קטס) סוקרא וכו"ל כי ד' נתן הישמעאלי הוא ר' נתן בעל הערוך ואי"פ שאין דליה לדבר וכר לדבר כי בערך חלב כתב: קנה שגשגין וווננו הסוכ"ד והוא כענין דברי ד"ן הישמעאלי הכ"ל ועי' תו' ע"ז י"ד ב' ד"ה חלב . ואשר קרא שמו ישמעאלי הוא בעבוד חסנו כי היה וזון רב בלרץ ישמעאל וכי למד סם לשון ישמעאל ככדלה בהסקפס רשזונה וחלויה חוקות בערוך . וסם י"ט כ"ד כתב בשם ד' ונחם שחוב וופי ערבי אחד כי ברצן בלשון ערבי ווסוגי, ובנוכה א' י"ג בשם דוכס כי דתס הוא לשון ערבי ובחוב ל' י"ז בשם דוכס כי גמד בלשון ערבי עורק, ובתהלים ור"ה ב' בשם ד' וזה הדרשן כי וזה בל"ג בקי, וסם ס' א' פלומתה שברת אומה ורלומי בדברי דוכס שהוא ל"ג אבל לא פירש אותה עכ"ל וסם ס"ב ד' בשם יש ווכרשים כי תהומתו הוא דווח לל"ג וסם ס"ח י"ז בשם ד' וזה הדרשן כי דלד הוא ווארנ בל"ג וסם ע"ד ו' בשם דוכס כי וכלפנות הוא ל"ג ובחוב ל' י"ט בשם ד"ו הדרשן כי שנה הוא עסק תווירי בל"ג . וכל אלה וביחוד ווי' שבתהלים ס' א' יורה כי לא יריב רש"י לשון יצרני אך דלה בספרים ושומי חמי כופרים וולות הלשון ההוא וכתבן בפירושו פינס בכתס ופינס בשם אומרס וכן בספרי הדר"ק ונבואות וולות וול"ג בשתס והוא לא ידינן וויגלוו אך שמינן פי אביו . — ויגל דרך זה גם וולות פרסיות הכלות בפירש"י יב' גטין כ"ח ב', פ"ו א', סוטה ו"ב ב', סנהדרין ל"ה א', ל"ח א', ע"ז ל"א א', אסתר א' ג', דברים כ"א י' ד', ב"ב כ"ה א' .

כדבורים המתחילים שה ולא הבכור (י"ר). אחר מיכן צ"ל לערלה (מהר"י).
פרכיגמא. במקום ושה היה יוצא צ"ל היה כשר יצא (מהר"י וי"ר).

פ"ב יתרת. אחר מלת הכא כמאי עסקינן חכר מלת יתרת.
פ"ג בהריוח. במקום אראתא צ"ל חרוחא ע"י ערוך ערך חרת ג'.
פ"ד הנבי. במקום לענין צ"ל בלשון (י"ר).
פ"ו המכנן. במקום שעל ידיו צ"ל שעל יד ר"ל שלשון על יד מורה על מעט ואחרי דהכי גרסינן צ"ל בשבת (קנ"ו א') א"ר הסדא על יד על יד (י"ר).

פ"ט הדירה. במקום הבאור צ"ל הדורה (מהר"י).
פ"י מדף. ומניין שכן וכו' המאמר הוזה היה כתוב ראשונה על הגליון מאת מעתיק אחר אשר השיג על פי' רב האי והביא ראיה ממה שאמרו טומאה תרכנן דקתני מדף כי מדף הוא טומאה קלה מדרבנן ע"י פי' רמ"בם ור"ש פה וע"י פירש"י בנדה ד' ב' ד"ה עלה נדף כי הביא שם פי' רב האי בלשון איח דאמרי והשיג עליו ג"כ ובלי ספק כהב המעתיק בראש השגחו לשון אני אומר כי מדף הוא טומאה קלה מדרבנן וע"ז הוסיף לאמר ומניין שכן הוא דקא אמר וכו' וברוב הימים נשמטה או נמחקה לשון אני אומר עד ומניין שכן הוא ועוד אח"כ בא מאמר ומניין שכן הוא וכו' בפנים בתוך דברי ר"ה ובערוך (ערך מדף) מוכא כל הרבוב בלעדי הוספת המעתיק הג"ל (י"ר).

פ"א הרפפות. במקום ויוצא צ"ל וכיצה (מהר"י) ונראה שלפני הגאון היה הגרסא רפשות (י"ר).
וגרדומין. צריך להפוך הסדר בדבור זה ולכתוב כן: וגרדומין כדאמרינן דגרדומי חכללת כשרין ובר"שון רבנן דאיגרדום איגרדומי (מנחות ל"ט א') פי' כשיכלה הציצית ולא נשתייר מטנו אלא מקצה וכי האי גוונא באיווב (י"ר).
מספקו. במקום באיווב צ"ל בכוש עם.
פ"ב הפיקה. כמו שפרשנו אהלות פ"ו מ"ד.

מסכת נדה

פ"ב השרוני. במקום מן עמו אמור מלהו צ"ל כגון ע"י ערוך.
פ"ג שפיר. ועקרו כרשון שהוא חב. כלי ספק היה כחוב פה מ"ש בנדה ס"ה א' ה"ר איזהו שפיר מרוקם אבא שאול אומר עקרו כרשון וכו' ע"ש חו' ד"ה תחלת ובערוך ערך רשון. (מהר"י וי"ר).

שליה. תחלתה וכו' ע"י נדה כ"ו א'.
פ"ה הפטמה. ואמר טוב והפיטמה הוא בעוקצין פ"ב מ"ג. —
מקום כיוחו וניעו וכו' לחה שחרד יהי שרוך. מלת מקום היא יתר הפליטה הנשארת לנו מן הפי' על שתי שערות וכו' האטורות בכל מקום (נדה פ"ו מ"ב) וכיוחו וניעו וכו' היא יתר הפליטה מן הפי' על והניע והרוק שם פ"ו מ"א. ותחת יהי שרוך צ"ל והיא רכה. ע"י ערוך (י"ר).

פ"ח תרפה. מקום שהוא מכוון נגד העקב ע"י נדרים כ' א' (י"ר).

להיגלע. ער שלא נחנלה הריב עי' סנהדרין ו' ב' (י"ר).
פ"ט נתר פי' נטרון כ"ה בירושלמי שבת פ"ט ה"ו (י"ר).
של עיסת גריסין. עי' בראשית רבה פ' צ"ד (י"ר).
ולעוקת הגת ומערה. מ"ש ומערה רומו למ"ש במקואות פ"ו
מ"א עוקת המערה ובמקום מים על צ"ל מים של (י"ר).

מסכת מקואות

פ"ד החוטט. תיבות וגרס ככאבא מאי ג' אין גהם הכנה ונראה
שחסר כאן מקום אחד מן הש"ס שרמו עליו הגאון על הוראת
מלת חוטט ואולי נשתכשו תיבות ככאבא מאי ג' מתיבות
ככאבא מציעא.
צינור. פי' על מלה זו הוא בלשון ארמית כמו באיזה מלות
כפי' זה ואולי הוא לקוח מפי' אחר אשר היה לפני הגאון.
ומה שכתוב עוד ובגפא וכו' והוא משוכש עד מאוד נראה
שהוא פי' על מלת ונכבש באותה משנה והגאון רומו על
שנוי הנוסחאות נכבש או נגפס עי' שם בחו"ט.
אבטח. עי' ערוך ערך אבט וערך בטח.

מסכת טהרות

פ"א מניחין תיבות וכתוב וכו' מקומם הראוי בשורה ג' אחר
תיבת פטומה.
פ"ז כחלון של אולירין. עי' ערך מלין להגאון שי"ר ערך זה ומ"ש
אחריו הרב יחיאל מיכל זקש בספרו בייטרענע ח"א דף קכ"ט.

מסכת עוקצין

פ"ב המסריק. עיקר חסר מן הפי' דהיינו שהצד השני שיש בו
ג' דברים הוא דומה למסרק עי' ערוך ולעיל סוף פ"ב דכל"ט.

סדר עבודה לר' יוסי בן יוסי

אזכיר גבורות אלוה נאדרי יחיד ואין עוד אפס ואין שני
 אחרון אין בחלד לפניו בשחק אין בלחו קדם זולתו בעקב
 ארון לחשוב אלהים לעשות נמלך ואין נערר שח ואין מאחר
 אומר ועושה יועץ ומקים אמיץ לשאת וגבור לסבול
 אשר לו רננות מפי יצוריו ממעלה וממטה ישא ההלה
 אל אחד בארץ וקדוש בשמים ממים ישא שיר אדיר במרום
 אדר מתהומות שבח ממאורות אומר מימים זמר טלילות
 אש תודיע שמו עצי יער ירננו בהמה הלמד עוונו נוראיתיו
 אטון שחקו דת שעשועיו היא הניגונו עד עמוד סגולה
 או קדם לאלף דור עלתה במחשבת ממנה תכונת מלאכת התכנית .

במרום הכין כסא מלכותו פרושו עננו ודוק נטה לאהל
 כל יצען וכל יסע יתדותיו עד כוז קצו ויהחדש באימר
 בירר על מים עמודי חלד ושנס מחניה בתוהו ובסערה
 כל ימוטו ובל ימערזו מכוניה עד הכלה כנגד וחומר כמאו
 בוהו ואפלה כסו פני ארץ ותכהיק אור מאור פני מלך
 ביהק נונה ליום לצאת אדם לפועל ושת חשך לאישון לרמוס חיתו יער
 ברחף רוח בין שחקים למים שת תקרה בחוך שאח חצי מדודים
 כם יודע פלאו לפועל בטוב חשרת פרי פלג מלא מים
 כהכדילו בין מים למים השיק עלוקה תפתה לבלי חוק
 באש לא נופח ולא נככה נצה ושטף מים רבים אליו לא יגיעו .

א בעקב ר"ל בעתיד. ארון לחשוב אלהים לעשות ר"ל ארון נמה שהוא
 חשב לכרא העולם אלהים נמה שהוא כרא העולם. נמלך רעה. שח
 אמר. שחקו שזק שלו ל' מחקת לפניו בכל עת (משל ח' ל').
 ב פרושו עננו איוב כ"ו ט'. בל יצען ישעיה ל"ג כ' וענינו לא יכור.
 בירר הכיב רמו לנאמר רז"ל הארץ על יזה עומדת על העמודים וכו'
 חנינה י"ב ב'. וחומר ל' הימיר. שנס חגר. מדודים מים מל' מי
 מדר נשעלו מים (ישעיה ו"י י"ב) וענינו יהי מבדיל בין מים למים.
 כם יודע ר"ל ע"י מטר יודע רזון האל בראיו בתמו וטר ארנס
 נעתו וע"י ריש תענית. חשרת קבון וכבו. השיק ל' הסק והנערה.
 עלוקה שאול לדעת הפותרים כרש"י משל ל' ט"ו. הפחה גיהנס ככרא
 ביום שני פסחים כ"ד א'. לבלי חוק כמו ופעה פיה לבלי חק
 ישעיה ה' י"ד. אש לא נופח איוב כ' כ"ו ודרשוהו ק"ז על אש
 גיהנס קולין קל"ג א'.

גרש למקוה מים אדירים ושם להם חול בריח ודלתים
גדר בעדם כל יכסו ארץ עד נאמן בית יעשם גורים
גילה אדמה לעבודת אנוש והרשיאה שיח ועשב מוריע זרע
גם נטע בערן גן רעננה לחופת כבודת אדירי חפץ
גמר להעלים אור שבעתים וערך נרות למשול כיום ובלילה
גכול לא ישיגו ולכת לא יאחרו עד משרת אוהל ידמיסם בעומק
גאו ממים בריחי תהומות אפיקי מגן שנוני חצים
גנו מהם למשהה נצחים והכין במ כללא לציר הבורח
גבוהי עוף צצו מרקק מים לאכול שלחן מלך וחיל צבאותיו
גזר לתועבת עוף לא טהור עד בוא תשבי עורבים כלכלוהו.

ךגו מחלד מוקרנים לובוח חיות מאכל עם כהמה ורמש
דשון בהמות ככול הררי אלף כי כיום זכחו יגש הרבו
דץ יוצר ושמה במעשיו בהביטון כי טוב פעלו
דשאי מנחות ואכלי מגדים ושלחן ערוך ואין מי ידושן
דבר בלבו מי יסור הנה לטבח הטבח ויין המסוך
דברי אם יעש יהי כאלהים ואם ימיר אומר לחמרו אשיבנו
דרש והבין וידע מתי שוא כי לא יבין ללין ביקר
דמהו בצלם חקקו בתכנית ברזק וחלד פחד מוראו
דגול בחוך ערן ייפה יצועיו כפו ואבן יקרה חק מסוכתו
דעת קישטו ורוח חננו להשכיל מקדם קץ אותיות.

ךמשילו בצדיק מושל לכלכל שמות לאל ומפעליו
הזהירו על עץ הדעת פן ינקש במאכל תאוה
הרדיתו בניעם שינה הרים מטנו עצם ועשה עלמה
העדה ככלה עדי קשורים הדביקים יחד היות שאר אחד
השיא פותה וזחל עפר להניא אומר ולשוב לעפר
המיתה איש בתאות עצל הפילה רכים והרגה עצומים
הוכה במרפו ובפעמיו לנצה והוא ישולח ציר לפורצי גדר
הוערמו וכוסו בעלה נובלת תמור לכוש ענן החולת ערפל
הומר הארם והוסר פחרם להרדות מכל ולא לרדות בכל
הורטו מערן וגורשו מגן והוכן נקיק סלע בית מלון למו.

ג נאמן בית ישה. אדירי חפץ אלו הנדיקים. לא ישיגו לא יעברו את
גבולס. משרת אהל יהושע. גאו נמשו או נכאלו. בריחי תהומות תניס
גרים ל' ליתן נחש גרים (שעיה כז א'). גנו מהם עי' רש"י בראשית
א' כ"א. ציר הבורח יונה הנציא. מרקק עי' רש"י שם ב' י"ט.

ד דגו נכאלו. מוקרנים בהמות אשר להם קרנים. בהמות עי' רש"י
תהלים כ' י'. יגש חרבו כמו העוטו יגש חרבו האמור בהמות
איוז מ' י"ט. דץ לשון שמה. ואכלי מאכלים. ואין מי ידושן
אין מי שאכל מהם. ללין ביקר אדם ביקר כל ילין (תהלים מ"ט
י"ג) הוא אדם הראשון סנהדרין ל"ח ב'. דגלו בכ"י דגול. ייפה
יצועיו וכו' עשר חופות עשה לו הק"כא לאד"כר בג"ע וכו' בבא בתרא
ע"ה א'. אותיות עתידות.

ה זוחל עפר נחש. עצל זה אד"כר עי' בר"פ כ"א. הוכה במרפו ככ'
ועפר תאכל. ובפעמיו ככ' על גמויך תלך. ציר וכו' ופיך גדר

יוצר החיש תאות יצורו והרגיל עורו לרבע השוקתו
 ויחמה והזריעה וחבלה וילדה וכיכרה משרד תלמי אדמה
 והוסיפה שנית והזכריכה ושלחה עויל תומך שבת רועה עדרים
 ובחשורה שי קדמו פני מלך זה בפרי ארץ וזה בפרי צאן
 והביט קדוש ללכ ולא לעינים ושע ערך ניוחות צעיר
 ושיגב אח קודר לטרום ברצותו שי ערך ניוחותו
 והקדיר פני רב וגם חרה לו כי מאס בשי יתר מאכלו
 וטרף אף ושטר עברה והיבל מארץ אח ומשפחותיו
 והצריח ועקה דם השפוך ונענש בנע ונר ראש לשופכי דם
 ונתורה על פשע וניחן לו אות פן ישפך דמו באדם.

¶ זה חכש עצב יציר קדמוני כי החל שחות כוס מסוך לדורות
 וזכר לחת זרע לזרוע להחליף לו פרי האומלל
 זרעו השריש שורש פרי ראש וסנסג נטעו עשות פרי באושים
 וממו והחלו דור עקלקלות להמיר כשם אליל שם אל אחד
 זעף מים עצורים עליהם קרא פרצו גבולם ויהפכו ארץ
 וזכר תקות אנוש האביד מארץ ושטף יסודי סחיפי עפר ארץ
 ולולים אשר בעצי יער עד דור עשירי לא עשו פרי
 וך והמים בקרכם נמצא וריח מפעליו כרקח בדורותיו
 וזו ומרדו בשבעת ימי נוגה ומרוב כל טוב אמרו לאל סור
 וזעמו כמי מעלה ודוכאו כמי מטה ורצהו צדיק בשי מעבור מי נח.

¶ קודשו פני חלד ושבנו לקדמתן ממתי מספר יוצאי ממסגר
 השבו ונועצו אז דור חמישי לרום ולשום קן במרום
 חי לא ביצר מהם מוימה מליץ ללצים הפצם השלים

יִשְׁכְּנוּ כַּמֵּשׁ . הוֹעֲרָמוּ הִיוּ עִירוּמִים . חֲמוּר נִמְקוּס . הַחֹלֶת עֲרָפוּ
 לְנֹזֵט גּוֹפּוֹ . הוֹמֵר הָאָרֶם בְּרִ"ר פ' כ"ה בַּשְּׁעָה שֶׁנִּרְאָה הַקִּבֵּה אֶת אֵלֶּיךָ
 הַשְּׁלִיטוֹ עַל הַכֹּל וְכו' כִּיּוֹן שֶׁחֶטֵּא אֵלֶּם מֵרָדוּ עֲלֵיו וְכו' .
 ו מִשְׁדַּר הַלְּמִי אֲדָמָה קִין . עוֹיֵל לִשְׁוֹן עוֹל וְיוֹנֵק . שֶׁעַ שְׁעָה . קוֹדֵר
 עֲנִיו וְסַפֵּל רוּחַ כְּמוֹ וְקוֹדְרִים שֶׁגָּבוּ חֵיל (אִיּוֹב ה' י"א) . לְטָרוֹם לְהַקְדִּימוֹ .
 וְטָרַף אֶף וְכו' עִי' עֲמוּס א' י"א . וּמִשְׁפַּחֹתָיו דָּמוּ וְדָם זִרְעוֹתָיו
 עִי' מִשְׁכָּה סִכְהֵרִין ל' א' .

ו זֶה נֶחַ כְּכַתּוּב זֶה יִנְחָמוּנוּ מִמַּעֲשָׂנוּ וּמִעֲצוֹן יָדֵינוּ (בְּרַאשִׁית ה' כ"ט) וּבְנִ"ר שֶׁם
 כִּיּוֹן שְׁעָמֵד נֶחַ כְּחֹר וְעִי' שֶׁם בְּרַשִׁי . יִצִּיר קְדָמוֹנִי אֲדָמָה . לְדוֹרוֹת עִי'
 בְּרִ"ר פ' ל' וְיִגַּל אֵין כְּתִיב כִּאֵין אֵלֶּל וּיִתְגַּל גַּרְם גְּלוּת לוֹ וְלְדוֹרוֹת .
 לְהַחֲלִיף לְהַנְחִיט . פְּרִי הָאוֹמֵלֵל הוּא הֵיין כְּכַתּוּב תָּנוּ שֶׁכֵּר לְאוֹזֵר וּיִין
 לְמִרִי כֶּסֶף (מִשְׁלֵי ל"א ו'). פְּרִי רֹאשׁ ל' רֹאשׁ וְלַעֲנָה . וּשְׁנִשְׁגַּן נִטְעוּ כְּמוֹ
 בְּיוֹם נִטְעוּ תִּשְׁנִשְׁגִּי (שְׁעִיָּה י"ז י"א) עֲנִינוּ גְּדוֹל וְנִמְחִיָּה וְכוּלוּ רָמוּ לְדוֹר
 אֲנוֹשׁ וְדוֹר הַמִּבּוֹל . סְחִיפֵי כְּמוֹ מֵשֶׁר סוֹמֵף (הַשְּׁלֵי כ"ג ג'). וְלוֹלִים כְּמוֹ
 וְכַרֵּת הַאֹלִלִים בְּנוֹמְרוֹת (שְׁעִיָּה י"ס ה') וּר"ל מִנְּחָאֵי אֲדָמָה לֵאמֹר
 הִיָּה דוֹמָה לוֹ אֵלֶּל נֶחַ שְׁהִיָּה דוֹר עֲשִׂירִי לוֹ . נּוֹגַהּ אֲבָל וְהָרָמוּ עַל
 כִּי לְיָמִים עוֹד שְׁנַעַה (בְּרַאשִׁית ז' ד') אֵלּוּ ז' יָמֵי אֲבָלּוֹ שֶׁל מִתְּשַׁלַּח
 סִכְהֵרִין ק"ח צ'. אֲמָרוּ לֵאלֹל סוֹר כְּמוֹ וְיִאֲמִירוּ לֵאלֹל סוֹר מִמּוֹ
 (אִיּוֹב כ"א י"ד) וְדַרְשׁוּהוּ חז"ל עַל דוֹר הַמִּבּוֹל שֶׁם ק"ח א' .
 ח מְלִיץ לְלִצִּים כְּמוֹ אֵם לְלִנִּים הוּא יִלֵּן (מִשְׁלֵי ג' ל"ד) וּבְבְרַאשִׁית רַבָּה פ'

חילק שפת לשון בעלי מחלוקות וכוותו זה בזה ונלחמו למשחית
 חלפו בעבור סופה ואינם והוקם צדיק יסוד העולם
 חשב להבין סוד מפעלות המהנהגים בשומר ומושל
 חזונו טרופת שואף וזורה שש כנבור בצאתו וחלש בכואו
 חלוני שחק אשר בקרמה וימה אשר במ חותר לבנה יום יום
 חצי ברקים וזוהר כוכבים רצים ושבים ואיש לא נעדר
 חכם סוג לב ושכל מאליו ושח אדון לאלה אחריו ארופה.

מרים הקדים אל כירר לו ררך לך לך ממות לדרך חיים
 טהור במעשיו דבר גבורות נא אלהי המשפט שפוט נא ברחמים
 טרף רוזנים בלא מגן וחרב שיגבו מאש עורו במלחמה
 טבע חוהם ברית שם כשאריו בה חיפן פוערת ואו הקפוף פיה
 טרפי צמה וקונים הנצו בו בהפתח מקור לערוגת חורב
 טשש דורו וצור לא הכירו והודיעם באשל שם אל עולם
 טורה בוחן מנסהו עמם על שכם וגם משל ביצר הח שיו לזבח
 טנא בכורים למנחה הוביל אב לא חמל בן לא איתר
 טובח בערוו שה בעת הפש חרב מלאכי שלום מר צעק ו בכי
 טוב ורחום שח אל תשחת נער נרצה פעלכם כזוכח ונוכח.

יוסד איש חם כפתחי העודה מרם האמר שינג אמריה
 יה מעולם בו נחפאר ובשמו לעולם יושב ההלות
 יודעו נצב עליו במלון ושח אני שומרך צל על ימיך
 יורדים ועולים קדושים למענהו להכיר הארו הקוק במרומים
 יוצר חסרו מעט מאלהים ליהם במקלות כחומר ביד היוצר
 יראת חוון ארמי כיעההו אל היגע בכך עמוס מני בטן

ל"ס דרשו זה על דור הפלגה. בעבור סופה נעצור עליהם סערה.
 צדיק זה אברהם. שואף וזורה הוא השיש. חותר תוסף אורה.
 סוג ומשנה זרמו הטיט בכל אלה אך אברהם אע"ה תקיל לטוט
 נדעתו ולהכיר את צוראו עי' רמז"ס ריש הלכות עכו"ס. אדון
 לאלה ברכות ז' ב' מיום שנרא הק"כ את עולמו לא היה אדם
 שקראו אדון עד שנא אברהם וכו'.
 ט נא אלהי המשפט רמו אל תפלת א"אעה נעד הסדומיים. בלא מגן
 וחרב מי העיר וזמורח (ישעיה מ"א ב') וכל הענין דרשו מו"ל על
 אברהם ע"ג נרש"י. בה חיפן פוערת עירובין י"ט א' ואתי אברהם
 אבינו ומסיק להו ומקבל לכו בר מישראל שנא על הכותית דמשכא ערלתו
 ולא מבשקר ליה ופיר"ש שס. פוערת כתי לגיהסס. טרפי וכו' בן
 זקונים נולד לו. ערוגת חורב הוא שרה ל' אחרי בלותי היתס לי עדסה
 (בראשית י"ח י"ב) ובימות ס"ד ב' אפילו בית ולד אין לה. באשל ויטע
 אשל בנאר שבע ויקרא שס וכו' בראשית כ"א ל"ג. מלאכי שלום מר
 יבכיון (ישעיה ל"ג ז') דרשוהו על עקידת יצחק בראשית רבה פ' כ"ו.
 י יוסד וכו' ויעקב איש תם יושב אהלים פיר"ש אהלו של שס ואהלו
 של עבד ועי' רש"י בראשית כ"א י"א ול"ב ה'. אל הגע בכך השמר
 לך סן תדבר עם יעקב מוטב ועד רע (בראשית ל"א כ"ד). ידור אש

ידור אש לוהט בהאבקו לו כי לא יכול לו ונתחנן בבכי ישע הפליא לו מחנור חרב שוטם ושומר איבת עולם ירש תאות ברכות הוריו שנים עשר שבט כשוטרי הרקיע יחד שלישי לראות פני מלך לשורר לשרת לבוא חדריו.

כעץ שחול על פלגי מים הפריח מטהו שלשת כרי קודש כפופי סבל לאהל וקרשיו חוקעי יחד פורשי יריעה כתף נטויה כענלה מלומדת לעוף עבודה קדש אדון כל הארץ כנפן אדרת יפת פרי וענף הצמיח עמרם משרש לוי כי שלחה שלשת שריגי חמד מכהן ורועה ואשה נביאה כנשח עת דורים פרחו הוקם לשכור מוסרות צען לפרץ גדר שועל כוסה בענן ונתקדש שבוע נצב בחוק בעת מתן אומר כוח אדירים לפניו נכנעו ממוראו לא עמד איש כלכל צאן קדש שאר בישימון מלחם שחקים עד בואם לארץ כרתה כרית עם עלמה תופפת גועה ונאספה ולא היה מים.

לזיווי ענני הוד יידיים נחננו על ידי מכהן בשלום וכמישור לו ולורעו ברית אמת נחקה בל חשבות מלח ברית הניתוח לקנאת אמת גבר גמול גמל אל וחודש חוקו לדורות עולם לור לא יאתה נחלה כבודם לא יירש אנוש מתח חלקם לצלמות הורידו ערת אנשי שם והושיכו עוז מלך בכית החפשים לא יקנאו כחבל אחוז אחים אלהים נקרא מנת גורלם לחם האישים להם הוכן כהתקרבם לאל בעת ריחוק עגל למדם מחוקק סדרי עבודה כי בשבתם פתח עליהם הופקר לרחוק לסוף לקדש בדם ושמן ללבוש בדים ולחגור כמות למלא ידם ימים שבעה וישימה לחוק לדורות עולם ככתוב צתורה כאשר עשה ניום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם.

משפחות ברורים גורל יטילו לגדל סגן לעלותו בעשר מערש יצועו שארו יבדילו פן יטמא שבוע בשגנת דוה מקום עזרת סגנים בית מושכו הלא שם ילין כל ימי שנה מעלה מנחה ונותן סמים ועורך גרות וראשון בראש ורגל ממכר שכתות וחלק משמרות חלקו בראש כנגד כולם

מלך הכאבק עמו.

כ שלשת כרי קדש גרסן קסת ומררי. עת דורים זמן הגולה. ונתקדש שבוע עי' שנות כ"ד ע"ו. אומר תורה ככ' ה' יתן אומר (תהלים ס"ח י"ג). כח אדירים מלאכים. עלמה תופפת זו מרים. ולא היה מים הנאר היתה בזכות מרים.

ל לזיווי ל' זין ר"ל ישראל אשר סביבותיהם זיו ענני כבוד. לקנאת גבר זה פינחס. אנשי שם עדת קרח. והושיבו וכו' הלאו כבוד אל לעיני כל. בית החפשי עי' רד"ק שרש חפש ועכו' הלשון מתמיה. בשבתם פתח ויפתח אוהל מועד לא תבאו וכו' ויקרא ח' ל"ג. מ לגדל סגן. משנה ריש יומא ומתקינין לו כהן אחר תחתיו. שארו אשתו. עזרת סגנים לשכת פלדריין. כל ימי שבעה כז"ל. ממכר שבתות שם ביומא משנה פ"א מ"ג. ממכר ל' לנד ממכרו

מחכימי פתי יעמיתו לו לחנכו לשננו בחוקי עשור
מראים לו בערב יום סליחה פרו ואילו זוכתי קהל
מה נאה עבודהך יאמרו חזק ואמץ כי כל אלה פעליך
מאכל ימעטו ממנו לעת ערב פן ירדם ויקר מקרה לילה
מחנכיו יחברוהו לוקני מטהו ובכית רוקחי רקח בשם ישביעוהו.

בענם בככי כי הורשע כפתי והם יבכו פן צדיק ירשיעו
נעימות מדרש ומקרא יסוחחו אף בכחבי קודש הם יעסיקוהו
נפשו ישוככו בשיח מלכי קדם אם בער הוא ולא למד לקח
גוחנים שאון בעיר הומיה להשביעו נרודים עדי נשף
נטה לנום שנהו יפירדו בנעימת צררה כפה ולא בכנור
נוצרי חקים כווי מצות להרים דשן חצות לילה הקדימו
נהדפו רצים במעלות מוכח ושקדו להשכית מרנים כפיים
נועלו ושכלו ועמדו עטרה והפיסו תחלה על תרומת דשן
נצבעו שנית על מעשה ככש ועל דשון מוכח פנימי ונרות
נתחדשו שלישי לסמים רביעי בתערובות לערך הנתחים.

עַר פקיד נגיד מלאכת הקודש שלח לקדים בצירי אמונה
שח למו הכיטו אם עלה השחר אם הפיץ אור קדים עלי ארץ
ספרו לו כי ברק נוגה ורץ למקוה טוהר לבית עזרה
סכו מחיצת שש בינו לבין עם לנהוג בו בגדול בלי חוות מערהו
שמלת עורו ימהר יפשוט וירד ויטבול ויעל ויסתפג
סנן המלכיש יעטהו בדים ויוסיף לגדלו בעדי בגדי פו
שש במעטה הוד ולב לא יגביה לבשם לכבוד אל ולא למענהו
סדר מלחמות בהם ישאל ועיניו למורהו כתלמיד לרב
סוד יגלה לו במשפט האורים אם עלה אם חדל אם לחרב אם לישע
סולו לאלהים בני גוי גדול קרוב בכל עת לבשר ישועות.

עֶלֶךְ כמלאך בשבוע מכנסי בר כפרש מוכן ציר אמת לשולחיו
ערוח זמה בהם יכסה כי כן מצוחם לכסות ערוה
עלמות קומה ימלא בכחנת כפולה משובצת עד פסי יד

על האבות (דברים י"ח א'). לוקני מטהו לוקני כהונה. בכית רוקחי
רקח עליית בית אבטינס (כדליתא עס סוף פ"ג בית אבטינס לא
רבו ללמד על הקטורת).

נ יסוחחו ל' שיש דורשין לפניו. גוחנין שאין בעיר הומיה עס נגמרא ל'ט ב'
מייקירי ירושלים לא היו יגנים כל הלילה כדי ששמע בהן גדול קול הנדה
וכו'. בפה ולא בכנור עס לא היו מעסיקין אותו לא בכל ולא
בכנור אלא בפה וכו'. כווי מצות שמחים במנות כמינא שלל רב.
נהדפו וכו' עס במשנה פ"ב מ"ב. מרנים (מדנים) מריבה וקטטה.
נועלו הסירו נעליהם. נתחדשו ל' מדעים לקטרת באו עס במשנה.

ס שר פקיד. אמר להן הממונה עס פ"ג. מערהו ערותו. סדר
מלחמות וכו' עס במשנה ספ"ז ובאלו נשאלין באורים ותומים וכו'.
ע ערוח זמה זמחים פ"ח ב' וערכין ט"ז א' נכנסים מכפרין על גלוי עריות.
עלמות מל' העלים ר"ל את שדרכו לכסות בנין. עד פסי יד יומא ע"ב
ב' בית יד של בנדי כהונה כארנת בפני עצמה וכדבקת עס הנגד ומגעת עד פסת

עון בית יעקב יכפר בזאת מוכרי צדיק על כחונת פסים
 עון אכנת האזור כמות ארוג בר ולא כלאים בכל ימי שנה
 עטרת ראשו בהוד המלוכה צניף צפירת שש לכבוד ולחפארת
 עטוי מעיל חכלת כוהר הרקיע מטלא בית יד גלילי זרועיו
 ענל שפת פיו ראשו כחרא מסב קלע בלי להקרע
 על פאת שוליו רמוני צבעים ופעמי פו סביב בחוך
 עת ישיקו קול זה כזה יכפר בעד קול מכה רע בסחר.

פעולת חושב אריגת האפור משור ושש שני חכלת וארגמן
 פחיל זהב נטוה בכל חוט ונחלבש בו מלב ועד טבור
 פנות כתפיו כוהר המאורות מבהיקות אור מאבני השוהם
 פתחם בשמיר זכרון שבטים המתחלקים בשמות ואותות
 פירש ממנו חשב האפור ארוג כמעשהו ויענדו לאחוריו
 פורק עון צו ראש דברת קדש אפודת מסכת אלהי זהב
 פני לב האפור קרוע זרת על זרת מקום ירוכס חשן בטבעות זהב
 פקד טורי אכן כמספר דגלים שמם חקוק במ וימלאו חשן
 פו מוסכות במלואותם מראה דמותם כמראה עינים
 פרץ דבקים אשר בין אפור לחשן יכסה בשרשרות עכותות הוהב.

ציצין פו מוקף ציצי פנינים דיבק וחיבר לנור הקדושה
 צנף הוד שם כמצח ועליה הציץ ושיטח שיער כינו למצנפת
 צור עולמים שם הנערץ חקוק על ציץ כמכתב חוחם
 צואת טמאת עון דם ונסך ירצה הציץ כניחח טהור
 ציץ נובל תולעת ולא איש נחשב לשרת לחי העולם
 צופה פני מלך ובא כחרי קדש לכוש בדים ולא בכחם אופיר
 צו עונש מיחה לבאי עורה להרחיק ידים ורגלים בכואם
 ציר לכן בטרם גשתו לשרת ימהר יקדש ידיו ורגליו
 צעיריו יגישו את חמיד השחר קרצו וקבל דמו וורק
 צעד להקטיר קטרת ולהטיב נרות להקריב ראש ונתח חכתים ונסך.

ד. עון בית יעקב וכו' שם בערכין כתובת מכפרת על שפכות
 דמים דכתיב ויטבלו את הכתנת גדם (בראשית ל"ז ל"ח). ולא כלאים
 וכו' תולין קל"ח א' הכיחא למאן דאמר אכנתו של כ"ג לא זהו
 אכנתו של כהן הדיוט וכו' ע"ש ברש"י. לכבוד ולחפארת שמות כ"ז
 צ'. כחחרא מסב קלע כשריון העשוי להגין נגד קלע ומכיס. ישיקו
 יפגעו ויכו זה בזה כמו משיקות אשה אל אחותה (יחזקאל ג' י"ג).
 וזנבתים שם יבא דבר שנקול ויכפר על קול הרע.

פ פורק עון. זנחיס שם אפוד ויכפר על ע"ז שהוא עון נגד ראש דנרת
 קודש היינו עשרת הדברות. ושאר דבריס כתבארנו היטב לנועין בפרשת
 הנגדים בפ' תצוה.

צ ושיטת שער שערו היה כראה בין צין למצנפת שם מכיס תפלין רש"י
 שמות כ"ח ל"ז. עון דם משנה פסחים פ"ז מ"ז הצין מרצה על
 טומאת הדם. עונש מיחה וכו' ככ' ורמזו ידיהם ורגליהם ולא ימותו
 (שמות ל' כ"א). צעיריו יגישו משנה יומא פ"ג מ"ד הביאו לו את
 התמיד וכו'.

קדם כצאתו לבית פרוה בקדש וסכו מחיצת שש ביגו לכין עם
 קדש ידיו ורגליו ופשט ועטה כלי כד ושכ ונתקדש
 קרב אצל פר חמאתו והוא עומד בין האולם ולמזבח
 וסניק שתי ידיו עליו וכך היה אומר כו' (וידוי עלמו) עד לפני ה' והכניס
 כלים והעם העומדים בעזרה המסומנת בהיכל בזמן שזומעים את וכו' עד תפירו.
 קדמה לשער איתון לצפון מזבח ילווהו בכבוד כהני משנה
 קימת שעירים הלא שם היתה וכלי בית הנחת גורלות והב
 קובצם על יד וטרף ומעלה זה לחי עולם וזה למיחת צוק
 קחתו בימין פור חקוק לשם סגן ישמע לו הגבה ימינך
 קשי מעללי דור בשמאל אם יעל ראש בית אב ישיח לו הגבה שמאלך
 קפץ ונחנם על שני השעירים והצריח בקול רם לשם חמאת
 קשר שני בראש המשחלה דחפו למדבר וזה לבית שחיטה
 ונא לו שניה אלל פרו וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר
 (וידוי עלמו וזיתו וזכי אהרן) כו' עד תפירו.

רין כדת וקבל הם ככלי ואחר ימרקנו במעלות אולם
 רמס ככש ועלה למזבח ובידו מחתה פו האדום
 רשפים מלאה מפני מערב ירד ושמה כרובד המרצפת
 רעיו יוציאו לו את הכף וכלי בית צבירה דקה הרק
 רקח מלא חפניו ונחן לתוך כף נטלה בשמאל ומחתה בימין
 ריכב כובד ימין על שמאל והשמיל בהיכל בעקב הפרוכות
 ריגל בקרבם מנוב לצפון ובהגיעו שכ עד חצי הבית
 ראשי הכדים כמראה שדים לחוצים בפרכת ואין דרך לעבור
 רב כח יודיע ויהיה בפרכת ויבא כלי פסע בין שני הכדים
 ראש עפרות חלד אבן השחיה מקום טכון ארון שם שם מחחה.

שפך בה קטרת וחימר עשן והצדיד פניו ויצא כדרכו
 שוע בעד עם בקוצר בהיכל אשר לא ישור רב על צעיר
 שובב לו דם המטרים בו ובא ונחיצב במקום עמדו

ק קדם וכו' שם במשנה פ"ג מ"ו וכו'. לשער איתון כמו ועל פני
 השער האיתון (יחזקאל מ' ט"ו) והוא שער המזבח. בהגני המשנה
 הסגן מיימנו וראש בית אב משמאלו. וכלי בית וכו' קלפי. קשר
 שני לשון של זהרית וכל הענין כולו שם במשנה פ"ד.
 ר פו האדום. בכל יום היתה זהבה ירוק והיום אדום שם פ"ד מ"ד.
 רשפים נחלים. ושמה ל' שמה. ברובד המרצפת על הרובד הרביעי
 שבהיכל שם. דקה הרק בכל יום היתה דקה והיום דקה יין הדקה
 שם. ריכב כובד וכו' נטל המחתה צימנו לפי שהיא כנדה וכף
 הקטרת קלה הימנה לכך נטל את הכף משמאלו. והשמיל הלך לשמאלו.
 בעקב צאזור. הפרוכות שתי פרוכות היו במקדש שני שם במשנה
 פ"ה. ראשי הכדים שם נמרא כ"ד א' (הכדן) דוחקין ונולעים
 ויוצאים בפרוכת וזכאין כשתי דדי אשה. ראש עפרות חלד כמו
 ראש עפרות תנל (משלי ח' כ"ו). אבן השחיה שמונה השתת
 עולם שם נמרא כ"ד ב'.

ש חימר העלה ל' תמרות עשן (יואל ג' ג'). והצדיד פנים נמרא שם
 כ"ג א' לא היו מחזיקין פניהם והולכין אלל מלדדן וכו'. ישור יטול

שלח אצבע מיומנת ומכל והצליף אהת למעלה ושבע למטה במספר
 שב ושמו ככן ושחט שעיר עם וקבל דם ובא והצליף כדרכו
 שיהוה בכנו ונטל דם פר וכן יוה באהל מול ארון חוצה
 שב וימירנו בדם השעיר ויפעל בו כמשפט דם פר
 שלמו כדת הויות פנימה בללם ויצא לחטא טובח הקטרת
 שיהחיל מקרן צפונה מורחה ובמקום יגמור שם יוה שבע
 שופך שאר בחוץ ביסוד פני פתח כי בם יכפר על עורת הקדש
 ואחר כך בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתוזה
 וכך היה אומר (וידין בית ישראל) כול עד מטהרו.

תיכן איש מועד לשלחו ועלה והקטיר חלב פר ושעיר
 הקפום במוטות הוץ למחנה עיר שרפום כליל עור ובשר ופרש
 האר שעיר לראש המדבר משכוהו לשנן בחוקי עשור
 החלה יקדש ידיו ורגליו ויפשוט כלי בד ויעט כלי עשרו
 חם הגיונו פשט ומכל ועטה שמנה ושכ ונתקדש
 השורת ככשים ואילים הכליל קידש ידיו ורגליו ופשט
 הירגל פעמיו לבית הטבילה מבל וסיפג ועטה כלי בד
 חלמודו יעש כדברו וקידש ויוציא מפנימה כף ומחתת פר
 הזכר עכורת כלי בד השלים קידש ופשט והניחם נצח
 חכף טבילה ולבש כלי פו ושכ ונתקדש ידיו ורגליו
 חמיר הערבים יעשה כסדר והקטיר קטרת בין נהחים לנסך
 הכלית מעשים נרות הבעיר פירש כפים קידש ופשט
 חלבושח שארו חניכיו יריצו ילבשם בכבוד ויצא במשוח
 הארו הקרין כצאת השמש בגבורתו משלח לשולחיו צדקה ומרפא
 חלה השמיעם לכו שחו בלב טוב אל נושא עון ועובר על פשע
 חמימים ישרים לנוהו ילווהו שמה יעשו בצאתו בלך פגע
 הז לנו מופח באזניו יאמרו ונדע כמה יכופר עון
 החו ציר שעיר והוא מכשר ישועות והלכין כשלג אודם השני.

שררה כדאיתא שם במרא כ"ג ג' לא יעדי עניד שולטן מדנית יהודה
 והשאר מפורש שם במשנה פ"ה.
 ח האר ל' תאר שענינו מדד ר"ל אס אמרו לו לכ"ג הגיע שעיר
 למדבר וכו' שם במשנה פ"ו מ"ח. הקרין האיר מל' כי קרן עור
 פני משה (שמות ל"ג ל"ה). ציר שעיר אליהו התשני עי' מ"ב א' ח'.

סדר עבודה לרבנו סעדיה גאון

בארני יצדקו ויודוהו פנימה חכמה לפני
 אמונתו ידעו ויחרוהו אומרי יש יי
 באמת ובתמים יכבדוהו כלו זרע אמת
 אחר לכדו יעידוהו יי אלהים אמת
 באומר כל מעבדו קרא ואין ממר
 איהל רום לכבדוהו ולצבאם יתן אומר
 בארץ תהוה ויכחידוהו ויאר אור וירץ
 אדן הטביע לממדהו על כלימה יסד ארץ.

בבוקר נוגה המשיל ולפעלים נתנו חקר
 בלט הרמיש מכשיל עד רון כוכבי בקר
 בכחר נול המשיל והחציו הגביה בסחר
 בעומק חציו החשיל והכרית עד הרי בהר
 בבית כלא מים השיל ויחשוף גי הנחכית
 בוערת מאתמול הפשיל ושער ומראה אש בית
 בכר דשא האשיל ועשב וזרע אבר
 בעת תז כחה ותרשיל ועץ פרי ופסת בר.

א בה' יצדקו יסעי' מ"ה כ"ס ובעבור ה"ב נכתב באר"י. פנימה חכמה
 לפני ר"ל החכמים הנכבדים בדיעת הש"י. ואין ממר (נכ"י מימר)
 לשון הימיר או מרידה. לצבאם יתן אומר ע"ה יום ליום יביע אומר
 (תהלים י"ט ג') ר"ל ברא הכל לכבודו. בארץ וכו' ר"ל הכחיד
 תהוה אשר בארץ. ויאר וכו' הארץ את האור וירצו ר"ל ראה את
 האור כי טוב. אדן מל' על מה אדניה השגעו (איוב ל"ח ו').
 ממריהו מדתו (שם ל"ח ה').

ב בבוקר וכו' ר"ל נתן את האור לממשלת היום ובו ידע ויכיר האדם
 דרכיו ע"ה יבא אדם לפעלו (תהלים ק"ד כ"ג). הרמיש פעל נגור
 מן רמש תרגום ערב. מכשיל כנוי ללילה. בבחר וכו' זה להיות
 מנדיל בין מים למים. נול כנוי למים. והחציו ע' יהושע ח' ל"ג
 ורצונו על המים אשר מעל לרקיע. החשיל ר"ל השפיל. הרי בחר
 ש"ס ב' יו'. השיל נגור מן שולי בנד ר"ל שם נבול לים. ויחשוף
 ר"ל ויגלה ארץ המכוסה במים. בוערת מאתמול הוא ניהנס ע"ד
 הכתוב כי ערוך מאתמול תפתה ישעיה ל' ל"ג ע"ש רש"י. ושער
 ומראה אש בית ר"ל בית השערה והנרקיס. אולם כל זה נעשה
 ביום שני וכבר סיפר הכתוב מים מיוסדה אשר היתה ביום ג'. האשיל
 נגור מן אשל רצונו נעע. אבר כסה כאשר האברה מכסה את
 העוף. ותרשיל לשון התרשלות ר"ל יש עת שזאמה מתן את יבולה
 ויש עת שמתרשלת ממנו.

בגן כל עץ נחמד ויצמח וירגן
 גנו בו לחוסים אמר מסוכתם בעדן גן
 בגלגל כוכבי אש גמר וינהגם וידגל
 גם שמש וירח עמד עד יכלו והמם גלגל
 כגיו ים דגה הצמד וכריח וזיו שנכ
 גום ועוף לאויר מד וחקת טהרם מן גיו
 כנדם חיות צו למד וכהמה וכל רמש קדם
 גחלים לחיות ולהשמד כרוח היבש גרם.

כדעת ראשית דרכו עץ אדם למעת
 דשנו בה בחמכו ויגוע בבלי דעת
 כדמות עזו ערכו לחיות ולא למות
 דבק עזר לסמכו וירדימו בכל דמות
 כדרך חיים הדריכו ופתן שנה ערך
 דחהו מגן וישליכו אל כל ראש דרך
 כדור אנוש ובל מלכו פרץ הים מגדור
 דופי חמם כהתהלכו העשירי מדור דור.

כרם ארובות נחק וימח המונם ומהמיהם
 הצפין חמים כנרתק כי נמצא בן מנהם
 בהכל באו ובחשך נחק עשחות עשו חבל
 השכו ברטמה והשחק ונולם יקח הבל
 כהוד מחיים מותק לאל והוא ישא הוד
 הקשה לכרית ריתק על אלוה נורא הוד
 כהון הסיתם כי עתק מגדל לרום ויהון
 הדריכם תחכם ויבחק על לא אמרו הון

ג וירגן (כ"י וירגן) ויגנה מל' רוגנים ישעי' כ"ט כ"ד. אמר (כ"י)
 אמר ואינו באות לתכנית (הכרויים) מדד וכראש שזריך להמשיך אמר
 אל מסוכתם ר"ל מדד מוקים הדדיקים בגן עדן. מסוכתם יחזקאל
 כ"ח י"ג ורש"י שם. גמר (גם פה כ"י גמר) ענינו מדד או הציב וכן
 בפתיחה לתרי"ג מכות לקמן. וידגל חלקם לדגלים. גום שם
 כולל לשקן. בגיו בקרב. בריח ל' נחש כרית. וזיו עי' תהלים
 כ' י"א ופ' י"ד ורש"י שם. בגרם כנ"ל וכ"י בגרם ואולי גם
 מבלעדי זה יש פה שנוטים ואין בידי לפרש.

ד עץ יען. דשנו וכי' ר"ל אם רק למלאות תאוות גופניות יעמול
 האדם אזי יגוע בלי דעת ואם לדמות ליוצרו ראוי לפייס ולא למות.
 וירדימו נתן להם ממשלה. ופתן נחש התעה אותם מדרך החיים.
 ובל מלכו כן הוא כ"י ואולי כל כאן האליל הידוע של שבליים.
 העשירי מדור דור עשרה דורות מאדם עד נח.

ה ארובות (כ"י ארובות) נחק ע"ה וארובות השמים נפתחו (בראשית
 ז' י"א). מהמיהם יחזקאל ז' י"א. חמים נח. נרחק תיבה.
 בן מנהם יותר כגון מהם. עשחות ממשבות. חבל ל' זמה.
 השכו ירדו ואבדו ל' ושכו המים (בראשית ט' א'). מותק כראש
 שז"ל מועתק. כאל כמו ושם לאל מלתי איוב (כ"ד כ"ה). ריחק
 ל' רתוקות כסף (ישעיה מ' י"ט). על מועל. ויהון ל' ותהינו

בן־קק כשחר בעליל עברו אל דורו פורק וקק
 ומה לכם ולאיל והוא נעור ורק וקק ומה
 בוור לצבי ויסלול ואחור לא נוור וקק וקק
 וכפרף באש כליל ובמלחמת הפכפך וורק וקק
 בושר המול ולא הוליל ומדרכיך לא סר וקק
 ויעבדך במסעיו וכל גליל נגד כל מלך ושר וקק
 בורך לבלתי עוד ייליל כבלה עדנו ונצרך וקק
 וחפקרהו כבינת פליל יחד נער ורד וקק וקק

בן־קנה נסיתו במסה על יחידו אשר קנה וקק
 ורו בוקר ורצונך עשה כן הסבלנו עד זקנה וקק
 בוכרון אש ועצים נשא ויעקוד בן ברון וקק
 זכחו כמו ועינך חסה ותחשב להם זכרון וקק
 בוכוז אם נינו שוסה חרב יד חסיר אבה וקק
 זכור אם עברה נקנסה כורתי ברית עלי זכח וקק
 כועם אם עדה פולסה אפרו יעל ראש ובצעם
 זכור כי נשבעתי וחוסה והסך עד יעבור זעם.

בן־לקך עלה חם כי שקד אוהל חקך וקק
 חקתהו בכס כחוחם ותען אני חלקך וקק
 בחמה רדפו נכתם וחמלטהו ממהומה וקק
 חמיו מעבור סחם ותהנהו דם חמה וקק וקק

לעלות סחה (דברים א' ו"א) ור"ל הוידו. ויבחק הפרידס כמו
 ובתיקך בחרבותם (יחזקאל ט"ז י'). הון לשון די כמו משלי ל' ט"ו.
 ו בורק. הנריק ר"ל ח"א ע"ה עלה כזמר וועט על בני דורו עע"ז.
 עברו כמו עברתי. בוור כמו נור עמים (תהלים ס"ח ל"א) ר"ל
 כעתק לארץ בני. ויסלול והלך בדרבו. ונצרף וכו' רמו על כנפן
 האז אשר הושלך בו ועל מלחמת המלכים. הוליל מאם כמו הייתי
 זוללה (איכה א' י"א). בורך וכו' רמו על נשורת המלאכים על
 אודות הולדת יצחק. כבינת פליל בעתירת תפלתו. נער הוא
 ישמעאל (רש"י בראשית י"ח ז') ורמו על לו ישמעאל יסיה לפטך
 (בראשית י"ז י"ח). רך הוא יצחק.

ו כן הסבלנו עד זקנה הוא דנוק למה שלאמריו. ברון נשמחה. זכחו
 כמו כמעט רגע שחטו לולי עינך חסה. בוכוז וכו' אס זאנאיו
 להרג כתנו הסר מהם אבדת חרב עי' יחזקאל כ"א כ'. פולסה
 הוכתה ל' נחזיה שתין פולסי דנורא (תניגה ט"ו א') פירש"י מכת מוקל.
 ובצעם ל' ונצעס בראש כלס (עמוס ט' א'). בי נשבעתי בראשית
 כ"ט ט"ז. והסב פנה מעלי והמתן. עד יעבור זעם ישעיה כ"ו
 כ" ועי' ברכות ז' א'.

ח חקתהו. תבנית יעקב חקוקה בכסא הכבוד. נכתם. מנועל ומשוקן
 הוא אליפו אשר רדף אחרי יעקב בנרתו פדנה ארס עי' רש"י בראשית
 כ"ט י"א. חמיו מעבור סחם. לנן לא אנה לתת לו לשון לארץ
 מולדתו. דם חמה דומס בכעסו. שר ל' שרה כי שרית עם אלהים

בחכמה שר מכתם ונצח שר רומה
חפים שנים עשר נחחם בני אל חי יחן חכמה
בחוף לארץ פוררו בלחחם בעלילה דבר מלך נחוי
חשכם מלך נא להחם ולא שם לו על פני חוץ .

במיט הפריכם ועכש וכוח אונם הרטיט
טרפו כעשר וגאווה לבש והכביר עליו עבטיט
בטמון פניו חבש ושלישיו לא אמון
טפית ים לעם ייבש והנוגשים בחשך טמון
בטוב רואי עצבותם חבש נטעם שחל רטוב
טוהר ברקחם גבש בהרב לקח טוב
בטעם כצפיהת בדבש ושלוים ובסתר רעם
טנף רחץ ועון כבש תלונות וסרות טעם .

בישימון בחוכם שכן בהעשות הארמון
יסוכוהו ענן ואש נרכן ובהוהו יליל ישימון
ביום המשח המשכן בלוי כחר איום
ילו ישראלוהו ברוכך בפהחיו יום יום
בירם המך וחוק חכן בני אהרן לכבדם
ירחצו יעטו כמסוכן וכרם ושמן למלא ידם
בימים ההם עבודה היכן בברות לחם ושי חמים
ישבו פחת תמיד על כן מלואים שבעת ימים
ככתוב בתורה כאשר עשה ניום הזה וכו' .

בכהנה גורל יוטל למי ההיה למנה
בעלותו בוהן ינוטל מאשר היחה להם כהונה

בראשית ל"ב כ"ז . מכתם כנוי לשרו של עשו והוא הוא שר רומה .
חפים ל' טהורים (איוב ל"ג ט') ועי' רש"י בראשית ל"ה כ"ב . בעלילה
דבר מלך נחוי הק"נה המיב שיעקב ונכיו ירדו למצרים רמו
למחמר חז"ל ראוי היה יעקב לירד בשלשלות של גדול וכו' .

ט עבש כמו עבשו פרדות (יחל א' י"ז) לשון רדייה וכניסה . הרטיט
נגזר מן רטט (ירמיה מ"ט כ"ד) הפחיד ועינה . טרפו בעשר המצרים
נענשו בעשר מכות . עבטיט לשון חוב ועון עי' חזקוק ב' ו' .
בטמון וכו' כמו פניהם חבש בטמון (איוב מ' י"ג) . ושלישיו לא
אמון . כמו ומבחר שלשו טבעו בים כוף (שמות ט"ו) . וכולו רמו על
שקיעת מצרים בים כוף . טפית ל' הלך ודריכה כמו הלך וטפוף
תלככה (ישעיה ג' ט"ז) . בטוב רואי זה משה ככ' ותרא אותו כי
טוב הוא (שמות ב' ב') . ברקחם ל' ברקת והוא מאבני החושן .
גבש נגזר מן אבני אלנביש וטעמו עדי ויפי . בהרב בטיט . בסתר
כמו אענך בכתר רעם (תהלים פ"א ח')

י הארמון המשכן . נרכן מל' הרטיט ראשו וטעמו הוריד אש . כמסוכן
ל' סוכן נבב על הבית וטעמו כמנוחה . היכן ר"ל סוף תהיה העבודה
באכילת הלחם והקרבנות . בברות באכילת .

ב בכהנה היו מטילין גורל או פייס למי תהיה כל עבודה למנה .
בעלותו בוהן משנה שם ואין מוזיאין אגודל במקדש

בכבוד לשבח או הוטל שכוע וור ירבוד
כמוס ונעוה יעורטל כהיכל אומר כבוד
בכל הימים לא יבטל זרק וקטורת ונר ישכול
כל נתח ונסך היטל ומבקשי י"י יבינו כל
בכלות חשיעי להיטל או ימעיט מאכלות
כי סימני זבחן נטל מאור בוקר עד כלות.

בלילה ישימו משמר עליו בסעיפי לילה
לפניו יקראו במאמר לשמרו מקרה לילה
בלקח טוב לא נמר עינוי מרדם יפקח
לנועם צררה וקול זמר רוגנים ילמדו לקח
בלב נכון הצות כנגמר חרומה דשן שלב
להפיש כי משבר סמר כשר חכמי לב
בלי יחנאה אנוש ויאמר ידי הושיעה לי
למען יטך ויאמר י"י אלהים יעזור לי.

במראה אם ברק ירוצו צירים להשתאה
מהירים אין במו סרק בלי טוס וטובי מראה
במים רוחץ ומורק מכהן בשער המים
מלבוש עט ושמנו תורק וקדש במקוה המים
במוח אכנט ומכנסים יופרק ואפור וחושן לא יוח
משוכצים חרוץ ירקק טרם כחנת ומעיל אין מוח
כמאו שש בצניף הורק וציץ פו מגיה למאור
מראה פניו כמראה ברק גדול כבודו עד מאור

ובגמרא שם כ"ג א' ולא עוד שלוקה מן הממונה בפקיע ונראה
שהגאון סיבר שהוא כנדל משאר הכהנים. וזר ירבוד ר"ל המשמר
מתחלק לו' בתי אבות כמנין ימות השבוע כל א' עובד יומו וזוה
הסדר חוזר חלילה. ירבוד מל' רביד הזהב על זארו (בראשית מ"א
מ"ב) וענינו עגול. כמוס ונעוה כל כהן שאינו ראוי. יעורטל לשון
ערוס נוטלין ממונו בנדי כהונה. בכל הימים שם במשכה פ"א כל ז'
הימים הוא זורק וכו'. ישכול מטיב ל' שכלל. היטל הקריב.
ומבקשי ה' יבינו כל. שם במשכה וקורין לפניו בסדר היום וכו'.
להיטל לשון כל וערב תרגום כל טלל. כי סימני כל עבודת יוה"כ
אינה כשירה אלא בכה"ג.

ל נמר סר כמו וריתו לא כמר (ירמיה מ"ח י"א). רוגנים חכמים. לשלב
לעשות. כוונתו שהתחיל לתרוס את הדגן נחצות ממוס חולשא ידיה
כדאיתא שם בגמרא כ' ז' ולא יבטח על כוחו וכו'. משבר סמר
הוקיים דאנו פן יחליש כמו. יטך יהא עניו ונמוך.

מ להשתאה לראות כדאיתא שם רפ"ג. אין במו סרק אין נהס ריק
ורע. בלי מום כז"ל ובכ"י כל מוס. ומורק ל' ומורק ושטף בניס
(ויקרא ו' כ"א). מנהן מהס. עט עטה. יופרק התאזר ולגש. הורק
ל' רקה כמו וחלפה רקתו (שופטים ה' כ"ו) ר"ל בצניף אשר השס
על ראשו. מגיה ל' כוגה.

בנר יבקר מלה וישחטו ורמו יצנר
נטה וקטרת יעלה ואחריה להעלות נר
בנבל יין ושמן מלא חבתיו לשי להוביל
נסך מנהו בשיר מופלא עלי עשור ועלי נבל
בנצח ירוץ ולא ישלה לפרוה ויקדש וירחץ צח
נתלכש בוץ עת יעלה ויקדש ויחי עוד לנצח
בנדבה פני אל יחלה בסמכו על פרו ברוח נדיבה
נוהו פשעיו לפניו יגלה ויסלח כנם אוהבם נדבה
וסומך וכו' אלא השם וכו'.

בסיד אלוה ירוץ או לשער היסוד
סגן וראש בית אב ערוץ לשמע טוב מגלה סוד
בשאת פורי פו הרוץ על שני שעירים במוצאת
סר מעוה כל פרוץ עם לא יוכלון שאח
בשעיר השם אוטר מרוץ לי' חטאת יעיר
סימן שני למשולח בערוץ למרחפת איש שעיר
בשיח נכון והרוץ שנית בקרני פרו ישיח
סמך וכפר על כל קרוץ וכל חטאת וכל שיח
וסומך שמי ידיו וכו' עד ובני אהרן עם קדשך.

בעוון שחטו בחרב להב להסיר כל מלעו
עירה דמו לכלי צהב נטלו ממרס בכלי עון
בעד מחתות זהב נגש לקחתה ויצעד
עמסה גחלים ממוצת מוצהב בכח כליש יאכל עד
בעם יוציאו לו באהב כף ומגים בנועם
עירה בחפניו והשליך יהב על אלוה הדרו ברב עם
בעון בצעם סגו רהב לכן ישא (כי) נכון
עון קערה ומחתת זהב ובא אל הקדש לכפר עון

בפרצת בפגשו אל יבהל מלכת
פרק דרומי ידרשו וילך עד סוף פני פרוכת
בפחד בין הבדים כנישו יציע מחתה יחד
פיח יורה ועשן אישו ומעונו אין פחד
בפיהו חתן ירחישו בצאתו לאהל ביום מצפהו

נ בנר יבקר ננר בוקר יסמט את כנש התמיד. יצנר מל' ננור ר"ל
יקבל. בנצח נמהרה. ולא ישלה ולא יתשל. נוהו ל' יללה ונעקס
כמו ולא נוה בהם (יזקאל ז' י"א). כנם כאשר אמר.
ס בסוד נמנות. ערוץ מהולל. פורי פו הרוץ שני גורלות שנשאן נן
גמלא של זהב. מעוה חטאת. מרוץ נמהירות. יעיר ינעק.
בערוץ ל' נוק וסלע כמו בערוץ נחלים (איוב ל' ו'). והרוץ רנו
מל' תרץ תרגום ישר. קרוץ ל' רמייה כמו קרץ עין (משלי י' י').
ע מלעונו חטא ופשע. כליש כאריה. השליך יהב כמו השליך על ה'
יהנדך (תהלים כ"ה כ"ג). סגו רהב הרבו להזיר ולמטוא.
פ ידרשו ידרש אותו ר"ל נד דרוס. כנישו כנשתו. פיח ל' קטורת.
ומעונו מפני עונו. ירחישו ל' רחש לני דבר טוב (תהלים מ"ה).

פלל בקוצר בלחשו על שנתו ומשפטי פיהו
בפנימה ישוב אחרי תלשו דם פרים בעצמה
פני הכפורת עוד יגישו אל הקדש פנימה.

בצוה כרי הארון יו אחת ושכ וישעה
צגו בכך בישרון ולשחוט שער מיהר צוה
בצבי עדיו ישוב ברוך ומול הכפורת יצביא
צלף אחת ושבע לכשרון ומשניהם באהל נחלת צבי
בצאתו יערב היתרון ויחטא קרני פו כמצוהו
צחצה שבע על טהרון ושפך השיריין עד צאתו
בצרח יקרא בגרון בסמכו על שער גזירה
צפצף ודוי להשיב חרון לעונה ביום צרה
וסומך שתי ידיו וכו'.

בקשב כרוך שם יכפר לשמו חושב
קל עתי שעירו ישם למדבר צוק ואין קשב
בקרכו יעלוו כהן רושם ואל פר ושעיר יבוא
קטף חלבו ויפרישם והמכסה על קרבו
בקן המוכח יאששם וישרפהו חוצה כהתקם
קודש וכלי הונו ילבשם במעון בית ודרור קן
בקול נעים סדריו יפרישם בספר ועל פה כשקול
קרא שמונה ברכות לשם ובהרים קול.

ברום שלוש ועשרים יטבל בחכמת ערום
רקמותיו יעטה מפוארים ויקדש בתפארת יום

פלל. התפלל תפלה קצרה על שנתו ומשפט האל. תלשו כמו קתו.

צ בצוה בלכתו. צג התיכב. יצביא לי ננא ועבודה. צלף לי מזליף כדאימא שם במשנה. משניהם מדס הכר ומדס השעיר. היתרון נתן דס הכר לתיך דס השעיר ויכא אל מונח סהב התחיל מוטט וכו' שם במשנה פ"ה. יצחצה שבע הזה על טהרו של המונח ז' פעמים במשנה שם. טהרון כמו טהרה. השיריין שירי הסם. בצרח בקול גדול. שעיר גזירה שער המשתלס.

ק יכפר לשמו חושב אשר יכפר על יראי ה' ומוטני שמו (מלאכי ג' ט"ז). קל קרא איש עתי. ישם יוליך אותו לשמחה. צוק ואין קשב מדבר אשר חין קול אדם ולא קול בהמה. רושם סימן שהגיע השעיר למדבר ולשון של זהרית המלביץ. קטף וכו' קרען והוציא את אימוריהן שם במשנה קטף לי וקטפת מלילות. קן לי גובה כמו לשם במרום קנו (תנזוק ב' ט'). יאששם הכיחם. כהתקם או כהתקן אשר שמשך (קלטן במקלעות) אותם לחון. קודש קידש ידיו ורגליו. כלי הונו בגדי זהב. ודרור קן ע"ד הכתוב ודרור קן לה (תהלים פ"ד ד') כנוי לבה"מק. בספר ועל פה שם במשנה פ"ו. ר ברום וכו' יומא ל"א א' אמר אב"י ש"י עין עיטס גובה מוקרקע עורה כ"ג אמות ואולם זה קאי על הטבילה הראשונה שהיתה בקול וכו' ע.

ברשף המשנים והכרים והמוספים עמם רשף
רית ניהוח וסדרים יצר רע ולחומי רשף
ברויה יקדש בסדרים יטכול רביעית מנויה
רכד בר וקדוש הרים וגם כוסי רויה
ברצון מלך יבוא חדרים והכף והמחחה יחצון
רחץ פעמיו ובריו הערים והניחם וחש עת רצון.

בשזבו טובל ופז יעטה ויקדש עוד ככתבו
שי הערבים ילטה מנחתו ונסכו אחרי שובו
בשיר נסך וסמים יטה ונרות המערכה הכשיר
שלוש ברכות כאחת יבטה בשאת ידיו את שיר
בשלחו לבית רחץ יטה ויקדש ויפשט מזוהו
שארז לכושיו ירטה ויתהללל כמפתח איש שלחו
בשלום בצאתו בלי מחטא חארו כשוהם ויהלום
שלימים לוזהו ועזו מטה וענגם על רוב שלום.

בךהלה כהקשבת לאבותינו שומע הפלה
העחר לנו בתחנונינו ולך יאחה ההלה
בתורה כרצית קרבנותינו ליום הכפורים עתורה
הרצה נא תפלותינו כמו מביאים תורה
בתשועה מכל חטאתינו בתהך בזכחי ישועה
החחם נשלמה שפתינו ואחה הנותן תשועה
בתולעת כראינו אותותינו והלבן מאודם מגלעת
חלבין כן אשמתינו ותאמר אל תיראי תולעת.

ברשף זשדוף. המשנים והכרים שמואל א' ט"ו ט'. לחומי רשף
שדים והוא ג"כ כנוי ל"נה"ר. בסדרים כמו קשך ולא סדרים (איוב
י' כ"ג). מנויה מנויה.

ש ילטה כמו ילטה או ישרף. הכשיר היטיב. בשלחו זכוף. מזוהו לבשו.
ירטה יוריד כמו ירטי (איוב ט"ו י"א). כמפתח איש שלחו כאשר
יסיר איש כלי מלחמתו ע"ד הכתוב אל יתהלל חוגר כמפתח (מ"א כ'
י"א). שלחו כמו ובעד שלח יפלו (יואל ז' ס'). מטה כטוו.
ח כראינו נכ"י כראים. מגלעת מל' וכל אויל יתגלע שהוא לדעת קצת
כמו התגלל. אודם מגלעת הוא חטאים שנמשלו לבני ולתולעת.

סדר עבודה לרבנו יוסף בן אביתור

רשות

אבואה ברשיון מחוללי אף מרשיון קהלי
אדני מנת חלקי וכוסי אתה חומיך גורלי
נשוא למרחוק שכלי נחון צדק לפועלי
נכון לבי אלהים אשירה ואומרה לאלי
יום נשאתי בנטלי יחד כפות שעלי
יעשה שלום לי שלום יעשה לי
ירצני יומי ולילי יחון כיונקי כעוללי
יום אקרא זה ידעתי כי אלהים לי
ואהודנו משיר הלולי ואומרנו מזמר חלילי
ואל אלוה אשוע וישמע מהיכלו קולי
ויחדש פנות היכלי כקרמותי לזבולי
ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת גילי
שגבני בהשחטתי בהתנפלי סעדני ברנתי בשאלי
סלעי ומצודתי ומפלטי לי
פדות בשלחך למולי פעלך אודה במלולי טול קהלי
פדה בשלום נפשי מקרב לי
חוקני בתח סלסולי ישעך צוה למולי
וקבל כרצון פלולי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי
ככתוב יהיו לרצון וכו'.

מחוללי נוראי. שעלי ירי. סלסולי לי רוממות.

סדר עבודה

אל אלהים כך יצדקו צדוק כל זרע ישראל
 אז בטרם חוג ודוק ומעולם ועד עולם אתה אל
 אל אחד גדול ורב ארוממנו בלי פחד
 אף ממורח וממערב ה' אחד ושמו אחד
 אחד אלהים מיוחד בפי כל בורא ארקים ונבוכים
 אפס זולתו כל יכול מלך כל הארץ אלהים
 אלהים אומר ייחודו מפי לא אכחיד אייחדנו בלי ממר
 ארץ וערץ ערבית ושחרית יום ליום יביע אומר
 אומר ברעה או מלל בשומו אדני מטבעת
 בשלשה עולם שכלל בחכמה וכחכונה וברעת
 בדעת בוקר קץ שם לאופל ולכל תכלית הוא חוקר
 כאמרו יהי אור סר ערפל ויהי ערב ויהי בוקר
 בוקר ביום ההוא קרא במבע אל נורא ואיום
 בטרם כנגל רום קבע את השמש לממשלת היום
 ביום בדברו שמנה נבראו ונשלמו לפי דברו
 בקולו חוג ודוק נקראו בקול אל שדי בדברו
 בדברו בכנרותיו או יצר חצובים מטונים במשמרותיו
 גחל ושלג השלים במבצר להודיע לבני האדם נבורותיו
 נבורותיו גדולים שחים כהפקיע שה מים ממים בדולת
 גם שת מבדיל לרקיע עושה אורים גדולים
 גדולים גליו שת למו גדרים ואז ייחדם למעגליו
 גדרו עד יום גורת גורים רזנע הים ויהמו גליו
 גליו נבורה כמו תראה יום קבוץ פוורה
 גזור עת חגורם לעם נכאה לך זרוע עם גבורה
 גבורה דרך הליכיו ועל ככה ישא בך

א ארקים ונבוכים ארץ וזמיס. ממר ל' מרי או ל' הימרי. ערץ שמים.
 שכלל ברא. בחכמה וכו' עי' משלי ג' י"ט וכו' ומגינה י"ב א'.
 ב טבע מאמר ל' יום ליום יביע אומר (תהלים י"ט ג'). שמנה נבראו
 פרקי ר' אליעזר פ"ג שמונה דברים נבראו ביום ראשון ואלו הן
 שמים וארץ ואור ומוסק ותוכו ותוכו יבואו ורוח ומים וכו'. חוג חרץ. דוק
 שמים כמו היושב על חוג הארץ וכו' הנוטה כדק שמים (ישעיה מ'
 כ"ב). חצובים נרקים ככ' קיל ה' חובב להבות אש (תהלים כ"ט
 ז') מטונים במשמרותיו ככ' משרתיו אש ליהט (תהלים כ"ד ד').
 ג גחל אש. במבצר ככ' הבאת אל אינרות שלג (איוב ל"א כ"ב). השלים
 בר"ר פ"ד שמים א"ר אש ומיס ובפסיקתא הובאה בילקוט איוב רמז
 תתק"ב תבי דש"ב די הרקיע של מים והמלאכים של אש והס דריס
 זה עם זה וכו' ועי' שם בילקוט פ' וארא רמז קפ"ו. שחים
 בהפקיע חגינה י"ב א' בשעה שהק"בה ברא את העולם היה מרחיב

דבר ויקרא ארץ למערכיו הנותן בים דרך
דרך דשא ועץ פרי למינו הכין כרך בקשה
די ספקם להשקותם מטוב ימינו ולהצמיח מוצא דשא
דשא דרכו נחלק לאלף ומאתים והשעים כה וכה
דלה שלשים נטיעים בלי חלף האל חמים דרכו
דרכו דעת וחכמה בהשליטו להקוות ולטעה
דץ וכראם ליודעי מומה המלמד אדם דעת
דעת דקראה ליצורים לדורות בורא כל בריאה
הן לכל יצר שני מאורות כמראה אשר הראה
הראה הוד החרם כנגל והכל ישהדון שהוד
האיר אור להאיר כל מעגל אלוה גורא הוד
הוד השמש הנעתק המנוי בראשית חמש
האור הטוב הנמתק ויותר לרואי השמש
חשמש היום והסתר כלילה המשיל נורא ואיום
הן עד קם ציר והדמיטם במלה עד נכון היום
היום ומעשהו עת הריץ ויסך ים במכסהו
ואלף ושבע מאות השריץ פועל אלהים ומעשהו
ומעשהו ונפלאותיו נשאו עוף בלי מנין ממעונותיו
ויורדי הים המה ראו מעשה ה' ונפלאותיו
ונפלאותיו וכוח נבורתו גלה אמיץ אלהי המעון
ובשנים שלשה הכשיר לסגלה ליאמר צדקו ועו
ועו ותהלה או נשא בעתדו בהמה לאכלה
ומהכל תהלה ישא ומרומם על כל ברכה ותהלה
ותהלה זמם ליחד לשמו גם לילה גם יומם
זמר האדם בצלמו עשה ה' אשר זמם
זמם זאת ועדן הנחילו והקריאו שמות במעון
זווגו זיינו והשכילו כי מאיש לקחה זאת
זאת זרון עוללה לו להניא ניב ארון
זועם כיהיר במעלו עושה בעברת זרון

והילך כשתי פקיעות של שתי עד שגער צו הק"ב והעמידו וכו'
והיינו דאמר ר"ל אני אל שדי וכו' א"כ הכוונה באמרו שמים כהפקיע
כאשר עשה הק"ב רקיע שהוא ג"כ ל' התפשטות. ואז ייחדם
למעגליו ככ' ציס דרכך ושנילך בניס רבים (תהלים ע"ז כ').
עד יום גורת גורים עד יום קריעת ים סוף וצב"ר פ"ה תנאי
התנה הק"ב עס הים שיהא נקרע לפני ישראל. יום קבוץ פוורה
וכו' ככ' והמרים ה' את לשון ים מזרים וכו' (שעיה י"א ע"ו).
גבורה דרך הליכיו ככ' ראו הליכותיך וכו' במקלות דרכו וכו'.
ד בלי חלף כמו שאמרו ז"ל תענית כ"ו ב' מה תמר אין גועו
מחליף וכו'.
ה ישהדון יעידון. המנוי וכו' צר"ר פ"ג א"ר סימון ה' פעמים כתיב
כאן אורה וכו'. ציר והדמיטן יהושע.
ו ובשנים ובשלשה הכשיר דגים בשני סימנים ועוף בשלשה סימנים ועי'
פרקי ר' אליעזר פ"ס.
ז להניא ניב ארון לעבור על יונות צוראן. וזעם כענש. ביהיר ככ'

ורון זה הניאו ושמו מאה ושלושים נמכוה
 זמר ונעתר ונאם כנאמו הנה אלהינו זה
 זה קי כרום ערץ אל חוקר טוחי
 קנן חנטה בתאומים במרץ אם כל חי
 חי חן חסדו חלו במקרב והוא כל רו כוחן
 חותת רב וצער יערב שכל טוב יתן חן
 חן חוקר כל קרב הנאיץ מנאץ לבקר
 חש ורצה אח בחרב ולכל תכלית הוא חוקר
 חוקר חקר כל מסתור הנידו הניעו למו עקר
 חלה ונעתר לו נעתור עושה גדולות עד אין חקר
 חקר חרף לא חרץ לדור עובדי חרף
 מעו ועלימו ים פרץ אכיר מהררי חרף
 חרף טוב מאוד הרכה לדור עשירי במחטוב
 טנפו ארץ רבה אין עושה טוב
 טוב טובו עת נכחד אבדם במכול קטבו
 טהור הותיר כי פחד אל ה' ואל טובו
 טובו טובים מאוד סובב ונפלאו מאוד שובכים
 טרפם בחקי דור שובכ חוקים לא טובים
 טובים ישרים דרכיו הכיר אורח מנעורים
 יצורים הורה תהלכויו פקודי ה' ישרים
 ישרים ישב לצלצל ארבע מאות במחשב
 יחדך בכור פסל ובמושב לצים לא ישב
 ישב יעץ לשרפו רועץ ואל חלצו מאש רועץ
 ידו אסף כל יועץ כי ה' צבאות יעץ

נצר יתיר ולא יכזה (חנקוק ז' ה') לא יכוח בנוה שלו עי' ז"ב ז"מ א'
 מאה ושלושים שנה עי' זר"ר פ' כ"ד. זמר התחנן.
 ח חנטה ל' הורעה ולדה. בתאומים קין והבל נולדו עם תאומותיהם. מרץ
 כח. חי חן חסדו חלו. קין והבל חלו פני אל. במקרב נקרבו.
 חותת איננו נרצה. חן חוקר ובר' ר"ל קין המנאץ הנאיץ (מאן)
 לבקר (לבקש) סליחה מאת ה' החוקר כל קרב. לא חרץ מל'
 כלה ונמרה (ישעיה' ז' כ"ג) ר"ל לא עשה עמם כלה. חרף ל'
 תרפים ואלילים והרצון על דור אנוס.
 ט דור עשירי דור המבול. במחטוב ל' טעובה אחת (סניגה ג' א')
 ועיניו כאן אהבה ורחמים ובסנהדרין ק"מ א' דור המבול לא
 נתנאה אלא בשביל טובה שהשפיע להם הק"נה. ארץ רבה שם
 בנמרא דור המבול ברבה קלקלו וברבה כדונו. עת נכחד ר"ל
 כשמרדו בו וכסדו טובו. קטבו מל' נקטבו יסוד כהרים (מהלים
 ז"א). טהור כח. פחד אל ה' כמו ופחדו אל ה' (הושע ג' ה')
 ירא מה'. נפלאו כמו ונפלינו אני ועמך (שמות ל"ג ט"ז) כנדלו
 בדרך פלא. טרפם העניטם במשפטים הנאותים לדור רשע. אורח
 אכזריים.
 י ישרים ישראל. צלצל כמו ארץ צלצל כנפים (ישעיה' י"מ א') זהו
 מזרים והרצון אל ברית בין הכתרים. רועץ כנרד. רעץ זער עי'

יעץ יראה יושרך במקלהלח ושחוט כנגד הנאה
ידו שלח במאכלת בהר ה' יראה

ככתוב ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום
זכר ה' יראה.

יראה כל טבעו כצאתו מול כל יכול

כהיום יועיל לורעו ודורשי ה' לא יחסרו כל

כל כבודו נחל צפיעו ויעטוהו אלוה כמדו

כעת שנים הנויעו מלא כל הארץ כבודו

כבודו כבוד למיחלים לו לכן הם נובד זכור

כסף שבת היכלו כלו אומר כבוד

כבוד כרחמיו כללו בשנים עשר רחומיו

כלם יענו מהללו אשר נמלם כרחמיו

כרחמיו לראש מנה שלישי מהללו המיד לארוש

לשרת בכהונה קדושי המתנשא לכל לראש

לראש לעולם ליוצאי פיתום הוא ובניו כלם

לער ישרת בתום לא ימוט לעולם

לעולם לפני לפני ישרת פני שוכן מעוני

לחך היכל תפארת הוא ההיכל לפני

לפני לעשות כמפעלו במשכן לקוחה במסות

לשבעה לבוא פני מחוללו צוה ה' לעשות

ככתוב כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר עליכם

לעשות כמשמרת אל בפרהדרין מפרישין בהן במסות

מוסרין לו זקני סנהדרין לשמור משמרת

משמרת מדע יזכירוהו וסדר היום הנודע

מנוער ושכח יורוהו יודעי דעת ומביני מדע

מדע מראש כל שבעה מרגילין אותו לדרוש

מלשנות פני דר שבעה קורא הדורות מראש

מראש מחוכמים יורוהו בינה וזורק ומקטיר ומטיב ומקריב כדל

שבעת הימים

מוסרין לו זקני בהונה והמה חכמים מחוכמים

מחוכמים נצח ישביעוהו מלשנות דת בפצח

נעימות צררה יסוככוהו נעימות בימינך נצח

ערוך ערך רעץ. יעץ רצה הק"ו להראות נדקו של אברהם. כל

מבעו יהי רצון שילח ה' כל אשר דבר לאברהם בעקידה.

כ צפיעו כמו הצלצאים והצפיעות (שעיה כ"ב כ"ד) תרגום יונתן בניין

ובני בניין והרצון על יצחק. כמדו כלבשו כמו וילבש קללה כמדו

(ההלים ק"ט י"ח). כעת כמו כעת חיה (בראשית י"ח י").

הנויעו נתן לו זן. נובד זכור. ניתן לו יד ושם. כסף שבת

היכלו יעקב איש תם יושב אהלים. בלם וכו' פסוקים כ"א א' ניקט

יעקב לגלות וכו' אמרו לו בניו שמע ישראל וכו'. לארוש להגיד.

ל לקוחה חומה אשר לוקחה במסות. לשבעה לבוא כמו ומפתח אוכל

מועד לא תבאו שבעת ימים (ויקרא ח' ל"ג). לעשות מעתה הולך

ומפרש סדר העבודה לרגל המשכה יומא.

נצח נועם מנעימים לפניו וימנעוהו ממשקה ומטעם
נומה יעביר מעיניו צוף רבש אמרי נועם
נועם נאמנה סודרים למוליו בארבעת ספרי הכונה
נפלאות ישעשעו כסליו עדות ה' נאמנה
נאמנה נאמן טאוד מנעים ועל רצפה להפוך יומן
נדיב עם עם נעים ועם קדושים נאמן
נאמן סלה מורה הצביעו על ארבע פייסות כמלה
סדרום ורון לאל הביעו מלך הכבוד סלה
סלה שמחה אורה וצהלה בקרא הקירא בשיחה
שמחו כי השחר עלה תוחלת צדיקים שמחה
שמחו שיחו כהר קודש בצאתו למבילה נכוחו
ספג וקדש בקדש ולפני ה' ישפוך שיחו
שיחו סלה רני ומירות בקרצו חמיד לעולה
סובב ומקטיר ומטיב נרות לאלהי יעקב סלה
סלה עליון כקדם צוה בחכמים ונסכי רציון
עלה ומכל בכית פרוה קדוש משכני עליון
עליון עולם מלא כלו קדם בין טובה לאולם
עומד ומתורה על מעלו בשם ה' אל עולם
וסמך שתי ידיו והתודה וכך היה אומר וכו'
והכניס וכו' ואתה בטובך מעורר רשמך וסולח לטש קסידך
עולם עוזר אז ירצה ולטובה העורה חוזר
עת צפון טובה יחזה אתה היית עוזר
עוזר עוז חננתו ושנן להביא שני שעירים כמעו
עליהם נצב וחנן אתה מחסי עוז
עוז פקודיך למלאות טרף בקלפי לנגדך
פתע העלה שני גורלות אתה צוית פקודיך
פקודיך פלא לכל מאמין שם בימינו עת עולה
פץ סגן הגבה ימין כי עשיית פלא
פלא פתאום אם לשמאל יומר נאם ראש בית אב נאום
פעליך ירצה כמאמר אל תירא מפחד פתאום
פתאום פשע ועון ואשם יסלח אלהי ישע
פנה והרים שמאל בשם עובר על פשע
פשע צדק יעביר בטעם באחוז שני גורלות כצדק
ציינם על שני שעירי עם על דבר אמת וענוה צדק
צדק ציון אז יחודש ולה' חטאת נאם כהגיון
צדק פנות מקדש עיר ה' ציון
ציון צהלו ידידים כלם כחזכירו השם צלצלו
צפצפו כרוך שם כבודו לעולם כנאון ה' צהלו

נ ארבעת ספרי אינו עזרא דברי הימים דניאל שם בנשנה פ"א מ"ו.
נאמן הממונה. מורה אומר להם.
ע קדם קדם פני אל ר"ל מתפלל.

צהלו צדיקים או מרחוק בקשרו שני לפי חקים
צונ השיג נשחט כחוק חקים ומשפטים צדיקים
צדיקים קולו ישמעון ומשפטו להקריב פר שניה למולו
קרא ויהי בערו ובעד שבטו כי ישמע קולו
ומד שתי ידיו וכו'
והכניס וכו' ואף הוא וכו'

ואתה בטונך מעורר רחמך וסולח לשנת מזמתך
קולו קרת יצלצלו בחליל ושוחט ומקבל דם במסורת
קרכו למטרם למרסו כליל על נבי מרומי קרת
קרת קדושים חכון בנטלו בימין מחהה כנחלי אשים
קבל הכף לחלות כשטאלו נערץ בסוד קדושים
קדושים קטרת בהקריבו יצוה כבואו לפני הכפרת
קיתח הכף באצבעו ינוה ומלא הפניו קטרת
קטרת רצון תעושן רב ויוצא לבית החיצון
רנן קצרה ונס הערב הפלתי לך ה' עת רצון
רץ רב פנים וחוזן להוות כמצליף עת יקרב
רחש אחת אחת ושבע נחוזן כשמרם עקב רב
רב רצון כאשר כלה ושעיר שחט בלי לצון
רץ להצליף דם כחחלה טוב יפיק רצון
רצון רב בלי חסר בגשחו לערב ימים במקרב
רץ למוכח לכפר ובשר צדק בקהל רב
רב שלום עת יזה שבע על טהרו הלום
שלמו שלש ביאות במחזה על רוב שלום
שלום שמך קרא בנועם והקריב שעיר חי כנאמך
שנן ודוי לכפר עון עם על דבר כבוד שמך
ומדך וכו' והכניס וכו' ואף הוא וכו' ואתה בטונך מעורר רחמך
וסולח לשנתי יזרון.

שמך שפר מהללו העטיר ושעיר ישלח לכפר
שב אמורים להקטיר הנוחן אמרי שפר
שפר שמור וטבל וקדש אילו ואיל העם לגמור
שלישית טבילהו בקדש פי מלך שמור
שמור שם חקו ולא בש וטבל והוציא כף ומחתה כנרשם
שקד לפשוט בגדים אשר לכש והניחם שם
שם חמיר ישארוך נעולים ויוצא וטוכל וקדוש חמיר
תלבושת בד עוטה להשלים שנים ליום עולה חמיר
חמיר תהלה ירון בומרה ויקטיר וייטיב ויברך קהלה
חר לקדש למלאות עשרה לישרים נאווה תהלה
תהלה חום דרך חסובכ ויסוככוהו יוצאי פיתום
חבורך מטיב לכרי לכב סגן להולכי חום
חום תפארה אשר יפארוהו ילווהו בתהלה מכוארה
חמימים יהדרוהו יהודרוהו לעטרת צבי ולצפירת תפארה

ר שלש ביאות כהן גדול ככנס ג' פעמים נבית קה"ק.
ש שפר שמור לשמור שפרו ר"ל למלקות רצון האל. ולא בש ולא
איחר ל' כי נושא משה (שמות ל"ב א'). עשרה עשרה קדושים.

תפארה יחדו חרכ וצהלה וציר נאמן ישוב לפקודיו
 יען בשר בואו נצלצלה ונרוטמה שמו יחדיו
 יחדיו ונשמחה כצל איום אשר נתן מנוחה
 ונפצה ברנה זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה
 ונשמחה ושמחה מכל עבר כי זהורית הלבינה וצחה
 שעיר נשטט אכר אכר ולישרי לב שמחה
 שמחה פדות וחן וחסד כח קול תפוצץ לעדות
 שישו כי עם ה' החסד והרכה עמו פדות
 פדות הש אל מחסיך זמר קרא על נסך
 לך אכול בשמחה לחמך ושחה כוסך
 כי כבר רצה האלהים את מעשיך
 ככמו לך אכול וכו'.

ה' יתברך
 מידים
 קדושים

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. Some words like "שמחה" and "פדות" are visible.]

מנין תר"ג מצות לר' סעדיה גאון

פתיחה

אלהים

אצל יום הלוח מימים ימימה
כל יתחרוהו רבי כל היום וחאימימה
נתית ענתה בו ותשר ימימה
ךורשתי למגן תורת ה' תמימה
בא"י מגן אברהם.

שיר

כצאתך

המלחה שיקי רשף למנה
ונלאחה כלכלם נטיעת נעמנה
זו קצוהם ענתה מאמנה
ךשורה מל תחי עדות ה' נאמנה
בא"י מקיה המתים.

ישקני

לפני

מזחי בפיתום וחקותי ששרים
יצוא יצא מוציאי להושיעי בכושרים
ברכמי בשמים ושיי חשרים
לבה ניהוח לקדשו פקודי ה' ישרים.

לריח

וכקדישך ונערישך וגו' אתה נמרתנו אלי (עד) ושני תמידים כהלכתם.
תס יקול (אז יאמר) וכאמר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך.

אצל נמר. יתחרוהו כמו מתקרה את הסוסים (ירמיה י"ב ה') ל' קנאה
והתעבנות. רבי כל היום עע"ז שרבים ומקטיפים תמיד את הק"בה.
והאימימה כמו ובאימים יתהללו (ירמיה כ' ל"ח) והוא כנוי לאליהם
והה"א נוספת כמו ימימה. שיר נתיח היא מזמור ס' ודרשוהו על
מתן תורה עי' שבת פ"ח ב'. ותשר מ"ל שרה. ימימה היא
אחת מבנות איוב (איוב מ"ב י"ד) ודרשו רז"ל ב"ב ט"ז ב' ימימה
שהיתה דומה ליום ועוד י"ל שימימה בלשון ערבי יונה והוא כנוי
לכנסת ישראל. דורשתי הי"וד נוספת כמו מקוננתי (ירמיה כ"ב
כ"ג) ודומיהם והרטון כנסת ישראל דורשת ומבקשת תורת ה' למגן
לה. — המלחה פעל נגזר מ"ל קול המולה (יחזקאל א' כ"ד)
ענינו קול חזק והטעם השמעת סביבותיה קול חזק דהיינו שיקי רשף
ברקים מ"ל ישקו ברמזכות (יז' ב' ט'). למנה נמתן תורה.
ונלאחה וכו' ר"ל כנסת ישראל הנקראת נטעי נעמנים (ישעיה י"ז
י') לא יכלה לסבול את הקולות ואת הלפידים וכו'. ישקני וכו'
ר"ל הם אמרו אל ישמיצנו הק"בה כי אם מקצת דבריו והשאר ידבר
מזה וכשמעה. ועי' שה"ש רבה פסוק ישקני. מאמנה כמו מאמנת
ומה מאמנת שהתורה (עדות ה') היא חסרת על תורה ל' חסרת
מיס (ש"ב כ"ב י"ב). — לפני וכו' ר"ל כאשר הענידו אותי
המצרים והסורכתי לעוז היינו לעזור בבנין פיתום ורעמסם ולמקיות
שזרים מ"ל מקוקים בשאר (יחזקאל כ"ג י"ד). בכושרים ל'
בכושרות (תהלים ס"ח ז'). שיי רבוי מן שה. תשרים ל' תשורה
ומנחה. לבה ל' להכה והרטון הק"בה קבל ברטון קשורת וקרננות ישראל.

עמד

אצל במערך
בגדיהם ריקם במערך
משכני נבנון הוד מעטיו כהעדר
דרך עקבותיך בצערך.

בצערך

הוד ומחקה וחשמון
ילדי חנו ותילון ושימון
שחורה זכותה הארה ככפרת נשמון
קרורות חרות כנחלה בישימון.

בישימון

מפחחה ותרכ לשום כך כסלה
והרה או ושבה לכסלה
בגמולה חר סלה
לך הוסגלה חבל סלה.

סלה

מקדמי ארץ
נקבת שמה בדת בחרץ
הגידה ספר חו נא סדר זכרוניה בערץ
עוד ותרוטמנה לרשת ארץ.

ארץ

פתרום ההיו כה כנכרים
צלחו ותהי למו כמכורים
קרבתי החפצון לזכורים
ראשית דגן הבו ביום הככורים.

אצל הובאת. במערך כמו מעדה בנד (משלי כ"ה ב') ענינו פושט וחולץ והדמו על ויכללו את מוצרים. נבנון הר סיני וז' שנות יש לו כדאיתא בילקוט תהלים כ"ט. בהעדר מל' עוד תעדי תופך (ירמיה ל"א ד'). בצערך הוד במקום כוד ז"ל הוד והוא הוד ההר. מחקה וחשמון (או חשמונה) נקומות אשר חנו שם בני ישראל במדבר עי' במדבר ל"ג כ"ט. חנו חילון ושימון שמות אנשים נזכרו בד"ה ל' כ' מאנשי שבט יהודה. שחורה היא כ"י אשר תארה כזכך וכטהר ע"י כתיבת התורה. ככפרה ל' טהרה. גשמון ל' גשם. חרות חרות וכו' אל תקרי חרות אלא חירות. כנחלה בישימון וימותנה כחילאל וכו' על פני הישימון (במדבר כ"א כ'). — מפחחה ותרכ מל' אשר טפחתי ורביתי (איכה ז' כ"ב). כסלה ל' צמחון ול' שטות וכסילות. חר סלה כן הוא ככ"י והוא שבוש ונראה שז"ל החסלה ל' חסל סדור פסח והטעם לא עשית עמה כלה. סלה מקדמי וכו' בענין שרשו ז"ל על פסוק ה' קניי ראשית דרכו וכו' שהתורה קדמה לבריאת שמים וארץ ובה נקוב שם ישראל. חרץ כמו חרת ל' חיות על הלכות או ל' דבור. ערץ שמים ומרומים. ובאמת כוונת הנאון המפייט בחרו זה כפלאה ממני. — פתרום מצרים. ההיו אשר היו. צלחו הנליות או עברו בה כמו וצלחו הירדן (ש"ב י"ט י"ח). כמכורים המצרים היו להם כעבדים ר"ל ככעו מפניהם. לזכורים ל' יראה כל זכורך או מל' וזכרתם לפני אליהם. — שחקת מל' ואשקס כעפר (תהלים י"ח מ"ג) והרצון כאשר רעש

ככתוב בתורה וביום הנכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשנעותיכם
מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו.

רעשה

שחקה גובה ותחלוש
שנאיך בבואם לפלוש

לסוסתי תרתה מחנם תלוש
תופפה חגג פעמים שלוש

ככתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלהי
ישראל.

אף

אורח לחופש אקו לדולי מכפש
כלבי אל יהי טפש בחובי אל יהי עפש
נאוו גאוותיך משות מרפש גומדי לך רצפת פשפש
די החכימו לנופש משיבת נפש

שמים

הטופחימו צפיתי דוללתי וולחו ורפתי
חין ערכי יפיתי וכמשלש עשרה נפתי
חורי זמר קרסתי ושפתי זהב שירי עלימו חפתי
חשתי הגות ולא רפיתי מחכימת פתי

נטפו

טוחי זיע עולב מפסח חן בבואי לבלב
יטסוך פי צוף וחלב יכין לו מחשכות לב

ארץ אויבך והתקיומנה נגדך קלסת אותם. לפלוש להשליך ארצה
מל' עפר התפלגי (מיכה א' י'). לסוסתי כנוי לכנסת ישראל.
חרתה באת. מחנם מנצרים. תופפת חגג המונגת בתופים.
אקו אקיה ואנפה. לדולי מאל הדולה אותי. מכפש משפלות ודלות ל'
הכפטיני נאפר (איכה ג' ט"ז) ובנריתא דיבמות ק"ז ב' מדה
כפטה. טפש ל' גאווה. בחובי נזיקי. עפש ל' השחתה. גאוותיך
הרנוי בעבור הפועל נאוו. משוח ל' כי מן המים נושיתיהו (שמות ב'
י"א). גומדי ל' מדידה. רצפת פשפש פי' שפסין אבנים קטנים
כחותם על הטבעת ורוצפים בהם חזרותיהן בא"י כ"כ הערוך בערך
פספס ג' ובערך פספס ד' מביא שחרגוס אבני גזית אבן פסיפת
(ובנוסחותינו איננו). ופסיפס הוא פשפ הוא מלה יונית ψιφος
וזריך לכקד פִּשְׁפֵּשׁ. וכן במשנה מדות פ"א מ"ו נוסחאות מתחלפות
יש קורין פספס ויש קורין פשפס. — הטופחימו מל' מיכה טפחה
שמים (ישעיה מ"ח י"ג) ר"ל אנפה אל אלהים אשר טפח השמים.
הוללתי וולחו ורפיתי אחשוב כל אלוה זולתו להוללות ודופי. חין
ערכי וכו' אנוהו צזיר נאה. קרסתי כמו כרע כל קרס כבו (ישעיה
מ"ו א') ומאחר שאמר תורי זמר יאית לו לומר קרסתי היינו עקמתי
ועגלתי. ושפיתי ל' מתליק. חפיתי כמו ויחפאו והנ טהור (דה"ב ג' ה').
הגות כמו והגית בו יומם ולילה (יהושע א' ט'). רפיתי עזבתי. —
נטפו וכו' ר"ל טוחי (כליותי או קרבי) כטפו זיע עלבון וזער בבואי
לבלב היינו להמית ולהקריב לפני תפילתי למזוא חן בעיניו. לבלב
תרגום פרו. מפסח כמו עפוס וזיור. ולא ידעתי אם כוונתי לדעת

כמעט חקה אלב כחובת בשרר לשלב
לאדם מערכי לב ומה' משמחי לב

עד

מפני מורא עוטה זינים מגחי ועליוי פנים
כחפזי מאנשי הבינים נצבים נגדי במחנים
סוחרה למגינים סבאת זכי יינים צרור
עודני סחוק האור וטוב לעינים מאירת עינים

אלהים

פדני מחיל ורעד פלמני ולא אמעד
ציערי הכן מבעד צאתי בכל צעד
קנמוני מצעד קטרה לו בעמעד
רשיונחך עם בני אלעד ה' עומדת לעד

אשכל

זה שוקד למלאות בחסדיו שאלת אחת עבדיו
שפר אמריו במדיו שנוניו מנת מדיו
תכונתי לו לבדיו תחי בהתיצבי נגדיו
תחבולות פפיות חדיו ירגילני צדקו יחדיו

ככתוב תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד.
וכאמר ה' אלהים נתן לי לשון למודים לדעת לעוף את יעף יעיר לי
בנוקדבוקר יעיר לי און לשמוע כלמודים. וכאמר ה' אלהים פתח
לי און ואככי לא נוריתי אסור לא כסוגתי וכאמר רחש לבי דבר טוב
אומר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר. וכאמר יהיו לרצון
אמרי פי והגיון לבי לפסיד ה' צורי וגואלי. וכאמר תורת ה' תמימה
משבת כפש עדות ה' נאמנה ומחיימת פתי. וכאמר ברוך אתה ה'
למדני חוקך. וכאמר טוב אתה ומטיב למדני חקך. וכאמר שמעה עמי
עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אככי.

הגאון ז"ל. אלב נראה שז"ל בלב. כחובת וכו' הענין עד שדבריו
חרותים על לוס לבי בענין חזק. שרד כמו יתארכו בשרד (ישעיה
מ"ד י"ג). לשלב כמו משולבות אשה אל אחותה (שמות כ"ו י"ו).
— זינים כלי מלחמה. מגחי נבהלתי מל' כמוגו. ועליוי פנים וגם
נבהלתי מפני עזי פנים. מאנשי הבינים כמו ויבא איש הנבים (ש"א
י"ז ד'). סוחרה ל' ננה וסוחרה אמתו (תהלים ז"א ד'). סבאת
ל' משקה. זכי יינים ככו לתורה אשר נמשלת לין כמו ושתו בין
מוסכתי (משלי ט' ה'). — ציגחי כמו יציגתי ויציגתי או התיצבי.
מצעד בלכתי אחריו. בעמעד שם מיקום נכחלת שבת אשר (יהושע
י"ט כ"ו). רשיונחך מכותך ותורתך. אלעד שם איש מאכשי
אפרים דה"א ז' כ"א. במדיו במדותיו שהתורה נדרשת בהן
שנוניו חכמיו. מנת מדיו כמו זה גורלך מנת מדרך (ירמיה י"ג
כ"ה). חחי כתי. חדיו כמו שנוניו והענין יכילני בדברי חכמי
תורתו רמו למכין תרי"ג מנות אשר פיוט זה כעין פתיחה לפכיו.

תרי"ג מצות

את יי אלהיך תירא ואותו תעבוד כחפלה
 ערב ובקר יחדוהו באות וטוטפת לתהלה
 כננפיך ציצית נצה וכפתחך מזוזה סלה
 ככר הוריק ירא מהם כל אל נהן למו גדולה
 גדולה לוקני והדרתם ומורא למקדיש הקים
 ללמוד וללמד דה והמלך יקראנה לעם בלהקים
 דהה האלילים ונתצחם וריעד כמוך החשקם
 הביאה כפר וצדק חרדוף ומשקלותיך לצדקם הקם
 הקם הקים ועווב העווב והעבט העכיט די חסרון
 השב תשיב אברה והענק תעניק והוכיח לכשרון
 וחי אחיך עמד וברכה בשבעך ברון
 המול ימול ילוד ביתך ומקנת כספך לכרית זכרון
 זכר שמור השבת אהה ובניך ועבדיך ובהמהך ישבתו בו
 ראשון ושביעי בניסן עצרת והרועה קדש לנקבו
 חקת הכפורים קדשהו והחג והשמיני בו
 שלש רגלים החוג ומתנת יד כברכת טובו
 מזובו בפסח מצה ומרור לכער חמץ ולכלות
 שבועות וסוכה ולולב הקיעה וענוי ממאכלות
 ירחי עיבור ופסח שני ושמחת החגים למלאת
 כתוב זאת רמו מנלה ונר ימי חנוכה עד כלות
 כלות שש שנים הארץ ובהם חפיש עבד עברי הנלקח
 שנת החמשים ונטשתה וגם הרצוע בה יפקח
 לחת חרומה וראשית עריסך והלולי קדש מרקח
 אך תשיב חבול לצריכיו ותבורך בכל מקח
 מקח כסף ושטר וכיאה בס באשה תדיד
 שארה כסותה ועונתה בעורנה וכריתות בצאתה להפריד
 נכספת ליפה תואר גיירנה והבחון השומה מהמרד
 יבמתך חלנץ או יבם אולי יקום שריד
 שריד מהפיל שים מעקה ופרה פטר רחם בהפתח
 ושגר בהמה יקדשון ויפרה הרכש או ינוחת
 עת המקושרות תבכרנה הקדישם מאין רחח
 גירי צדק כאורח והנבילה לחושבי פתח

כל אל וכו' כל גדולה נמן להם אל. והדרתם והדרת אותם. בלהקם
 כהתאספס כמו להקת הנביאים (ש"א י"ט כ') לנקבו לקראו מקרא
 קודש. כהוב זאת כתב זאת זכרון בספר האמור בעמלק (שמות י"ז
 י"ד) הוא רמו למקרא ינגלה עי' מנגלה ז' ב' שלח להם אסתר למכמים
 כתבנו לדורות וכו' עד שמצאו לה מקרא כתוב בתורה כתב זאת זכרון
 בספר וכו' וס' י"א א' כתב זאת וכו' וממאי דהאי זכירה קריאה היא
 וכו'. ומה שמנה הנאון ינות דרבנן כנו מקרא ינגלה וסוכה בכלל
 התרי"ג מצות עי' כ' המצות לרמ"בם הקדמה שורש א' ורמ"בן שס.
 חפיש תוניא לספס. תדיד ל' דודים ואהבה. גיירנה הכנס אותה תסת
 כנפי השכינה. השומה סוטה. הרכש סימור. מנוחת רמו לורעפתו
 (שמות י"ג י"ג). המקושרות כמו האן המקושרות (בראשית ל' מ"א).

פּתח הבכורים אם פתחו הביאם ותקרא במקדשים
מעשר בהמה ומעשר ראשון ומעשר אביונים מדושים
צעוד בשני לבחירה או הפדהו ודמיו מקדשים
וההודית בקימך כל אלה כיערתי כל מעשרות קדשים
קדש ראשית גוך ומתנות זכחך ארבע
הלכות שחיטה החקור כדת ולכסות דם הנובע
רחב גבולך והתאווית הדשנה טובי והשבע
הט אחרי רבים במדרשי פנים שבע
שבע והשעים מצות עשה אלה המיד הנמור
כי מצות הגוף המה השכילם ומעדניהם הזמור
תבואתך טובה אשר צפנתי פעלתי לחוסים לאמר
אם הלך בדרכי חקי ומשפטי השמור.

תשמור מוצא שפתך כי תדור ותפליא להויר לרצון
תקריב אם חטמא בפתע ועל תורה נורך לעלצון
שזאננה בנדריה ואסריה לאביה ואישה המלצון
אל המקום אשר אבחרה בו הביאו קרבני רצון
רצון מיום השמיני עולת בקר וצאן ועוף לרציון
גם שלמי בקר וצאן וארבעים לחמי הודת צפיון
קרבן חלבים להניף חוה ושוק למשרתי חביון
לשרוף נותר לבקר עור העולה לכהני צביון
צביון מנחה סלת מחבת ומרחשת חלות ורקיקיה להערך
ברית מלח ומכלת קדשים ומחלקות מנחות תדרך
פתי החכמים וחלק כחלק וממכר משמר המכרך
רחיצת מים והרומת דשן ובער עצי אשה ערך
ערך נפש האדם כפי שניו ובהמה שלא תא אולם
ערכי בתים וחומש בעליהן שדי אחוה ומקנה לגאלם
שעירי עבודה נכר לעם וליחיד להובילם
שדה תרמים וגוול הגר וחטאת על כל נעלם
נעלם מקהל ומשיח יביא פר והנשיא בשעיר יתכפר
עם הארץ בשנה וגוולים ובעשירית האיספה להשפר
מועל וגוול ישיב קרן וחומש ובאשם שגנתו יפר
ואשם תלוי ולנחרפת והקדש בהמישיתו לכפר
לכפר מנע חטאת ודמה בכל כלי כחקת המיטה
הלויים ירימו ממעשרותם למשרתי המלך פנימה

מאין רחח אל ירע צעינק. מדושים נכא'ים. צעוד בשני לך עם
מעשר שני. הנובע יורד וזומת. במדרשי פנים שבע רמו למ"ג משנה
סכהרין פ"א רש"ב אומר וכו' וגומרין בשבעה.
בפתע כמו וכי ימות מת עליו בפתע (במדבר ו' ט') בעלצון בלב טוב.
שאננה פרוצה נכררים. המלצון הרשות כי מלץ ל' שר ואדון עי'
רד"ק שרש מלץ. לרציון ומיום השמיני והלאה ירצה (ויקרא כ"ב כ"ז)
האומר נשור וכסב ועז. הודת צפיון תודה שתנפו שתיה לרצונכם
תזנחו (שם כ"ב כ"ט). חביון ביה"מ כמו חביון עזו (מנקה ג' ד').
צביון ל' רצון ונחירה. מבלה כמו גור ממכלה לאן (שם ג' י"ח).

כה תכרכו וזה חקכם חמשים ושמונה מצוה שלימה
וקדש מכהן מן הנפש כי אם לשארו יטמא.

יטמא מן נבלת בהמת טוהר הנוגע והנושא והאוכל כחוק
ונוגע בטמאה ונושאה ונוגע בשרץ ברחוק
מזמאת כלים ושבר חרש אוכל ומשקה וזרוע במחוק
הנזר וכירים יתץ במעין ובור ללמוד חוק
חוק שכבת זרע לרואה ויצועו ולשכבת חיקו מהמרות
דתי זב וטהרתו וקרבנו ונדה ובועלה נוהרות
זבה לספר ולהקריב שבוע ושבועים ליולדת ספורות
שלשים ושלושה וכפלם ולהביא קרבן ולהורות
ולהורות מראה עור הכשר הבהרת והמחיה רחוקים
אם פרוח והצרעת קרחת ורעותה והנתקים
הבוהק לטהר והבגד לעשיר חמטהר ולעניו חקים
דבקים במת יתחטאון בשלישי ובשביעי ככתבם
מזה מי הנדה יכבס וכן יטמא הנוגע במ
גמר ארבעים וחמש מצות פרישת טמאות מלקרבם
הוכללו מאה ושלוש מצות כהנה כהתערבו במ
בם כנכללו הראשונות נמצאו מאתים נגוהים
אלה הם מצות עשה דברי חכמות ראמות נכוהים
אזנך הט ושמע ועשה שמור מצותי וחיה מבלהים
אין חקר לשכר עושיהם ואראנו בישע אלקים.

אלקים אחרים לא יהיה לך לא תעשם ותעבדם ותשתחוה להם
ולא תביא תועבה וצפויה ולא ישמע על פיך זכרוניהם
כל חקים אשרה ומצבה ואבן משכית למעניהם
אל תאכלו מזבחם ולא תלכו בחקות גויהם
גויהם מכרות למו ברית ומהתחתן במ הזהרו
אובות וידעונים לא תלמדו ומשאלו בפחותם הוסרו
דחו נחשים ועוננים וקסם מכשף וחבר ודורשי מת תורו
מקרה והקיף והשחת משרט וכחובת הנזרו
הנזרו פן תשבעו לשוא ולשקר ולא תחללו שם אדון
לא תענה שוא ותשא שמעו ותשת ירך לחנף ורבי מדון
ועל ריב לנטות וגם משפט והכר פנים וקחת שחד לאבדון
עול משפט ושאת פני דל והדור פן תכחשו ודון

שלא הבוא אולם ר"ל שאינה נקדמת צבי"המק. ברחוק כמאמס. במחוק
כמו צמק. לרואה בעל קרי. מהמרות להסיק את עניו מאמתו.
וכפלם ס"ו יום אם נקבה תלד. לעשיר המטהר ולעניו ע"י ויקרא י"ד
כ"א ול"ב. יירשו אולי צ"ל ירצו ור"ל אז יעלה לרצון הדבקים צמקותיו.
מאה ושלוש סכום הכ"ו והמ"ה ועם הכ"ג יעלו למספר מאתים. נגוהים
ל' נגוה. מבלהים בלי צלה צלהים כמו צלות או צלות.
וצפויה ופני אלה. תורו ל' זרה הלאה (במדבר י"ז ב'). לאור ל' ונשא

ודון לא חידון לאור נשיא לקלל שופט ולהקשות ערף
לעשק ולגזול וללין פעולה לנקום ולנטור ולהכשיל מטרף
קדרו לכם מכל אלה ושאת הטא וחרש לחרף
משנוא ומרצוח ורכיל ומעמוד על דם מרף
מרף אבר מן החי וגיד הנשה נבלה וטרפה חלב ודם
על הדם לא תאכלו ובשר בחלב אותו ואת בנו בהתיחרם
יוצא חוץ מסימני דג והחיה והעוף והחגב בנודם
ורמשי ארץ כל יאכלו עמי אל ישקצו ויטמאו בם כבודם
כבודם הלוי לא יעובוניהו לא יענון יתום ואלמנה פן אחרה
כל יונו גר וילחצוהו ויקחו כופר לרוצח מתגרה
לא יונו רע ויאמצו לכב המדה והמשקל והמשורה להמרה
לא תחמד ולא תגנב ולא תנאף זה כלל מערה
מערה אם ואשת אב והכלה והגדה ואשת איש בם קנאתי
שלשה דורות מזרעך ובהם מחמוחך גנתי
נות אה ודוד ואחות אחיות אב ואם פניתי
אל הטמאו בכל אלה כי את כל אלה אשר שנאתי
שנאתי אשה אל אחותה קדש וקדשה ויכמה החוצה
וגרושה אחרי הטמאה ואל תחלל בתך לנאצה
עגבות זכר וזרמה בהמה וכל תרביענה אשה לשמצה
ומהעביר למולך זרע ומלסרם כל חיה פרוצה
פרוצה תלבושה שעטנו וכל תחעלם מאבדה ונפל
לא תשיכו ולא תשימנהו ותחי כנושה ותמשכן השפל
צור לא תנסו ותחנו מוראו ולא תשמע אל נביא שקר טפל
לא יחבול רחים ורכב וכגד אלמנה אליה קפל
קפל כלי גבר מאשה והחלף וכל תסגר לארץ מרחים
זר לא יאכל קדש לא תתעשת בנגע למראה עינים
רק לא תקח האם וערלה ולא ידבק חרם בידים
נקי כדון מענוש מבית ומכים מדות שמים
שמים וארבעים ומאה מצות לא תעשה הרע
אלה הם חובות הגוף ושמים הקיצונות מהשתרע
תגור כי אני ריין להפרע ולא יגורני רע
לא תוסף עליו וממנו לא תגרע.

תגרע זרע וקציר בשביעית ובשניהם ביובל מדרשון
אל החשבו בליעל והגשו לא תפאר ותעולל נטשון

בעמך לא תאור (שמות כ"ב כ"ז). להכשיל מטרף לא תשיג גזול.
בנודם ל' נע וזר. מתגרה כמו אל תתגרו גם (ב' ה'). פן אחרה
ל' יסרה אפי (שמות כ"ב כ"ג). להמרה להמיר. מערה ל' גלות ערוה.
שלשה דורות אמו ואם אמו ואם אביו. ובהם בחמוחך סימות ואם סימותו
ואם סימו. נות אשת. פניתי הסרתי והרסקתי. השיכו ל' נשך. קפל
החזיר לה. והחלף וגם במלוק כלי אשה על גבר. מרחים ל' מרידה
ר"ל עבר שברח מ"ל לארץ. הקיצונות האחרונות ר"ל שתי מצות לא
תוסף ולא תגרע הם בכלל מספר זה.

מדרשון מלרזו ר"ל במים ונקציר תשבות. אל החשבו וכו' ל' השמר
לך פן יהיה עם לבבך דבר בליעל וכו' (דברים ט"ו ט'). ותגשו

שכחה פאה פרט ולקט ולא יצבא הנקי ברגשון
לא תעשה כל מלאכה בשבת נחתיו וזכר ליום ראשון
ראשון ושביעי בפסח ששה בסיון והכסא חויתך
העשור והחג ועצרת וממלאכת עבודה הוהרתך
קציר חדש ומחמצת לא יראה ולא ימצא פקדתך
נא ובשל ושכר עצם מהותיר והוציא וזבח על חמץ צויתך
צויתך כל הפסח בשערך נכר וערל ותושב לא יכרו עליו
כל חכער ותצא גבול בשבת שלשים ושבע מצות זמן
נקוו אליו

כטום שמן וקטרת ולא יסך וזר בל יקרב היכליו
לא תעלו על מזבח הקטרת ונסך לא תסכו עליו
עליו אין מעלות ונפת חרב ותכבה אש החיצון לרגוע
מאכל חטאת פנימה ומנחת כהן מומם וטמא מלנגוע
שומת שמן וכה במנחת חב והבדלה מלוק בפגוע
אל הקטירו שאור ורבש וטמא להקריב לבלתי נגוע
נגוע אין לילודה ולא תבוא וטמא לא יאכל קדש
מומי בהמה משחוט ומהקריב ושרוע לנדר בל תקדש
כהותיר חודה ומלחמץ מנחה ולא ילין חלב חוץ הקודש
פן תעלה בכל מקום אחנן ומחיר מהביא לקודש
לקדש אם נטמא לא יאכל ומכן נכר לא יאחי
לוי לא יגעו ויראו כבלע ויעברו מחמשים ובחלבו ישויו
כהני לא יחללו קדשי ובל יאכלו בגבולין וישתויו
הן אלה מצות לקרבניהם עם לא ימיר ארבעים יהיו
יהיו קדושים מטמאת מת מגרושה חללה זונה לנקותם
גדולם לא יפרע ויפרום ויצא ורחק אלמנה וקרוביו במוחם
מזרפם אשת זר לא תאכל כל יפדו חרם ויקדשו בכור חם
לא יסגירו חלוט וישכרו ובל ינחלו זולתי חקותם
חקותם נוספות חמש עשרה כלם תשעים ושתיים נכונים
המלך אל ישיב עם ואל ירבה סוסים ונשים וממונים
זומם נדר לא יחל בל יאחרהו ומלאכת זרעונים
אל יגלה הנזיר וישת דם ענב וגפנים
וגפנים פן תקדש וכלאי זרע ורבעי בהמות מונחות
לא תתעמר ותשהית עץ ויוסף המלכה עלי נכוחות
המגרש לא ימכר והמעשר למת ולטמא ולאנחות
ומקנה הנמכרת בל יגאול עבודה וגוה מקדשים דחות
דחות מן קהל פצוע וכרות ממזר עמוני ומואבי
לא תדרשו שלומם לעד מצרי ואדומי עד שלושה מהביא

ל' לא יגש את רעהו (שס ט"ו ז'). נטשון הנטוש. יצבא הנקי ל'
נקי יהיה לביתו (דברים כ"ד ה'). ברגשון ברעש מלחמה. בפרח
במזג האביב. לא יכרו ל' יכרו עליו חברים (איוב מ' ל') ל' יאכלו.
ונפת חרב ל' כי תרנך הכפת (שמות כ' כ"ב). ישויו חלק חלק
יאכלו. גדולם כהן הגדול. המגרש שדה מגרש הלויים. ולאנחות

גרון לא חניף ותהן אל כלי ותחרש בכלאים כתעבי
לא יעבר בנחל ולא חבנה עיר בגדה כי
כי השבעתיך לא תסוג ותחסום ואחיך בפרך לא תכלה
פן ירדוף גואל הדם ועברית לעם נכרי לא תסלה
אונם והמלשין כל ישלחו מאה ושלישים וחמש מצות למלא
הכל מאתים ושבעים וששה לא תעשה אחת ממצות אלה

אלה שבעים ואחד המומתים מצותם שנית לבית דין החורתי

כשבע דרכים להשמיד המותח ודים פורת

ברשף ורגם ורצח ומות מבלי רושם הוהרתי

כרת ואבר מאתי ופגעון המקנאים גורתי

גורתי עשרים ושלושה לכרת מושך ערלת בשרו מחוץ

לא פסח ולא התענה וככפורים במלאכתו נחוי

דם וחלב האוכלמו וטמא באכלו קדש לחוץ

והבא ביתי וטמאתו עליו השוחט ומעלה החוץ

החוץ רקח שמני וקטרתו והסך משחתי במרמה

לועמי נותר ופגול וחמץ בפסח ללחמה

ונם אלה יספרו שנית כי מצותי להכריחם יומה

אף המערה מקור נדה כי היא זמה

זמה מכוא האחות ואשר אחיות הוריו צועה

דורתו ואחות אשתו ואשת אחיו לכלי חוק ממתעה

חרוג חחרגו מכלנה פן אכרית כפרץ נבעה

ואחריהם סקול שמנה אשר בתחלה מסות טועה

טועה ומדיח רעהו ומתלהלה באובו וידעונו

מגדף ועובר אל נכר אף המעביר לו את בנו

ילד סורר ומורה והמקלל הוריו במענו

מכשף ובא אלי אם כי עמד על... כנו

כנו בדת עדי כלחו ואשת אביו יעודה

על תבלית משכבי בהמה ותועבת זכור צמודה

לאונן ל' לא אכלתי באוני מומנו (דברים כ"ו י"ד). מקדשים דחות שלא

לעבוד ולגזוז בהמות מקודשים. יעבר בנחל רמז לעגלה ערופה. בגדה

בי עיר הנדסת. לא תסולה לא תמכר.

מצותם שנית וכו' ר"ל המצות עצמם כבר כמנו לעיל במקומם אבל עתה

חוזר ומונה אותם לפי עונשם ר"ל הציווי להמית את הרוצח מזהה פכני

עצמה וכדומה וכבר התקומם גם כנגד זה הרמ"ב בהקדמתו לס' המצות

שלו שורש י"ד. רשף שריפה. עשרים ושלושה הרמ"ב ה' סנהדרין

פ' י"ט מונה כ"א כריתות מל"ת. נוסף אליהם שתי מצות עשה שיש בהם

כרת היינו פסח ומילה. לועט אוכל. ואשר אחיות הוריו הבא על

אחות אביו והבא על אחות אמו. צועה ל' את צועה זוכה (ירמיה ב'

כ'). במתעה אולי כ"ל מתעה. חרוג ל' פחד כמו ויחרגו ממשגרותיהם

(תהלים י"ח מ"ו). כפרץ נבעה כמו כפרץ נופל נבעה (ישעיה ל' י"ג)

כאזן נטוי ליפול. שמונה עשר עי' רמ"ב ה' סנהדרין פט"ו ה'

לפי כבוד השבת מחלליה ובאי מאורשה חמורה
לרגבים וגל אבנים יוקמו מדרתים מדה נגד מדה
מדה שנית אשוב וזכר אלה להודיע כי המה הנשרפים
שלשה מיוצאי יריכו וכהנה מעורחו רצופים
נשים שלש למעלה ממנו וכת כהן חוקד לרשפים
עשר עכירות אלה בנפשותם לבדנה שרופים
שרופים כמספרם עשרה אחרים ימוחו בידי שמים
האוכל טבל ותרומה וכהן בטמאו קרשי שמים
עורך שי בטמאה ושכור וור וטכול ערבים
חסר כפור ופרוע מבלי רחוק ידיים ופעמים
פעמים אוכור שמונת אלה לעונש חנקה צבתים
גונב נפש וממרה חכמי ומכה אב ואם העצבתים
צופה עם אלקן לאליל והמשקרים באמרי פי הצבתים
הבא אל אשה רעהו זוממי כהנת וזוניה קצבתים
קצבתים שני אלה האחרונים והם בטפל ידועים
תחתם אביא גונבי קסוה וכועל ארמית מקגאיהם פוגעים
רופח ואנשי עיר הנדחת שניהם לפי חרב גועים
פרט שבעת מיני מות כלל אחת ושבעים
עובעים ואחד סנהדרי ישפטום עשרים ושלשה בקטנה
יכרתו רשעים מארץ ובוגדים יסחו ממנה
תמימים יוחרו בה ולחכמים לברא נתנה
אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תכונה.

עמד על . . . חסר בכ"י ועי' דניאל י"א ז'. יוקמו ל' נקמה. שלשה
מיוצאי יריכו הנא על צמו ועל צתו ועל צתו ועל צתו. מעורחו
מאשתו ר"ל הנא על צת אשתו ועל צת צתה ועל צת צנה שלש למעלה
מומנו על קמותו ועל אס קמותו ועל אס קמיו ועי' רמ"ב שם הי"א.
עשרה אחרים הרמ"ב מונה י"ק (ה' סנהדרין פי"ט ה"ב). והגאון כלל
קצתם בשם אחד. האוכל טבל שלא הורס מומנו תרומה גדולה ותרומת
מועזר או עיסה שלא ניטלה חלתה. ותרומה זר האוכל תרומה גדולה
או תרומת מועזר או בכורים שכנסו לירושלים או חלה. וכהן בטמאו
וכו' כהן טמא שאכל תרומה טהורה ובכלל זה שכנס לק"ה שלא
לעבודה או שיא מן המקדש בשעת עבודה. וזר שמש במקדש ובכלל
זה לוי שעבד בעבודת כהנים או כהן שמש מחוסר בגדים או קרוע
בגדים. טבול ערבים טבול יום. מבלי רחוק וכו' הרמ"ב לא
מנה זה בכלל ה"ק מפני שאינו לוקה. פעמים רגלים. צבתים הצבתים.
העצבתים ל' ענבון ויסורין. צופה עם וכו' המתנבא בשם ע"ג.
זוממי כהנת וזוניה הרמ"ב (שם פט"ו הי"ג) אינו מביא כי אס
גשה הראשונים. כי בועל צת כהן (שאינה פנויה) הוא בכלל נואף אשת
איש וזוממיה גדונים בחנק מדכת' לעשות לאחיו ולא לאחותו והוא מדברי
קבלה כמו שכתב הרמ"ב ה' עדות פ"ב ה"י. ועי' סנהדרין כ"א א'
ו' א'. קצבתים גם הגאון כחור בדבריו ומוחק שני האחרונים כי
הם בטפל ידועים נטפלים למנות אחרות ויואלים משם. גונבי קסוה
גונב כלי שרת מן המקדש והרמ"ב מביא עוד המקלל בקוסס ה' סנהדרין
פי"א ה"ו. רופח וכו' רמ"ב שם פט"ז הי"ב. אחת ושבעים כרת
כ"ג סקילה י"ק שריפה י' מיתה בידי שמים י' חנק ו' קנאים ב' הרג ב'.

תבונה אם יש את נפשכם כל האמים עושו ובאו
שכל חכמת בני ובינתם תיראו חתת ותיראו
ששים וחמש פרשיות חקים ומשפטים להם נקראו
שיחור רק עם חכם ונכון הגוי הגדול וכבודם ראו
ראו שפטיהם ושוטריהם מה נהדרו במראם
על פי שני עדים ויחקרו היטב במלאם
קמי סרה כאשר זממו ומן הלשכה ילמדו פליאם
עורכי מלחמתי מה יפו בהשיכם המחנכים מן צבאם
צבאם בסוד קדושים רבה מחניהם מקדשים ומכבדים
יצודו אשומה עלי מלך ויערפו לכפר המי נודדים
פרשת מלקות ייסרון והם בחרועת מלך נועדים
יקראו לשלום בקרב והמשלימים יהיו למו עבדים
עבדים העברי והעבריה משפטם חקם לגלות
דין החובל בחבירו ובהרה ומשחית עין ומכה כשבת בכלות
סדר נוגח ונוגף וגומץ המבעה וההבער לתגמולות
בשומן חנם ושכר והשוכר והשואל ופרשת נחלות
נחלות ובל בת יורשת והבכור פי שנים יכיל
נוחני מום ומשפטיהם והאונם והמפתה בהנכיל
מוציא רבה לענוש ומחוקת מבושים להשכיל
יקברו נבלת החלוי השלומי כפל וכפלים להשכיל
להשכיל על מציאת שדה כי הנקה מהוחפר
וקדשחם שנת הדרור בהעברת שופר
כל מושבי הארץ פרשתי בגאולת חכר נשפר
סכום ארבעים מצות ונמכר לגוי בפדיון יכופר
יכפר לכם בשבתכם כחמאת הכפורים על הסדר
פרשת המידין גם מוספין ופרה למשמרת בתדר
מנא העומר והבכורים ושלוח טמאים ממחנה הדר
אהרן ובניו למלואיהם וטהרת בני לוי לבוא חדר
חדר המשכן מה נכבד אשרי עין ראתהו במחנה
ארון הברית והשלחן ואור המנורה לא ישונה
זהב מווקק לקטורת ונחושת נכוב לדרשנה
לכרות בכרכות וקללות בריתות ארבעים ושמונה

ששים וחמש פרשיות לא ידעתי לאיזה פרשיות כיון הגאון וצכלל רומו
למנות קריאת התורה בשבתות ובמגיס. במלאם זהתאכסס. מן
הלשכה לזכת הגזית וממנה יוצאה הוראה לשראל. מחניהם מקדשים
ככ' והיה מחניך קדוש (דברים כ"ג ע"ו). יצודו ירדפו אחר מנזה זו.
פרשת עספר. וקראו וכו' ככ' כי תקרב אל עיר להלחם עליה וכו'
(דברים כ' י'). וגומץ מזקי נור. יכיל יקם. בהנכיל ל' מרמה
כמו ויתככלו אותו להמיתו (בראשית ל"ז י"ח). להשכיל לענוש כפי המבייש
והמתנייש. מהוחפר מאסוף האציון הכדכה. יכופר יפדה ככ' אסרי
כמכר גאולה תהיה לו וכו' (ויקרא כ"ה מ"ח). פרשת הקרבת. ממחנה
הדר ממחנה שכניה. אהרן ובניו וכו' הגאון מוכה ג"כ מצות שאינן כוהנות
לדורות וכבר השיג על זה הרמ"בם בהקדמתו לט' המצות שרש ג'. לדרשנה

השמונה כגדים להפארת ושמן וך למאור דבורי הא פי בא תאמר
 ושמן רוקח והממולח עשרים וחמש מצות דברי תהיה אש
 דברי הגדתי ליעקב אותו מכל גוי באשרי
 פנות שמים וארץ לא יכילוהו אל תפירוהו אתה בחרי
 גוי אחד בארץ נטעהיך העטייך כליל הוא בהדרי
 פאר כך אתפאר כמלאכי עבדי יעקב וישראל בחירי
 בחירי הנה אלה מצותי שש מאות ושלוש עשרה מספרם
 חוק ואמץ ועשה כי בעורך אל רם
 אָנָה יי זכור למקבליהם ואם דל ממעש דורם
 כאשר זכיתנו להזכירם זכנו לעשותם ולשמרם.
 אז שש מאות ושלוש עשרה וכו' כמו בנדפס סוף מוסף.

למזבח העולה ל' ועולתך ידשנה סלה (תהלים כ' ד'). השמונה שמונה
 בגדי כהונה! לא יכילוהו לא יכילו דברי ע"ד הכתוב ארוכה נארץ
 מדה וגו'. בחרי אף כך נקוד בכ"י ואולי ז"ל בחירי.

אוהרות לרבינו סעדיה גאון

אנכי

אש אוכלה וניחרת מכל הנהרות
ודברו כאש ונוצציה הרבה מצות ככל דבור וזהרות
בחממתו כוללת בעשרת דברות שש מאות ושלוש
עשרה מצות להורות
אמרות ה' אמרות מהורות.

סיני

גדילים תעש למענהו לזכור מצות שדי
ואות וטוטפות ומוזות ושלוש חפלות למדי
ך וברות בכל יום השכם והערב ה' אחד ואתם עדי
למען ידעו ממורח שמש וממערבה כי אפס בלעדי.

מפני

האדון ירא ואהבתהו וקדש שמו ככל הלך
והצנע לכת ואל הנסוה וברכת שובע וימי הלל אל תשלך
ןלהעלות עניו ואחרי רבים הלך
אמונה אמן ברב עם הדרת מלך.

הנד

אלהים

זיהר קחת תרומה נמות לו אוהל שאנן
הארון והשלחן והמנורה והמזבחות פו ומוצהב ירון
ךושב פרוכה וכפורת כבודך בין שני כרוביה להענן
כמראה הקשת אשר יהיה בענן.

קורות

אלהי

טופחו ליקר בקרשי שטה ויריעות שש לאמץ
ויריעות האהל ושני מפרשימו ושני מסכים לדלות מגומץ
יותרת שפירר החצר וכיור לרחצת יד ורגל משמץ
ויאחו צדיק דרכו וטהר ידים יוסף אומץ.

אני

ישראל

כתוב שבטימו באבני אפוד וגם בטורי חשן לכאר
כתנת ומעיל ומכנסים ומצנפת וציץ על מצח לתאר
כשושנה למגבעות שש ואבנט שבעת ימים ילבשום מכהני פאר
וקורא להם אילי הצדק מטע ה' להתפאר.

וניחרת ל' חרון ושריפה. מכל יותר מכל. הנהרות ל' אור כמו
ולא תופע עליו כהרה (איוב ג' ד'). ונוצציה ל' כיצוים ע"ד הכתוב
הלא כה דברי נאם כאש וכפטיש יפוצן סלע (ירמיה כ"ג ט'). למדי כמו
לא התקדשו למדי (דה"ב ל' ג') והוא כמו די. הלך דרך. צניו כן הוא
בכ"י. זיהר נזה. ומוצהב כמזת כמו וכלי כמזת מוזהב (עזרא ס' כ"ז)
והרצון על מונח הקטרת ומונח העולה. ירון ינוה. חושב ל' מעשה
חושב. להענן לירד בענן. מפרשימו ר"ל מכסי האהל. גומץ כמו
חופר גומץ (קהלת י' ס') והרצון להגיל מנאר שמת. יותרת כן הוא בכ"י
ואם הגירסא אינה משובשת יש לפרש מל' יתד והענין אי (ר"ל התורה) יתדתי כמו
יטתי. ואולי ל' יתדות. שפירר יריעה כמו וכטה את שפיררו עליהם (ירמיה

גשם כמים כבירים אם דלקוך חצוצרות על הצר ברפסדו
 ולמסע ולר'ע קרבנות ומוזבא כלי מעלות ליסדו
 נאה שואל באורים הכה תמים ויורנו כהסדו
 כתפוח כי תועבת ה' נלוו ואת ישרים סודו.

נרבות שאו מנחה סלה ומאפה ומחבת ומרחת וגרש קלוי אש
 מהשביח ברית מלח וכל להקטיר רבש ושאר מכאיש
 הכיאני ערוך עולת בקר וצאן ועוף שלמי צאן ובקר להאש
 רבים מבקשים פני מושל ומה' נשפט איש .

תניף פנימי חלב ותרים דשן ועצי אור תבערה
 שמן משחת קודש וקטרת סמים ואחת בשנה בקרני פנימי להערה
 סמכוני צאלי קודש הלולי ובקע לגלגלת לא נעדרה
 כופר נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה .

אלהים קידש מזבח אדמה ואבן מסע מבלתי סקודה
 מוצא שפתיך הקימה בפצותך נדנה שקודה
 שמאלו רמה וימינו לרום ותחת ויעד בכם עלי שירה עקודה
 ומה תעשו ליום פקודה .

נחלתך שחררת מצוען יצאתה לילה ללילה מגידים
 לכן בפיאה פרט ולקט פיזור שכחה ועוללות לך מכבדים
 השבעתי תחכמונה דבור ראשון כללתי בו שמונים נרכדים
 אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים .

לא יהיה לך תמונת כל סמל כל העבוד והשתחווה בכל צד
 כל תפנו אלימו ותוכירו שמם כי אם להרם ולקרם ולרצד
 שבר חשבר מצבותם וגרע משכיותם ממזד
 כי עץ מער כרתו מעשה ידי חרש במעצד .

ונלאה קול רעד ונמכר למו גאולה תהיה לו
 בל חכרות למו ברית וכל משמשם מטמא מאילו
 קחת פסיליהם בעיניך וצפוייהם כשקץ לנולו
 תורם כמו דוה צא תאמר לו .

אתה צנח מעבוד למולך וקוסמים ועוננים כפלשתיים
 ולהכרית מנחשים ומכשפים ודורשי אליל והוקרים מחים

מ"ג י'. רפסדו כמו ונביאס לך רפסדות (ד"ב ב' ט"ו) וכאן הואש כולל
 למרכבה והדומה. להאש להעלות אשה. צאלי ל' אילנות כמו תחת
 צאליס ישכנ (איוז מ' ט"ו). סקודה ל' נקב עי' ערוך ערך סקד. נדנה
 כמו נדנה ומתנה כמו ואת נתת את נדניך (יחזקאל ט"ו ל"ג). שקודה
 הזר לקימו. עקודה כמו חרויס. פיזור ל' לא תפאר אחרך (דברים
 כ"ד כ'). נרכדים ככ' נדברים. לקרם כמו כרע כל קרם נבו (ישעיה
 מ"ו א') ל' נפילה. לרצד כמו למה תרצדון (תהלים ס"ח י"ז). ממצוד
 מהנמה. למו לנו. קול התעב ל' נקלת ונבזה. צנח השלך ארצה כמו
 ותנכת בארץ (שופטים ד' כ"א).

דומה פיתום המצפצפים והמהגים אוב וידעני להחיים
הלא עם אל אלהיו ידרוש בעד החיים אל המתים.

כוננתה

עלי חוקף עמך אורחותיך לנדו
בל יקיפו וישחיתו ויקרחו ולקעקע יצמדו
שרט מהתגודד ולהתונתם אל התחמדו
כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו.

ענה

חיתך

נקה מכל טומם והוכותה אך להבר
חוצה למחניך טמאי קושי ואל חבש פה מיד בן נכר
משאת בר

כי

מעצי יער כל הטע אשרה ומחנכא בשם אליל להדבר
כי נטה אל אל יד ואל שדי יתגבר.

ישבו

לחם שערים והפילו חללים בקרץ
כאי האהל וכליו יחטאו וכל כלי פתוח בפרץ
כרות עצימו לשרוף פרה ולטהר באש וכמים בערץ
ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

הנצנים

בה

יטמא השרץ במגע כל כלי ואדם פקוד
ומשקה והנור וכירים וזרע וזרע במים שקוד
שנאותיה וכל אוכל ולשבור כלי חרש הסקוד
ולא ימצא במכתחו חרש לחחות אש מיקוד.

החאנה

תכון

תדרה למקריך ומשוככת חיקכם בפעליכם
וזרמה הנוגעה בכלי ונוגע ונושא נבלה בגעליכם
תהרו בוב ומגעותיו וכהטהרו הבו שעליכם
רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם.

יונת

בטובתך

ובחסדך הפרשתנו מגדה והובקה ומגעותיה מאחיותי
וובה ומגעותיה הדרת עד טהרה והקריבה בפריותי
תזהרתי עמי והטהרו כי בתוכם שכנתי אחותי
בתחם ספם את ספי ומוזחם אצל מוזחתי.

אחזו

לעני

דופק יתאפקון רחמיך וחנותה לגירו ונשמחה
ובמרחבי אהלות תהג ומי נדה כרי הויה בהגשמחה
גור לעבד ינצל אליך בעוד כי נחשמחה
אל חלשן עבד אל אדוניו פן יקללך ואשמחה.

דודי

להחיים להכרית. לנדו כמו לכרות והענין הזהר בכל עוז כל ינדו ויתענו
את דרכיך בהדבקים בדרכי הגוים. טמאי קושי טמאי מקרה לילה. חבש פה
כ"ה בכ"י ואינו מובן ואולי ז"ל תכשפה. להדבר ל' ידבר עמים תסתינו. ישבו
וכי' הנוגעים בכלל חרבי. הנצנים רינו לעץ ארז ואזוב הנשליכים לתוך שריפת הפרה.
הסקוד הסתור ר"ל אשר יפל מהם אל תוכו ועי' לעיל. זרמה שכבת זרע. יונת רינו
לקרצן הזב. שעליכם בידכם. בפריותי נמננותי ל' חללו פרוצן (שופטים ה' ז').
ונשמחה הקים אותו. תהג תהגה. בהגשמחה אס תזה. נחשמחה אס עלית
למעלה ל' תשמכים.

אלהים

ביעתי בהר חמד כדשניו אל קנוא במחצבותי
אף ששים מצות כלל בו ונכהלו מפחדו מקצבותי
אמרו חנון אני או נחתי ונתכוננו יצבותי
ועושה חסד לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי.

עד

לא תשא

את גאון השם הנכבד והנורא על כל אלהים
בל תחללו ותקננו אכן תחלל לבלהים
כבטאך לעשות ושלא לעשות אל תניא אומר כמלהים
אני פי מלך שמור ועל דברת שכועת אלהים.

ה'

גליון חרט על עד ושומע אלה באוניו
שומר חנם ונשא שכר והשוכר וולחי השואל כי לשלם דיניו
דוחק מהם ונשבע לשוא לשקר אשלח מגלה עפה במעוניו
כי הבה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו.

על

נתן

קוד לשרי אלפים ומאות בהתהלכי כשיטון דוהב
ושתי סנהדריות בארץ הדר שופטים ושוטרים צוהב
ואעלה ללמוד דת הנפלא ושח אורר שופט ונשיא רוהב
ועו מלך משפט אהב.

אקומה

אמר

זכה ורדפה צדק ומקחת שחד תחדל
בל תעשו עול וחטו משפט כי כוחן אני עד שעררה
ועד בדל
מצאוני חזו ונאמו לא תכירו פנים צוה לכם אל המגודל
אשר לא ישא פני שרים ולא נכר שוע לפני דל.

מצאוני

המבשרות

מועני ארון עוי דדרככם בכל יום אכשיר
גם אתם הודו עלי בכורה והתודו עלי מעשר להעשיר
יחש לוי בקול רם ונוגני בקודש להישיר
וכהרים קול בתצוצרות ובמצלחים ובכלי השיר.

כמעט

צבא

כקרבו אלי מלחמת יאמץ לב העם מלהסדק
ישוב בונה ונוטע ומארש ורך הלבב כמערכת לא יכדק
לקצין לכחוב לו פתשגן אך גמור ילמד לצדק
כי מלכים ימלוכו ורוונים יחוקקו צדק:

השבעת

רב

מזהיר יקרא ספר בטועד שמטת עדני
אל חוסף על דבריו השמר ממחוק שם בתודוני
נחלת ישמע דברי חזוי ואל אל נביאי שקר מפחדוני
מה לתבן את הבר נאום ה'.

מי

ותקננו תקניא אותו או תעיר קלחתו. כמלהים ל' דברי כרוג
כמתלהמים עי' רד"ק צרשו. דוחב ל' דהב תרגום זהב. בדל ל' גדל אונן
(עמוס ג' י"ב). חזו מקוהו. להעשיר עשר בשביל שתתעשר. מלהסדק
בל ימס. לקצין למלך.

מלכי סבא ושבא יחלו פניכם בדברכם שלום זה לזה מנלם
אל השנאו אחד את אחד שקר פסם חנם ריקם נכלם
הנה ערכתי לכם לא תקום ולא תטור בגלוי ונעלם
כי חסיד אני נאום ה' לא אטור לעולם.

צבאות פסו מלפניכם אל הקללום כי חרשים המה בקטוב
נמהרה עצחם אל השגום כעורים המה לחטוב
כולם צחנו אל החברום הוכיחום בנחת ובחיד רטוב
ולמוכיחים ינעם ועליהם חבא ברכת טוב.

ירודון קהלותיכם מן השם עלילות ולעונש ולמוסר יושלך
אל הנכשו איש בעמיתו כחש הנבר חלף והלך
אפריון רכיל אל יהי בו ושמע דברי אל מחוללך
אל האמר אשלמה רעה קוה לה' ויושע לך.

ירודון עשבעים לאמים בכחב על אבנים ספר דת ופירושו
כי הנה ראוהו בעינימו ולא האוינו מדרשו
עמודיו תיכן ארבעים ושמונה מצות בדיובור שלישי משלישו
כי לא ינקה ה' את אשר ישא שמו לשוא.

זכור תענוגי שביעי לשכות אתה ועבדיך ובהמתך ממעבד
בל יצוא תצא תחומך כי צנצנת זכר למשנהו הוודר
שני תמידי חוק כל יום כפלם בו ועירוב להתכבד
וקראת לשבת עונג לקדוש י"י מכובד.

ונות רגש בפסח חירותה לקדש ראשון ושביעי נקדח
מוספיו והעומר וקרבו ומשם והלאה שבועות כאקדח
צאינה קמולי טומאה ורחקה הנה נתן אל פסח שני למוכדח
וחשב מחשבות לבלתי ירח ממנו נדח.

בית צלי אש ומצות באכלם לנכרי וערל כל יערכון
משבור עצם ומהוציא חוצה וישכיתו שאור וישליכון
הנד פסוחה במוף כסף ובמשקופות ובחגרון חלץ יצאתם ותדרכון
ולעתיד כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון.

תחלק ערך לחם הפנים וך לסאור ובכור מרוקם
משחוט פסח על חמץ ומהלינו מלאתך דרמעך בל תעקם

מנלם כמו ולו יטה לארץ ונכלם (איוב ע"ו כ"ט). פסו אכדו. בקטוב
באשר הם נתיים ותייה שנת"כ (הוצא ברש"י) איתא ינא מת שאינו נתיים. לחטוב
להתנהג עמם באהבה ל' קטיבה אחת. צחנו חטאו. שבעים לאומים סועה ל"ה
ד' וכתבת על האבנים וכו' א"ר שמעון לדבריך וכו' שהיה להם ללמד ולא למדו.
הוודר נשיר. כפלם וזיום השנת שני כנשים וכו' על עולת התמיד.
נקדח ל' קדמי ביה חילפי (צ"א כ"ג ד') ל' נתייה. קמולי אווללים.
פסוחה וכו' גם כאן מכה הגאון מנות שאין כוהנות לדורות.

סוגו טומאה וחוגו שלוש ולא יראו פני ריקם
כן יהיה הדבר אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם.

שיניך

ניחלתיך כיום הככורים לקדשו וכמוספיו לעלצו
ושתי הלחם וקרבניהם ועלת הרש בחדשו לאמצו
כשי אעדה בניך בקדשם יום תקע ובהודעם למלכם לרצו
וי"י עליהם יראה ויצא ככרק חצו.

שלל

כחוט

לא הבינחתם יום העשור לקדשו ולהענותו בו לאל
מוספיו וכל עבודתו על סדר וידוי לכפר על ישראל
כתם פו הנה חכמיכם יעברו מתכוננת חגיו כהואל
יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל.

אם

כמגדל

יומם ולילה בסכות לראשון ושמיני תקראו קדשי
במאגודת לולב להלל את שמי וכל שבעה לנסך מים
על אשי
טפסרי על שמונת הימים כל יום לברו מצוה לקרבני שי
אני צויתי למקדשי.

תשכבון

שני

חלצון שגר בהמתך כל יקרב משמיני אחרנית
פן תעזוב את הלוי וערוך נר חנוכה עד שמינית
זאת זכרון בספר ונוסף חוק עלי חכנית
לקים את אגרת הפורים הזאת השנית.

בין

עד

והפרודים תשמט בשביעית ספיחיה ונוזריה לא תגדור
ושנת החמישים יובל להשמט תעכירו שופר בה לשרור
הוצנת לחפש בה עבדים והמוכר שדה לרעהו מצרור
והיתה לו עד שנת הררור.

שפתים

כולך

ךיר ארצכם בהרחיבי ערי מגרש למשרתי להובד
יצאתם לצבא קדשו מחניכם וכיד וביתד מהאבד
גרתה במקדש יראהו שמעה זאת העובד
לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד.

כנפי

אתי

בת נדיב קבלה כל אלה שדי לה בחדשהו
אף שבעים וחמש חרו כמצות שבת כל מחלליו לדושיהו
לבכת יגני אלוה השיבה ויתן עליה מזיו הדר קידושהו
על כן ברך י"י את יום השבת ויקדשהו.

יונה

סוגו כנחיקו. לרצו לרצון. כהואל כאשר רצה השם. טפסרי ראשון
ושמיני. חלצון כמו פטר. לשרור ליתן חיות. אחי גרתה כי ה' אלתיך
מתהלך בקרב מתיך. לדושיהו לדוכו בסקילה.

כבר

אומניך יראימו חמש מצות קימו כך ושמו
מילה ופריעה ופדיון ולמד דת ומלאכת וחופה הצליחו
בהמולכם ימולו אתכם יליד בית ומקנת כסף ויגוחו
והכרית אשר כרת אתכם לא השכחו .

נחפה

גנוי הקדש מבכור מקניך ופדה פטר חמור וערפחו בנידוני
מכה הוריו ומקללם להשמד מעל פני יסרוני
דמי קן אם תשלחהו כי אורך ימים וטוב תתי בלמדוני
ואת נחלה עברי י"י וצדקתם מאתי נאם ה' .

מה

בכסף

הרחק מכר הורחך בשמרה טומאת זכר וטהרתו נכתם
וטמאת נקבה וטהרתה כפלים קרבן עשיר ועני נעתם
וצוף ענדם בחיימו גועו האבל נא על אסיפתם
הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם .

נופת

ואברותיה

זיהרתי לגמול חסד ובל האמץ לב ותקפוץ אוברות
עזוב העזוב הקם תקים הענק תעניק העבט תעביט בו
לפאורות

גן

חכמת קן וקן הדרהו למך אחיך החזק בו למאורות
נותן לרש אין מחסור ומעלים עיניו רב מארות .

בירקק

טכס פקודי ישראל לזיהם לכבדו תת תמורת
דגלים ומשמרות לזיה ופרשה מסע הנאמרת
יספרו גברימו ומשאם וארון בכתף עלימו מחמורת
וסכיבות בית האלהים ילינו כי עליהם משמרת .

שלחך

חרוץ

כטהרתי לטהרם מעשרים וחמש עד חמשים להדריכה
הכהנים מפרוע ומפרום כל ישכרו להבריל ולהורות הלכה
להפיח מלואימו ומטמאת נפש אותם לחשכה
כי יומם ולילה עליהם במלאכה .

נדר

בפרש

מטעמיו כהני ילידי ביתי עמו חנויים
בתו הנשאת לזר כל האכל עם הגויים
נכדו פהמשחו נצח מרכ כוחיו בקר וערב לשמי אחויים
כי מלך גדול אני אמר י"י צבאות ושמי נורא בגוים .

מעון

שדי

שם לו משלמיו חוה ושוק ומשפט זוכחים וגוויים כמדבר
ותרומה ותרומת המעשר חלק כחלק לכר ממכר הפרבר
עורכת נדר לרצון אביך ואישך ואף הנודר ישאל לחכמי
סבר

עורי

מי כהחכם ומי יודע פשר דבר .

מכר ל' כריס וכסתית . נעתם נחשך ואחלל . אוברות ידיס . קן
כמו קסה . מחמורת ל' משא . בפרש מטעמיו רמו על דיני אכילת
תרומה .

מלכים

פרשתי להם תורת המנחה ואשם ותודה ושלמי אפניך ותורת חטאת ואוכל הנוגע בה ובגד וחרש ונחשת בספניך צפיתי מנחות לידע מחלקותם ולהרחיק כל מום רע מלפניך ונאמתה הקריבהו נא לפחתיך הירצך או הישא פניך.

באתי

קרצו ראשית עריסות וכשר קדש בהטמאו לשרוף תפריד סדר נחלות פי שנים וכל בת יורשת כל תהי לשריד רצפתי לפניכם ארץ חלוקה כגורל להוריד מדינים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד.

כה

אני

תשלג

שרבי חקתך הרחבה כי בה שבעים ושבע כגדלך והודעת בה שכר עבדיך אם ככה למכבד אבותיו קל וחומר לך תכונתי להאמין כך חשכיה לו צדקה במלולך למען יאריכון ימך על האדמה אשר י"י אלהיך נחן לך.

פשתי

לא תרצה

תכנית הדרי אשר ארבעים יום רקמתי ישובו ראה צרת נפשו כהתחננו ואל תחאכור וכנכרי תחשבו שופך דם האדם באדם דמו ישפך בקרבו אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו.

בצלמון

רבו מתים ונגפו אשה הרה לשלם תחת נפש ותחת אבר הגנור והחובל ברעהו לשפטו תקום לא יתן תחתם סגור קצבת למכה עבר כנעני יום או יומים ובל יגור כי חמת אדם תודך שארית חמות תחגור.

דודים

הר

צאת עשן בצוהך על חם ומועדי ורמי עבדים להאמית ונוק או חצי נוק כנוגף כורה בור והשיח והמית פצירה פים ללמוש לחותר ולאור מכה בסחר עמית מלשני בסחר רעהו אותי אצמית.

קמתי

אלהים

עצד בלחומי מחללי עונג ושוחט ומעלה חוץ ההראל ולשרוף בת כהן בונותה ועשה זמה בישראל סמי שמני וקטרתי רוקחם ומריחם ונותנם לזר להתאיל כי עבר את ברית י"י וכי עשה נבלה בישראל.

פתחתי

ספניך מדריך. תשלג וכו' הקרת חוס מכותך הרחבה כהודיעך שכרה שרצ ל' חוס. מתים אנשים. סגור כופר. ובל יגור האדון כי לא יוקס. צאת וכו' ינו למתן תורה. עצד זיה להרוג. ההראל זיהמ"ק. להתאיל ל' תאלתך להם (איכה ג' ס"ג).

הר

בזה קדשי יומה הור בקרבו לגאל
גם מברך שם ועובר זר וגונב נפש ואין ידו לאל
מוחצת מסית ונביאי שקר ולחנוק עושה בודון על חכמי אל
זה חלק ארם רשע מאלהים ונחלת אמרו מאל.

מצאוני

בשן

לבנון וכל מהלככם קראו שלום ראשונה ושניה
צרחם על קריה נשגבה אל תשחיתו עץ פרי וגפן פוריה
השבעתי כל מקנאי לשמי פגוע בכת אל נכר זרויה
כי שוחה עמוקה זונה ובאר צרה נכריה.

השבעתי

הר

ישימון צעדתם ונחשלחם מחו זכר מונבכם ובווה
לחלות המגדפים יומם ובל חלין נבלתם לילה בהעוה
מובה סוקלי הזונה בית אב והנמצאת בשדה כל תרוה
כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה.

מה

גבנונים

חלל בהמצא כם עגלה לערוף בהברך
לא יומחו אבות על בנים ואל תחבול מסעדי אוכל בערך
זויה הנים הורג שנג ונאם תכין לך הדרך
טוב וישר י"י על כן יורה חטאים בדרך.

דודי

הר

וסביבו אם לא רחק איש וחדל לפסוח יכרת בה
אף בן סורר ומורה אף האוכל תבואה בטבלה ועצבה
הניאה עיר הנדחת חרוב והחרם והלהיכה
מדר לדר תחרב לנצח נצחים אין עובר בה.

ראשו

בשן

דרוש לך מברושיו מעקה וקוק כף מכישת עמיחך
הלקה ארבעים ליסרה על עוברי על לאוי תורחך
גבהו עליך אל תעמוד על דמי אחיך בן יולדתך
אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

עיניו

למה

בכיתי עתה בשביי בהחבלע עצמותי ברצח
כי זכור זכרתי הודי והדרי ביום עמידת חורב ושמעתי פצח
אחלות ומור הפיחו לו הנה בשמם בכנרות לנצח
כי ספון חמשים מצות ריתק בכלל לא תרצח.

לחיי

ואין ידו לאל כמו ואין לאל ידו של הנגנב להציל נפשו. מוחצת
כמו מוחץ ראש רמו לסקילה. מונבכם עמלק אשר זכב אתכם. כל תרוה
כל תענוט. מסעדי אוכל רמים ורכב. זויה לעיר המלקט. אם לא רחק
משנה פסמים פ"ט י"ב איזו היא דרך רחוקה וכו'.

לא תנאף

אשת לא לך ולכך אל ישט אל מנהגיה
שטתה תחת אלוף נעוריה במי המרים לצרוף סיגיה
בדקים אותך המים ככדקם לה בהרוגיה
כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה .

תרצדון

גורת אם ואשת אב ואשת דוד ואחות בעלילים
כתך וכת כתך וכת כנך וכהנה מאשתך גלילים
דימו להוירני טוחנתת ואמה וחמותה בפלילים
כי הוא זמה והוא עון פלילים .

הרים

הגבוהים התפרקו בהנתן ממרום דת נאמנה
לאסור אחיות הורנו ואחות אשה וכלה תכונה
י'סעף פורה בא על מאורשה מכונה
כשחוק לכסיל עשות זמה וחכמה לאיש תכונה .

שוקיו

גבננים

זעו ונאסרה אשת אח וחלוצה ליבום בה כהוכנף
וחמש עשרה פוטרות צרות עשו פרי ונשאז ענף
ק'ק למגרש לכתוב ספר ואם יצאה מביתו לאחר בהתנאף
הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנוף .

חכו

ההר

טינר המכהן גרושה וחללה זונה ממנו נגרעים
וגם אלמנה מכהן גדול ונדות מכל אדם נמנעים
ימצאו רובעי בהמה ושוככי זכר כרנם מכולעים
שוחטי הילדים בגחלים תחת סעיפי הסלעים .

אנה

חמד

כ'נוס יפת תאר יג'ירנה אל התעמרו כם ותפרוצו
ממור ופצוע וכרות עמוני ומואבי מכם החיצו
לשלשה דורות הכשיר מצרי ואדומי אם יקוצו
בור עמים קרבות יחפצו .

דודי

אלהים

מ'נע מעטה אשה מנכר וכן הוא מכל זוני למרביחם
וגם קדש וקדשה אל יהו בארץ בל יתחללו קדושים מקדושחם
ב'צטויתו עריות בכחב ושניות על פה במשנה חקחם
אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאכותם .

אני

לשבתו

יששתי על כני כמיטב הארץ
כי אתנן זונה ומחיר כלב יחוצו חוצה מארטון ערץ
עצחו באסרו סרים כי מכראשית ברא כל להפריץ
לחיות זרע על פני כל הארץ .

יפה

בדקין ישנה סוטה פ"ה כסס שהמים בדקין אותה כך בדקין אותו .
גלילים לירות . כהוכנף ל' אסיפה . טינר ל' הר וגבעה ור"ל הכים
והגביה . שניות ידברי סופרים . להפריץ ל' פריה ורביה .

אף

פוחחה עלמה או נתפשה למוהר ולקנס צו צוריק אל תחלל צאצאיך בנוער קדש עריך וכפרדיך ציועה את נחרפת לאיש ונטוש את רוע יצרך שחה מים מכורך ונוולים מתוך באריך.

הסכי

ר"י

קרואי חופה חקק בכסף ובשטר ובביאה לנגוד ואספתה אלי בית הנקה לא כטורח ולא כנדוד תגוד רחשו שאר כסות ועונה למגד במ עורחך מגוד ונשמרחם ברוחכם ובאשת נעוריק אל חבגוד.

שיניך

ישכון

של כלכב כל איש אשר מחוקים האלה השאף תעלוונה כליות שומרימו עוו כראם תיעף תבערת אש פלחם אלוה לא ייגע ולא ייעף ויאסוף חמשים ושמונה מצות בתוך לא תנאף.

כפלה

לא תגנוב

תשומח יד רע ופעלת שכיר עדיך תחפוצץ פן ככפל וארכעה וחמשה ובממכרת עכד תרוצץ עשומט משאהך חכולה תשיב ובחקי נשך אל תחלוצץ ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ.

לנצח

רע לא ימכר בשביעית יצא ובניו לרכו רחוקים רק באהבו אדניו ירצע עד יוכל ועד חוקים קבלו ליעד עכריה לפרותה או להוציאה ואל תהי לרחוקים כי לא ינוח שכט הרשע על גורל הצדיקים.

ששים

רכב

צמד ברחמך והלוות אה אל תהי לו כנושה ותקפידנו המכעה וההבער ישלם מיטב לא תונו ולא תענון דך לחרדנו פיארה חיפש שן ועין אף אתה מיוסרך אל תעבידנו אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו.

אחה

אלהים

עכוט צוה מקחה מבית ולהשיב אברה ותועה רעומה פועליכם אל יתנו אל כלי ואל יניפו חרמש בקמה עשם תבל כלה הלא אני צדק מאונק ומשקלותיך ואיפה נעומה תועבת ה' אוצרות רשע ואיפת רוון ועומה.

מי

רבותים

נור בסין הוכתרו מערוכי מכון עשרים וששים וחמש וחודש בל תעריכו בהמת טהור וטמאה לפדות ותמורה לקדש

צו זנה. לנגוד לקשור. תגוד ל' יגודו על כפא זדיק (תהלים ז"ד כ"א) ר"ל לא תצער אותה בעבודה או ברמקך מביתך יותר מדאי. רחשו אמרו. למגד לעשות טובה. עורחך אשתך. של כמו ויכהו ה' על השל ש"ז ו' ז'. השאף רוסק. פלחם כמו עד יפלא מן כבודו (משלי ז' כ"ג). תחפוצץ אל תשאר בידך. משאחד ל' הלואה. רחוקים קאורים. לרחוקים לעם ככרי. רעומה ל' פחד וקרדה.

אל מקדיש ביתו ואחותו ומקנתו לכל אחת חקתה וחמישיתו להקדש מוקש אדם ילע קדש.

אלפי לא למטות חלוצי מדון בשובם להרים מכס לשדי וכל חרם לכל ינאל ופרשת נסכים למלאה ידי כל מעשר הארץ ומקניה תקבעוני הביאוהו טרף למשרתי וידידי אם לא אפתח לכם את ארכות השמים והרקותי לכם ברכה ד בלי די.

שנאן שובי יעצתי להקדיש מבוכרים ונשיאת קדשים אלי שער ומעשר שני להעלות לבחירתי גם פדה יפדה ברכות הדרך ויער מרפי צמח שלישיה חת לעני עשור המשוער אל חנוול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער.

י"י מה חקק לנוול הגר תחו לכהן או בשובו ואם לא קרוב בעל האכדה האספה עד דרשו וקצבו זה רווחך סרה מסיג נכול רע בקרבו בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישם ארבו.

כס שררך נבורעם תחי חק גאולת ממכר דרוש ידרשוהו בתי החצרים כשדי הארץ ועיר חומה עד שנה יפרישוהו היא טבור ערי הלויים למדוה אף כנולה אל חגרשוהו כי אלהים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוהו.

סיני שני דלוק דלק מאימתך והוא היה אות לדורות הנפעמים מתי אחו הוודך בציון כמו ראיתיהו קדם ברעמים גבירי קושט הזהירוני שמרו ועשו אמרים נעימים כי היא חכמתכם וכינתכם לעיני העמים.

בקדש צוארך בדברו נמשלו הדברים כהרשיש בגלי ים לטוב כחוב כל גל גדול כמה גלים קטנים לחנוב אפדתי דברותי בתוך כל דבור כמה מצות לענוב הרי חמשים ותשע מצות שבוצים במצות לא חנוב.

מדון מלחמה. יעצתי נוימי. עשור מעשר. הנפעמים הנדכאים. אחו אחוה וארצה. כהרשיש ים ע"ד אכיות תרגש. לחנוב להזניא לי' תכנה, והענין מזהוהו אסת מולידה כמה מצות כמו מול גדול יוצאים כמה גלים קטנים.

לא תענה

אליל ומרמזות ותוך ותתן דופי באחיך בערמה
כשני עדים חחרוך משפט ואל חשת רשע עד כתרמה
בראשונה העד יטה ידו כן כחנו אל ידו רמה
יפוח אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה.

עלית

גכהי אולם המשפט העמד דברך על עקרו
עד זומם לגמלו כמחשבתו אשר חשב להמית אח ולדקרו
דרישות וחקירות יגל אל תחפזו מן הראשון בדברו
צדיק הראשון בריכו ובא רעהו וחקרו.

ראשך

למרום

המלשין שחפיהו לא חשא שמע שוא במלולים
לכן ינוגע בעור הכשר מיד ובהרת להסגיר פעמים
או בפשיונה להכלים
נסת יועיל מוציא שם רע כי יצטרע בשאתי עד פרחו
בכלו להשלים
נכוננו ללצים שפטים ומהלומות לגו כסילים.

מה

שכית

זאת דת דע כי אחרה בעבדי טרם מכה בו אקשרנה
החלה בביתו להסגיר ולטהר גם לחלוק ולנחוק אקשרנה
קו ולא שב נגעו בגדיו להסגיר ולכבס ולקרוע ולשרוף
יישרנה
כי באחת ידבר אל ובשחים לא ישורנה.

זאת

שבי

מחכוהו אלה ולא שב בודק לטהר בו יגבר
חקי שחין ומכוה להכות במ בפשיון למחער
יסגר בנתק פעמים וירא פשיונו אולי ישוב ויתעבר
הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר.

אמרתי

לקחת

כל אלה החוטא אל תיאש כי עניו כך תצפינה
ואם בפרע ופרם ומעטה שפם בדירת ערשך ומחנותיך
תשפינה
לא תכלא מהתחנן הנה טהרות לעשיר ודרל תניפנה
כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה.

חכך

חרמה ל' תרמית ומרמה. בחנו וכו' האל אשר ידו רמה רמה
לבחון בזה את העד אם הוא שקר או אמת. ינוגע זה כולו רמז למאמרס
ז"ל שזרעת בזה על לשון הרע. וסת ר"ל לא יועיל למוציא שם רע הסגרו
כי פשה תפשה צעורו הנרעת. אחרה ל' התראה. בעבדי צענד שלי צטרס
איסרנו, והכוונה על אמרס ז"ל תקלה באים על ביתו אם קור בו מוטב
ואם לאו באים על בגדיו וכו' כדאיתא ויקרא רבה פ' י"ז. חו מזה ר"ל אם
ראה כזאת. מחכוהו ל' עמד ענינו קרקע ר"ל אם באלה הכניע את עמנו
וכן יסד הפייס ציור ליום שני של פסח אויבי זקר טהב שהוא כמו טמב ע"ש
בבאור ר"וה ז"ל. ולא שב לרעתו. בודק צהק הוא פרח צעור טהור הוא
(ויקרא י"ג ל"ט). למחער כמו מתעברו קוטא כפשו (משלי כ' ז').
ויחער וילך לזד האמר או אולי ז"ל וסתבר.

מתנות

מעל כמו גבר יביא אשם ודאי ויתנשא
ואשם תלוי ללא יודע וכחש בעמיתו חומש ואדם יכסה
נתחי כפר בתוספת חומש לאוכל קדש שוגג ולא כמנסה
להסיר אדם מעשה וגוה מגבר יכסה.

כאדם

שורה למשיח וחק כפרו וכל עדת ישראל בהשאה
ושעיר הטאה על עבודת נכר ושעיר הנשיא אם שנג
מהשחאה

לכה

ערוך שי על פשע רצה אל להויכך ולנאה
כי הוא לקצות הארץ יביט תחת כל השמים יראה.

ואף

פיחו במצות לא תעשה כשכה או שעירה יביא לזבולים
והנעלם ממנו כל פועל אף כן יביא לזבולים
נשכימה צור לשכה כי חס על דל לחורים ובני יונה ועשיריה
במחדלים
יודע צדיק דין דלים.

סוררים

קירות לבי היו קדם בשכחי כל אלה מלבקש
ועתה במה אקדם ואכף ואפדה מיד נוקש
הדודאים ריחם הפיחו בכתבך דת על לבם וברוחה אלקש
בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש.

לשכן

שתלו ערן באורך שומרי פקודיך בחקר
נחל גפריה בוערה בווי חקיק ומחללי יקר
תוקע כפטיש ומפוצץ סלע אף כן דברך לכמה פצעים
יחקר
הגם הלום חמשים ושתי מצות נמצאו בכלל עד שקר.

לא תחמוד

סחר רעד הונו ועובוניו אף מכל מאכל
אשר אסר לך אל תכוסת שמונה עשרה טריפות ונבלות
ובשר כחלב מתגאל
שחיטת גוי וחלב ודם אותו ואת בנו וגיד הנשה כהואל
דבר שלח י"י ביעקב ונפל בישראל.

יה

אנהגך

עריסה חמץ אסר בפסח נא ומבושל בובחיו ממכסות
ריחוק פגול ונוחר וכל יטמא כל יאכל קדשים כנוסות
קרב נא אלי מתאוחד הוהר פן תשיאך בלעסות
חאות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות.

וישנשא ויכופר. יכסה ימחול. כמנסה יזיד. בהשאה נשגה.
מהשחאה נהוראתו. ועשירית ואם לא תשיג ידו וכו' (ויקרא ה' י"א).
מחדלים ל' דלים ואולי ז"ל במדלדלים ע"פ יררקה. וברוחה ל' אוכל.
אלקש כמו וכרס רשע ילקאו (איוב כ"ד ו'), תוקע מכה. ממכסות ל'
תכוסו על הזה. בלעסות נמאכלך.

אלהים

יִקְרִי בְרֶשֶׁן בֶּשֶׂר הַחֲאוּהוּ וּפְקִדֵי כִסּוּי דְמִים אַחֲוִיִּים
צִיּוּנֵי מֵאֲכֹל עַל הַדָּם וּמַעֲשֵׂר בִּאֲבָל וּטְמֵאָה וְלִמְטִים
אֲחֲוִיִּים

שְׂמָלוֹ

פֶּרֶשֶׂה דַח הַלְכוֹת שְׁחִיטָה אֵל תַּחְעֲלֵם מִמֶּנּוּ כַּהֲגִוּיִם
מִכָּל מִשְׁמֵר נֶצֶר לְכַךְ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים .

ברוך

דֹּבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ לְהוֹיֵר מִטְּמֵאָה וּתְגַלַּחַת וּגְפֵן גִּוּיָּו
עַל טְמֵאָתוֹ לְהַקְרִיב שֵׁי אֶפֶךְ כֵּן עַל טְהַרְתּוֹ
הַשְּׁבַעֲתֵי הַגִּנִּים לְהַנְוִיר מִקְדָּשִׁים וְרֵשׁ מַחֲסוֹם אֶת עִגְלָתוֹ
יֹדַע צְדִיק נֶפֶשׁ בַּהֲמָתוֹ .

ר"י

כַּחֲתוֹ יַעַר נַחַן לִי מוֹפֵת פֶּרֶסָה וְגֵרָה לְהַכִּין
נַחַן כֹּלָל בַּעוֹף וְכַרְעִים בְּשִׂרְצִים וְכֹל הוֹלֵךְ עַל גַּחוֹן וְעַל
אַרְבַּע חַגְבִּין
מִדְּגִים סַנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת הַחֲכַמְתִּי אַחֲכֶם כֹּל אֱלֹהִים לְהַלְבִּין
אֵל תְּהִיו כְּפֶרֶד אֵין הַבִּין .

ט

יום

נִיֶּפֶת עוֹמֵר הוֹחֵר הַחֲדָשׁ וְחֲטָאָה פְּנִימָה מֵאֲכֹל נִמְנָעִים
לֹא תִרְבִּיעַ וְחֹזֵר וְתִלְבֵּשׁ כְּלָאִים הַעֲרִילָה עֲצִים נְטוּעִים
כֹּל אֱלֹהִים אֲשֶׁר אִמְרָתִי לָךְ אֵל תַּחֲמַדֶּם וּלְנִפְשְׁךְ אֲנַעִים
חֲמַד רָשַׁע מִצוֹר רַעִים .

שימני

יום

יִתְשִׁיר כֶּהֵן לֹא תֵאָכֵל וְאֲכַר מִן הַחַי וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם רַחֲקִים
יִין נֶסֶךְ אֵךְ דְּמֵי שׁוֹר וְחֲמוֹר לְחֵרוֹשׁ אֵל תִּקֵּם
מִבְּעוֹ עִמִּי וְחֲשַׁכּוּ פִימּוֹ מֵאֲכֹל כֹּל נֹאסֵר כִּךְ בַּהַחֲשֵׁקִים
יִרְוִיזוּ מִדְּשֵׁן בִּיהָךְ וְנַחַל עֲדִינִךְ תִּשְׁקֵם .

מים

יעמם

וְיִשָּׂא כֶּהֵן פְּקוּדֵיו וְאֵל יִקְרַב בְּמוֹמוֹ אֶת קִרְבָּנָיו
הַקְּנִיטִים אִם יִבּוֹכְרוּ לְאִישׁ מַעֲבֹד וּמְגוּזוֹ בַּחֲבוּנָיו
זֶהָב וְכֶסֶף אֵל יִרְבַּ מַלְכָּה סוֹסִים וְנָשִׁים בַּחֲבוּנָיו
לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו .

אחות

לנו

סִפְנַת כַּחֲדָךְ עֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת שֶׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
מִצְוֹת חוֹק מוֹדַעִיךְ
וְיִמִּי יִכִּיל וְיִבִּין בַּחֲכַמְתֶּךָ וְיִמִּי יִמְלַל בִּינֻתֶיךָ וּמִדַּעֶיךָ
הַקְּנֻת חֲמִשִּׁים וְאַרְבַּע חֲרוּזוֹת כִּכְלָל חֲמוֹר לְיוֹדַעֶיךָ
כִּנְגַדֶם שֶׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אוֹתוֹת מֵאַנְכִי וְעַד
אֲשֶׁר לְרַעֲךָ .

אם

וּפְקִדֵי זְכוּתֵי . בַּהֲגִוּיִם זִהְגוּתְךָ זְתוּרָה . לְהַלְבִּין לְבַר כְּמוֹ יִתְנַרְרוּ
וְיִתְנַלְנוּ (דְּכִיָּאֵל י"ב י"). הַעֲרֵלָה לִי וְעַלְתֶּם אֶת אֶרְלָתוֹ . יִתְשִׁיר כֶּהֵן
תְּרוּמָה . אֵךְ דְּמֵי הַנוֹסָף כִּרְאָה מִשׁוֹנֶשֶׁת . טַבְּעוּ אִם עִמִּי טַבְּעוּ זְכוּתֵי
(זְכָרָה) וְעַכ"ז תִּשְׁכּוּ פִימּוֹ מֵאֲכֹל אִסּוּר אֵז יִרְוִיזוּ וְכו' . בַּחֲבוּנָיו בְּאַרְמוֹנָיו .

אזהרות לרבנא אליהו חוקן זצ"ל

אמת יהגה חכי משפטי י"י אדוני
כל פקודי כל בסיס טבע אדני
לכל אכשל נדבות פי להעמידני
רצה נא י"י משפטיך למדני .
יחרון הכשר חכמה סוד מחשבותיך
גל עיני ואביטה נצור עדותיך
הוד אמרי נעם מורי קצבותיך
הבינני ואלמדה מצותיך .
בערך מלי ממך משגב אבקשה
חקי חיים כם לא אנקשה
המדתם רעיתך בשלישי לחפשה
למוד מדבר כאות נפשה .
זקוקה שבעתים לגרנת רבידים
יעלת חן ללוקחה זכורים
קדוש צורי דבריה החמודים
יעיר לי און לשמוע כלמורים .

אמון שעשועים אדר מחמדך
אות אחתי בקושטא להעמידך
ברור דרבן מרדע מלמדך
אנכי ה' מלמדך .
גבולות הצבתי ממרי שעלי
חקי ומשפטי מישרי משעולי
דורון הרביתי לפני פעלי
לו עמי שומע לי .
השם תירא אחריו נוהים
חתם דרך תקוץ בנבוהים
וטור גופך מהיות כמתלהלהים
כאשר חלך אל בית האלהים .

בסיס ל' יסוד . אדני כ"ה גדפוס שלפני וכ"ה זכ"י של הרצ שד"ל .
נצור את אשר נצור וטמון נעדותיך . המדתם רעיתך סמדה אותם נחודש
השלישי לסירותה . אמון שעשועים כנוי לתורה . אחתי ל' אות ר"ל כתתי
אות . מרדעי כמו מלמד , כן יסד הפייט ניוצר ליום א' דפסק דרבנן
מלמד מרדע . ע"ש באור רו"ה ז"ל . שעלי ידי . משעולי דרכי . נוהים
כמו ויכה כל בית ישראל אחרי ה' (ש"א ז' ב') .

זריו להורות ואלוף לסכל
 לאהבה ולקדש צבאך עלי תכל
 חסד רדפה בחיים, כי הכל
 לכת אל בית אכל.
 טבילה כומנה על ארבע גדילים
 יחד אונך חכמה הגדולים
 ירדי בחפלה קודם שואלים
 הבו לי בני אלים.
 ככר הוריק זכור בוראך
 פלס ארח נתיב מוראך
 לפתחך מזווה ימין מבואך
 יי ישמור צאתך ובואך.
 מאה ברכות יום יום שחרהו
 מקדש ליראה מאד תהדרהו
 נופש כפור כאסוריו שמרהו
 הלא זה צום אבחרהו.
 ספורים לעומר חמשים קבעתים
 לישוע הכן חמשה השמעתים
 עבור וחקופה בחשבון הודעתים
 לחכמים יודעי העתים.
 פארך בראשך יד תשאנו
 לקט ושכחה לעני תמציאנו
 צויתי שביעית פריה תוציאנו
 כל יד עמל תבואנו.
 קרא שמע הלא כה דברי כאש
 לתת מנה למחויקי דת אש
 רשול לנוחר כהן תתיאש
 הרבה העצים הדלק האש.
 שקלים להביא באחד ישמיעו
 לשפוט גר צדק אליו תשמיעו
 תקיעות בוכרון זכות יכריעו
 בחצוצרות וקול שופר הריעו.
 חרדוף צדק וחוכה לכילה
 ראשית הגו מצאן במכלה
 שרש אשרה נחרצה וכלה
 הנה לאש נחן לאכלה
 רע לאהוב ולצדק מפעלי
 לגרי שערנבלות גיעולי
 קריאת מלך דעת מעללי
 במגלה ספר כתוב עלי

צבאך כמו הלך צבא לאנוש על ארץ (איוב ז' א'). טבילה עי'
 תו' יומא ח' א' וכדה ל' א'. הגדולים ציאתך. נופש לי שניתה ר"ל שמור
 אסור מלאכה צ"כ כמו שאר איסוריו. רשול עונב. כהן כראה שז"ל בהן.
 לכילה ל' מדה ר"ל לא תעשו עול במשפט במדה וכו'.

צחן טהר בקרבן ותחנה
שמח כלה בהטיית חנה
פגע אפרוחים בריכה תחוקנה
כצפור נודדת מקנה.
ערמים חלביש וחכקר חולי
גמול דלים לנחול בהנחילי
ספר יומם מגלת איולי
ולילה ולא דומיה לי.
נר שבת וחנוכה מאור עיפתך
פטר שור וחמור בכורי רפתך
מדרשי סיני בחרביץ משפתך
יכונו יחדיו על שפתך.
לילה ושמנה עשר להלל גמור אגוהים
בשמי לישיבע אמונה מגידים
כסף אחזה לעולם מעבידים
כנען עבד עבדים.
יבום לאח ומעשר עני תחלק
קומץ ומקטיר מזה ומולק
טרד המחה פשט כילק
ראשית גוים עמלק.
חליצה ורוק נראה לחמשה
תשלומי כפל וחומשים חמשה
זכה לכהונה גדולה לשמשה
בתולה מעמיו יקח אשה.
ועל המצות לכפר פר תקנה
עבודה העשור עליך חמנה
הטמא למח ולא לער ועונה
הוא יקרא ולא יענה.
דם לכסוי בחולין נתחני
סכה כל שבעה זכר לענני
גבול מורם כאשר דנני
זוכת תודה יכבדנני.
בעור חמץ לאור הנר הצריכו
שלש רגלים פעמיק ידרוכו
אחם כהני מול מערכת תערוכו
שאו ידיכם קדש וברכו.

אח להחיות אשורו כי ימעד
לקבור מתים ללויה תצעד

בריכה ל' מפריק בריכה ראשונה (משנה ז"ב פ"ה מ"ג). איולי גבורותי
עיפתך ל' חושך. רפתך ל' רפת נקר. מזה ל' הויה. ועל המצות אם
הכהן המשיח יחטא (ויקרא ד' ג'). לער ועונה ת' זר וזר בר ר"ל
הכהן (הדיוט) שנטמא. למת שאינו משנעה קרובים הוא יקרא וכו'. נתחני
נתת לי.

ברך למוציא כחסרו לעד ויחם לבב אנוש יסעד.
גיל הגיל בקלים ישחטון בכל ולעולם הכל ישחטון
דין אילן בשתים ליד ישחטון חתן להם ילקוטון.
החקרש וקרוש ופיים לשכר יומם דופקים
מוצאי פה חשמור רצון י"י מפיקים
ופרוק ומעון לכרכים פיקים נופל ואין לו מקים.
זכיחה בצפון זריקה וקבלה פתיחה ומליקה יציקה וכלילה
חק אכילת פסחים ביום חלילה תשת חשך ויהי לילה.
טהרת קרבן והזיה ואמורין לרחצה הסגר והחלט למחנה חוצה
יטהרו טמאים בלתי חציצה שעלו מן הרחצה.
כרם בארבע טהר ירקק אדמדם ישמרו שכתי ילכשו מחמדם
לוכרו באין תדיר מקדם חרא יין כי יחאדם.
מחסור העבוט שלח ממך כי טוב קדושה וענוה הישר והטוב
גודדי ללחם ביהך מקטוב תפתח ירך ישבעון טוב.
שוטה להשקות מעשר וראי ודמאים קודש ראשון ושמיני וכגולה יומים
ערוך אתרוג והרס ולולב לשמים כערכים על יבלי מים.
פדויים בהענק ובמתן יחננו דברי כלי נמגום בפך ישננו
צורך גג כמעקה להכיננו מי"י מצעדי גבר כוננו.
קבע תורתך ולבנים חשנה ודוי נמוך ומקרא רם חענה
רב להדר ושכ החכולות יקנה עמדו עמודו ואין מפנה.
שלש תסעוד פרה ורבה ותבנה בעשרים וארבעה כהן יהנה
חחעשירי קדש קונה חעכרנה הצאן על ידי מונה.

דופקים לא תלין פעולת שכיר. חלילה בפנות היום. מקטוב לא תגרש. שב לי שניה.

הסגן בכפור פר יקריבנו
 עשירית האיפה סלת חרבנו
 זמן עשירית כסף כי ילוננו
 לא כמשפט בחצי ימיו יעוכנו.
 קרבן בית דין וחזוק בך הכרע
 שביתת שלשה עבודתם הפרע
 נמול לשמנה אף בשבת מאורע
 קדש יהיה גדל פרע.
 בשם הרבק לכת בחין ערכו
 מעשר שני אכול בשלם סכו
 במצות עד כה ועד כה
 חנוך לנער על פי דרכו.
 ראשון ושמיני קדש מועדיך
 כפור וזכרון מליצים בערך
 רצח כי תמצא נופל בשדך
 עגלת בקר חקח בידך.
 מנויים לפסח מכסת בעשור הקבע
 על מצות ומרורים אכילתו הקבע
 נאסר ארבעה בשולו בטבע
 יצלה צלי וישבע.
 חקי ללמוד וללמד לשמור ולעשות
 לשוטם על לב עד בא חליפה
 מדה השלם צדק הין למדפה תאלפה
 אבן ואבן איפה ואיפה.
 חוות שופטים הורות דין סחר
 השב העבוט ונחון ואקשור לך כחר
 חשק בשר תאוה כי ירחיב לך פחר
 אמר ה' אכול והוחר.
 זהירים כמשפט לאמתו מצדיקים
 ארבעה ברגל לשמחה נזקקים
 זה עצרת כדש בהדברים עתיקים
 אכלו משמנים ושחו ממתקים.
 קדושי תירא עוסקי דת תמימה
 מחנה כמתנת ירך לבך השמימה
 קראת עמיחד ודעתו לא נכונה
 שבט ותוכחת יתן חכמה.
 אביון להלוות בהן תלמוד סדריך
 עשה צדקה כמנין עדרך
 בקש שלום והעלות נדבות הדריך
 ושלם לעליון נדריך.

זמן עי' תו' צ"ב קמ"ה צ' ותו' מכות ג' ב'. הפרע ל' תפריעו את
 העם מנועשיו. חליפה ל' עד בוא חליפתי. למדפה ל' הנדוף ר"ל אבן
 ואבן לאבדון. דין סחר כי יפלא מניך וכו'. פחר פתורא תרגום שולקן.

קרבת משוח מלחמה במלי שבחך
חרומת מכס השבי מלקוחי רויחך
רביחך בכור ליפות כחך
שכס אחר על אחיך .
שלמים ועולות יגצו לעושך
הפשט ונתוח יכליל סדרי מעשך
שכ מנין ראיות זב כנימוסיך
יהיה לך בכיסך .
שמן המשחה וחרמים וערך
הקדש לפי הכבוד נדון כדרך
שש ערי מקלט פרשת הדרך
יורה חטאים בדרך .
חורת נוזר ואונס ומפתה לשלמה
עיר אויב למס לך כי השלמה
חה מורדת חרב לעקור חחומה
אני שלום וכי אדבר המה למלחמה .
חלוי אשם ודאי וקטרת לנחת
לחם הפנים לפני מנחת
חרחיק גמולה להנצל משחת
מעין נרפש ומקור משחת .

אכל ומשקה ובנד לטמאתן ירדו
שוכב עם נחרפת להלקות כי מרדו
לקוץ שולחת יד בממון ישקודו
אשר חכמים יגידו .
ימי החג לנסך מים במים תוחן
עשרוני כמשפטם און מלין תבחן
המערכות שהים שש המערכת לשלחן
הערוד לפני שלחן .
ופרשת נדחת ונכיא לסרה מסרב
ספר כריתות ודבר המערב
חק חמידין כליל יערב
בבקר בבקר כערב בערב .
זכור קללות וברכות וכחך יגבר
הבאת עמר מהחל חרמש במחובר
קהלך הקהל איש ואשה וטף כמדבר
ואוניך תשמענה דבר .
את שבעת והעלם דבר בכלל קרבני
נחלות ונחתי מומין במדרש דרבוני
מוספין נקרבין בסדור עניני
לשכתות ולחדשים ולמועדי י"י .

רויחך ל' ירויין מדשן ביתך . לקוץ וקנותה את כפה מומון דמי
בשתי ע"ג ברא"י . המערב ל' עירוב .

שמח לבי לגרגרות ענקיך
הן לי מה יקרו המון מחוקקיך
תמו פרשיות חקי צבור דבקיך
יהי לבי תמים בחקיך.

אליכם אישים אקרא באו עושו
לדעת חכמה ומוסר החלצו חושו
בספור ענשי לשמוע תחשו
פתאים עברו ונענשו.
דנתם דין לחוב להלין צדק תמלאוהו
לזכות בו ביום הפסק תעלוהו
דנתם ונתחייב סקילה תסקלוהו
ויאמר המלך תלוהו.
הבא על-אם כלה ובהמה
אוב וידעוני מטמא בהמה
ומקלל אב ואם נפש לענמה
כצורר אבן במרגמה.
זנה ארוסה כי נפתה לבם
מסיה ומדיח במחשכי חבם
חלל שבתותי במלאכת טבם
אבנים יעצב בם.
טמאו אשת אב ברוע מומתם
זכרים נוקקים לזכר עמיחם
יד עדים ראשונה ואחריהם להמיחם
שרי יהודה רגמתם.
כסילות הומיה בלתי הבן
לפני בהמה לרכעה תכוון
לסורר ומורה לא איש כי בן
סלו סלו המסלה סקלו מאבן.
מגדף בניבו בנפשו נכהל
עובר עבודה ורה שם כי יחל
נפשם מאתי זאת תנחל
חלוקי אבנים מן הנחל.
סבל מעביר למלך באשיו
ומכשף בעשותו מעשי באושיו
על זה וע לזה הסכים בענשיו
רגם מלך ואנשיו.
פירוש שרפה דלתותי תשקוד
את מי ומי כדינה תפקוד
צוק אבר רותח ליקוד

דנתם וכו' כל הנסקלין נתלן ועי' תו' כדה לי א'. לא איש כי
בן משנה סנהדרין פ"ח מ"א. באשיו זס פ"ז מ"ו. במרגילי רוכל את
אביה היא מתללת שאומרים עלי' וכו' עי' רש"י ויקרא כ"א ט'.

התה כבודו יקר יקור כיקור .
קלקלה בת כהן במרגילי רוכל
והבא עלבתו מבלי השכל
ראה נפשם באי זו תכל
אש היא ער־אכדון תאכל .
שוכב עם חותנה למשך לצים
ועם בת בנו וכתו כחו להחראת מליצים
שלמו באהבה להיות שקוצים
דעכו כאש קוצים .
חועכו ונאלחו בטנף מעשים
באי אשה וכתה צור מכעיסים
תנם למאכולת אש יחידתם חומסים
כקרוח אש המסים .

הבת בנך ואם חמות אתהו כבעלך
וגם אם חותן כיצר מעללך
זכורים למעלה כמוהם בנפלך
כן ישרפו לך .
קח מפיו תורה ורבה פעלים
סקילה שניה נאמרה בגורלה עולים
נא אבאר בוו נכללים
תרכ שלישיחה תרכ חללים .
חבור שבע למיתת נדוני
מהיטב שווי גורת דיני
זה רוצח ונרחים מדני
נתנם לחרב נאם י"י .
קו לקו צו לצו אשמיעכם
סדור חנק עתה אודיעכם
קשה סודר לרכה תכריכם
משכו וקחו לכם .

אב ואם מכה ומתנבא בשם אליל לנקשי
גונב נפש ונביא שקר ומטרא במדרשי
בועל אשה איש וכהנת וזוממיה בהקישו
ותבחר מחנק נפשי .
גמרו מיתות בית דין ארבעה במניני
עדים והתראה סדר עניני
דרושים ונוספים עליהם ודוני
גוי כרתים דבר ה' .
הבא על־אחותו ואחות אמו ענה
אחות אשתו ואשת אחיו ועם גדה זנה

למשך נדך . להחראת נגד התראת המליצים שהם הכניאים . שלמו
גמלו את אהבת ה' ברע להיותם שקוצים . וכהנה ככר מדובר עליו בתרי"ג
מנות לרס"ג . חיקך ע' דעת זקנוס (תו' על התורה) פ' וארא .

ואכילה בכפור עם אחלה חפרסמנה
יכרת ה' לאיש אשר יעשנה.
זביחה והעליח קדשי חוץ לגבולם
אכילה בשר קדש ופגולם
חיקך אחות אב על כל-נעלם
הכסך בושה ונכרתה לעולם.
טמא אוכל קדש אשר הברלתי
ואוכל חלב ודם אשר החדלתי
יעמוד יפטם שמני וקטרת
אמר ה' אלהי ישראל אנכי כרתי.
כבוא אל-מקדש טמא יטמא מחניהם
ולא עושה פסח לחבורת מנוייהם
לנפשם אמר יכרתו הם ומהמהם
אברה האמונה ונכרתה מפיהם.
מילה הפר ברית אל מחוללו
בחמץ בפסח דבר קדשי חללו
נתן כאלה סך במשחה במנלו
יכרת משיח ואין לו.
סבו נא אלי לאמרת נעמי
עצה ונבורה וחושיה עמי
על איזה אלה לדעת טעמי
ימותו כל חטאי עמי
פרוע ומשמש לא מזה וכן מזה
לא רחץ ידיו ורגליו דברי בוה
צר זה כרת לא אחזה
רק את המות הוה.
קדש משמשין בטמאה עצתי המיו
מחסרי בגדים וכפרה כהנה לא שמרו
רווחת הלכה בכל גמרו
אברון ומות אמרו.
שמש טבול יום אין הרין עמו
שתוי יין למקדש פעמו
שאכל טבל כמו כן באשמו
ימו ואבד שמו.
חרומת הארץ גולה נכול צח
ור האוכלה לאוהרת צח
חרומת כהן טמא בלע בפצח
בלע המות לנצח.

חשת לבך למלקיות על כל-לאו ולא
ברצועת עגל וחמור במדרש מקהליו

במנלו כמו ולא יטה לארץ מכלם (אינו ט"ו כ"ט). לא מזה זר.
רק את המות הוה מיתה נדי שנים. וחמור ע"י רמ"בס ה' סנהדרין פט"ז
ה"פ. להוכיח שם אלהים אחרים.

שובב ולא מכיר להלקות כמפעליו
 ידע שור קונהו וחמור אכוס בעליו.
 ראשון ושמיני ברכה בלתי מוצא
 מראות שור והתעלם נדה כי תמצא
 קיבר ונקיה חמץ בימי מצה
 יעמול האדם לבקש ולא ימצא.
 צויתי לא תעשו איש בעיניו נוכח
 מרצוח וגנוב להזכיר ולהוכיח
 פקדת מהיית עמלק להתווכח
 קנה חכמה קנה בינה אל תשכח.
 עצרת ויום כפור אחת בשנה
 אל תעש מלאכה מקחת בשנה
 סגל זכרון ראשון ושמיני דרוש נא
 אל יחד בימי שנה.
 נחש ומעונן מעשות מנה מדיו
 לא תחמד לרע בעדי עדיו
 מליצי להורות מסור לארון מהמדיו
 לא אחריש בדיו.
 לא תענון אלמנה ויחום שכול
 לא תלקט ולא תעולל לעניי כלכול
 כמדושי על הדם כל יכיל
 אל תחטאו לי"י לאכול.
 ינבא שקר אל תשמע לקולו
 לפני עור מכשול לא תחן לעקלו
 טעמך לא יאר נשיא לנעלו
 אם וך ואם ישר פעלו.
 חמור מהביט ותתעלם נופל בסבלו
 אלמנה עניה ועשירה בגדה מלסבלו
 וקן לוי חמשים במלא
 מאומה לא ישא בעמלו.
 ופסה מוכיח שערי חומות וחילם
 לחם וקלי וכרמל עד עצם מלאכלם
 הלויים מהנחיל עם אחיהם בנוחלם
 חלק אין להם לעולם.
 דרך מצרים משוב עקבים כל יחמסו
 ירא ורך הלכב לב לא ימסו
 גם פאת שרך לעניים בו יחסו
 כלה אל-תעשו.
 בשר בשדה טרפה מלאכול לכלב השלכתו
 עברי לא תשלח ריקם מאתך בלכתו
 בהרת מסגר ומוחלט חוץ למחנה שלחתו

בשנה ל' נזשת (הושע י"ו). כמדושי אל הדם דרשוהו ז"ל סנהדרין
 ס"ג מניין לסנהדרין שהרנו את הכנפ וכו'. לעקלו ל' עקלקלות. אם וך
 נעושה מעשה עמך. עצם עד ענסי היום הזה (ויקרא כ"ג י"ד).

אל־תקוץ בתוכחתו.
איתן מעבוד ומורוע לעריפת נחלק
פסח לא תוציא ממחיצת אוהליך
אכלך בהמות צאנך ואיליך
טרפה לא הבאתי אליך.

אביון לחון לא ירע לגלגל מדה כמדה
מלומר קרבה ראה מה כחוב בצדה
בארצכם מחת ברצפת מקדש צמדה
כל שכיות החמדה.

גולה מעשות ורגל שקר ימעוד
מעלות על מעלות על מוכחי לצעוד
דבוק חשן באפור לסעוד
אין מוח עוד.

השאר כסות ועונה לא יגרע ויעכב
חלב הני עד בקר מלעכב
ולא יחכול רחים שכב
עמו גם רכב.

זהר כהני מפרוע ומפרום כלל כלל
נדול אונן מצאת מקדש לא יחלל
חללה זונה מקחת זרעו מחלל
כי ימצא חלל.

טוב שביעיה נזיריך מלבצור ולאגור
לא תכרות להם ברית מסביב מנור
ינצל עבד במכמתך לסגור
לא יחן סגור.

כמעשיהם לא תעשו ולא תלכו בחקיהם
לא תתחתן במ קרבת דבקהם
לא כסף בנשך ומאכלים במכריהם
לא רבית במחיריהם.

מלח לא תשבית לכל־קרבן מוחור
ושאור ודבש מהקטיר ממזבחי מנור
נצח מהיות כקרח זרע אלעזר
עיני ראו ולא זר.

שרט לנפש בבואך לתנוחו
לא תעווב לוי מקומך תחנותו
עמוני ומואבי מכוא היה לו להקדים מנתו
זכר חסדו ואמונתו.

פרך מרדות ומקפוז ליד ישלחון
לא יקשה בעיניך נכסיך יצליחון

שכב רקיס התחתון בלשון המשנה ב"ב רפ"ב. כלל השני הוא מבנין
פיעל עשה לך כלל. גדול כה"ג. מוחור מוקרב. לתנוחו להספיד על
מת. היה לו על אשר לא קדמו וכו' (דברים כ"ג ה').

צויתי כהני בגרושין לא יקחון
אף להם ולא יריחון .
קעקע כחובת בכשרכם לא תחננהו
אוב וידעוני אל-תפנהו
ריב רב בסנהדרי מפלא תמנהו
מצות המלך היא לאמר לא תענהו .
שם רע מוציא ואונם מלשלח נושא
ממור לא ישא וממורת לא הנשא
שאלתיו צוני חוץ ממעשר שני מנסה
לא אשאל ולא אנסה .
החבוט ויתך לא תפאר להבר
מלשא חטא לרע להוכיח כי עבר
תקח אשה חדשה מצאת לצבא. כבר
שלום לך ואין דבר .
אל-תחיה כל נשמה יחרבו חרוב
לא תשחית ותכרות עץ מאכל וחרוב
לא תדרוש למואב לקללך יארוב
שלום שלום לרחוק ולקרוב .
ישע ולא יבריל ולא עוד הודה
נכלת בהמה לא תאכל וגם את גידה
המלך לא ירבה בטלים לשקדה
סוס דוהר ומרכבה מרקדה .
ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריב טקנה
בארצכם לא תעשו ככל אשר תקנה
העיר הנדחת הכל תפנה
חרמים היתה לא תבנה .
זריעה לא ביובל קציר וכציר עמם
לא תשכח את-הדברים בענין רשומם
קרבנות וכתוב לשם המרוטם
לא בניו מומם .
נכרים מידם לא תקריב קרבניהם
מצרים לא תוסיף לראות פניהם
חטא ועון לעדות טיבהם
לא אחר בהם .
זרע לא כלאים יפתחו האדמה וישדרו
אל-תשח ירך עם רשעים יעידו
קריבות שם אלילים משמוע תכחדו
לא יזכרו בו ולא יפקדו .

תענהו אל תמרו אותו. כבר נקי יהיה לנימו. לשקדה ל'
כשקד עול פשע (איכה א' י"ד) ר"ל ולא יסירו את לבנו. לא אחר עד אחר.

אל המחנה לא תבא למקרה הטמאות
 לא הענה ברעך דברי חפאות
 בוקן מהשחית תחית לקפאות
 כן לארכע הפאות.
 גר לא תלחץ ולא תונה אונאת שיחים
 ערל ותושב ושכיר לא יאכלו בפסחים
 דרך גדידות כעשות בהאנק אנוחים
 כמשפטם בחרכות וברמחים.
 השביעית לא תגוש לעבד לזה הפש
 עם הבשר לא תאכל הנפש
 ומשים סלם רעוע בכית נפש
 והכלבים עזי נפש.
 זמיר לא כשביעית ורע וקציר גילו
 פן תשכח את-ה' לאפרים תרגלו
 חקתי לא תנאף מזהר מנאף בעקולו
 לא יעקבם כי ישמע קולו.
 טמאים מלאכול מנויים את עוניה
 פן יוסיף אוהרה לחבלת-טריה
 יחס מפגום הן לענה פוריה
 באר צרה נכריה.
 כסף כי תלוה לעני כנושה לו אל
 נעבד מלהביא בית נהעב ומגאל
 לא חלין נבלת חלוי נואל
 עמי בעצו ישאל.
 משפט גר צוני לא אטה בלשוני
 לכל לכת רכיל בסתר מלושני
 נפקדתי מתעוב מצרי ואדומי ולפסול ראשוני
 עם הילד השני.
 שאור וחמץ לא יראו גבולי מושבותיך
 אובות לא תדרוש לחקור מחשבותיך
 עדי עד לא תשיג למלא תאוהך
 גבול עולם אשר עשו אבותיך.
 פן יבעט לדי זהב סנלת מלכים מרבה
 שמנה עשרה מלכות לא יוחר לחכה
 צריכה יבמה ליבם לזכה שבה
 זרים לא יטכרו בה.
 קדש וקדשה לא בעם גורלו
 מלגו בכור צאן אף כי הומם וחללו
 ראה מעבוד מרחם בחר לו
 בכור שורו הדר לו.

חפאות ל' ויטפאו ב"י דברים אשר לא כן (מ"א י"ז ט'). תחית
 לקפאות בין פירקא דיקא (מכות כ"א א') קפה ל' תני. כן לארבע
 שמים מכאן ושמים מכאן. שיחים דברים. לעבד עבד לזה לאט מלוה.
 והכלבים עי' ב"ק מ"א א'. זמור ל' וכרמך לא תזמור. גילו ל' בן גילו
 ר"ל בזמן ההוא. פן יוסיף פן יוסיף להכותו. יחס וכו' רמז לסוטה
 ילתן לה מים המזררים. י"ח מלכות עי' רש"י דברים י"ז י"ז.

שחד לא תקח לחקור הדין מנין
נזיר לא יאכל ענבים ולא ישחה יין
שולחת יד הגונה אין
לא חסה עליך עין.
תקון אשה לא תהדר לכללי
ולא על אשה תקון מכלולי
תורח מעשר שני מטעום במאכלי
מצאתי און לי.

אל כהטיחך לטובה לרעות לרבים קשור
מעשות עול כמשפט משפטי תשור
לא תחור על לב לאחוז ברגל אשור
על-העין בדרך שור.
יכלה לא למכור יעודה יתכסו בכגדם
גרושה בעולה מלחזור לבעלה אשר קדם
הלכות ריבי דין עומד בסודם
לא יגור בה בן אדם.
ולא מעשר שני ממנו בטמא לבערה
יפת חאר עניהה לא תתעמר לצערה
הן בלא בשל מבושל פסח בהבורה
קח נא מפיו תורה.
זרעך לא ימצא מעביר באש לקמלו
לא תחסום שור בדישו מלחמלו
קדם מהציל רע מעמוד לקם לו
עליו דמים לו.
נפש לא תשקץ בהמה טמאה באזהרה
לא תחניף ותטמא ארץ מטהרה
נאכל ליום ולילה פסח בהבורה
אל-תופע עליו נהרה.
חילי לרגל לא פני ריקם בעליוחם
לא תזנה הארץ לזוהם פעלחם
חיבי מלוה מלוין ביתי מנוחחם
לא יעבטון ארחוחם.
זכור משמוע שוא תשב ריב תחקרהו
מלשא לשוא שם י"י תיקרהו
זה דין מעשר שני לאכול ולא יפדהו
בשער לא יפתח פיהו.
קדש עציו משרוף בעצי אשרה לאמר
לא תסור מכל-דברי תגמור
קשורים יחדיו תחרוש תשמור
רגל השור והחמור.
בתך לא תחן לבנו גברת לשפחה

תקון אשה וכו' לא יהיה על גבר שמלת אשה וכו'. בהטיחך לא תסיה
אחרי רבים וכו'. יכלה לא כמו לא תוכל והרמז על דין אמה עבדיה.
אל תופע לא ישאירו ממונו עד בוקר.

לא תלמוד כמעשיהם משפחה ומשפחה
תמצא קן לא תקח מחה
אם הבנים שמחה.

ולא תקים מצבה מאחרי לשוב
ולא הקפת פאת ראשך לשוב
רוח פעלה להלין לנפש חשוב
אל-האמר לרעך לך ושוב.
הדור לא בריב לכבוד כי ידל
לא תטמאו בהם קדש מחול יכרל
ודין כשפוט עם שמי עון ומגדל
לא נכר שוע לפני דל.

בלבכך אל-האמר בצדק לי רוחה
לא חונה רע בחיל חמורה ושכחה
מצוה בבין העינים משום לסרחה
על כל-ראש קרחה.

עליך איש נכרי לא הוכל לישאנו
שכר שכיר שמש לא תבואנו
שנאתי אתנן מהביא מוכחי לא ארצנו
כי בומה יביאנו.

יקר חפצי רע לבך אל-יהאו
לא יכא פצוע דכא זרעו כי נחעב
מיד הבן לא יומת אב לדאב
ובן לא ימות בעון האב.

טבולים כלאים מללכוש וגם מעלות למסך
אליל לא יעשה בשקר נסך
ומעשר שני מתת למת אני נחסך
כי אעבור בסך.

בערבים על-החמץ משחוט פסח שיו
כרם לא כלאים פן יקד אש כריו
יעבוד עציץ נקוב והוסיף נאסר בכריו
ומאחים לנוטרים את-פריו.

מדיח מחמול וכסות במה לתבן את הבר
לא חשיך ותשוך הון מהבל מצבר.

באלה הזהרתני אבני מזבח תוך ובר
כן נגוון ועבר.

לא תשמע למדיח לחלקלקות יערב
ולא תאבה ותכמין מחתה לו תקרב

מחה כמו עולות מחים (תהלים ס"ו ע"ו). משום לא תשימו קרחה.
נחסך כמע. כריו לי כרי. באלה עי' תו' סיכה מ"ט א'. ורזכמין
מכמנים לו עדיס וכו' (עי' רמ"בס ה' עכיס פ"ה ה"ג) וע"י זה תקרב
לו מחתה.

באכלך פסח בן נכר סרב
בשמחתו לא יתערב.
ידידות אח משנוא ומלחון גוים עדי עד
מלשא והכר פנים כמשפט בית ועד
אל-תאחר נדרים רגל קבוץ נועד
שלשה המה מטיבי צעד.
מכשפה מלהחיות ומלאחר דמעה ומלאה
לא ימיר בהמה בטובה מתלאה
נויר לא כשמשון יין לגמעה
ואל מת אדם לא יבא לטמאה.
אל יטמא כעל לפסולה נאהבת
לא תרכיע בהמה בלא מינה מרהבת
מוכחי תמיד להקריבה מהכהבת
לא תכבה להבת שלהבת.
נצח מסור מלב פקודים ישרים
ערף לא תקשו מהיות בקושרים
נטע קדש להלול מישרים
לא יקומו אשרים.
ובעל מום לא יגש מקטיר וזורק
ידך לא תקח כחש פרק
כשבה ובנה משחוט חודיע להרק
העמוד על-הפרק.
נעם דברי לא תשכח ללמוד
כסף וזהב על א ליל לא תחמוד
ירא מראות ערות דבר לצמוד
ובמקום גדולים אל-תעמוד.
המדה מעשות עול משקל ומשורה לכסף
יפת-חאר לא תמכרנה בכסף
יד עני לחזק שכחה לאסף
עמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף.
רצוח נקי וצדיק אל-תהי עולה
שדה ריע מלהניף חרמש בקמה
צווי מלאכול סתם ואבד סורי לה
לאיש אשר לו ערלה.
לא תקום ולא תטור פנים נועמים
בחפצי שאלה כמדדש הטעמים
נאוף בת מלחלל לתת לה בעגומים
זקן בא בימים.
ראש נויר לא תעביר הער מרוטה

סרב רחק איתו. אל תאחר עי' רש'י דברים כ"ג כ"ג. שלושה
רמו לג' רגלים. מתלאה מלכזי א' י"ג. מהבהבת ל' שסריפה ל' שקפלה
ולא הנהנה. אל תעמוד להתפלל במקום צואה ואין עמידה אלא תפלה. ברכות
ו' ב'. פנים נועמים עי' פירש"י על פ' לא תטור. בעגומים להשאיל ילדה
לזקן כמו שדרשו"ז מן הפסוק אל תחלל את בנך להזנותה סנהדרין ע"ו א'.

בעלת מום מוכוח כללה ופרטה
ולא חטמא לך כהן מכטא
נפש כי חטמא .
כדבר רש החנון מלאמץ לב למנה
כהני לא יחללו שמי אמן אמונה
בכהנה גדולה מקחת כהן נמנה
האלמנה אשר תהיה אלמנה .
שלשה לא חבשל אכילה הנאה חבשלהו
מום פרוכת טבא מקדש מלחללהו
מלקוח לחרם ביד לא יעובהו
אומר לרבך טוב הוא .
יגע בטמא ומנחת כהן מלאכול מאומה
ושקץ והנב טמא כחק אמה ואמה
מדות לא יהיה לך איפה ואיפה לערמה
אכן ואכן ומאזני מרמה .
בקדש לא יאכלו ולא יהללו אסיף
שם מלחלל וזרע הלל מלהוסיף
ערך תורה לא תגרע לבל תכסיף
עד פה חבא ולא תוסיף .
זה סדר לאו וענש סימתיו לאפנהו
רצפתיו תוך עמי לצור יעבדנהו
יסובכנהו יבוננהו יצרנהו
חק־עולם ולא יעברנהו .

או שש מאות ושלש עשרה מצות כללה נועדים
שמים וארץ נאמנים עדים.

פרוש ענש ושכר ששים וחדים
קימו וקבלו היהודים .
לי אני חכמה יושבת לב ויתן
מומיות רוע שאור מדרשי יחתן
לזה ולבא שכרי רב ימתן
הרכו עלי מאד מהר ומתן .
ותיקי אמרי מאירי עינים
מה רב טובו למטי אונים
פועלי עצלים ללבון שנים
והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים .
משך מפנינים מה־יקר להורות
דיני ממון ונפש הטמאות והטהרות
כגו צופי מתק אוהרות
אמרות י"י אמרות טהורות .

שלשה ג' פעמים כתוב לא תבזל גדי וכו' . לא יעובהו כהן בעל
מום לוקח חלקו בנתנות כהונה . לאפנהו ל' דבור על אפניו . ששים
ל' שזין . חדים ל' קדוה . לזה לעה"ז ולעה"ב . נחנו נסה אותנו .

לחר נחלחך נחנו נאולים
מדי חדש ושבת פניך שואלים
לאמר ככראשונה שלש רגלים עולים
מה יפו פעמך בנעלים.

ככתוב כחורחך שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני
י"י אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג
הסכות, ולא יראה את פני י"י ריקם, ונאמר איש כמתנת ידו
כברכת י"י אלהיך אשר נתן לך.

שתי בקשות לר' סעדיה גאון.

אתה הוא י"י לברך אחד מתנשא לכל לראש ומרומם על כל
הברכות ונעלה על כל ההלכות וגבוה מכל התשכחות ללא קצה ולאין סוף
ועד אין מספר אין ערוך אליך מכל רמות ואין שוה לך בכל תמונה ולא
כמוך בכל הנמצאים ומבלעדיך אין אלהים ישך מאז ואין שני לך
ומעולם אתה ואין אחר אתך מעונה אלהי קדם ואין זר עמך ומשך
החכמה אתה לא נועצת את חכם ויבייך ומפיק הדעת והחכונה ולא
מורה הורך והעושר והכבוד מלפניך ולא לקחתם כמתת ואתה מושל
בכל ומלכותך מאחר לא קבלת ובידך כח וגבורה ולא קניתם מעת
כי נבורחך וגאותך לא תדל לעד וחכמתך ותבונתך לא תוסף ולא
תחסר ומלכותך לא תחליף כי היא מלכות כל עולמים ועד וכבודך
לא ישחטנו עד עולמי עד ושנותיך לא יחטו כי אתה אלהי עולם
ואתה היועץ ומי יפר ובנטותך ידך מי ישיבנה ואם תשקיט עם מי
ירשיעו ואם תסתיר פנים מי ישורך (ישוריהו?) אשר אם ברכת
מבורך לעולם דברך נצב ולעולם חסדך ועד דור ודור אמונתך אל
מסתתר מעיני כל חי ונשגב ונפלא מראות כל יצורים השוכן מרום
והשמים ושמי השמים לא יכלולך היושב על חוג הארץ וגם הוא
לא תכילך השם עבים רכובו ואיזה מקום מנוחתך והכל מאתך והכל
לך והכל עדיך בלבותם ישכילוך כל מבקשך ובמחשבותם ימצאונך כל
דורשך ואליהם קרוב אתה בחדרי רוחם כי נפשותינו לך עלינו עדים
נאמנים ונויחתינו יענו בנו עדות אמת ויורנו כי אנחנו החומר ואתה
יוצרנו וכי אתה הכורא ומעשה ידך כולנו ובכל זאת אנחנו מודים
לך י"י אלהינו ואלהי אבותינו אתה אלהינו ואנחנו עבדיך ולפניך
כורעים ומשתחווים ומתפללים ומתחננים ומהללים לשם תפארתך
ומשבחים לך בתהלתך ושואלים מלפניך חיינו ולחם חקינו ומדע
לבבינו ורפאות בשרנו וסליחת עונינו ולפדות נפשנו מכל צרה כי
ידענו כי כל הוכל ולא יבצר ממך מזמה.

אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם כדוק נטית
אותם וכיריעה פרשתם וכאהל מתחתם ימיך טפחה אותם על הוהו
ועמודיהם ירופפו ויהמהו מגערתך בעודם וכעשן המלחם באחרית
ונגולו בספר השמים וכל צבאם יכולו כנכול עלה מגפן וכנובלת
מתאנה ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא י"י האלהים הנוחן שמש לאור יומם חקות ירח
וכוכבים לאור לילה האומר לחרם ולא יורח כלילה ובעד כוכבים
יחתום כיומם עושה עש כסיל וכימה וחדרי תימן מוציא מזרות
בעתם ועיש על כניה תנחם וכלם יעמדו לאור חצץ וילכו לנגוה
ברק חניתך ומפחדך יקדרו וידענו ויאספו נגהם ואתה חי וקים לעדי
עד ולנצח נצחים.

אתה הוא י"י האלהים הרוקע הארץ על המים המטביע אדניה
השם ממדיה הנוטה עליה קו התולה אותה על בלימה מכין הרים

בכחו וגבעות בחיל חקפו יוסד עמקים ואפיקים וגאיות וכשלהך דברך ארץ עד מהרה ירוץ עת אשר חביט אליה ותרעד וכי הגע בהרים ויעשנו וימסו כדונג ויזלו כמים מגרים במורד ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא יי האלהים הכונס כנר מי הים נותן באוצרות תחומות אשר שמת חול גבול לים חק עולם בל יעברנהו המשלה מעינים כנחלים ומבקע בצורות יאורים המשביח שאון ימים ומקול רעמך יחפוון רוגע הים ויהמו גליו ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות חבל מגערתך יי מנשמת רוח אפך ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא יי האלהים המכסה שמים בעבים המנין לארץ מטר המצמיח הרים חציר משקה הרים מעליותיו הנוטע בארץ כל פרי המצמיח מוצא דשא ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ לתת זרע לזורע ולחם לאוכל ואם נשפת בהם וייבשו וסערה כקש תשאם ומפחדך החפיר לבנון קמל ונוער בשן וכרמל ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא יי האלהים הכורא כל נפש חיה הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדולות היודע כל עוף הרים אם אברה חסידה וניצה מכינתך יאבר נץ ועל פיך ינביה כל נשר ולך כל חיתו יער בהמות בהרי אלף צונה ואלפים כלם בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה כלם אליך ישברון לתת אכלם באתו תתן להם ילקוטון תפתח ירך ישבעון טוב חסדיר פניך יכהלון חוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא יי האלהים אשר יצרת את האדם מן האדמה עור וכשר הלכשתו ובעצמות וגידיים סוככתו חיים וחסד עשית עמו ורוחך הטובה נתחה להשכילו ארחו ורבעו זריחה וכל דרכיו הסכנת ותודיעהו חקי רצונך ותלמדוהו לעשות הטוב והישר בעיניך כל ימי חייו בארץ עד בוא יומו עת פקודתו תתקפהו לנצח ויהלך משנה פניו ותשלחהו ינוע כל בשר יחד ואדם על עפר ישוב ואתה חי וקים לעדי עד ולנצח נצחים.

אתה הוא יי האלהים ואתה מחיה את כולם כי עמך מקור חיים האל המושל בנבחרתו עולם בכל מקום עיניך משוטטות לא יסתר איש במסתרים כי אם אתה תראהו לא ילך אנוש מרוחק ואנה מפניך יברח מלך משפט אהב כיון מישרים ולא עולתה בו אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד כאשר דמית כן היתה וכאשר יעצתה היא תקום קולך חוצב להבות אש ורוחך מפרק הרים ומשבר סלעים ודברך לא ישוב ריקם כי אם עשה [אשר] חפצת והצלית אה אשר שלחתהו חוקר לבבות בוחן כליות חופש כל חדרי בטן מגלה עמוקות מני חשך ויוציא לאור צלמות מעביר יום ומביא לילה מזריח חמה ומעריב לבנה מוציא קין ומביא חורף משנה עתים וזמנים מולך דור ומביא אחר מסיר מלכים ומקים מלכים משפיל גבוהים ומנביה שפלים ממית חיים ומחיה מתים מוריש עשירים ומעשיר רשעים מקים מעפר רגלים מאשפות ירים אביונים משכיע רעבים ומרוה צמאים מלביש ערומים וזוקף כפופים וסומך נופלים ומחיר אסורים ופוקח עורים ומרנין אלמים וממלא חסרים ופוקד עקרות ופותר רחמים

ומוֹלֵד אַחֲרֵי עֹצֵר וּמִרְפָּא אַחֲרֵי מַחֵץ וְחֹבֵשׁ אַחֲרֵי שֹׁכֵר קָרוֹב
 לְנֹשְׁכִים וּמוֹשִׁיעַ אֶת נִדְכָּאִים אֹהֵב עֲנוּיִם וְשׁוֹנֵא גֵאִים וּמְקַרֵּב אֶת
 הַיְחֻקִּים וּמְקַבֵּל אֶת הַשְּׂכִימִים סוֹלַח עֲוֹנוֹת וּמְכַפֵּר חַטָּאִים וְעוֹבֵר עַל
 פְּשָׁעִים רַב חֶסֶד לְטוֹכִים וְלֹרְעִים אֶרֶץ אֲפִים לְצַדִּיקִים גִּמְלָה טוֹבוֹת
 לְחַיִּיבֵין וְעוֹנָה בְּכָל עֵרָ צָרָה לְיוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת לְתוֹעֵי בְּמִדְבָּר
 בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ לְאִסְרֵי עֵנִי וּבִרְוֵל לְשׁוֹכְבִים עַל עֵרֶשׁ דָּוִי לְהוֹלִכֵי בְּלֹא
 כַח לִפְנֵי רוּדָף לְנִתְּוֹנִים לִפְנֵי פְרִיץ חַיּוֹת לְאֲשֶׁר נִדְמָו בְּתוֹךְ הַהִפְכָּה
 לַגְרִים וּלְחֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם לְיוֹשְׁבֵי אֶרֶץ כִּי תִבּוֹא עֲלֵיהֶם חֶרֶב
 לְכוֹרְמִים וְלִיּוֹגְבִים בְּהַעֲצֵר טַל וּמִטֵּר לְאִיל כִּי תִעְרֹג עַל אֲפִיקֵי מַיִם
 לִיעֲלֵי סֹלַע עֵרָ תִכְרַעְנָה יִלְדִיהֶן תִּפְלַחְנָה לְעוֹרֵב כִּי יִלְדִיו אֵל אֵל
 יִשׁוּעוּ וְשׁוֹעַת הַכֹּל תִּשְׁמַע בַּפֶּעַם אֶהֱתָ וּבְהִרְפָּא עֵין חוֹשִׁיעַ אֶת כָּל־
 כִּי אַתָּה אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶץ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְנַחֵם עַל הָרַעָה .
 וְצִבְאֵי הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים וְשֹׁרְפִים מִמַּעַל לִפְנֵיךְ עוֹמְדִים
 וּמְלֹאכִים רַחוּמֵי עֲשִׂיתָ לְךָ נֹצְבִים וּמִשְׁתַּחֲוִי אֵשׁ לֹהֵט מְרֵאִיהֶם
 כְּלִפְרֵדִים הַחַיּוֹת רִצּוּ וְשׁוֹב כְּמֵרָאָה הַכּוֹק תִּשְׁלַח בְּרִקִּים וְיִלְכוּ וַיֹּאמְרוּ
 לְךָ הֲנַנּוּ וְכֹלֵם מִפְּאֵרִים לְשֵׁם קִדְשֶׁךָ וּמִשְׁכַּחִים לִפְנֵי כֶסֶם כְּבוֹדֶךָ
 וּמִירֵאָתְךָ יִנְעוּ אִילִים וּמֵאִימַחֵךְ יִרְעֻוּ אֹזְנֵימֵי וּמְקוֹל דְּבַרְךָ תִּרְפִּינָה
 כְּנִפְיָהֶם וַיִּשְׁאוּ קְדוּשָׁה לְךָ הָאֵל אֲשֶׁר כְּבוֹדוֹ מֵלֹא כָל הָאֶרֶץ וַיִּרְגְּזוּ
 בְּרַכָּה לְךָ הָאֵל הַבְּרוּךְ כְּבוֹדוֹ מִמְקוֹמוֹ וְלֹא יִכִּירוּ לְךָ מְקוֹם וְלֹא יִדְעוּ
 לְךָ מַחֲנֶה כִּי עֵנַן וְעַרְפֵּל סִבִּיבְךָ וְסוּפָה וְסַעֲרָה בְּדִרְכֶיךָ וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת
 כְּמֵרָאָה הַחֲשֵׁמֶל לִפְנֵיךְ וְנוֹגָה כְּאוֹר תִּהְיֶה קֶרְנֵי מִיֶּדְךָ וְהוֹד וְהִדְר
 וְוֹהַר מְנוּגָה נִגְדֶךָ וְתִשַׁח חֲשֶׁךְ עֵבִי שַׁחִים סַחֲךָ וְגֹאֲוָה וְגִבּוֹרָה שִׁמְתָה
 לְבוֹשֶׁךָ וְדִמְיוֹתָ כֹּל גֹּאֲוָה וְרֵם הָרֵאִיתָהּ בְּמִרְכְּבוֹתֶיךָ כִּי כָל הַגֵּאִים
 וְהַרְמִים שְׁפִלִים תִּהְיֶה וְלִמְוֹלֶךְ מִי יַעֲזוּ וּמִי יִכַּל לְעַמּוֹד נִגְדֶךָ וּמִי זֶה
 לִפְנֵיךְ יִתְּצֵב וּמִי הִקְשָׁה אֵלֶיךָ עוֹד וַיִּשְׁלַם בְּעִבּוֹר כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
 הַגִּבּוֹרָה אֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ וְלִמְעַן כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
 הַחֲכָמָה אֵל יִתְהַלֵּל חֲכָם בְּחֲכַמְתּוֹ וּלְפִי כִּי אַתָּה הוּא בְּעַל
 הָעוֹשֵׂה אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֵשְׂרוֹ כִּי כַחֲצִיר מֵהָרָה יִמְלוּ וּכִירֵק דֶּשֶׁא
 יִבּוֹלוּן כְּלִבוֹשׁ תַּחְלִיפֶם וְיִתְחַלְּפוּ וְכִצֵּל תַּעֲבֹרֶם וְיַעֲבֹרוּן וְאִף כִּי הַמִּשְׁכִּיל
 וַיִּודַע אוֹתְךָ לֹא בִמְעֵשׂוֹ יִתְהַלֵּל כִּי אִם בְּשִׁמְךָ כִּי כִךְ יִצְדָּקוּ וַיִּתְהַלְּלוּ
 כֹּל יוֹרְעֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַלְהִים הַלֵּלְנוּ כָּל יוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נֹדֶה סֵלָה .
 אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר
 כַּשְׂדִּים וְשִׁמְתָה שְׁמוֹ אַבְרָהָם וְכָרַת בְּרִיתְךָ אֶת יִצְחָק וְנִשְׁכַּעַת לּוֹ בְּהַר
 הַמּוֹרִיָּה וְהִקְמוֹת עֵדוֹת כִּיעֻקֵּב וְחֹרֶה שִׁמְתָה בְּיִשְׂרָאֵל הַמִּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת
 אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵינוּ הָאוֹתוֹת וְהַמוֹפְתִים הַיָּד הַחוּקָה וְהַזְרוּעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר
 לֹא נִבְרָאוּ כֵהֶם כְּשָׁמַיִם וּבְאֶרֶץ הָעֵדוֹת הַמְקֵרָא וְהַמִּשְׁנָה הַכְּתוּבִים
 וְהַדְּרוּשִׁים הַמִּשְׁמַחֵי לִב הַמְּגַבִּיחֵי קוֹמָה הַמֵּאִירֵי עֵינַיִם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
 אוֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעַת אֶת אֲבוֹתֵינוּ אֶת קוֹלְךָ
 וְעַל הָאֶרֶץ הָרֵאִיתָם אֶת אֲשֶׁר הַגְּדוֹלָה וְכַחוֹתָהּ מִפְּנֵיהֶם צְרִיחָם וּמִנֶּךָ
 לֹא מִנְעַת מִפִּיהֶם וְחָתַן אֶת מִשְׁכַּנְךָ בְּחוּכֶם כִּי שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם נִקְרָא יְיָ
 צִבְאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים כֹּל אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ
 חֻקֶיךָ וַיִּנְצְרוּ חוֹרְתְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ עַל כֵּן גִּדְּלָהּ יְיָ אֱלֹהִים עַד מֵאֵד כִּי
 אֵין כְּמוֹךָ וְאֵין אֱלֹהִים וְזוֹלָתְךָ בְּכָל אֲשֶׁר שִׁמְעֵנוּ בְּאֲזוּנֵינוּ עִ"כ נֹאמַר
 בְּרוּךְ יְיָ הָאֱלֹהִים וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
 וּבְרוּךְ אַתָּה אֱדֹנֵי הָאֲדוֹנִים בְּרוּךְ אַרְזָה רֵאשׁוֹן מְקֵדָם עַד לֹא כָל
 רֵאשׁוֹן וּבְרוּךְ אַתָּה אַחֲרוֹן כְּסוּף לְתַחֲלִית כֹּל אַחֲרוֹן בְּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה

גדולות עד אין חקר וברוך אהה פועל נפלאות עד אין מספר ברוך
אתה לא ייעף ולא ייגע וברוך אתה לא ינום ולא יישן ברוך אתה
מניד מראשית אחרית וברוך אתה מודיע מקדם אשר לא נעשו
ברוך אתה משלם שכר טוב ליראיו וברוך אתה עוז ואפו על כל
עווביו ברוך אתה מבטח כל קצווי ארץ ויום רחוקים וברוך אתה
אשר לא יבושו קווי לעולם ב"א בשמים ממעל וב"א על הארץ מתחת
ב"א ביום כי יאיר לנו וב"א כל־ילה כי יחשיך ממנו ב"א על כסא
כבודך וב"א בכל קצות השמים ב"א בבית מקדשיך וב"א בכל אפסי
ארץ ב"א במלאכי מרום וב"א בקהל קדושים ב"א בכני ישראל וב"א
בכל לאומים ואיים ב"א בדורות העומדים וב"א בדורות הבאים ב"א
בימי גלותנו וב"א בימי גאולתנו ב"א בעולם הזה וב"א בעולם הבא
ב"א בכל הברכות אשר נאמרו וב"א בכל הברכות העתידות להאמר
ולך דומיה תהלה ויאתה מל־וכה ונעים לומר וטוב להודות ואם
הואלנו כל ימי חיינו ואף נדרנו כל שנה מענינו והתיצבנו כארוים
ושפכנו שיח ככל המים שבימים לברכך בדברי כל פה ולהללך
מרננת כל לשון ולהודות לך מרחישת כל לב ולשכחך מארשת כל
שפה ויותר ממנין עפר הארץ וחול הים וזוככי הרקיע ולרוב מחשבון
השנים הימים השעות והרגעים ולמעלה ממספר כל צמח כל עלה
וכל זרע ולמאוד ממדה מצעדי כל נשמת רוח חיים ולא הנענו עד
חלק מאלפים ורבכורת תהלתך אמת מי ימלל גבורות י"י ישמיע כל
תהלתו אבל כפי כחנו נזכיר מקצתם ואתה משמים תשמע ותושיע
והרצה לנו כי אל שומע תפלה אתה.

יה"ר מלפניך י"א שתחמול לנו על כל עונותינו ותכפר לנו ע"כ
פשעינו ותסלח נא לחטאותינו כגודל חסדך כי רבו משובותינו ולך
חטאנו ועוינו הרשענו ופשענו מרדנו וסרנו ממצותך ומשפטך הטובים
אנא למענך קבלנו ורצה תשובתנו ככסנו מעונינו ומחטאתינו מהרנו
ונהיה מן השכים אליך בכל לבם אשר לחטאתם לא הזכר עוד .
יה"ר מלפניך י"א שתנהג עמנו כמדת הרחמים כל ימי חיינו ותניח
לנו טמגורותינו ותכונן מעשה ידינו ותרפא את מכותינו ותצילנו מכף
אויבינו ולא ישמע צעקה ובכי בבחינו ולא שוד ושכר בגבולינו ונהיה
רצוייך ויראי שמך כי הלמדנו הורתך ותשכילנו שכל טוב מלפניך
ותייחד לבבינו ליראה שמך למען נשכיל בכל אשר נלך ובכל אשר
נפנה שם עד היום אשר תאספנו אליך ותוציאנו משלום אל שלום
ונמצא מנוחה באור החיים לפניך ונעימות .

יה"ר מלפניך י"א שתרא אהבעני עמך ישראל הנפוצים בכל הארצות
ובחרבות ירושלים אשר היהתה שממה ומקדשך אשר היה משולח
ונעוכ כמדבר ותקנא לשם קדשך המחולל בגוים ותקבץ שארית צאנך
מכל המקומות ותשב ישראל אל נהו וארמון על משפטו ישב ובאה
הממשלה הראשונה ממלכת לבת ירושלים ועמד ורעה בשם י"י
בגאון שם י"י אלהיו ונקוו אליו כל הגוים לקרוא כלם בשם י"י
ולעברו שכם אחד כי לך אנחנו מחכים ומצפים לישועתך ומיחלים
להמון רחמך וחסדך אל חכישנו י"י משכרנו ואל תפח נא מלכנו
את תקותנו הראנו י"י חסדך וישעך חתן לנו וקיים לנו הבטחותיך
ומלא לנו הבטחותיך ומלא לנו נחמותיך הושיעה את עמך וברך את
נחלתך ורעם ונשאם עד העולם .

י"י שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך *

(תהלתך אין לה חחלה . ושבחך אין להם חכלה . ולדעתינו יש גבול ומסלה . אשר ממנו לא יעלה מעלה . ומה שאין לו חכלית במעלה . איך יקיפנו בעל חכלית וחחלה . לכן לך דומיה תהלה . וממך נאווה כל שאלה . ומרומם על כל ברכה ורזהלה . גם לשאלותינו יש קצה . ולחסדיך אין קצה . כי מה שהוא בעל קצה . יוכרח להיותו רוצה . מאחר אשר לו מוצא . ויגיעו שאלותיו לחכליתו . ומה שאינו בעל קץ . די לעצם ולכל זולתו . ואין לחסדו קץ . כמו שאין לעצמו קץ . לכן טוב ויחיל ודומם לתשועת י"י . אכן מצד שאנו ברואים הבינונו כי יש בורא . ויחס ברוא אל בורא נדון . כיתם העבד אל הארון . והיחס הזה הוא אשר קרבנו . והערך הזה הוא העירנו . לגשר לפניך להגיד תהלה ולבקש שאלה . ואף גם זאת כהיות לנו מערכי ל"ב . ובתקנותינו סדרי שיר . עוד לך נקווה אל . לתת לנו מענה לשון . וממך תמיד נבקש . לפתוח שפתינו להגיד תהלתך .)

גם היום ידענו . והשבונו אל לבנו . כי י"י הוא האלקים . בשמים ממעל ועל הארץ מחחת . אין עוד : על כן נקרא שמך י"י אחר . כי אין עמך שני במלכותך ובממשלתך . ואין אחר לעשות כמעשיך וכנבורותיך : כי כל אחר שהוא זולתך נוצר הוא וחדש . ואיך ידמה לך ואתה בראתו . או יערוך לך ואתה יצרתו ? לכן יאמינו הלבבות . ותדענה הנפשות . כי אתה אל אחר . ומיוחד בכל שמוחך . ונפלא בכל מעשיך . ונשנב בכל דרכיך . ונעלם מעיני כל חי . עין לא תשורך : ואמת י"י אלהינו . אתה היית עד לא עולם מאז . ואתה הוא כהיות העולם ובהתיצבו . וארצה הוא אחר אברו יחלופו . ושנוחך לא יתמו :

ואמת ה' אלהינו . אתה בראת את כל הברואים במאמר ולא ביגיעה . וקראת אליהם בקריאה ויעמדו יחדו . ולך היכולת להעבירם ולהאבירם . ובידך כח וגבורה לחדשם ולהשיבם כקדמתם : ואמת ה' אלהינו אתה יצרת את העולם הזה עולם עובר . לבחון בו את כל בני האדם כחקים ובמשפטים אשר צויתם . ובדרך החיים והטוב והמזון והרע אשר נתתה לפניהם . וארת העולם הבא עולם עומד לשלם בו שכר טוב לכל חסידך ולהנקם בו נקם בריח מן הכוגדים בך : ואמת ה' אלהינו אתה אשר בחרת ארת זרע ישורון מכל העמים אשר על פני האדמה . ותעש לנו מימי קדם המסת הגדלת אשר ראו עינינו והאמת והמפתים והיר החוקה והזרוע הנטויה אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים : ואמת ה' אלהינו אתה אשר יסרתנו בערש שהכעסנו אותך . כגולה ובשבי . ולמורת לא נחתנו : ואמת ה' אלהינו אתה הוא הנואלינו המושיענו והמשיב שבותנו והמקבץ נפוצותינו והבונה בירז מקדשנו . כאשר דברת בפיך ובידך תמלא : על אלה נודה לך ה' אלהינו על העצומות וגדולות ונפלאות מאלה

(* בקשה זאת נדפסת סוף ספר תפוזי זהב (ענטונגה שפ"ג) ונעמזור ספרדים ומה שנסגר בשני חפזי ענולה והוא יורשית עד להגיד תהלתך הוא הוספה מיהרב שלמה שרניע הזהב .

עד אין חקר ואין מספר ממעשיך האימים וממפעלותיך הנוראים אשר
 לא יכילום השמים והארץ ואף כי בני האדם. לא יוכלו כל החיים
 לתור ולחקור קצתם ואף כי אדם אחד: ומי זה ימלל נכורותיך או
 מי ישמיע כל תהלתך ואתהו המתנשא לכל לראש והמרומם על כל
 ברכה ותהלה: הן אלה קצות דרכיך וזכרנו ונבהלנו. ועוד קטוננו
 כעיני נפשנו ונדכיני ושפלנו עד מאד. כי מה האדם הזה להתיצב
 לפניך ואנוש מה כחו לעמד נגדך. ותחלת יסודו מן העפר. ובעודנו
 חי בעפר מדורו. ואחרי מותו אל עפר ישוב. ובמה יתנאה או יעז
 אם בנבורה. אכן חלש הוא בהיותו בריא ואף כי בחלורו. היגון
 והאנחה שוכרים כחו. הצרות והמצוקות נושחות נבורתו: ואם בחכמה.
 הנה הוא נבער מדעת. גלמו וחדריו לא ידע. שבתו וקומו ארחו
 ורבעו, שבעו ונוחו, חמיו ומיתו. ואם מה ילד יום לא ידע ומה יהי
 למחר לא יבין. על כן מלא לבו פחד ועצבון: ואם בעושר. הנה הוא עני
 ודל. ערום יצא מבטן אמו וערום ישוב ללכת כשכא. ומאומה לא
 ישא בעמלו שיולך בידו. ואם ישמח כי רב חילו וכי כביר מצאה
 ידו. עשיר ישכב ולא יאסף עיניו פקח ואיננו. ואם כימי חייו
 ושנותיו. הנה טפחות נחת ימיו וחלרו כאין נגדך. ושניו כצל עובר.
 כציץ יצא וימל. ויברח כצל ולא יעמוד: ואם במפעליו ובמעשיו.
 אך כצלם יתהלך איש אך הכל יהמיון יצבור לא ידע מי אספם:
 בשנה מהם יקח ויכוש ויכלם מעצתו. יליו וישכים יום אחר יום.
 ויקוה לרמה ולחולעה. ויסע מסע אחרי מסע אל ארץ חשך וצלמות.
 עד בא יומו עת פקודתו: בעת ההיא ימס כעש חמודו וכיום ההוא
 אכרו עשחונותיו. מלבד עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם
 אלהיו. והוא ילונו בעמלו שיולך בידו. ונבר אשר אלה מעלליו.
 מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו. לולי רחמיך וחסדיך אשר
 גמלתו מראש. ותכירהו לעמוד לפניך. ותחסרהו מעט מאלהים
 וכבוד והדר תעטרהו. תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו:
 גם אנו עבדיך בני אמתך עפר ואפר רמה ותולעה עניים ואביונים
 רשים ואנשי תכבים. ידענו ה' אלהינו כי לא כצדקתנו חננתנו ולא
 כיושר לבבינו גמלתנו הטובות. כי אם כרוב רחמיך אשר נבהו
 כנבוה שמים על הארץ. וחסדך ואמריך אשר נישאו עד שחקים:
 בינונו ה' אלהינו כי לא היינו ואתה יצרתנו. ואתה עשיתנו וכוננתנו.
 חיים וחסד עשירי עמנו ופקודתך שמרה רוחנו. וחכמה ורחבונה
 השכלתנו. ומנח גבורתך אורתנו. ומן העושר והכבוד אשר מלפניך
 הענקתנו. ולמעלה מעלה רוממתנו. כמו מימים עד ימים תשלימנו.
 עד אשר הביאותנו עד הלום. והגענו עד הקץ הזה. ונפשנו יודעת
 מאד כי חסדך גדול עלינו והצלת נפשנו משאול תחתיה י צר ומצוק
 מצאוננו ואתה הושעתנו. ודים קמו עלינו ומידם פדיתנו. פעמים
 רבות הגענו עד שערי מות והחיתנו. ומה נשיב לך. כי כל תגמולוך
 עלינו: ואם נפיק שבח בסימי הים ונרחיבה פינו בשיר כחללו של
 עולם ועל משמרתנו נעמוד כארוי הלבנון. ונתיצבה על מצור בחבור
 וחרטון. או נפרשה כפינו ככנפי הנשרים. ונשא עינינו תמיד כככי
 השמים. ונרימה קולנו כאל תערוג על אפיקי מים. ונכרעה על
 ברכינו כל ימי חיינו. ונדרה כל שנותינו כמספר השנים אשר נחת
 לנו ה' אלהינו. לא נשיג אחרז מני אלף מגמול הטוב והחסד
 והרחמים אשר עשית עמנו מעודנו עד היום הזה: ולא כגמול עלינו

השיבונו לך ה' אלהינו בלתי כאשר הוכחת לאמר הלה' תגמלו זאת. כי שכחנו את רוב חסדיך ונשינו את כל טובותיך. וממשפטיך סרנו והרע בעיניך עשינו ובהכלי העולם הזה נהכלנו. ואל רהבים ושמי כזב פנינו. ונסכלנו ונשגה הרבה מאד. ואהבנו רע מטוב ושקר מדבר צדק סלה. וטומאה מטהרה ושקוץ תחת זכות. והחלפנו עולם עומד בעולם עובר. מדי יום ביומו השכם וחטא. עד אשר עברו עונותינו ראשנו. ורבו משערוותינו. ועצמו מדברי פינו. ונדלו ממצעדי רגלינו. וגברו מנשמת רוח אפינו.

טבענו ביון מצולה ואין מעמד באנו כמעמקי מים ושכולת שטפחנו: ולא לך הרעונו ה' אלהינו כי אם אותנו. ולא אוחד הכעסנו בלתי כי אם לנפשנו: כי אנוש אם חטא מה יפעל לך. ואם רבו פשעיו מה יעשה לך: אבל אוי לבני האדם אשר פשעו כך. ואוי לנפשם כי גמלו להם רעה: אלהינו על זאת בושנו ונכלמנו להרים אלהינו פנינו אליך. וככלי נמאס כן היינו בעיני נפשנו. וכנבר אשר הטבל בשחת ותעבוהו שלמותיו. וכמו כעון אשר חוללנו בו מראשית. כן כשת פנינו כסתנו: אלה נזכרה ונשפכה עלינו נפשינו. כי איככה נוכל לעמוד לפניך אם ראספנו אליך. על חטאתנו אלה. היעמוד לבנו אם החזקנה ידינו. בקוראך אותנו למשפט על רוע מעללינו. כעלה נדף נחשבנו בזכרנו זאת. וכקש יבש נדמינו בעלותה על לבנו. וכמו הרה תקריב ללדת תחיל תועק בחבליה כן היינו מפני זעמך וקצפך אשר חויבנו על רוב פשעינו: כי השמים והארץ לא יכילו זעמך. כל שכן אנו עניים ונדכים: אבל מדי נדבר בשמך זכור נזכור חסדיך. ונעריך למולם חמארתנו ופשעינו. נמס לבנו. וסמר כשרנו. ורחפו עצמותינו. והמו מיעינו. וכפף ראשנו. ונגרה דמעתנו. וייבש חכנו. וכשל כחנו. ונאלמנו דומיה. ויצורינו כצל כלם. ונעוינו משמוע ונבהלנו מראות. כי מלך גדול וקדוש אתה. וזה אשר גמלתנו ואלה מעשה ידינו: ועתה ה' אלהינו אחרי שובנו נחמנו. ואחרי הודענו ספקנו כף על ידך. בושנו וגם נכלמנו כי נשאנו הרפת נעורינו. ועל זאת נשא בשרנו בשננו ונפשנו נשים בכפנו: ובמה נקדמה פניך ה'. ובמה נכף לאלהי מרום. ובמה רזכפר וחתרצה לנו על חטאתינו אלה אשר חלפו ועברו כמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו: אם כרזשוכה ותודה חתרצה. הנה אנחנו שבים ומתודים לפניך ה' אלהינו. ואומרים חטאנו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך וישר העוינו ולא שוה לנו: ואם בשבר רוח חכפר. הנה נשבר לבנו בקרבנו ונדרכתה רוחנו מן הצרות והתלאות אשר עברו עלינו בעונינו. עד אשר לא נותר מתום בבשרנו. לולי רחמיך הרבים אז אכדנו בעניינו. ומה יש לנו כח להתיסרה. כמעט רגע הואל ידך בנו ואינינו. או תחשה ממנה ונמשלנו עם יורדי בור: ואם בבכי ובעקה תסלח. הנה במסחרים חבכה נפשנו מפני חטאתינו. ובחדרים תאנח רוחנו על רוב פשעינו. ולו יש בנו כח. אכן עיננו נגרה ולא תרמה. עד כלו בדמעות עינינו לזאת: ואם בחפלה ותחנונים תמחול. הנה אנחנו מפילים תחנונינו לפניך ה' אלהינו. וכעני עבדים אל יד אדונייהם וכעני שפחה אל יד גברתה כן עינינו נשואות אליך ה'. ולו יכולנו להתיצבה חסיד ננדך. או כל ימי חיינו נעמוד לפניך: ועתה ה' אלהינו אתה ידעת את הגויה אשר כוננת בנו. כי דלה היא. ואת

מחשכתה אשר בה כי היא נכערה. וארץ השאור שכעסה כי רע הוא: לכן ה' אדונינו אם עשינו אנו כאולחנו ופשענו. עשה אתה כחכמתך וסלח. כי רזמים דעים אתה. ואם שלמנו לפניך רעה תחת טובה. נמלנו טוב ואל רע. כי יתר מרעהו צדיק וכל שכן הכורא. ואם הרבינו לפשוע. אתהו רב חסד ומרבה לסלות. ורחום לכפר עון ומרבה להשיב אף. אשר צדקותיך וחסדיך רבו מהררי אל. ועמקו מתהום רבה. כפה שמים הודך ותהלתיך מלאה הארץ: ה' שמענו שמעך יראנו. כי באחת מן המדות האלה תסלח לכל אשר חטאו לך. ואף כי בכלם סלח נא לעונותינו ולחטאתינו ולעונות כל עמך בית ישראל ולחטאתם. וכבסנו מעונינו ומחטאתינו מטהרנו. ואל חטור לנו לעולם. כאשר דברת בפך כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם ואל תקצוף עלינו עד מאד ואל לעד תזכור עון. כאשר אמרת כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי ימים רבים מחיינו כלינו בינון. ועליהם אטרנו הנחלנו לנו ירחי שוא ולילות עמל מנו לנו. ורבות משנותינו ספו באנחה. וקוראים אנו להם כי כל ימינו פנו בעברתך. וכמה ימי שני חיינו הנשארים ונדעם. ונשא קצנו ומדת ימינו ונארך רוחנו. והלא גרים אנו עמך בארץ. תושבים ככל אבותינו הראשונים. מהר תקרא ואנו נענה. תשלח דברך ארץ. עד מהרה ירוץ. ומה בצע בדמנו ה' אלהינו אם תשחיתנו. או מה יחרון אם תורידנו שאול כחטאתינו. או מה כשרון אם תפקוד עלינו כדרכינו. ולא באלה שבחך. ולא בואח שמך ותהלתיך עד קצוי ארץ. אבל הדבר אשר הוא לך לתהלה. להתנהג עם עבדיך במדת רחמים. ולנלגל כאשר דברת למען שמי אארץ אפי ותהלתי אחטום לך לבלתי הכריתך. וגם המדה אשר היא לך לתפארת המחילה והסליחה ועבור על פשע. כאשר אמרת על בריותיך שכל אדם האריך אפו ותפארתו עכור על פשע. ולמעלה מוארץ אלהי עולם אנא ה' הנדול הגבור והנורא שומר הברית והחסד. אל ימעט לפניך את כל התלאות אשר מצאו את עבדיך מיום היוחס על האדמה עד היום הזה. וראה את עניינו ואל תרא את עוננו. ופנה אל עשקנו ואל תפן אל קשיינו. והבט בעמלנו ואל חביט כמעלנו. ושים נא צרותינו כופר הטאתינו. ומצוקותינו תחת אשמותינו. ועלבונו הנפש תחת עון הנפש. ומחה והעבר פשעינו מנגד עיניך ואל יזכרו עוד. וחשכנו מודים ומטהרנו משניאות ומנסתרות נקנו. קרבנו אליך ורצנו וזכנו. כי אתה אלוה הסליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד. דרכיך ה' הודיענו אורחותיך למדנו. הדריכנו באמתך ולמדנו. ונחנו באורח מישור. ויתר לכבנו ליראה את שמך. והט לבנו לסליחותיך ואל עדותיך. כי אתה תקרא שלום שלום. לרחוק תחלה ואחרי כן לקרוב אמר ה' ורפאתיו. נחמנו ה' אלהינו על כל הצרות אשר צפו על ראשנו בימים האלה אשר עברו. בישועתך ובטובותיך ובחורתיך ובצונך ובאור פניך. כי צמאים אנו לרחמיך כארץ עיפה למים. והשמיענו ששון ושמחה. הגלגה עצמות רכית. והושיבנו כבח ושאנן מפחד רעה. ושמרנו ועורנו ובצל כנפיך תסחירנו. ולא נירא רע. כן אתה עמנו ואחה ידעת ה' כי לא נוכל להועיל לנפשנו בלעדך. אבל אתה עשית ואחה תשא. האר עינינו בחורתיך. ותנחילנו מחכמתך. ותשכילנו שכל טוב מן הדעת והתכונה אשר תחן מפך והטריפנו לחם חקנו כנחת ולא בעצר. כהתר ולא כאיסור. כבטח.

לא כפחד. ואל תכתיחנו כהם על הכריות. כי כל הבשר חציר וכל חסדו כציץ השדה. ואנו עליך בטחנו ה' אל נכוש כי חסינו כך והצילנו מאויבנו וממתקוממנו תשיבנו. ואל תחננו כנפש צרינו. ואל יאמרו בלעגום. והשב חרפתם על ראשם. והצילה נפשנו משואיהם מכפירים יחידחנו. כי אהה מציל עני מהוק ממנו ועני ואביון מגולו רפאנו ה' ונרפא. חכוש שכרנו ומחץ מכתנו רפא. וסוכנו בשלומך הגדול וספק על ידינו לשמור מצותך. ולהקים חוקותך. ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ושימנו מכני העולם הזה. מן המשכמים ומן המעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אשר להם עוז כך מסלות בלבכם. ממתים ידך ה' ממתים מחלד חלקם בחיים וצפונך חמלא בטנם ונהיה מכני העולם הבא אשר בצל כנפך יחסיון ריוון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. ונוכה למה רכ טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור ושואל אם ישאלך מעט תענהו בכפל שאלתו להרכה מאד. כי עבדיך כפי כהם וכקוצר ידם ישאלו. ואהה כגודל ידך וכעוצם ורועך תעמום לנו האל ישוערתנו סלה. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיהא הקץ הזה קץ תכלית לשבי עמך בירת ישראל ועת סוף לגלותנו ולאבלנו. ואחרית לימי עניינו ומרודנו. כי משך עלינו השעבוד וארך עלינו עול המלכויות. והננו בכל יום הולכים ורלים ונמעטים ברכות השנים. ונצעים בשגיאות הזמנים. ואין לנו מנהל ולא מחויק כירינו. כאשר אמרת אין מנהל לה מכל בנים ילדה ואין מחויק בידה מכל בנים גדלה. ולא מי יחמול עלינו ולא מי ינוד לנו ומי יסור לשאול לשלומנו. כאשר אמרת כי מי יחמול עליך ירושלם ומי ינוד לך ומי יסור לשאול לשלום לך. או מי יגדור גדר או מי יעמוד בפרץ בערנו. ואין עוד נביא וחווה. ולא אתנו יודע עד מה. ואין קורא בשמך מתעורר להחויק כך. כי כולנו כצאן תעינו איש לדרך פנינו. כל גבר אחרי בצעו. וכל איש אחרי שרירותו לבו הרע הולך. ולא דינו עונות אבותינו הראשונים. עד אשר הוספנו עליהם עונות חדשים. ולא הוזהרנו בכל התוכחות אשר עברו עלינו. ולא הועיל לנו בכל האזהרות אשר הוזהרנו ואתה ה' חשבת לצרוף את סיננו ולהסיר את בדילינו. ולשבור את לבנו הוונה ולהתם טומאותינו ממנו. על כן הגליחנו ובגויים זריתנו. והנה בשאון מי המלכויות צללנו. וכהתוך כסף בתוך כור באשם כן נחכנו וכמוץ הרים כן רודפנו. ועונינו כרוח ישאנו. ולא מקוצר ידך ה' לא הושעתנו. ולא מכובד אונך לא שמעת את תפלתנו. כי אם עונותינו הכדילו בינינו ובין ישועתך. ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמה עשית ואנחנו הרשענו. ואתה ה' גואל ישראל וקדושו. הלעולם תאנף בנו תמשך אפך לדור ודור. חלילה לך לעולמים תונח ולא חוסיף לרצות עוד ולא אפס לנצח חסדך. ולא כלו רחמך. כי המה חדשים לבקרים. יחולו בכל עת ובכל רגע. למען שמך ה' עשה עמנו. כי תוחלת הכל אתה. כי נקרא שמך עלינו עלינו ה' עשה עמנו. כי תוחלת הכל אתה. כי נקרא שמך עלינו ה' אלהי ישראל. ולמען ברית אבותינו אברהם יצחק ויעקב אשר כרתה לנו ולשאריתנו. ולמען תורתך ולומדיה אשר נמעטו וישוחרו. והבטחתנו על אודותיה כי לא תשכח מפי זרעו ודרכי אשר שמתו בפניך לא ימוש. ולמען עמך ונחלתך אשר נשאר מעט מהרבה.

כחרן על ראש ההר וכנס על הגבעה. ולמען ירושלם עיר הקדש אשר היתה מדבר שמטה ויצא ממנה כל הדרה. ובית קדשנו ותפארתנו אשר היה לשרפת אש. וראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב הנה העת אשר יאתה לך לתהלה להושיע. ובה יודע עון רחמיך. כי אין בנו מעשים. וגם גמר חסיד. מהר יקדמינו רחמיך ויבואונו חסדיך וירחי עלינו נועםך ויכבשו רחמיך את כעסך. וטובך והגדול ישוב חרון אפך. והושיענו אלהי ישענו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך. שוכה ה' עד מתי והנחם על עבדיך. שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו. שבענו בכקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו. שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה. שלח הגואל וינאלנו והעלנו שמחים על אדמתינו ואור שכינתך בינותינו. וחזון נביאיך בחוכנו. ובברך יחיו מתינו ויקיצו וירננו שוכני עפרותינו. ושמחת עולם תהיה לנו כאשר אמרת ופדויי ה' ישוּבוּן ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונסו יגון ואנחה. ועוד אמרת עתה אשיב שבות יעקב ורחמתי על בית ישראל וקנאתי לשם קדשי. ועוד אמרת כי ההרים ימושׁוּ והגבעות תמוטינה וחסדי מאהך לא ימושׁוּ וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה' ועוד אמרת בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה'. ואומר בימים ההם ובעת ההיא נאם ה' יבוקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה כי אסלח לאשר אשאר. ורבות מאלה נחמות והבטחות אשר כרת לנו ולשאריתנו. ואומר ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה' כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אוכור עוד. אלה אמרת וכאלה עשית. וכאלה תעשה. וכהנה רבות עמך זכרנו ה' ברצון עמך פקדנו בישועתך לראות בטובה בחיריך לשמוח בשמחת גויך לתהלל עם נחלתך. כי אתה שומע תפלה ומאיון צעקה לכל בריה. ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

הערות ותקונים לסדרי עבודה ואזהרות אשר באו בקובץ זה.

מהרב הגדול המופלג והמפורסם החכם הרשום והדרשן המצויין
כבוד מהו"ר ר' יחיאל מיכל זכס חר אדיינא רבה בק"ק ברלין.

לשמחת לב החכמים יודעי העתים ולמשיבת נפש כל חוקר
קורות ישורון וחכמת חכמיו תבאנה הפעם לנגד עיניהם סגולות
יקרות, מעשי ידי קדמונים נ"ע, אשר עדן לא שופתן וולתי עין
המעטים הקרובים אל אוצרות הספרים בארץ האי הכרוכה, במקום
אשר מימי קדם קדמתה נתן יד ושם לספרי ישראל כחוך ספרי עם
ועם.

ואחרי הראנו ד' את כל זאת נשא נא דע למרחוק ולפועלים
אשר חייו בימי הולדת מלאכת השיר והפיוט נתן צדק. נשיחה לבנו
לראשיתה ונשימה עין על השתנות דרכה כהמיר העת והארצות ועל
מעמד המדעים ומצבם בחוכן, איך פלגים יבלי מליצה גדלו והצליחו
והיו לנהר רחב ידים ולנחל שוטף על כל גדותיו חכמה ודעת.

שלשה המרה מיטיבי נגן הפעם לנוכח פנינו. ראש המדברים
ככל מקום ר' סעדיה גאון; ר" יוסי בן יוסי מחבר סדר החקיעות
היקר והנפלא במחזור שלנו ליום ב' של ר"ה, ור" יוסף בן שטאנש
בן אביתור, וכל אחד ואחד הראנו דרכו בקודש, סגולתו, אופן הגיונו
וחכונת רוחו. ואף כי גדולים חקרי לב יעוררו המחברים הנכבדים
נ"נ ומעשיהם אשר פעלו, אין פה המקום להרחיב הדבור עליהם
וכל מגמת פני בזה היא רק להציג הערות ותקונים להכנת דבריהם,
אשר המרה מליצה חידות בפרט דברי הגאון ר"ס, ובמקום אשר
נעלם לענ"ד כוונת המשוררים מהחכם המעיר והמגיה אבא אחריו
לחקן את אשר לפי ראות עיני לא טוב עשרה או למלאות דבריו.
עכ"ז לא אמנע מהחויק לו טובה על איזה הערות וציונים אשר בהם
הקל במקום אשר הכבדו המחברים לרדת אל סוף דעתם. גם
לדברים אחדים הנוגעים אל כלל חכונת המליצה אהן פה כקצרה
מקום, ואולי ארחיב ואיחר עליהם הדבור עוד במ"א בעו"ה.

ראשונה יסע הגאון ר"ס. כבר היטיב לדבר אודות דרכיו בשיר
ומליצה החכם החוקר הגדול מו"ה י"ט צונץ בספרו היקר על
הפייטנים, ובעינינו נחוה ולכבנו יכין כי דבריו צדקו יחדיו וכל הזרות
וכבדות המליצה בפיוטי ר"א הקליר אשר יתמרמר הרא"בע עליהן
לא תמצאנה לו עון אשר חטא אם נערוך לנגדן מליצת רס"ג, אשר
היא עמקת שפה והכנתה חכבד עוד יותר על הקורא. (ראה דבריו

הנאמרים כמועצות ודעת בספרו „דיא וינאגנאלע פאעוים“ צד 117 וצד 119) ובצדק העיר החכם הזה, כי לא מקוצר יד במליצה ולשון ולא מחוסר ידיעה עב עמקי שפה היו, כי אמנם בחבונות כפים למדו לשונם לדבר נכה, יען היחה זאת בוטנם יפי המליצה הודה והדרה, כאשר נוקשו הסופרים כלשון רומית בפח הזה, ותהי להם לשון מדברת ככרות לנוי, ושפה אחרת יותר פשוטה לגלות רעיוניהם במכתבים או בחקירות חכמה. ואוסיף עוד את אשר אני אחזה לי והוא לענ"ד דבר גדול, כי יבאר לנו תכונת רס"ג באר היטב. הגאון הזה נודע לנו לאחד מן הראשונים, אשר לשון ערבית היחה נכונה על שפתיו, ובה חבר חבורים יקרים ופירושו על סה"ק, ואין ספק כי משוררי ערב נודעו לו ובעקבותם דרך ומהם ראה וכן עשה גם הוא בלשון הקודש, וחדש הוראות חדשות ובנה בנינים אשר לפניו לא נודעו, וכמעט אומר, כי כל הורות אשר ישחוטם עליהן כל קורא תמצאנה רעותן בתכונת לשון ערבית וסגולת מליצתה, ואולי אשר השחמש בשמות כמו טהרון פחדון¹ ודומיהן ביהר שאת ויחר עו, חבה יתרה זו נודעה לו נ"כ ממשפט לשון ערבית להוסיף נ"ון בסוף המלות (נונאציון).

ועל דבר האזהרות אוסיף, כי אשר הביא החכם דוקעס בספרו נחל קדומים (מחברת א' ד' 3) בענין מספר המצות אשר יצאו מכל דבור ודבור בעשרת הדברות כפי מנין² הגאון ז"ל כאשר באו דבריו בפי' לס' היצירה כ"י פארמא והוסיף הח' הנ"ל בדרך השערה, כי החבור על עשרת הדברות אחד הוא עם האזהרות, אשר יזכיר אותן ר"שי ז"ל על החורה (שמורת כ"ד, י"ב) יפה כוון, ויש לאל ידינו לחקן שגיאות אחדות בהעקת פארמא מהאזהרות הנדפסות עתה, בפרט במספרים עלולי השגיאה.

תכונת ר" יוסי בן יוסי אשר נודעת לנו מסדר התקיעות שלו אשר הוא במנהגנו למוסף יום ב' של ר"ה: אהללה אפחד ואנוסה גם

¹ ואף על זה פקח עיניו החכם הגדול ה"ל בספרו הנזכר ד' 398 וקצן בעמיר נרנה השמות אשר חדשו בעלי הפיוט ומצאו — וְיָן להם צדופי התיבות. וכמו כ"ח מלות מאשר אסף בשקידה כפלאה ובבקיאות ימיה הן הנה לקוחות מפיוטי רס"ג וזוה תתחוק השערת באיזה אופן. ואשר העיר החכם ה"ל אודות מלת צבין שמעתי ולא אבין. כי הוראת המלה הזאת כאשר יתדה לאיזה פייטנים מאוחרים היא המורגלת גם בלשון ח"זל. ר"ה י"א. בקומתן נבראו ובצביון נבראו ועי"ש ברש"י ונשנה הטאמר קולין ד' מ' עיין בערוך פי' ראשון בערך צב שכ' לתוארם כלומר ביפיותן.

² ואעתיק פה הדברים הנוגעים לענינו מדברי הגאון צפי' לס' ימיה כאשר הביאם החכם ה"ל ז"ל: וראינו וצבין כי העשרת דברות ששמעום האבות לפני הר סיני נגד אלה העשרה מאמרות עד שלא תשאר מצוה שלא תכנס תחתם. — וא"כ חייב להיות אלה ת"ריג מצוות נכנסים תחת עשר דברות — ונתחילי לסדרם ולאסוף כל דבור לדומהו מצאתי הנאספים מהם לאנכי פ' ולא יהיה ס' ולא תשא מ"ה ולזכור ע"ה ולכבד ע"ז וללא תרכס כ' וללא תנאף כ"ח וללא תגנוב כ"ט וללא תענה כ"צ וללא תתמוד כ"ה ולאלה הם תרי"ג ע"כ הש"ך לענינו. וכל זה מכוון עם מה שזכר לפנינו באזהרותיו השבעתי תחכמות דבור ראשון כללתי צס שז וכים נרדדים וכן: עמודיו תכן ארבעים ושמונה מצות דבור שלישי ז"ל כ' ז"ל מ"ח וכן

בסדר העבודה לא החזכר, וכאשר ראינוהו שם מליץ צה, ⁽¹⁾ קצר לשון ונקי שפה כולל רעיונים רבים ונשגבים במלים מעטות, מכביר מחשבות בדברים ספורים ושקולים כלי עמל וכלי יגיעה בחרוזים בעלי ב' או ג' תיבות ובפֿט אומץ כחו להביא לנוכה פנינו קורות ישרון, כן הנהו בסדר העבודה אשר לפנינו. ומי כמוהו מירה יודע לסדר את הזמנים, דור דור ותלאותיו וגם סגולותיו כאהבת הדת, או אם היה לשמחה בקמיו ולדראון לדור אחרון, מי כמוהו יודע לשלב את אשר חדרו דורשי רשומות במדרשיהם עם המסופר לנו בספרי הקודש? וכן בנה כס' עבודה כיתו כחכמה וחדרי מליצתו דעה מלאים בדברי אשור מעוטם מחויק את המרובה. הכונתו ואת לחבר אחר וקדם במליצתו נעלמה מעיני הח' המכבד בכיר ג': נכוהי עוף צצו מרקק מים לאכול שלחן מלך וחיל צבאותיו והמבאר שם כמהריש. אך כוון המשורר אל מפלג נוג ומנוג כדברי הנביא (יחזקאל ל"ט ד') על הרי ישראל תפול אהה וכל אנפיד ועמים אשר אתך לעיט צפור כל כנף. לכן צריך לנקד שְׁלֶחַן או שלחם. וכמו כן אמר בחרוז הקודם כי בכריאת

התנינים נכרא כלא לציר הבירח ור"ל הדג אשר בלע את יונת כאשר העיר המכבד שם, ואצל כל הנכראים במעשה בראשית השכיל פיהו מניד מראשית אחרית ורמו אל איזה ענין מאוחר כמו בשמש למעשה יהושע בעמץ אילון (וצ"ל שם בעמק תחת בעומק) ובכריאת הים לקריעת ים סוף ובאר הראשון אל הסתרו כנ"ע ובכריאת התנינים על מאמרם ו"ל כי הליתן נגנו לסעודת הצדיקים לע"ל. ומה יפה מליצתו פה אשר בקצור נמרץ הביא לנגד עינינו סגלורת איזה תניני ים: אפיקי סגן שנוני חצים והוא הולך בדבריו בעקבות הציור הנפלא איוב מ"א ו"ו, גאיה אפיקי מניס סגור חותם צר, ובמליצה שנוני חצים כונתו על מהירות וריצת מינים אחרים מכרואי הים. בד' מלות קצרות המונה לנגד עינינו, ואת אשר יגיד נראה עין בעין. ויש עוד להקן איזה שבושים קלים כמו בחרוז ב' נראה שבמקום בירר על מים צ"ל כיסם הטורגל במדרשים מל' בסיס וכן. ובחרוז ד' צ"ל דשאי מנוחות תחה מונחות, וכבית ו' צ"ל למרום תחה לטרום ור"ל כי הנבי' הש"ת את האח הצעיר לרוממו על אחיו הגדול. ואשר אמר (שם) בשי יחר מאכלו כיון למאמרם ו"ל (בר"ר פ' כ"ב) ויבא קין

כולם. וכאשר פתח דברי הגאון יאיר עינינו על האזהרות כי הס לו מעשה ידיו כן גם מסוף דבריו המובאים ע"י הח' דוקעם יש ללמוד איזה ענין. וז"ל ועוד מזאתי בחקרי בזה מנין אותיות עשר דברות תר"ך אותיות. מהס תר"ג אות (אותיות כז"ל) כנגד תנ"ג מזות ושאר אשר לרעך שבע אותיות. הלא תראה כי באמרו „זרו וקמורו וכו' כבר אסף כל דבר. יתברך החכם האוסף רב צמעט כלומר המקנן רוב ענינים צמעט דברים. עכ"ל. מזה נראה איפה כי מה שמצאו בעלי הרמזים בז' אותיות הללו רמזו לז' מזות דרבנן או לז' ימי בראשית היא מזיאה מאוחרת אשר עדן דימי הגאון ר"ס לא נודעה. עיין מה שהעיר בטוב טעם ודעת על כיוצא בזה ידי החכם המופלא ה"ג מו"ה שי"ר במכתבו (הליכות קדם 19 ק.)

⁽¹⁾ כפי עדות החכם הגדול זונן בספרו ה"ל ד' 220 הוא ג"כ מחבר הפיוט לכל נדרי המתקיל אמנם אשמנו עצמו מוספר והוא בנחה אשכנו זנס הוא פח ונקי בלשנו ורעיוני וראוי לי, וממנו ג"כ התרוס דרכך אלהינו להאריך אשך כו'.

מנחה לר' כו' מן הפסולות עי' יש שם וטרף באף כצ"ל וכן שם והחודה במקום ונתודה. בחרו ט' טרם האמר שינן אמריה ר"ל ער לא נתנה החורה קיים בחיר האבות את מצותי וכמאמרם ז"ל על עקב אשר שמע אברהם. בית כ' בחרו שני במקום חוקעי יחד צ"ל יחד וכוונתו על יתרות האהל, וא"ח צ"ל כתף נטויה עגלה מלומדה לעול (תחרו לעוף אשר אין לו ענין כאן) עבודת עבודה קדש כו'. — בבית ל' נר' שצ"ל לזווי ענני הוד ר"ל להיות להם כבוד ללויה, נחננו טל' מה נחנה (ירמיה כ"ב כ"ג) ישראל בוכות אהרון. ובחרו ג' שם צ"ל לקנאת חמה גבר תחת אמת, ובשורה ה' לצלמות הוררו בהפעל. ואשר לא ידע המבאר לפרש והושיבו עז מלך בבית החפשיה חויה ע"פ מאמר ח"ול מקום גבוה נחבצר להם (לבני קרח) כניהם ושם אמרו משה אמת וכו' ור"ל על ידי הודאתן באמתת תורת ד' ואחרי אשר הצדיקו את הדין עליהם הושיבו עז מלך כביכול למקומו הראשון אחרי אשר התרעם אביהם נגד רצונו ובחירתו בארון הנביאים ובבחר הכהנים. ובחזרו לשונו יכנה את הניהם בית החפשיה וזה מדרכו כשיר לתאר שמות מורגלים באחרים כאשר יעשה האמן הורה אשר יחדש פני כלי בלוי ושחוק ויחוייהו לזיוו והדרו. כן במקום קלפי (בבית ק') אמר כלי בית הנחת גורלות זהב, ובמקום מחתה (בבית ר') כלי בית צבירה דקת הדק — בבית מ' חרוו ב' בשנת דוה הוא ע"פ מאמרם יומא ד' ו' א' שמא יבא על אשתו ותמצא ספק נדה. בבית ס' נר' שצ"ל שלח לקדם (מורח) צירי אמונה, ומליצתו בחרו ה': ועניו למורהו היא היא הנאמר רח במוסף לר"ה בסדר שופרות שלו: צרופה אלמד ועיני למורי, וכן בסוף בית זה: סולו לאלהים בני גוי גדול דומה למאמרו בסדר אהללה: סכורי בלא הון — סולו למטה כמים לב המלוכה. — בבית ע' בענין אבנטו של כ"הג ה' להמבאר להביא יומא ד' י"ב כי שם מפורשה הפלוגתא. ובחרו ה' שם צ"ל א"כ ככל תחת ככל. שם בחרו ח' טעה המבאר כי ל' מסב קלע איננו מענין קלע וחצים כ"א ל' קליעה ובדרך צחות הוציא ל' הכתוב (מלכים א' ו' כ"ט) לכוונה אחרת וענינו המעיל ה' מוסב בשפתו מעשה קליעה וכמאמר הכתוב מעשה אורג וכפיר'שי שם ולא בטחט, והרמב"ם (כה"מ פ"ט הל' ג') ופיו ארוג בהחלת אריגתו. — בבית ק' קחתו בימין פור הוא ע"פ המשנה אם של שם עלה בימינו. ובחרו שלאחריו קשי מעללי דור כו' ר"ל אם בעונות הרור של שם עלה בשמאלו, כי זהו איננו סימן יפה. בבית ת': תואר שער לראש המדבר אין הוראתו ימדר כחלום המבאר אלא כאשר נודע ע"י סימנין (הנשנים שם במשנה ד' ס"ח: לכל הד וחד כדאית ליה) וא"כ תואר היא בנין פועל. וגם על מליצת מחתת פר אשר היא ורה ה' לו להעיר ונראה שענינה מחתת פרוים והוא הזהב המהור ביותר (יומא מ"ז) ואולי צ"ל כן. על אורות ר"י יוסף בן יצחק בן אביחור אחד מתלמידי ר' חנוך ומהפייטנים הקדמונים כבר הרחבתי לדבר בספרי (ריא רעליגיעוע פאעוויא דער יודען אין שפאניען ד' 55—248*) ושם רשמתי חכונת

* כפי עדות ר' יהודה אלתריוי בתסמכוני זהו הראשון אשר סבר מעמד ליה"כ. ועיין גם בספר החכם נוגן דיא זינאנאנאלע פאעזיע §. 220

מליצתו (p. 270 Annot. 1) ושרידי מעמדו כנעילה ליהב במחזור טריפולי ועוד איוה פיוטים החורתי לו ע"פ עדויות וראיות. ויש בפיוטיו מן הזרות והקושי והעוסק וסגולות ותכונות מיוחדות לדור הראשון של הפייטנים. דרוש מעל ספר זה וקחנו משם. ובטעות דמה כוחב חולדתו כעניקלאפעדיא של ערש כי הוא מחבר סדר התקיעות ליום ב' של ר"ה אשר הם מר' יוסי בן יוסי והחכם הגדול אשר עליו בנה יסודו כבר חזר בו.

והנה כל המעריך סדרי העבודה הנודעים לנו עתה, יראה כי דרך אחד להם שפה אחת ודברים אחדים. מהחילין מכריאת העולם ומספרים תהלוכות הדורות וקורותיהם מעשה אבות וצדקותיהם עד הניעם לשבט לוי הנבחר לעבודה ה' בקודש וסגולת השבט הזה הוא הכהן הגדול מאחיו אשר כל עבודת יה"כ אינה כשרה אלא בו. ראה סדר זרה ושל ר"סג ושל ר"י בן אביתור ושל ר"ץ גיאת במחזור טריפולי ושל ר' יוחנן הכהן במנהג רומי ושל ר' משולם בירכי קלוניסוס במחזור שלנו. ובזאת תחאמת השערתי בספרי (דיא רעליגי'אזע פאעווי'א דער יודען אין שפאניען ד' 176 הערה *5)

(4) וא"ס כי ה' סדר העבודה מקובל מימי אמוראים בלשון פשוטה מדור אל דור עד ימות הנאונים, ואחריהם קמו הפייטנים ויפו אותו כשיריהם וכל איש ואיש הביא אשר נדברה רוחו עדי המליצה וכל מעשה אמן במלאכת השיר, והלכישו את דברי הקדמונים מחלצות החרוץ מסת ידם. ינם הרבר אשר דברתי שם (ע"י שם כמקום הנ"ל) כי סדר אחד כוננת במחזור של הספרדים הוא הדונמא היותר עתיקה אשר היחה לנגד עיני כל המחברים האחרונים ואשר דרכו בעקבותיה, על משמרתו יעמוד ולא יוח, ויתחזק עוד יותר ע"י סדרי העבודה הנוכחים. ועתה אשוב להעיר על ענינים אחרים בס' העבודה לר"סג אשר הסה משובשים ככ"י או בהעתקה וצריכים תקן ואשר לא נתכארו היטב בדברי החכם המכאיר.

בבית ב' בלט הרמיש מכשיל פי' המכאיר מל' רמשא חרנוים ערב ומכשיל כנוי ללילה, וא"כ זולת הקישי נקבצו פה שלש מלים לכוונה אחת, ענינו בחשך החשיך חשך, ולא יכין לדבר בן ככר פה עלג לשון אף כי ראש המדברים כאשר כנהו הרא"בע. לכן פירושו בלילה צוה לרמוש חיתו ארץ, והרמיש כשי"ן שמאליר ומכשיל כנוי לחיות, והכל עדה"כ תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער.

(* הרב הגדול מו"ה אהרן פולד ז"ל הוא הראשון אשר העיר כי ביומא ד' כ"ו: האי דנחית קמ'י דרבא ועיי"ג רש"י, מוזכר סדר עבודה אשר הכניסו בימי האמוראים בסדר התפלה, והדברים הנזכרים שם בגמ' הם בסדר אתה כוננת לספרדים. ואוסף עוד ראי' שניה יומא ד' ל"ו: ההוא דנחית קמיה דרבה ועבד כר' מאיר (ופיר"שי שם שליח צבור שמסדר בתפלת של יה"כ סדר עבודתו של כ"הג ע"ג ונשלמה פרים שפתינו) א"ל שנקת רבנן ועבדת כר' מאיר א"ל כר' מאיר סבירא לי כדכתיב בספר אוריתא דמשה. ומן התשובה נראה כי הש"ץ ה' חכם ומבין מדעתו ויפה כמו לתקן מסגרתו הנוסח וזולי הוה חד יורבנן דאגדתא. כי מדברי רבה נראה שהיה כוונתו לעורר עליו על שגה והוא לא סת מפניו והחזיק בדעתו כי קרא משיע

— בא נא איפוא וראה איך גם כפרטים יסכימו וישוו סדרי העבודה ואז וכמעט נוכל לאמר שסדר יוסי בן יוסי היה לנגד עיני הנאון, והראשון הקל והאחרון הכביד, כי הראשון כתב: ושת חושך לאישון לרמוש חיתו יער. שם חרוז ז' צ"ל בכר דשא האשיל ועשב וזרע אכר, בעת חת כחה וחרשיל ועץ פרי ופסרת כר. ופי' המכאר על אכר ר"ל כסה אין לו שחר, וגם מ"ש ר"ל יש עת וכו' איננו נכון, וכוננת המשורר היא כי זרע אכר הוא לעת חת הארץ כחה ועשבים למחי' ערת חרשיל ולא תוציא תבואה כראוי. ואם כדברי המכאר הי"לל בעת חת כחה ובעת חרשיל. וכר הוא מלשון ירעה מקנך כר נרחב. — בכית נ" ננו בו לחוסים אמר איננו מוכן וצ"ל בשניוי קל: ננוכו לחוסים אמר (והוא ברה"י א' כ"ח י"א ואת בתיו וננוכיו) ר"ל אוצרו של גן עדן הכין או חלק. ונמד בהוראת מדד או מל' נומד ארכה והוא כמו מדד בורת. וכן הוא בלשון חז"ל: ככל יום לא הי' בה אמה נמודה והיום אמה ומחצה (יר' יומא פ' ד' הל' ד') ובפי' הרב קרבן עדה שם: אמה קצרה, ונר' שהוראת המליצה היא אמה מצומצמת כמו אמה גרומה בזכחים ד" ס"ב כפי נוסחת הערוך (ובדפוסינו נראה שנדפס בשכוש נדומה עין ספרי בייאטרענע חלק א' 182 p.). בחרוז ז' צ"ל קרם תחת קדם מל' וקרמתי עליכם עור ותחת גחלים אשר אין לו פתרון כאן נראה שצ"ל גחרים והוא מפ"ח דאהלות הסלעים וגחרים, וכפי פי' השני בערוך ענינו מערות ותוחים, ור"ל מערות לחיות הטורפות, אשר כלבכך להשמיד ברוח אכזריות חמה המיבשת גרם (כצ"ל ולא גרם) המפרקת ומשכרת כח האדם הפוגע בהן. ועכ"ו יש איזה דברים קשים בחרוז הזה אשר לא אדע לפרשם. בכית ד' חרוז די דשנו בה במטנו, דשנו פְעֵל לא שם מְדָשָׁן, וענינו אם כה (בדעת) יחמוך רשנו ד' ר"ל נתן לו ד' חלק טוב, אך בכלי דעת יגוע. אם יבחר להיטיב את דרכו ולהחזיק בדעת ומוסר מה נעים גורלו ואם אין ימות בלי תבינה.

בכית ה' בהוד מחיים מוהק נראה שצ"ל מנוחק. בכית ז' חרב יד חסיר אכח פי' המאכלת אשר היתה ביד אאע"ה חסיר חרב המרוטה נגד ניניו. שם פולסה הוא מל' יפלס נתיב לאפו ר"ל אם כבר החל הנגף לבא עדיה ח"ו. ומ"ש אפרו יעל ראש ובצעם ענינו אפר של יצחק יעלה לרצון לפניך כאילו הי' נשרף ויכלה וישבר כח הועם ויהשך רוגו לרחם. בכית ח' דם חמה רומז אל דבר ד' השמר לך מדבר עם יעקב מטוב ועד רע. שם בחכמה שר מכתם ר"ל יעקב וקראו בדרך צחור מכתם, כמו איש חמודות, נאכק ושר עם מלאך ומלת שר היא עבר מל' וישר אל מלאך ויוכל. (הושע י"ב ה') ודברי המכאר הופכים מחשבת הנאון ויעקשו הישרה.

בכית ט' טשיפת ים אם הוא מל' הלוך וטפוף אין ענינו הלוך ודריכה כ"א שטיפה ומרוצת מים. כי טפף הוא כמו צפץ וצפה בחלוקת הצד'י במי"ת כמו שטף ושצף, עצה בארמית עטא. ומסנו בל' חז"ל דטפי ל' חד וטפי וטופיינא, ומכול מתורגם טופניא, ועל דאטפרי אטפוך וענינו שטיפת הנהר על כל גדותיו, עת יעברו מימיו חוק שפחו. ופי' הכתוב הלוך וטפוף נראה שהוא ג"כ מענין זה, בל' אשכנו: הינ' אונר הערשוואנקען, שוועבען: והי' הלוכן כדרך שחץ להחנועע אנה ואנה ומוה ג"כ בל' חז"ל ועיני מיטייפי (ב"ק צ"ב מגלה י"א:) ר"ל בשוטטות אנה ואנה לחור אכל למרחוק ופירש'

ולשם מכוון יותר מפ"י הערוך (ערך טף ג') וככזובות ר"ס': כפי נירסח הערוך (טף א') דאכלה מוניני הוון לה בני מטיפי עיני ופירש הערוך נומפי עינים וכדפוסים שלנו הגי' בני מציפי עיני ופ"רשי עיניו פורחות ונעורת תמיד. ונר' שהערוך שמר הגרסא הנכונה ורש"י פירושה וצ"ל מטייפי עיני ומלח מציפי היא באור כפי הענין, ונכנס במקום מטייפי. וידרנו החכם הגדול ש"דל כפי' היקר על ישעיה פ"י בע"א. ודברי הר"דק אשר הביא הם כדברי הערוך בערך טפוף. וגם טפא כתרנומים כהוראח כבייה הוא מזה. כי כשתציף השמן על הפתילה תככה. שם, גכש מל' ראמות וגכיש (איוב כ"ח) מין אבן יקרה, כי מה לאבני אלגכיש עם עדי ויופי. בבית י' בימים ההם עבודה הוכן בכרות לחם ושיחמים, פ"י המכאר ר"ל איך תחי' העבודה באכילת הלחם והקרבנות, ואינו כן כי אם רמו המליץ אל מעשה המלואים כקרבנות ובלחם חלת מצות ורקיקי מצות. גם בבית שלאחריו נטרה המכאר מן הדרך הסלולה ונפל אל פחתי ההויורז כי דברי הגאון ז"ל כהור מללו, והמכ' כ' כי ל' בעלותו ביהן ינוטל ר"ל שהוא נכרל משאר הכהנים ואינו כן כ"א פ"י יוסר מן המנין או מן ההגדרה וכדברי הגמ' אין מונין לו. ופ"י בכבוד לשכת (כצ"ל) או הוטל שבוע וור ירבוד אינו כאשר הבין המכאר כי לא שם ולא זכר פה לבית אכות, רק כוונתו כי ישב שבעת ימים בכבוד (לישב בכבודה פנימה כדברי ר' משולם בירבי קלונימוס בס' עבודה שלנו) וזהו זר ירבוד. כמוס ונעוה יעורטל ר"ל מנקין אותו מטומאת מה השכוחה ממנו ע"י הזאה (כדברי הרמ"ם ז"ל שמה נטמא במרת ולא ידע הל' עיה"כ פ"א) ויעורטל הוא כמו ינקה. שם, ונר ישכול ב"שין שמאליה ר"ל שכל את ידיו ופי' יטיב. שם כי סימני ובחן נראה כוונתו אל מרה שמעבירין לפניו קרבנות היום כרי שיהא מכיר בהן. בבית מ' יופרק מל' פרקי גופו וענינו המגיעין ממחנים עד ירכים שהוא למעלה מן הטבור קרוב אל הלכ עד סוף הירך שהוא הארכוכה (רמ"ם כל"המ פ"ח י"ח). שם טרם כהונת ומעיל אין מוח ר"ל אחר חגירת האכנט מעיל ועל המעיל אפור וחושן (שם פ"י הל' ג'). כמאוד שש צ"ל תחת כמאז. הורק אינו מל' רקה כדעת המכאר כ"א מל' שמן רזורק שמך וכיניה צניפת הראש (כמו שלופף על השכר רמ"ם כל"המ פ"ח ר") בלשון הרקה.

בבית ג' כנר סבקר טלה. המכאר פ"י דברי הגאון נגד דת הלשון וההלכה. וכונתו על משנה ערוכה הכיאה הרמב"ם הל' ת"ומ פ"א הל' ט; אין פוחתין משה טלאים המבוקרין ואע"פ שהיו מבקרין אותן מהחלה לא היו שוחטין את החמיר עד שמבקרין אותו שנית קודם שחיטרה לאור האבוקור. שם, ודמו יצנר אין ענינו מקבל כ"א עד שיקלח כצנור. בבית ס' וראש בית אב ערוץ פ"י כמערצה בקול גדול יקרא כי של שם עלה בימינו, יען היתה בשורה טובה וזהו לשמע טוב. — למדהפת איש שעיר ר"ל להיות נדחף לשר של עשו הנקרא איש שעיר. בבית ע' להסיר כל מלעוו ר"ל מבלי שום פנים שום מעשרה הפוסל את השחיטה שחטו כבוד וכהלכה. שם, עמסה גחלים ממוכ מצהב ר"ל ממוכת הנחשת אשר עליו אש המערכה וכן אמר הגאון ז"ל באזהרות. p. 39 והמוכחות פו ומוצהב בכח. — כליש יאכל עד, ע"ו לא פ"י המפרש מאומה והוא ע"פ הש"ס יומא ד' כ"א: ה' דכריס נאמרן באש של מערכה רבוצה כארי וכו'. בבית פ', פיה ירה ועשן

אשו ומעונו אין פחד, ופ' המפרש: מפני עונו, ומה יושיענו זה? ולמה הוסיף הנאון פה הדברים האלה ללא הועיל? אולם כוונתו לומר בית שני ומחלוקת הצדוקים עם הפרושים בפ' כי בענן אראה, לכן אמר אם קודם יתקן הקטרת ואח"כ יתן האש או לא יראה כי עשה כדת וכהלכה.

בבירא ק', בקן המוכח יאששם ר"ל החלבים ישרפם באש, והנאון בנה בנין חדש אשש משם אש כמו ידשנה (ההלים כ') משם דשן והוציא המלה מהוראתה המורגלת בפיוטים אשר היא לשון חזק ואמץ ע"פ המדרש. בבית ר" וברום שלש ועשרים, עלי לקבל אחריות הפ' הנדפס בכאור, אשר יצא מפי כאשר נשאלתי על כוונת הנאון בזה, אכן כאשר לא רפתה רוחי אז והנחתי הדבר בצ"ע, כן גם עתה עורני נבוכ איך לכאר דבריו אם נוון אל המאמר המוכח ממס' יומא ועדן צ"ע. שם ברשף המשנים והכרים והמוספים עם רשף ריח ניחוח וסדרים יצר רע ולחמי רשף. כל דברי המכאר בזה לא יועילו, כי יפרשו את המובן מעצמו והסתומו לא יכארו. המשנים והכרים הם אילו ואיל העם, ריח ניחוח הוא הקטרת האימורין של פר ושעיר הנשרפין, וסדרים היא הקרבת חמיד של בין הערכים, וכנהו בל' סדרים על הקרבתו מדי יום כיומו ואח"כ כולל הקרנות במהותן בכינוי יצר רע ולחומי רשף ור"ל החטאות הבאות לכפר על עונות פרי יצה"ר יכנה יצה"ר, והעולות בל' לחומי רשף על היותן כליל לשרפה מאכולת אש. — והכף והמחתה יחצון מל' חצני נעתי (נחמיה ה' י"ג) ופ' הרד"קבשרשים ורוע, וענינו לקח בורוע. — רחץ פעמיו, ר"ל קדש, ובדיו הערים, ננו את כנדי לכן שלו. — בבית ש", שי הערכים ילטה מל' בלטיחם, עשאו בחכמה כסדר. ומ"ש המכאר כמו ילהט או ישרוף הוא שכוש, כי נראה שהוא נבוכ בסדר העבודה ורעתו שהנאון כנה בל' שי הערכים את חמיד של כה"ע, ואינו כן כי הלא כבר נעשה בכנדי והב קודם הטבילה הרביעית (עיין יומא ד' פ' במשנה ונמרא) עם פר העולה ושעיר הנעשה כחוף קודם הוצאת הכף והמחתה כמו שפירשתי למעלה, א"כ איפוא שי הערכים מנחתו ונסכו מוסב על מנחת הכה"ג עצמו, הנקרכת מחציתה בכקר ומחציתה בערב. בשיר נסך, ר"ל יין לנסך, כי הוא בא אחר החביתין (רמב"ם הל' חו"מ פ"ו ה') והשיר של יום אח"כ, וסמים יטה, זהו קטורת של כ"הע. שלש ברכות כאחת יבטה בשאת ידיו ארז שיר, הדברים ינעים ואין להם שחר, ונראה שצ"ל התשיר במקום את שיר והוא נשיאות כפים, וכנה אותה בל' צחות חשורה, כמו משאת כפי מנחת ערב. ושלש ברכות יבטה היא הכרכה המשולשת של ברכת כהנים. בשלחו ר"ל בפשטו פנה א"ע לבית הטבילה. שארו לבושיו ירטרו איננו כפי המכאר יוריד מל' ירטני, כ"א מל' רטיה וענינו ואח"כ לובש (וזהו ירטה כי הרטיה היא כמו לבוש המכה) את שארו, כשרו, לבשויו ר"ל הכנדים שלו.

הערות ותקונים על האזהרות.

בפתיחתו לאזהרותיו הכביד הגאון נזשחו ורתוקות ברול צורף. וישתרג עול הקושי עלה על כל אשר ראינו ממנו בסדר העבודה שלו. כי שלוש הוא נוטל עליו: אלף בירת בראשי החרוים שווי דלחות בסופן ובתשלומי כפל בסוף הפתיחה עד כי תכפל שלייתה בחתום. וכפתיחת כל חרוו הקדים תיבה אחת מפסוק ח' של מזמור ס"ח שבחהלים אשר נדרש על מהן תורה ובאמצעותו תיבה הראשונה מכל פסוקי שה"ש כאשר הפסו אומנות זו הפייטנים אשר חברו פיוטיהם על יום א' וב' של פסח במנהג שלנו. וחדשות הוא בורא, בונה בנינים נפלאים וורים ומכהילים תיכות אשר לא ראינום ולא שמענום עוד והוראות נצורות ולא ידענום אשר רק ברמו יראה מחשבתו וכמה פעמים רומז ואינו נרמו. כי יש דברים רבים קשים להולמם אל מטרת כוונתו. לכן אודה ולא אבוש כי בהרבה מקומות לא עלת בידי לדרת ולחרור אל עומק דבריו כפתיחה הזאת אשר היא חתומה וסתומה וגם ברוב דברי המכאר לא נחה דעתי. לכן ישא הקורא אם רק אחת הנה ואחת הנה אביא כהערותי ועיר שם ועיר שם אולי יתבררו ע"י זאת דברים אחדים.

הנה ידיעת הגאון במעשה ארץ מצרים ומנהגיה ארץ מכורותיו ומנוריו תהראה כמה שצייר בחרו ג' עבודת ישראל בכור הברול הוה ע"י ההוספה וחקותי ששרים ור"ל כי לא לבד היו מוכרחים לבנות ערי מסכנות כי אם גם לצייר הבנינים בששר. כי זאת היא סגולת מצרים לחוק על חומות הבנין מחוקה תמונות וציורים. — בחרו ו' יפה הגיה המבאר תחסלה במקום חד מלה, אך לא פירש יפה. כי חסל תרגום של גמל (בראשית כ"א א') ואתחסיל ח"א במקום ויגמל וכן ואל תשכחי כל נמוליו תהלים ק"ג מתורגם ולא תתנשי ית כל חסלווי.) ופירושו לא כמעשה גמלת לה למדוד לה פעלה אל חיקה. — בחרו סלה נראה כוונתו כאמרו הגידה ספר כו' כאשר היתה האומה הישראלית ראש מחשבת הכורא כ"ה כן גם עתה אב ההנה כחורת ד' כמעצה ותחרות טעותיה על לוח לברת תחרוים ורחבה ונסכה למעלה. בחרו רעשה תרתה פי' המבאר באת ואינו כן כ"א מל' לתור לכם מקום (דברים א' ל"ג) ור"ל חשבת ועשיה עצות מרחוק לנתק (והוה אמרו תלוש) צבאותי משעבוד מצרים. — בחרו אף, בענין מלת גמד אשר הוראתה מדידה וצמצום כבר העירותי בסדר העבודה ואודות פשפש עיין ספרי בייטראנע צור שפראך אונר אלטערטהומס-פארשונג ח"ב ר' 182. בחרו שמים, וכמשלש עשרה נפתח ר"ל ומרתי אשר ערכת לפניו היא נקייה כאילו היתה מנופה בשלש עשרה נפה כמעשה העומר. שם חורי זמר קרסתי. מ"ש המבאר הוא עקום ועגול. כי איננו מל' קורס נכו כ"א מל' קרסי המשכן: ובאותו חרוו יראה שווי תוצאות הדלחות כי

כמקום שפתי צ"ל שפיתי מל' שפה ור"ל תורי וזר עשיתי לקרסום לשפת יריעות מליצותי או הוא בשין ימנית מל' אבני דמשפין.

בחר"ג מצות שורה ד' ככד הוריק ירא מהם כלאל נתן למו גדולה כצ"ל ור"ל השוה ככודם לכבוד המקום, ולא כפי' המבאר. — בשורה כ' מגלה ונר ימי חנוכה, נראה כי שכל אח ידיו להסיר מעליו הטענה כי הם רק מצות דרכנן, והביא מקראות הרומזים עליהם, כתוב זאת על מקרא מגלה, וחנוכת הנשיאים על חנוכת הבית בימי החשמונאים, עד כלות ר"ל פרשת ויהי ביום כלות היא עד (כמו רמז) על ימי החנוכה. — בשורה כ"ה באשה חריד כצ"ל כנראה מתוצאות החרוזים, ופירושו תרדה בה וכפי' הרא"ב (בראשית כ"ו מ') והי' כאשר חריד כאשר תרדה, ולא כפי' המבאר. — ד' ל"א, שורה ח', הט אחרי רבים במדרשי פנים שבע, המבאר לא כוון יפה, כי כוונת הנאון על שבע החקירות שהיו בודקין בהן את העדים (סנה' פ"ה מש' א') וזהו מעין המצוה לעשות משפט על פי האמור אחרי רבים ולחקור העדים בחקירות האמורות בו' לשונות בקרא — בשורה י"ד תקריב אם חטמא בפתע ועל תורת נורו לעלצון, רומז על קרבן נזיר שנטמא ועל הקרבן שמביא אחר מלאח ימי נורו בלי פגע. בעלצון ר"ל בשמחה ובנפש חפצה על כי נחקימיה מצותו. בשורה י"ח, וארכעים לחמי תודח צפיון, פי' המבאר תודה שתצפו שתהי' לרצונכם הוכחה. ומדוע יוסיף מלח צפיון על תודה הלא כל הקרבנות ככוונה הזאת המה מקריבים? ונראה כי התודה באה על טובה יתרה או על משאלות נפש הבאות או על הצלה מסכנה או מחולי וכמאמרם ז"ל ארכעה צריכים להודות, לכן אמר תודת צפיון ר"ל אשר באה לכם תקות נפשכם והדבר אשר אליו בצפיתכם צפיתם. — בשורה כ"ב, ברירת מלח ומכלת קדשים, המבאר גור מכלת ממכלה ואינו כן אלא היא מל' עשרים אלף כור חטים מכלת לביתו (מ"א ה' כ"ה) והוא כמו מאכלת, ומוסב על מצוה אכילת קדשים. בשורה כ"ג, משמר המבכך, לפי שהמשמר היוצא מבכך את הנכנס. בשורה כ"ה, ובהמה שלא חבוא אולם, בבאור כ' שאינה נקרכת כביה"מק, ומה יושיענו זה? ופי' שהקדיש בהמה מהורה למזבח ונפל בה מום או טמאה לכך הבית צריכה העמדה והערכה. — דף ל"ב שורה ג' ונוגע בשרץ ברחוק אינו כמ"שכ בבאור, כנמאס" כ"א בקרוב עד שיטמאנו, ובשורה שאח"ו במחוק, ענינו בחלוש כמו המסחקו (שבת פ' כלל גדול) שפירושו משיר את השער, ור"ל שנתלש ממקום חבורו, כי בלא"ה אינו מוכשר לקבל טומאה.

36 p. לפי כבוד שבת כו' לרגלים ונל אבנים יוקמו מדרתים מדה כנגד מדה. גם פה שם המבאר ידו לפיו אף כי הדברים קשים להולמם. ונר' שכונן אל מה שבירת הסקילה הי' חוץ לבית דין (סנהדרין פ' ו' מש' א') וכפי דברי הרמ"בם פ' י"ב מהל' סנה' הי' רחוק כמו ששה מילין כמו שהיה בין בית דין של מר'עיה שהיה לפני פתח אהל מועד ובין מחנה ישראל, ועיין בת"ו"ט פ' נגמר הדיון בריש פרקין, ותהי' א"כ כוונת הנאון שמדה רחוק בית הסקילה שהוא נרמו כל' לרגלים ונל אבנים היחה כמו בין ב"ד של משה לבין מחנה ישראל וזהו מדה נגד מדה מדרתים ר"ל כמדתו של זה כך מדתו של זה ברחוק מבי"ד. שם פעמים אוכור ר"ל הפעם אוכור שמונה עברות אלה אשר ענשם כחנק וצ"ל לעונש חנק הצבתים תחת חנקה צבתים.

ע"ו העירני ידידי הכחור החכם המליץ כמו"ה חיים יעקב אונגער ועוד אביא להלן איוה הערות מושכלות ממנו. צופה עם אלקו צ"ל אלהיו ע"פ הפסוק (הושע ט' ח') וכן p. 37 צ"ל בשומר חנם תחת כשמו בבית סדר נוגם וכו' — p. 37 להשכיל על מציאת שדה פי' ידידי הנ"ל כי הוא מוסב על פסוק דברים כג' יג ויד תהיה לך מחוץ למחנה, ופי' להשכיל ולמצוא מקום מחוץ למחנה בשדה להפנות בו. כי תנקה מהחופר פי' שלא תבוש ולא תחפר ותכלם עת יראה כך ערות דבר, עכ"ל. שם בבית שלפניו: מוציא וכו' ומחוקת מבושים להשכיל פי' המבאר לענוש כפי המכייש והמחבייש ואינו כן. אלא פי' להשכיל בשין ימנית מל' כאשר שכלה נשים חרכך (ש"א ט"ו ל"ג) והוא ע"פ דרשת ח"זל וקצותה את כפה טמון וענינו השכלנה ממונה.

p. 39 באזהרות הנוסדות על עשרת הדברות בחרו אלהי ושני מסכים לדלות מנימץ פי' החכם הנ"ל להגבי' אותם מעט מן הארץ למען לא יתקלקלו מלחות האדמה. p. 40 בחרו תניף: ואחת בשנה בקרני ר"ל אחת בשנה יכנס הכ"הג לפני ולפנים ביה"כ ובקרני מל' לבקר בהיכלו, פנימי להערה כל' לגלות מצפוני קה"ק אשר וולתי ביום המכובד הקדוש הזה עין לא ראתהו. — ובחרו הזה סמכוני צאלי קדש הלולי פי' הח' הנ"ל וו"ל: לפ"ד ירמוה הנאון על מצות הבארז נטע רבעי או בכלל גם על מעשר שני ובכורים לירושלים וכמו שנקרא נטע רבעי פרי קודש הלולים (ויקרא י"ט כ"ד) ובמקום הלולי צ"ל הלולים. ע"כ. וא"כ יהיה פי' צאלי קדש כפירות האילנות המצלים וכנה הפרי בשם המתואר העץ וזהו מדרך השיר ויפיו — וכן השכיל הח' אונגער לפרש בחרו אלהים הבית: שמאלו רמה וימינו לרום ותחת ויעד בכס עלי שירה עקודה וו"ל לדעתיו כוון הנאון ז"ל לדברי המחוקק בסוף פ' וילך ואעידה במ את השמים ואת הארץ וכו' וידבר משה את דברי השירה כו'. ופי' ימינו ושמאלו הרים לרום ותחת באמרו האוינו השמים ותשמע הארץ והעיד בכס עלי שירה עקודה כנה ע"ד המליצה אופן כתיבתה בספר התורה עקודה, יען כי טוריה מעשה שרשרות המה כי הבריח התיכון מכריח מקצה שורה אחת אל השנית ע"כ. וא"כ ויעד הוא מל' ואעידה כס, ועקודה הסוב אל הכתוב אריח ע"ג לבנה אם לא נפרש באופן יותר קרוב עקודה הפך פשוטה וכונתו אל לשון השירה בהפוכה אל הלשון הפשוט בשאר ספרי קודש. — p. 41 חרוו רומה פיתום המצפצפים הוא מל' המשנה בעל אוב זה פיתום (סנרין פ' ז' מש' ו'). עיין ספרי בייאטראנע ח"ב ד' 170 — שם בחרו כוננתה צ"ל למרו תחת לנדו כאשר ירארה החרו או ילמדו. וענינו בחוקף רצונך צוירז שילמדו עמך ארחתיך. ושם באותו חרוו תחרז עתה שרט בו' צ"ל ענה קרא כדכתיב בש"הש. ושם בחרו חיתך ג"כ צ"ל קרא כי נטה אל אל ידו (איוב) — בחרו תכון, יפה העיר הח' אונגער כי צ"ל ינתני. ופירש כי יונתי היא כ"י, והזהיר לבלתי ננוע ביב בימי טומאתו, אולם בהטתרו יהיה כאחד האדם, וזהו אמרו הבו שעליכם ר"ל חנו לו ידכם ויבא אל המחנה ע"כ. — בחרו בטוכתך במקום וובה ומנעותיה הדרת צ"ל הורת מל' והורתם את בני ישראל. — p. 43 בחרו צבאות פסו כו' גר' כוננת הנאון כפי פי' המקובל בלאו דלא תקלל חרש כל אדם אשר איננו לפניך. ואולי כי חרשים המה בקטוב צ"ל בקטוב וכוון אל מאמרם ז"ל במכילתא כאמללין שבאדם וא"כ אודא לה תמיהת המבאר כי באמת כאן זכר למתים

אין ואיהו מפשר ואיהי חלים. — בחרו ונות: קמולי טומאה — אל פסח שני למוכר המבאר הוא כמחריש וצ"ל למנודת מל' אפלה מנודת (ישעי' ה') ור"ל כי ד' קבע פסח שני למעוכב מלעשות הראשון במועדו. — בחרו ביה. מה שהעיר המבאר על הנך פסוחו גם כאן מונדה הגאון מצות שאינן נוהגות לדורות חפה עליו דברים אשר לא כן. כי הגאון לא מנה כאן מצוה רק ספר המאורע כמו שהי' לתשלום החרו אשר לפניו אשר בו נכללו מצות ק"פ ואמר כי עליך פסח ד' כמוף ואו אכלתם מתניכם חגורים וסיים בדברי הנביא לע"ל. — בחרו החלק בכור מרוקם כמו שפיר מרוקם וענינו בכור אחר לידתו. 42 p. לא תשא — לא תחללו ותקבצנו כצ"ל לפי השערת הח' אונגער מל' ונוקב שם ד' (ויקרא כ"ד, ט"ו). אכן תחללו לבלהים מל' הצעידהו למלך בלהות (איוב י"ח י"ד) וענינו לחדת נפשך ולבהלת רוחך תעשה זאת. שם כבטאך לעשות כו' שבועה כטוי להרע או להיטיב. בחרו שלאחריו המסתחיל ד'. אשלח מנלה עפה רומז על מאמר הנביא זכר' ה' א' ושם פ' ד' ולנה זכו' ועיין שבועות ל"ט. — בחרו נתן צ"ל יהו ע"פ הכתוב. שם בישימון דוהב כ' המבאר דוהב ל' דהב תרגום זהב. סמיית עינים יש כאן. ונראה כי דוהב הוא במקום דואב מל' עיני דאבה מני עוני. וענינו בישימון מקום דאבה וצער כמו כההו יליל ישימון. וצוהב ענינו או נחשת קלל או זהב. והוא כמו הדר שופטים שלפניו. וכן בחרו צבא במקום השבעה צ"ל השבעתי לקצין לכתוב לו פתשגן ורמו כפי הערת הח' אונגער על המצוה וכתב לו ארז משנה התורה הזאת.

44 p. בחרו כמגדל — יעברו מתכונת הגיו כהואל לא כפי' המפרש כאשר רצה האל כ"א כפי ראות עיניהם ור"ל כי קביעות החגים ועבור השנים הם דברים המסורים לחכמים וכמאמרם ז"ל אחם אפי' שונגים אחם אפילו מוידין אחם אפי' מוטעים כו' (ר"ה כ"ה). — בחרו שפתים צ"ל ונזירה לא תגורר כאשר יראה שווי ההכרזת וענינו לא תבצור ובחרו כולך נר' שצ"ל הוצבת תחת הוצבת. — בחרו אתי גרתה טעה המבאר. כי הוא ענין בפ"ע וכולל מצות מורא מקדש וערך מאמרו נגד הכהן העובד ואותו יהוה ור"ל אתה העובד בקדש ויושב בסתר עליון ירא את מקדש ד'. — 45 p. בחרו ואברותיה: אוברות פי' ידיים מפני שהם בנוף האדם כמו הכנפים בעופות והוא מל' באברתו יסך לך (תהלים צ"א ד') אך האבר (יחזקאל י"ו, ג). שם באותו חרוז בבית המסתחיל גן חכמת קן הוא ע"פ דרשתי ז"ל (קדושין ל"ב) זקן זה שקנה חכמה והוא יניק וחכים וזקן הדררו הוא זקן ממש. — בחרו כפרש מטעמיו נר' שהיא מל' פורש אין להם (איכה ד' ד') ומה פרוסת לחם בל' חו"ל ור"ל בחלקו מתנותיו הטובות לכהנים. כהני ביתו עמו חנויים ר"ל הדרים עמו בביתו מל' חנה דוד ובשורה שלאחריו הגויים ר"ל עם המפורשים בפרשה. באותו חרוז צ"ל תחרת מעון בשורה ג' מעין עפה"כ כשה"ש. וכבית אפל: נכדו בהמשחו נצח מרב כוחיו בקר וערב לשמי אחויים, אשר אין לו מוכן, פתח חלונות ידידי החכם אונגער והוא הגי' כטוב טעם ורעת: מְרַבְּכֹתַי במקום מרב כוחיו. וירדה אל המטרה. ויסוב הגאון על מנת כה"ג האמורה בפרשת צו (ויקרא ו' ט"ו) והכהן המשיח תחתיו מכניו יעשה אותה חק עולם וגו' ונאמר

בה במקרא שלפניו מרככת תביאנה. ופירושו נכדו ר"ל אחד מכניו
 בהמשחו לכה"ג, נצח ר"ל לחק עולם, מרככותיו כקר וערב לשמי
 אחויים, כי מנחת כה"ג היתה מחציתה בכקר ומחציתה בערב. ע"כ
 ורפח"ה. וא"כ מעין הוא כנוי לאחר מיוצאי חלציו בדרך יפוצמעינותך
 חוצה (משלי ה' ט"ז) — p. 46 בחרו מלכים: וכנר וחרש ונחשת
 בספנים כוון אל הכתוב (ויקרא ו' כ' כ"א) ובספנים הוסיף לויפי
 המליצה ור"ל הכלים אשר דרכם להשתמש בהם מסגולות הבית. —
 בחרו תשלג מה שאמר קל וחומר לך יש להוסיף על האוצר הנחמד
 אשר אצר וחסן החכם הגדול רי"ט צונץ כספרו זינאנאנאלע פאעווא
 ד' 467 גם שם הנאון. — בחרו לא תרצח חכמית אשר ארבעים יום
 רקמתי, הם המ' יום שבהם נוצר הולד ופי' ישובו הוא כמו צורתו
 וחכמתו. והבית הורה כלו מחמדים, כי המית נפשו תחראה
 לנגד עיניו והמון רחמיו לא התאפקו באמרו ראה צרת
 נפשו בהתחננו ואל תתאכזר וכו'. — בחרו הר: כורה בור והשית
 עין פי' הרע"כ ריש פ' כ' דב"ב וגם המליצה הזאת הלקוחה מל'
 חז"ל יש להוסיף בספר הנ"ל ד' 459 כמו בור ודות הנזכר שם. —
 p. 47 כי כבית השבעתי כל מקנא לשמי כוון אל מאמרם ו'ל כל
 הכועל ארמית קנאין פוגעין בו. — בחרו הר וסביכיו ר"ל ביהמ"ק הנחון
 בהר וסביכיו כדברי המשנה איוהו דרך רחוקה מן המודיעים ולחון
 וכמדתה לכל רוח כדברי ר"ע דנקמינן כותאי וכדברי ר"א מאסקופת
 העורה ולחון. — בחרו למה, ביום עמידת הורב ושמי פצח ור"ל
 כאשר שמעתי מפי הק"ב עשרת הרברות, ל' פצחי רנה. שם הנה
 בשטם בכגדות לנצח ר"ל הריח הטוב אשר הורק בשעת מתן תורה
 עוד לא פנ וטעמו לא נמר כאילו גם היום כגדותי אהלות ומור ונר'
 שצ"ל בכגדותי. — p. 48 בחרו לא תנאף — כבדקם לה בהרוגיה
 אין לו מוכו וגם נרא' שאיננו מדרכי הנאון ו'ל בשיר להשתמש
 בחיכה אחת כ' פעמים רצופות. לכן נר' שצ"ל בהרוגיה מל' ויחרנו
 מטסגרותיהם שהרנומו ויועוץ, ומחדרים אימה תרנומו ומטנואי חרנת
 מוחא כאשר הביא הר"דק בשרשים, ופי' בודקים המים אותך (הכעל)
 כאשר בודק'ט אותה לאיים עליה ולהפחידה מפני התקלות המיועדות
 לבא עליה כפי דבר המחוקק ב"ה. — p. 49 בחרו ד': קדושי —
 לנגוד פי' המבאר לקשור. ולא הודיענו באיזה מקום מצינו לשרש נגד
 הוראת קשר. וכוון על מאמרם ו'ל (קדושין ד' י"ב) רב מנגיד
 מאן דמקדש בכיאה. וענין הבית, שלשה דרכי קנין לאשה מה"ת אך
 בכיאה ילקה. וכן כבית שלאחריו טעה כמ"ש חנוך ל' יגודו כו' ובמ"ש
 ברחק מביחך נר' שגרם כנודד בנון ואינו כן וצ"ל ולא כנודד חנוך
 מל' נד נודד יגודנו וענינו ולא יצא בצבא. — בחרו ישכון פי'
 המבאר השאף רוחק והוא כמתנבא. אך נראה פירושו אשר בשאט
 בנפש ישאף רוח תאוותו. ובאותו חרוו כראם תיעף היא מל' תועפות
 ראם ענינו כראם חרום קרנו ועונו יתנבר. שם בפלח הכערת אש
 פלחם נר' שהיו לנגד עיני הנאון דברי המשורר האלהי חוצב להכות
 אש ור"ל בהודיע ה' ית' חקים אלה חצב להכות אש ודומה המליצה
 לדברי אביר הפייטנים ר"א הקליר בסלוקו ליום א' של ר"ה חוצב
 מפיו תלמוד חורה — שם בחרו רכב פי' הח' אונגער כי רומז ע"ד
 העכרה ללאו דלא יחבל רחים ורכב, אשר כבר מנה למעלה, וקרא
 את הרחים צמד לפי שהם שני כלים, העליון והתחתון, ופי' כאשר

תרחם ולא תחבלם ותלות אחיך די מחסורו אל תהי לו כנושה. ע"כ. —
 50 p. בחרו אלפי בסופו ז"ל ברכה עד בלי די. — בחרו שנאן
 טרפי צמח שלשית ר"ל של שנה שלשית שבה נוהג מעשר עני
 וכן בששית. — בחרו שרך היא טבור ערי הלויים למִדְנָה כוון אל
 קדושת העיר הנבחרת אף בהיותה שממה מבלי יושב וגם בחורבנה
 יהי זכרונה עלי לבנו וכמאמר המשורר האלהי אם אשכחך ירושלים
 כו' ודבר חו"ל בת"כ על והשימותי את מקדשיכם אע"פ שהם שומטין
 בקדושתם הם עומדים ואמר אף בגולה אל תגרשוה לֵא תמוש
 מלכבכם. כי יש אחרית ותקוה ושבו בנים לגבולם. — בחרו בקדש
 נר' שהשירה הראשונה משוכשת כי מלות: לטוב כתוב לֵא ישו
 בתוצאותיהם עם הטורים שאחריהם והם משוללי הכנה. — 51 p.
 לא אליל כמו בכתוב כירמי' י"ד י"ד ענינו שוֹא ושקר. — בחרו'
 שביח בשורה ב' ז"ל אחשרנה כי כן מחייב שווי התוצאות ואולי פי'
 כמו אקשרנה כפי' הרד"ק בשרשים על וחשוריהם וקשוריהם הכל
 מוצק (מ"א ז) ענינו קשור ור"ל אוקיקנה לנתח ולחלוק אם לא
 נטהר הבית אחר ההסגר. — בחרו שכי טחבוהו לא ידעתי פי'
 מלח טחב ודברי המבאר שם נפלאו ממני כאשר נפלאו דברי הנאון
 ממנו. סוף דבר הכל אינו נשמע וצ"ע. — 52 p. בחרו ואף
 במחדלים הני' הח' אוננער שצ"ל בחדלים מל' מה חדל אני והיא
 מדרגה פחותה עוד מטרדת העני והרל עב"ל, וכדברי חו"ל בדלי
 דלות על עשירות האיפיה, וכפי שווי ההכרות בסוף נר' שצ"ל
 בְּמַחְדוּלִים ע"מ מערומים וענינו בעניוה וכדלות. בחרו סורים
 וברותה אין ענינו אכל ואלקש איננו מל' וכרם רשע ילקשו, כאשר
 כתב המבאר. ונראה כי צריך לקרות וּבְרִיָּתָה אלקש מל' ספות הרוח
 וכוסי ריח ואלקש מל' מלקוש וענינו בשעה מהן תורה נתנו הרודאים
 ריח ואני פערתי פי כלמלקוש לקחך זרויהי נפשי השוקקת מרשנה.
 בחרו לא תחמוד יפדך העירני הח' אוננער כי הבירה הראשון אינו
 חותם במלת מאכל כי אם אחרי: אשר אסר לך אל, וצריך להוסיף
 התיבות האלה מן השורה השני' אל הראשונה. — 53 p. בחרו
 אלהים ינקי: ולמהים אחויים הוא סוכב על דודי מעשר שני ולא
 נתתי ממנו למרז ובמלת באב"ל רומז אל לֵא אכלתי באני ממנו
 ובמלת וטופאה (כצ"ל) על מאמר ולא בערתי ממנו בטמא.
 — שם: אל תתעלם ממנו כהנויים פי' המבאר כהנוחך בתורה וזו
 הוספה ללא יועיל. ונר' שכוון אל מאמרם ו"ל מלמד שנצטוו משה
 על פה הלכות שחיטה (חולין כ"ח. פ"ח: בר"ש) וא"כ כהנויים הוא מל' הנא
 מפיו יצא (איוב) ר"ל אל תשכחם כחך הדברים הבאים כחושבע"פ.
 בחרו יום יתשיר כהן פי' הח' אוננער כוון ביהמ"ק הוחר החדש
 משקרב העומר (כאשר הביא הנאון בחרו שלפני זה) ועתה שאין
 לנו מקדש אסור כל היום ורמו לדברי חו"ל שיהא יום הנף כלו
 אסור, ויתשיר רומז על הכארת העומר. עיין מנחות ס"ח. ובהרו
 סלה ממשלתי אוברה, פי' הח' אוננער מל' חו"ל אם אוכר ולא אעביד
 (ב"מ ק"ד) וענינו עתה ממשלתי בחרו ושממה, ומפני שלא רצה
 להשתמש במלת הוברה שתי פעמים כתב אוברה כמו אשכים (ירמי'
 כ"ה ג') ואנאלתי (ישעי' ס"ג ג') ובבית שלאחריו הניה החכם הוה
 חמה במקום חמד, ופירושו מלאתי יגון ואנחה עת הוברה כמשלתי

כטובו סר למשמעתי. ואיזה הערות בענין סדרי עבודה באו הנר ליד המוציא לאור הרב הישיש הנכבד ואותן כתב זה שנים ירדנו הח' הגדול שד"ל והן היו לנגד עיני אחרי אשר כבר נמסרו הערותי ליד המדפיס וכבר נדפסו במהדורא קמא ושמהתי בראותי כי בכמה ענינים כוונתי לדעתו.

ואוסיף עוד ככלל ע"ד האזהרות. הנר אם נטה עליהן הקו אשר בידי הרמ"כס ז"ל בשרשו אשר הקדים לס' המצות לא תעמדה במשפט וכל התלונות וההשגות והקושיות אשר בנה דיק על כה"ג וההולכים בעקבותיו הצדקנה גם על הפייטנים אשר חכרו בדרך חרוז מצות עשה ול"ה. כי גם המה הביאו מצות דרכנו ושאינן נוהגות לדורות ופרטי מצות אל המנין וזה לא יתכן כפי דברי הרמ"כס ז"ל. ואם בדרך כלל אמר כי הטחברים היו משוררים לא רבנים שמעתי ולא אבין. כי מן הידוע כי מחברי האזהרות הראשונים היו רבנים עמודי החוק בהלכה ובהוראה לא משוררים וולתי'ר' שלמה בן נכירול כמו רס"ג ר' יצחק בן ראובן ור' אליהו הזקן. ומי לא ידע ככל אלה כי ד"מ מצות נטילת ידים או לנמור את ההלל או מצות עירוב אינן דאורייתא? אך האמת רמוזה בדברי החוס' יומא ד' ח'. ד"ה דכולי עלמא כמה שהשינו על ר' אליהו הזקן בענין טבילה בומרה וכתבו מנהגו ה' שלא היה מקפיד לכתוב כהלכתו עכ"ל ור"ל כפי מגמת פניו באזהרותיו לא היה מן הצורך לכונן ארז ההלכה. כי האזהרות האלה לא נכתבו ללמד דינין והלכות כי אם ללמד דעת את העם מצות המוטלות על איש הישראלי לעורר וזכרון ולב היודעים והמבינים בתורת ד' ולהפיץ בחוק ההמון הנמוג בעסקי העולם נצוצות אור התורה הכתובה והמסורה למען ילמדו וידעו וישאלו. והיתרה כוונתם בפיוטיהם לעשות כעין שיר משכיל (Sehrgedicht) או חרוזים למזכרת כאשר מצאנו כיוצא באלה. וכל הדבר אשר יוכל לקבוע בלב הקורא או זכרון מצוה או מדה טובה ומעולה הביאו אל תוך בתיהם ולא חשו בוה ללכת באיזה שיטה קבועה או להעמיד בנין במנין המצות על יסודות חזקות אשר גם כרוח משפט וברוח הבקרת לא יפול. כי לא להורות הלכה מתוך קריאת האזהרות כוונתו והי' די להם אם ביום הנבחר לזכרון מעמד הגדול יתנו לכל איש ואיש די מחסורו דברי חכמים כדרכונות וכמסמרות נטועים להלות עליהם צאצאי ידיעתם בחוררה אם רבה היא בתלמוד ובהלכה וצפיעות זכרוניהם מאשר שמעו או למדו לצעירי העדר אשר לא ידעו הבין ומאי איכפת להו אם כל הדברים על אדני ההלכה והפסק הטבעו אם לא. ונראה כי האזהרות היותר פשוטות אשר הן בסדר שלנו הן העתיקות ואולי כבר בימי רבנן סבוראי נוסדו (עיין ס' הח' דוקעס צור קעננטנים דער נייא העבראישען רעליגיעזען פאעזיע צד 141) והסדר הראשון הוה הכנים ר' עמרם גאון לחד סדורו אשר שלח לספרד ומשם נתפשט ונשמר בסדר אשכנז ובעלי המליצה והפיט הלבישום עדי החרוז כאשר נעשה זה בסדרי עברה. והסיום או שש מאות כ"ה הוא מסדור הגאונים החתימה המורגלת והיותר קדמונית אשר השתמשו בה בתחלה ומפני זה היא מונחת במקום כבודה כנחלת אבות מורשה מימי קדם. וכעת בא לנגד עיני מחזור ד' הנוכר ושם איזה הוספות יקרות אל באורי החכם המופלא ר' וואלף היידנהיים ז"ל והן מידי החכם הנודע לשם ולתהלה מו"ה חיים כ"ר יוסף ע"ה הוא

אשר אצר וחסן אוצר ספרים אין כמוהו, הנהו שמור עם אוצרות
אקספארד ולאנדאן. והחכם הזה כרוב בקיאותו בספריו היקרים הוסיף
חקונים בדברי רו"ה ע"ה במאמרו על הפייטנים וגם על ר' אליהו
הזקן הביא דברי שו"ת רש"ל וגם בענין סדרי גבורה בימי המשנה
והתלמוד הרבה אותם והביא הב' מקומות ממש' יומא המוכאים
למעלה והביא עוד כי סדר אהה כוננתה במנהג בני ספרד, הרב בעל
העיטור המוכא בחי' ריטב"א ליומא פ' הוציאו לו מייחסו ליוסי בן
יוסי ובסדר רב עמרם מייחס לו סדר אחר הסתחיל גבורות אלורה
נאדרי. ויש עוד להוסיף דברי פסקי תוס' מגלה פ' ג' ס' ס"ו:
ביום הכפורים שמתענין רגילין להרבות בתחנות ותפלות ואף בימיהם
אמרו כמו אתה כוננת עכ"ל ובתוספות שלנו ליחא ונראה שהיו
שייכין הדברים לד' כ"ג א' במ"ש שם נגמ' דביום הכפורים נפיש
סדרא דיומא. ואשר כתבתי לעיל בשם החכם דוקעם בענין האזהרות
לרס"ג המזכרות ברש"י על התורה כי הן אשר באו בחרושים פרה
לפנינו אתקן פה, כי כבר קדמוהו בהשערה האת ידידנו הה"ג מו"ה
שי"ר ראש המדברים בכ"מ ובפרט בענין חולדות גדולי ישראל ומעשיהם
במאמרו היקר על רס"ג וקורותיו וספריו (בבכורי העתים תק"פט ד'
36). ובענין סדרי עבדה ואזהרות עיין גם בהקדמה לס' בתולת
בת יהודה לידידנו הח' הגדול שד"ל נ"י.

ההערות הערוכות למעלה כתבתי זה כמו כ' חדשים על העלים
כפי אשר נמסרו על ידי אחרי צאתם ממכבש מגלה נחנו ובחוק
טרדות רבות וענינים אחרים המוטלים עלי ואשר אני עסוק בהם
עינתי בהם לעתות הפנאי. לכן ישא הקורא אם לא יצאתי י"ח
באור בראוי. והחתימה הואת כתבתי היום עש"ק כ"ג אדר ראשון
הרט"ו.

יחיאל מיכל זקש.

הערות ותקונים אל האזהרות לרבנא אליהו הזקן זצ"ל.

אחרי אשר גלה את אוני ידידי הנכבד הרב החכם הגדול כבוד מו"ה יחיאל מיכל זקש נ"י כי יש את נפשו לדבר כזה על מחבר האזהרות האלה בפרט, ועל טטרת סופרי האזהרות בכלל, לא נשאר לי כי אם להניד דברים אחרים על הכונת הפיוט הזה, אשר הוא אכן חזן כנור הפיוטים האחרים, אשר הורישה לנו העת ההיא, ונחמד מצד סגולתו המיוחדת לו. המחבר בנה בחי פיוטו בחכמה וחצב עמודיהם ארבעה, והעמוד הרביעי אשר הבית נכון עליו יסודתו בהר הקודש. אולם אף אם הוא מקרא מלא בדמותו וצלמו בסה"ק, רוח אחרת אתו ורוח חדשה מתהלכת בקרבו, אשר פי שנים נפח בו האמן העושה מלאכת מחשבתו בכשרון ויתרון דעת, ופעמים כבירים הוא מחפש באפר הדרש והאגדה, ולכן מוזר ונכרי יהי' לעין הקורא, יעמוד ולא יכיר מראהו עד אשר יתודע אליו, ואז בעצמה עז יתחקרה בקרבו ויתהלך במישרים אל חררי לבבו.

בעלי החוס' יהדרו פני הזקן בכל מקום (ה' פעמים בש"ס) אשר יזכירו את שמו, ור"ת ז"ל היטיב לתקן באזהרותיו בחוס' ב"ב קמ"ה, ב' ד"ה ואין השביעית. ועי'ו נדע כי הכ"י אשר ממנו נעשה ההעתיקה הנוכחית נכתב אחר התקון הנ"ל ואיננו הראשון, אשר הי' עובר לסופר טרם עלות אליהו השמימה.

לשונו היא כשפת הפיוטים הצרפתים והאשכנזים ואיננה נקי' מכנינים זרים ומלים נכריות, אשר קצתם נעשרו כמתכנת לשון עבר כמו: הטיה, תרכיץ, יכום, טפש, ווולתם משפת ארמית כמו: בקושטא, זקוקה, חדיר, ומהשגורים כפי חכמי התלמוד כמו: צריך, אילן, פייס, חציצה, קבע, מאורע, קיבר, עציץ, עכב, חכמין, מהבהבת וכדומה, והם בכלל קט"ו במספרם.

גם מצאתי בהאזהרות האלה השנות מצות אחרות פעמים, ד"מ:

ד' נ"ח: שוטה להשקות, וד' ס"ח: יחס מפגום תן לענה פורי' —
ד' נ"ח: קדש ראשון ושמיני, וד' נ"ט: ראשון ושמיני קדש מיעדיך —
ד' ס"א: לקוץ שולחת יד, וד' ס"ט: שולחת יד הגונה אין —
ד' ס"ו: זרעו מחלל, וד' ע"ב: זרע חלל מלהוסיף, וכנהגה וזהו עדות נאמנה, כי כנים דברי ידידי היקר הנ"ל על אודות מטרת האזהרות וישרים למוצאי דעת.

עלי נלינות האזהרות אשר קבלתי לפרש מצאתי הערות אחרות, אשר נבעו מעט סופר מהיר ידידי הנ"ל, ואביא כל אחת ואחת על מקומה בשם אמרה. —

55 p. כל פקודי כל בסיס טבע אדני. קשור המלים בחרו הורח הוא זר, ונראה כי רחפו על פני דמיון המחבר המקראות: כל פקודי כל ישרתי (תהלים קי"ט, קכ"ח) על מה אדני הטבעו (איוב ל"ח ו') ואמר כי יסוד כל המצות הטביע את אדני השיר הזה. — בערך מלי, צ"ל ובערך להשלמת שם המחבר בראשי החרוזים. — דורון הרביתי, עיין ילקוט שמורת פ' י"ט, סי' רע"ג. — וטהר נופך מהיות כמתלהלהים, ר"ל ילך בזריות ולא כחלש ורפה רוח אל בית האלקים. — 56 p. זריו להורות ואלוף לסבל, ע"פ דרשחם על מקרא אלופינו מסובלים אלופים בתורה ומסובלים במצות (ברכות פ"ש). — ידידי כחפלה קודם שואלים, פי' יאמרו שירות ותשבחות טרם ישאלו צרכיהם. — לישוע הבן חמשה השמעתים, פי' הרב הח' זקש מל' איקלעו לבי ישוע הבן (כ"ק פ' א') ופרש'י ישוע מתרגמנין פורקן כמו פדיום. ע"כ. — רשול לנוחר כהן תחיאש, ר"ל אחיה הכהן תחיאש את הרשול לנוחר ותשרפנו. ואין צורך להני'. — במגלת ספר כתוב עלי, רומז להכתוב וכחב לו את משנה התורה הזאת על ספר וגו' וקרא בו כל ימי חייו (דברים י"ו, י"ח, י"ט). — 57 p. ספר יומם מגלת איולי, פי' הרב החכם זקש כוונתו למיטרא דר"ב חייב אדם לקרות המגלה בלילה ולשנותה ביום שנא' אקרא יומם וגו' (מגלה ד', א'). עכ"ל. — לילה ושמונה עשר להלל נמור אנודים, נראה כוונתו לימים שנומין בהם את ההלל בארץ ישראל, והם: יום א' של פסח ושל שבועות, ח' ימי חג הסוכות וח' ימי חנוכה, וליל שמורים בספור יציאת מצרים. — תליצה ורוק נראה לחמשה, אמר רבא צריכין דיני למחוי רוקא כו' (יבמות ק"א, ב'), ומצותה בחמשה כדי לפרסם הרב (רמב"ם פ"ד מהל' יבום ותליצה). — נכול מורם כאשר דנני, מוסב על פרטי דיני הסוכה שצריכה להיות לכל הפחות ו' על ו' כרום עשרה טפחים ולא למעלה מכי' אמה. — 58 p. גיל תגיל בקלים ישחטון, פי' קדשים קלים, שלמי שמחה הנאכלין לבעלים. — בכל ולעולם, משניות מפורשות בפ"ק דחולין. — דין אילן בשתום, פי' הרב הח' זקש מתנות עניים הנוהגות באילן והן שחים, שכחה ופאה. ע"כ. ולפי' מה שאמר בחרו שלאח'ו חתן להם ילקיטון מוסב על הפאה, כי אין דין לקט באילן. — חק אכילת פסחים ביום חלילה, פי' חלילה לך לאכול הפסח ביום, כ"א חשת חשך כו'. — כרם בארבע טהר ירקק אדמדם, פי' הרב הח' הג"ל כרם רבעי וירקק אדמדם הוא כנוי ליינ. ע"כ. — לוכרו באין תדיר תדיר מקדם, ר"ל כאשר הפנע השכת התדירה כחג שאינו תדיר תזכור את השכת בקדוש היום על היין קודם. — מד' מצעדי נבר כוננו, רומז לדברי חז"ל על מקרא כי יפול הנופל ראוי זה לפול אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב. — עמדו עמודו ואין מפנה, כוונתו למאמרם ז"ל (קדושין ל"ב, ב') יכול יעמוד מפניו כבית הכסא ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור. ומפנה כנוי למסיד את רגליו. — שלש חסעור כו', מוסב על שלש סעודות בשבת ומצות עונה. — בעשרים וארבעה, כ"ד מתנות כהונה. — 59 p. הסגן בכפור פר יקריבנו עשרירת האיפיה סלת תדכנו, צ"ל תרבנו והוא לי' גדולה בארביית, ופי' כל זמן שלא עבר הסגן מגדולתו שוה לכה"ג בשתים אלה, כי אין בין כהן משמש לכהן שעבר אלא פר יוה"כ ועשרירת

האיפדה (מנלה ט', ב') ועיין רמב"ם פט"ו מהל' שגנות הל' ז'. —
 זמן עשירית כו', בתוס' ב"ב קמ"ה, ב' הנוסחא ע"ש והיא הנכונה,
 או עשרת, ור"ל המלוח את חבירו לעשר שנים אין השביעית
 משמטחו. — קרבן בית דין, פי' קרבן הסנהדרין הבא על שגנת
 ההוראה. וחזק בך תכרע, מוסב על הפסוק כי יטוך אחיך ומטה
 ידו עמך והחוקת בו (ויקרא כ"ה, ל"ה). שכיחת שלשה עבודתם
 הפרע, אולי כוון אל הכתוב ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצארו
 חנם (שמות כ"א י"א). — קדש יהי גדל פרע, פי' מל ולא פרע
 כאלו לא מל. — רצח כי המצא, צ"ל רצוח. — נאסר
 ארבעה בשולו בטבע, פי' ארבע פעמים הוזהרה התורה לבלתי אכלו
 מבושל במים, (שמות י"ב, ח', ט'). — חקי ללמוד כו' הרב הח'
 וקש שער כי חסר בסוף החרוץ מלת יפה. ע"כ. — מדה השלם צדק
 הין למדפה תאלפה, אינו טובו, וצ"ל למרפה, ור"ל תאלף, תלמוד
 להשלם מדה ולצדק הין ויהי' מרפה לנפשך, ונמצא מרפה בה"א
 ירמי' ח', ט"ז. — השב העבוט ונתון ואקשור לך כתר, פי' ולך
 תהי' צדקה, ורומז לדברי חו"ל (שבת פ"ח, א') בשעה שהקדימו
 ישראל נעשה לנשטע באו ס' רבוא מה"ש וקשרו לכל אחד שני
 כתרים כו' וכשחטאו פרקים כו' ועתיד הב"ה להחזירם לע"ל כו'.
 — ארבעה ברגל לשמחה נוקקים, כוונתו למאמרם ו"ל שמיני רגל
 כפ"ע, וא"כ הוא רגל רביעי לשמחה. זה עצרת כדש צ"ל בדרש,
 ור"ל ע"פ דרש החכמים הקדמונים. — מתנה כמתנה ידך לכך
 השמיטה, כוון לדח"ז ול רחמנא לבא בעי, ואחד המרבה ואחד
 המטעיט ובלבד שיכוין לכו לשמים. — קראת עמיתך ודעתו לא
 נכונה, מלת נכונה איננה נכונה במקום הוה כנראה ממוצא החרוים,
 ואולי צ"ל הוהכמה או הסכימה. — שכט ותוכחת כו', אין
 כוונתו הכארת המוכיח את החוטא כי אדרבה זהו אסור, כמ"שכ
 הרמ"בם פ"ו מהל' דיעות, אלא ר"ל יוכיחנו ויחזור ויוכיחנו עד
 שיקצוף ויכה את המוכיח (ועיין ברמב"ם וכו"מ שם ובערכין ט"ז,
 ב'). — p. 60 העורים והפסחים שנואי נפש, פי' שנואי נפש ד'
 משום הקריכהו נא לפחחך. — חוצרות להריע למסע הכריו, מל' לכרי
 ולרצים (מלכים ב', י"א, ד') ואת הכרי ואת הרצים (שם י"ט) ת"י
 לגבריא, והוא לשון רבים, (עיין רד"ק שם) וכבר נמצא ה"א הידיע'
 בקשור הכנויים כמו האהלי (יהושע ו', כ"א) והחציו (שם ח', ל"ג).
 — יפת תאר כו', לא דברה תורה אלא כנגד יפה"ר. — לקרבן
 חקנתי לעוסקי טבו, רומז למאמר חו"ל אמר הקב"ה לאהרן אל'
 תירא לגדולה מזו אחרי מתיון, הקרבנות בזמן שבה"מ קיים הן
 נוהגין אבל הנרות לעולם (תנחומא פ' בהעלותך), טבו מל' מרה
 טיבו של עובר זה. — עולים ויורדים כו', מעלה היחה לפני המנורה
 כו'. — נצור אפר פרה טהור מטמא כו', כל העוסקין בפרה מחחילה
 ועד סוף מטמאין בנדים והיא עצמה מטהרת טמאים (מס' פרה).
 וכן יסד הפייטן כיוצר לפ' פרה: לטהר טמאים לטמא טהורים כאומר
 קדוש. — כפורחת עלתה נצה, משהביאה שתי שערות. — p. 61
 שלמים ועולות יצו צ"ל יגישן. — שב מנין ראיות זכ, כמו שב
 שני הוה כפנא (סנהד' כ"ט, א') וכוונתו למאמרם בשבעה דרכים
 בודקין את הוב. — תרחיק גמולה, פי' הרב הח' וקש מל' גמולה
 דא מבעלה (סוטה מ"ב, א'). עכ"ל. — ימי החג לנסך מים במים

חוחן, ר"ל כדי שיחנך האל בנשם נדבות כמחז"ל, אמר הק"ב נסנו
 לפני מים בחג כדי שיחברכו לכם גשמי שנה (ר"ה, ט"ז, א'). —
 ספר כריתות ודבר המערב, ע"פ רח"ז ואח ערובתם חקח, דברים
 המעורבין בינו לבינה והוא נט (כתובות ט', ב'). — זכור קללות
 וברכות וכתך ינכר, ע"פ התנחומא פ' נצבים אמר הכ"ה הקללות הן
 מעמידות אחכם. — נחלות ונותני מומין במדרש דרבנני, מל' דברי
 חכמים כדרכונות (קהלת י"ב, י"א). — p. 62 מגדף בניבו בנפשו
 נכהל, ג"ל נבחהל, כאשר יורה החרון, והוא מל' וגם נפשם בחלה
 בי (וכרי' י"א, ח') ור"ל חרף נפשו לטות. — p. 63 ועם ב"ב וב"ב
 להתראת מליצים, העדים המתרים ארז החוטא נקראים מליצים כי
 ימליצו טוב בעד נפשו להנצל משחה רשת העון. — שלמו באהבה
 כו', השלימו והסכימו דעתם באהבה לעשות תועבה. — סקילה שני'
 נאמרה כגורלה עולים, נלע"ד כי ג"ל שריפה תחת סקילה משני
 טעמים: א', כי כבר הפסיק הענין מסקילה ודבר מחייבי שריפה;
 ב', יען הלכה כחכמים נגד ר"ש האומרים שסקילה חמורה משריפה
 (סנהדרין מ"ט, ב') וכן פסק הרמ"בם פ"ד מהל' סנהד', והוקן עצמו
 הלא סדר פה סקילה קודם שריפה והרג קודם חנק ואילו לר"ש הוא
 בהפך: שריפה סקילה חנק והרג! — חבור שבע למיתת נדוני מהיטב
 שווי גורח דיני, רומז למה שכודקין העדים כשבע חקירות, וילף
 ל' (בסנהד' ט' ב') מג"ש היטב היטב, וחבור ר"ל החברים והיו
 לאחדים, או אולי ג"ל חקור. — משכו וקחו לכם, זה מושך
 אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יצאה (סנהד' פ"ו מש' ג'). — גוי
 כרחים, פי' חייבי כרת. — p. 64 ואכילתו בכפור עם אחלתי
 תפרסמנה, פי' אחלה פניך לפרסם עונש כרת על איסור האכילה
 ביום יכפר ד' על עמו. — נתן כאלה סך במשחה, ל' סכום ור"ל
 אם נתן סכום הבשמים כאלה אשר לקח משה לשמן המשחה או
 חייב כרת, ואם חסר אחת מכל סמני' אינו חייב. (עיין רמב"ם פ"א
 מהל' כלה"מ הל' ד'). — יכרת משיח ואין לו, ר"ל המושח בשמן
 המשחה, והוא פסוק בדניאל (ט', כ"ו). — תרומת הארץ נולדה
 נכול צח, אולי ג"ל גדלה ופי' תרומה הגדלה בארץ ישראל, כי
 תרומת ח"ל אינה במיתה. ור האוכלה לאזהרת צח, כנוי להקב"ה,
 כמו דודי צח ואדום (שה"ש ה', י'). — p. 65 ראשון ושמיני ברכה
 בלתי מוצא כוון לדברי חז"ל (סוכה מ"ז, א') שמיני טעון ברכה ולינה, ופי'
 אף בלא הבאת קרבן, כדאיחא להדיא בירושלמי פ"ב דבכורים: ופנית
 בבוקר והלכת לאוהלך הא כל פינות שאחה פונה לא יהו אלא בבוקר
 אמר ר' יונה הדא דאח אמר כשאין עמהם קרבן אבל יש עמהם
 קרבן בלא כך טעון לינה מחמת הקרבן. — סגל זכרון ראשון ושמיני
 דרוש נא, ר"ל סגולת יום הזכרון וראשון ושמיני של חג הסוכות
 תדרוש להבדילם משאר ימי השנה בקרושה ושמתה, וזהו אל יחד
 כימי שנה. — מליצי להורות מסור לארון מחמדיו, ידידי הרב הח'
 זקש הנ' לארון תחת לארון, ופי' כוונת המחבר לעשות טבעות
 לארון ולתת בו את העדות, לא אחריש כדיו, ר"ל שלא יסור הבדים
 מטנו. ע"כ. — כמדרשי על הדם כל יכיל, פי' הרב הח' הנ"ל
 הוא לאו שככללות. (סנה' ס"ג א') ע"כ. — אלמנה עני' ועשירה בנדה
 מלסכלו ג"ל מרחבלו מל' ולא תחבול בנדה אלמנה (דברים כ"ד י"ז)
 וכדחז"ל אלמנה בין עני' בין עשירה אין ממשכנני אותה (כ"ט פ"ט

מ' י"ג) — דרך מצרים משוב עקבים כל יחסו, פי' לא ישחיתו רגליהם, ל' נחמסו עקבך (ירמי' י"ג כ"ב). — גם פארך שדך לעניים בו יחסו, פי' הרב החכם הנ"ל כמו יחסו, ירפאו מל' אסיא. ע"כ. — p. 66 אל הקוץ בתוכחתו,

נראה כוונתו למאמרם ו"ל השמר בננע הצרעת אוהרה לקוצץ בהרתו, וכנה הננע תוכחה מל' כתיכחור על עוז (חהלים ל"ט, י"ב), תוכחות חמרה (יחזקאל ה', ט"ו). — אביון לחון לא ירע לנלול מדה בסדה, פי' הרב הת' וקש כוונתו אל דרשת חז"ל על בנלול הדבר הזה יכרך ד'. ע"כ. — זהר כהני מפרוע ומפרום כלל כלל, הכפל לחוק השלילה, ונמצא הרבה פעמים בש"ס. — p. 67 מצוח המלך היא לאמר לא תענהו, פי' הרב הח' הנ"ל כי רימו לדרשתם לא תענה על ריב, על רב. שאין חולקין על מופלא שבסנהדרין. ע"כ. — שאלתיו צוני חוץ ממעשר שני מנסה, החרו הורה אין לו שחר, ונלע"ד כי בשגנה חלו בו ידי המעתיק, וצ"ל שאל תיו צוני חוץ ממעשר שני מנסה, וכיון לדברי חז"ל: אשכחי ר"י

לינוקא דר"ל א"ל אימא לי פסוקך א"ל עשר תעשר עשר בשביל שהתעשר א"ל מנא לך א"ל ויל נסי א"ל ומי שרי לנסוי להק"בה והכתיב לא תנסו את ד' א"ל חוץ מוז שנא' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף ובחנוני נא כזאת אמר ד' וגי' (תענית ט', א'); וחיו מל' והתוירתו (יחזקאל ט', ד'), ור"ל הק"בה צוני לשאל תיו ואורח באמרו בחנוני, אולם חוץ ממעשר שאני מנסה, לא אשאל ולא אנסה, ככתיב לא תנסו. ודברי הוקן מסייעין איפוא לדעת הכ"י בטי"שע יו"ד סי רמ"ו נגד הטור ע"ש. — תקח אשה חדשה מצאת לצבא כבר. ל' על נהר כבר (יחזקאל א', ג') והיא פרט תחת כלל לצורך החרון, או הוא מל' ככרת ארץ. — המלך לא ירבה בטלים לשקדו, פי' הרב הח' וקש מל' לשקוד על דלתותי (משלי ח', ל"ד), לא ירבה לו כסף וזהב לשקוד על דברים בטלים. ובחרו: לא חשכה את הדברים בענין רשומם הגי': בעיניך תחת בענין, ור"ל אשר ראו עיניך. ע"כ. — נכרים מידם לא תקריב קרבניהם, פי' חטאות ואשמות שאין באות כנדבה אבל נדרים ונדבות מקבלין מהם (עין רמ"בם פ"ג מהל' מעה"ק הל' ג', וכ"מ). — לא יוכרו בו ולא יפקדו, אסור לומר שמור לי בצד ע"ז פלוגית — p. 68 ומשים סלם רעוע בבית נפש, ר"ל בבית הדרים בו, ורומז לדברי ר"ג (ב"ק ט"ו, פ') מנין שלא יגדל כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סלם רעוע בביתו ח"ל לא חשים דמים ככיתך. — לא יעקבם כי ישמע קולו, אוהרה לעוקב אחר הנואף (שבעות ט"ו, כ'). — עמי בעצו ישאל, כוונתו לדרשת חז"ל על מקרא כי קללת אלקים חלוי, כלומר מפני מה נתלה זה מפני שביך את השם ונמצא שם שמים מתחלל (סנהדרין ט"ו, א'). — p. 69 מצאתי און לי, מל' לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ"ז י"ד). — אל כהמיתך לטובה לרעות לרבים קשור, לא כהמיתך לטובה המיתך לרעה המיתך לטובה ע"פ אחד המיתך לרעה ע"פ שנים (סנהדרין כ'). — על העין בדרך שור, מל' אשורנו ולא קרוב (כמדבר כ"ד, י"ו) ור"ל לא תחרו אחרי הלב בדרך חסוד

ואחר העין בדרך ראות, כי לכא ועינא חרי סרסורי דחטאה. — הלכות ריבוי דין עומד בסודם לא יגור בה בן אדם, ר"ל משחשמע דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר איני נזקק לכם שנא' לא תגורו מפני איש (רמב"ם פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ב'). — לא תזנה הארץ לזהם פעולתם, ל' וזהמחו חיתו לחם (איוב ל"ג, כ'). — חיבי מלוה מלוין ביתי מנוחתם, החרוו הוה כאשר הוא לפנינו אין לו הבנה כלל, ואולי צ"ל מְלוֹנָה מְלוֹן תחת מלוה

מלוין, ור"ל האנשים החייבים ללון בירושלים מחמת הבאת קרבנותיהם לא יעבטון ארחותם ללכת לדרכם עד המחרת. וו"ל הספרי, מנין לרבורה עופות ומנחות יין ולבוגרה ועצים ת"ל ופנית בבוקר כל פינות שאתה פונה מן הבוקר ואילך. (פ' ראה פסקא קל"ד). ועיין ירושלמי פ"ב דבכורים, אשר הבאתי לעיל. — בשער לא יפתח פיהו, פ" לא תוכל לאכול בשערך מעשר דגנך וגו' (דברים י"ב, י"ו). קדש עצי משרוף בעצי, צ"ל **בעצי**, ור"ל לא תעשון כן לד' אלוקים. — 70 p. ודין כשפיט עם שמי עו ומגדל, אלקים נצב בעדת אל. — טבולים כלאים, לשון טבולים בראשיהם (יחזקאל כ"ג, ט"ו). — כי אעבור בסך, כשאבא בחוך המון חונג לאכול את המעשר בירושלים. — יעבוד עציץ נקוב והוסיף נאסר במריו, צ"ל **יעביר** תחרת יעבוד, ורומז למעביר עציץ נקוב בכרם והוסיף במאחיים אסור (שלהי פ"ו דכלאים) וההוספה צריכה להיות לרצונו כמש"כ הרמ"בם פ"ה מהל' כלאים הל' כ"ג, וזהו לנוטרים את פרוי, הרוצים בקיומם. — לא תשך ותשוק, הראשון אוהרה ללוה והשני למלוה. — 71 p. אל יטמא בעל לפסולה נאהבת, ע"פ מאמרם לפי שנא' כו' יכול אף לאשחו מטמא בין כשרה בין פסולה ח"ל לא יטמא בעל כו' (תורת כהנים). — תעמוד על הפרק, בארבעה פרקים בשנה הזמיר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמרה מכרתי לשחוט בחה מכרתי לשחוט כו' (חולין ע"ח, א'). — שדה רוע מלהניף חרמש בקמה, מוצא החרוו יורה כי המלה בקמה איננה נכונה ואולי צ"ל תחתה **בקמלה** מל' החפיר לבנון קמל (ישעי' ל"ג) ופ"י תבואה העומדת לקצור. — צווי מלאכול סתם ואבד סורי לה לאיש אשר לו ערלה, סתם הוא כנוי לערלה ע"ש שהפרי סתם והחום מאכילה, כמו שפרש"י על ערל ששחים (שמות ו', י"ב), סורי ל' סורי הגפן נכרי (ירמ"ב, ב', כ"א), או יכנה בזה את גרעני הפרי וקליפתו אשר יסיר האוכל, כי גם בהם נוהג דין ערלה (עין יו"ד סי' רצ"ד ס' א'), ור"ל האיש אשר יש לו פירות ערלה אסור לאכלם וצריך לאבד את הסורים, כי הכל אסור בהנאה. — בחפצי שאלה כמררש הטעמים, כוון לרחו"ל איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה א"ל השאילוני מנלך כו' (יומא כ"ג, א'). — 72 p. אומר לדבק טוב הוא, ר"ל כהן בעל טום יכול לעזור את אחיו הכהנים בעבודות אחרות, לבנות ולחקן ולעשות ריקועי פחים ולהוציא את הטומאה (ערובין ק"ה, א'). — ושקץ וחב טמא כחוק. אמרה ואמה מרות לא כו', כן הוא נתוח המאמר לפי ענינו. — בקדש לא יאכלו ולא יחללו אסף, פ"י אסופי מן השוק. — מומות רוע שאור מדרשי יחתן, ל' ושור בהמות יחיתן (חבקות כ' י"ד) וירטוו לדברי חו"ל אם פגע כך מנוול זה משכחו לכה"מ אם אכן הוא נמוח כו'. — פועלי עצלים ללבון שנים, כמו נקיון שנים (עמוס ד',

ו) ור"ל העצלים בעבודה ד' לא יקבלו מאומה מרב הטוב הצפון לשוקדים על התורה ועל העבודה. — והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים, לא על־ך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה, ודע סתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. (אבות פ"ב מש' ט"ז).

חיים יעקב במוהר"ב אונגער

אמר בן כ"ט זלמן שמערן.

כענין סדר יוסי בן יוסי יש בידי כתוב ורשום מי היה וכאיוה מנהג הוא נמצא מיד החכם המפורסם מו"ה שד"ל נחתי אותו ליד הישיש הנכבד מו"ה יהודה ראזענבערג אשר מוצא כעת לאור את סדר העבודה ליוסי בן יוסי לצרף אותו אליו למען יובן הדבר וענינו לבעלי דורשי קדמוניות ישראל. וו"ל.

אתה כוננת אשר כמנהג צרפת הוא סדר יוסי בן יוסי.

סדר זה מובא בתוספות ישנים (יומא דף ע') ורבנו חם עשה בו הנהגות. גם יש בידי סמ"ק כ"י על קלף נכתב בעיר פריש, ובגניון יש בו ספרים אחרים, ובכללם יש בו מנהג טרוויש (היא עיר Troyes מקומו של רש"י) לר' מנחם מטרוויש בר' יוסף בר' יהודה, וסדר אותו ר' יהודה בר' אלעזר צבי תלמידו, ושם כתוב (דף צ"ג א') עלינו לשבח, היה עם פיפות, אחילרה, אתן תהלה, אתה כוננת, וכל הסדר, עד ששון ימצאו וששון ישינו. והנה מלות אתן תהלה, והסיום ששון ימצאו וששון ישינו (גם כי טעות סופר יש כאן. וצ"ל שמחה ישינו וששון ימצאו) הם עדות ברורה שהכוונה על אתה כוננת שבידי, ולא על אתה כוננת שבמחזור ספרדי, ובאותו כ"י עצמו מצאתי עוד סדר חפלה אחר (לא נזכר בו שם המחבר, אבל הוא מזכיר את מהר"ם, וגם כתוב בו: ר' עזריאל זקננו), וגם בו מצאתי (דף פ"א) עלינו לשבח, היה עם פיפות, אתן תהלה, אתה כוננת. עוד באותו כ"י עצמו מצאתי (דף צ"ו ב') מנהגים בקיצר לר' ב' שליח צבור, ושם (דף ק"א ב') כתוב: ואומר קרוכץ המיוסדים ליום וסדר עבוד תהיום אתה כוננת. גם יש בידי סדר רש"י כ"י על קלף נכתב בשנת כ"ם לפרט (1282) וכתוב בו: ומחפלין מוסף, מנן, זכרנו, מחיה, מי כמין, אחת קדוש, ובכן (וכו'), וסדר אתה כוננת, או אמיץ (הוא סדר אמיץ כח, הידוע במנהג אשכנז). ואחרי שמצאנו אתה כוננת שבידי, נזכר במנהג טרוויש, מקומו של רש"י, מכואר הוא כי גם אתה כוננת הנזכר ברש"י זה הוא ולא אחר. גם יש בידי פירוש המחזור על קלף משנת חמשת אלפים וששים ואחת (1301), ויש בו פירוש לאתן תהלה ולא אתה כוננת, ובתחלת אתן תהלה כתוב כי שמעון בן כיפרה שקורין ק' פירו (זה נכתב על המחק, ואני לא אדע מה היה כתוב בתחלה) מרומי עשה השבח

הוֹרֵה, לְאַחַר שֶׁחָקַן לָהֶם אֱמוּנַת יֵשׁוּ, וְשֵׁם עֲצָמוֹ בְּמַגְדֵּל רוֹמִי כָל יָמָיו, בְּלַחֵם צָר וְיָמִים לַחֵץ; וְלֹא אָדַע מֵהֵיכָן יֵצֵאֵה שְׂמוּעָה שׂוֹא כּוֹאֵת, וְכִבֵּר הַכֹּהֵנִי בְּכֶרֶם חֶמֶד ג' (עמור 202) כִּי גַם רַבְנֵנוּ חָם הֵיחָד מֵיִיחָם אַחַן תְּהִלָּה לְשִׁמְעוֹן כִּיפֵה.

סדר עֲבוּדָה זֶה נִמְצָא בִּידֵי בַמְּחֹזֵר כ"י עַל קֶלֶף יֵשׁן נוֹשֵׁן, אֲשֶׁר הוּא בְּלֹא סֶפֶךְ מִנְהַג צִרְפָּה, מִנְהַג רש"י וְתַלְמִידָיו, וְגַם פְּרוֹשׁ הַמְּחֹזֵר כ"י שְׁבִידֵי הוּא עַל הַמִּנְהַג הַזֶּה. קֶצֶת מִמְּגוּרֵי צִרְפָּה נִחְיִישׁוּ בְּפִיאִימ' וְנִטִּי, בְּשֶׁלֶשׁ הָעִירִים, Osti, Fossano, Moncolvo, וּמִנְהַגָּם הוּא מִנְהַג אֲשֶׁכְּנוּ, אֲךָ עֲדִיין מַחְזִיקִים בְּסִדְרֵי אַחַה כּוֹנְנֹת, וּבְקֶצֶת פְּיוּטִים אַחֵרִים שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים בְּצִרְפָּה, וְיֵשׁ לָהֶם קוֹנְטְרַסִּים כ"י לר"ה וְלוֹיָה"כ, וּמִנְהַגָּם נִקְרָא עֲדִיין מִנְהַג צִרְפָּה, אוּ מִנְהַג אֶפ"ם. וְכוּרֵךְ אֶפ"ם, כִּי שִׁמְרוּ קֶצֶת פְּיוּטִים שְׁלִילֵי הֵם כִּבֵּר נֶאֱכָדוּ, וְכֵן סִדְרֵי הָעֲבוּדָה הַזֶּה בַּמְּחֹזֵר כ"י יֵשׁן הַנ"ל הוּא חֶסֶד קֶצֶת פְּסוּקִים, וּבְקִשְׁתֵּימָם בְּכָל הָעוֹלָם וְלֹא מִצִּיּוֹתֵימָם עַד שֶׁקִּנְיַתִּי קוֹנְטְרַסִּים אֶפ"ם.

בְּסִדְרֵי אַחַה כּוֹנְנֹת הַזֶּה אֵנוּ רוֹאִים הַתְּחִלָּתָה בְּקִשְׁתֵּי הַמְּלוֹת וְהַמְּלִיצוֹת הַבְּלָתִי שְׁנוֹרוֹת וְיִדְעוֹת לְכָל, בְּלֵי שׁוֹם הַכֶּרֶחַ, אֲלֵא בְּכוֹנָה לְרוֹמָם הַרְבּוּר עַל יָדֵי שִׁיחִיָּה מְשׁוּנָה מִן הַמּוֹרָגֵל. כִּי אִמְנֵם מְעוֹרָה גְּדוּלָה טוֹעִים הַחוֹשְׁבִים שֶׁהִלְשׁוּן הַקֶּשֶׁה הַנִּמְצָא כֵּה וְכֵה בְּפִיּוּטִים נִמְשָׁךְ מִחֶסְרוֹן יִדְעַת הַפְּיִיטִים, אֲבָל הֵם ז"ל עָשׂוּ לָהֶם לִשׁוֹן זֶר וְקֶשֶׁה, בְּכוֹנָה לְרוֹמָם הַמְּלִיצָה (עַל דֶּרֶךְ רַמָּה בֵּים עֵינִי שֵׁם פִּירוּשֵׁי) וְהֵנָּה כְּעַל סִדְרֵי עֲבוּדָה זֶה, אֲעִי'פֵּה שֶׁהִיָּה חֲפָשִׁי מִן הַחֲרוֹן הֵיחָד מִן הַמַּחְזִילִים לְרוֹף אַחַר הַמְּלוֹת וְהַמְּלִיצוֹת הַחֲמוּרוֹת וְהַחֲמוּהוֹת, וְלִבְנוֹת ג"כ מִשְׁקָלִים חֲדָשִׁים, כִּנּוּן מִי שֶׁעַל (עַל שֵׁם מִי מִדֶּרֶךְ בְּשַׁעֲלוֹ מִים) לְעֵטָה וְהַלְעִיטָה (בְּמָקוֹם אֲכָלָה וְהֵאֲכִילָה), תְּמֹזֶר (בְּמָקוֹם תְּמֹרָה, וְלִהְרָאֵת בְּמָקוֹם תִּתֵּת עֵקֶב) נִינְיֹו (בְּמָקוֹם בְּנִיּוֹ) פְּכָבְרֹו (כַּמְנַהֲגוֹ), בְּעֵקֶב (בְּסוֹף הַכֵּל) וְאַחֵרִים. וְאַחֲרֵי כֵן עֲמָדוֹ ר' אֲלֵעֹזֶר הַקְּלִירִי וְר' שְׁלֵמָה הַבְּבֵלִי, וְהִקְשׂוּ לְשׁוֹנָם יוֹתֵר וְיוֹתֵר; עַד כִּי לְבִסּוֹף עֲמָדוֹ דּוֹרוֹת אַחֵרִים וְרָאוּ כִּי לֹא טוֹבָה הַדֶּרֶךְ הַזֶּה (לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן בְּלָתִי מוֹבֵן) וְחָזְרוּ לְלִשׁוֹן קָל וּפְשׁוּט.

וְקָרוֹב וְדוֹמָה בְּלִשׁוֹנוֹ לְסִדְרֵי עֲבוּדָה זֶה הוּא בְּעֵינֵי פִיּוּט אֵהֲלֵלָה אֱלֹהֵי (מַלְכוּיּוֹת וְכִרּוֹנוֹת וְשׁוֹפְרוֹת לְיוֹם שְׁנֵי דַר"ה כַּמְנַהֲגֵי אֲשֶׁכְּנוּ וּפּוֹלִין) וְגַם כֵּן בְּאוֹ מְלוֹת חֲמוּרוֹת וְכַנּוּיִים שִׁירִים, כִּנּוּן מִי שֶׁעַל, תְּמֹזֶר, מִנְחָה, הַצִּיּוֹתִי, שְׁנֵי עֶפְרַיִם (מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן), חֶלֶק (עֵקֶב), יָרִים שְׁעִירֹת (אֲדוּם), וּוּלַת אֱלֹהֵי. אֲךָ לֹא בְּרַבּוּי, כִּמוֹ בְּפִיּוּטֵי הַקְּלִירִי. וְאֵנִי חֲמִיָּה עַל שְׁנֵי גְּדוּלֵי הַדֶּרֶךְ, יְדִידֵי וְרַכּוֹתֵי רֶפְאוּרַט (קְלִירֵי הָעֵרָה כ"י) וְזוֹנֵץ (בְּצִיּוּטֵי שְׂרִיפֵט שֶׁל גִּינְעָר חֶלֶק ב' עֲמָדוֹ שׁוֹ וְשׁוֹ) שֶׁחֲשַׁבּוּ כִּי בְּעַל אֵהֲלֵלָה אֱלֹהֵי הֵיחָד סִפְרָדִי, אוּ מֵאֲנָשֵׁי פְּרוֹבִינְצָה, וְשֶׁהִיָּה סָכִיב לּוֹמְנוֹ שֶׁל רש"י, וְהֵיכָן מִצִּיּוֹת בְּאַרְצוֹת הַהֵן אוּ בְּדוֹרוֹת הֵהֶם פְּיוּטִים גְּדוּלִים בְּלֵי חֲרוֹן וְבִלֵּי שֵׁם הַמַּחְבֵּר? וְהֵנָּה כִּמוֹ שֶׁסִּדְרֵי עֲבוּדָה שֶׁל סִפְרָדִים, בְּלִשׁוֹנוֹ וּבְמִלִּיצוֹתָיו וּבְרַעֲיוֹנָיו הוּא פְּשׁוּט יוֹתֵר מִסִּדְרֵי עֲבוּדָה שֶׁבְּמִנְהַג צִרְפָּה, כֵּן הוּא פְּשׁוּט יוֹתֵר מִפִּיּוּט אֵהֲלֵלָה, אֲשֶׁר מְלַכְדֵּי שְׁהוּא כּוֹלֵל קֶצֶת מְלוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבְּחֵר כֵּהן הַפְּיִיטֵן בְּלֵי

שום הכרח, הוא נכדל ג"כ בקוצר לשונו וברום מליצתו, אשר היא כה וכה נשפָּאָה ונשנכרה; לפיכך לֹא אוכל להאמין שמי שכתב אהללה אלהי הוא עצמו כתב אתה כוננת של ספרדים. והנה רפאפירט מציא בספר עשרת הדברות כ"י כי אהללה אלהי הוא ליוסי בן יוסי, וצונץ מציא בפרוש המחזור כ"י אהללה אלהי מיוחס לר' יוסי בר אביתור היתום (והוא מוסיף כי מה שנקרא יחוב, ומה שנקרא שמו בשם אביו, הכל מפני שנולד אחרי מות אביו), ונס בפרוש המחזור כ"י הנ"ל שבידי מציאתי (רף כ"ב) אהללה אלהי מיוחס לר' יוסף היתום. ור"י קארו יחס סדר עבודת הספרדים ליוסי בן יוסי כ"ג, ושני גדולי הדור הנ"ל מודים כי כנוי כהן גדול אינו אלא טעות (**). ואני מוסיף כי הרב קארו מציא בדברי הקדמונים סדר אתה כוננת מיוחס ליוסי בן יוסי, והוא לֹא ראה ולא ידע סדר אתה כוננת אלא אחד, הידוע במנהג ספרד, וחשב כי עליו אמרו הקדמונים שהיא ליוסי בן יוסי, והם לֹא נתכוונו אלא לאותו שבמנהג צרפת: והנה נא החכם צונץ סומך על מה שמציא בפרוש המחזור כ"י שסדר תקיעות (אהללה אלהי) הוא לר' יוסי בר אביתור היתום והוא מוציא מכאן כי יוסי בן יוסי היה ממשפחת ר' יוסף בן שטנאש המכונה בן אביתור. והנני מסכים עם צונץ כי יוסי בו יוסי ויוסי היתום אחד המה, אבל אני אומר כי אין ספק כי טעות יש באותו פירוש כ"י כי בר אביתור אין ענינו ששם משפחתו היה אביתור, אבל ענינו שהיה שם אביו אביתור, והנה אפילו לדעת צונץ היה צריך לכתוב בן אביתור לא בר אביתור. והנה מי שירצה להאמין שהיה יוסי בן יוסי ממשפחת בן שטנאש (לפניו ולא לאחריו) אין בידי להכחישו, אך לדעתי אין שום יחס בין שני החכמים האלה, אלא שהמפרש הוא שמע שסדר העבודה שהיה ידוע לו היה שם בעליו יוסי בן יוסי היתום ושמע ג"כ כי ר' יוסי בן אביתור עשה סדר עבודה וחשב כי יוסי בן יוסי היה נקרא ג"כ יוסי בר אביתור היתום: ויהי מה הנני מקבל כי איש שהיה שמו יוסי בן יוסי או יוסי היתום, הוא בעל שני פיוטים יקרים ונכבדים. הקרובים זה לזה מאד בלשונם ובדרכיהם, והם סדר תקיעות אהללה אלהי (כעדות בעל עשרת הדברות, ופירוש המחזור כ"י שבידי) וסדר אתה כוננת שבמנהג צרפת. (כעדות הקבלה שנשחבשה במקצת קודם שהגיע ליד בעל בית יוסף). אשר על כן

(* בהקדמה להרב מאירי לפרקי אבות מצאנו ר' יוסף בר אביתור וממנו נעשה זה התאריך היתום כן כראה לין' כ"ט.

(* אין להחלט כל כך שהוא טעות אך שיכול להיות שהי' כהן, ודרך מעתיקים הראשונים הי' להם דרך להגדיל ולרומם כל הענין ודרך מליצה הפריזו על המדה ושכחו כי צדורות הבאים אחריהם יקחו הכל כפשטות המלות, כי כן מצאתי בהרבה כ"י. עקד די רוסי שכתוב על מנח אזהרות של שבעות אזהרות דאליהו הנביא ז"ל הם כוונו על ר' אליהו הזקן והפליגו וכ"כ כתבו על ההקדמות של שבעות רשות לר' נהוראי וכוננתם על ר' מאיר ש"ן וכן מצאתי שכיבו ר' יוחנן הכהן ידוע במנהג איטליא ר' יוחנן כהן גדול וזה בזדאי עשו לר' יוסי בן יוסי שהי' כהן והפריזו על המדה וכתבו בתאריך כהן גדול וצמקוס אחר הארכתי בזה. י' כ"ט.

הנני קורא לסדר אחה כוננת זה סדר העבודה דיוסי בן יוסי, והוא הקדמון מכל שאר סדרי עבודת י"כ, חוץ מאחרי כוננת שבמנהג ספרד, וכל שאר הפייטנים שכתבו אח"כ סדר העבודה היה סדר זה של יוסי בן יוסי בידם וממנו לקחו אם מעט ואם הרבה: ואמנם האיש הזה יוסי בן יוסי אחשוב שלא היה איש איכרופא, אלא איש אויאה, ואין ספק אצלי שהוא קדמון מר' אלעזר הקליר ור' אלעזר קדמון מרבנו סעדיה: שני דברים מצאתי בסדר זה שאינם לקוחים מתלמוד בבלי, אלא מתלמוד ירושלמי לפיכך יתכן להאמין שלא נכתב (כאשר שפטתי בכחולת בת יהודה) כבבל אלא בארץ ישראל; ויתכן ג"כ שיוסי בן יוסי היה מחכמי ארץ ישראל והלך לבבל, ושם עשה פיוטיו במצות הנאינים בהסכמתם, והם קיימו וקבלו אותם והפיצום בכל תפוצות ישראל. סדר זה של יוסי בן יוסי היא שתי א"כ וכל אות ואות כתובה בראש ארבעה פסוקים רצופים, והנה הסדר כלו כולל קע"ז פסוקים, פ"ח בא"ב ראשונה, ופ"ח בא"ב שניה. עכ"ל החכם שד"ל.

י' כ"ט שטערן.

ווען יום א' כ"ו שבט תרכו.

שיר מוהראבע.

אל בְּדִתְךָ האמרתנו אהבת עולם אהבתנו
בעלו זרים עבדיך יצעקו איה חסדיך? למנאצים שם כבודך
לצמיתות איך מכרתנו אחרי מנוף גאלתנו?

רחשו בנים בשבימו איך משנאים ילענו למו?
מלפנים לו הרגתנו! כי בלא עם החלפתנו? יצרתמו?

ךשפל גאים אשר גאו עד מאוד גבהו ונשאו
אל! בעבדות איך שכחתנו אחרי טובות גמלתנו?
חוננה דלים (אשר) יקראו

מה נבקש עוד בזכרנו את שבועתך להורינו?
אחריך אז בלכתנו כי לבדנו ידעתנו
נא זכור חסד נעורינו

סדר עבודה אתה כוננת.

וכו יחנהג עד קץ הימים
ולא ימער מכבר פשע וחטאים
באור דת שעשעת ואצלך שחקה
טרם פעלנו חייו הכינות.

ורוחת עליות לכסא הדרך
ומשם עיניך משוטטות בכל פועל
להרום רגליך ולבושב יצוריך
עת השגיח בה עמודיה יפולצו.

בשם קראתם וכמדה חקקתם
לכל יגרעון חק ובל ישנו סדר
ומפיהתם עבים יחשורו
מאש וממים אוהביך תציל.

דכית שאר מים צרתם במקוה
דשאעשב מוריע זרע וגו עדן לחוסך
להפקד בם תקופות ועתים
זה ביים וזה כלילה לכל יאחרו פעם.

צבאות דגים וחוקף תנינים
ונחש כריח לארוחת נצח
בהמה ורמש וחיתו ארץ
ולחבורת צחק בהמות הכשרת.

ובהערך נחת שולחן ודשן
ולהאכילו טוב מפעליך
היות כאלהים שוטר ומושל
להדמים מאורות ולהחיות רדומים.

רקמתו בסתר בצלם חזיונך
כי היא תחפש חשכי חדריו
בפז ואבן יקרה יצועו יפית
לכלל שמות לכל מפעליך.

אתה כוננת עולם ברוב הסדר
אשר לא ימיט מעון יצורים
אדמה בעודה ציה וצלמות
אמרת לתתה מרפא לכל אנוש

ברדת שחקים למכון שבתך
בם תסתר בלי תשורך עין
בנתה לקרות ארץ על כלימה
בתוהו ובסערה יסודיה תלית

גרשת אופל ותקרא אור
גבול להם שמת ופור בינותם
גדרת רקיע וכמסת חצי מים
גם מדורת אש לשנאיך הסקת

דמות זיו אדמה יעצה לגלות
דשני ארץ צצו במאמריך
דלקו ברוח פיך נרות רקיע
דרך חלונות להם הורית.

השרצת ממים מעופפי כנף
החיות ליודעיך עטויי קשקשת
הלא מאדמה לרוב העדפת
הודעת סימני טהרה למאכל.

ובהבנות עולם כחכמה
ותשקוד להומין אורח
ולהרדותו במעשה ידיך
ולשור למלאך ולקרוע מי שעל

זכרון גלמו מחומר קרצת
זהר נר נשמה בנויו ערכת
זברחו ככורה בתוך חופת עדן
זה מלאתו רוח הבונה.

לקרות ל' המקרה צמים עליותיו. ופור ל' בקיעה והפרדה כמו
אתה פיררת צעוך יס. וכמסת ל' כמוס הוא אתי. חלונות הרקיע ועי'
פקי ר"א פ"ו. החיות הורית.

כמצוה קלה אם יוכל קום
ומעץ תניבה המלא בטנך
אם יסלף ארח חיה לו למכשול
צלע אצלת ובשר כוננת.

חי עולמים לבחנו רצית
חדל מעץ הדעת פן חנקש
חיותו לכד ושחת אעשה לו עור
חטיבת שנה עליו המחכת

הבאתם כחופה חננתם ברכות
משכה כשור למבח להניא צווי
הערמו בנבלות וכסו בנובלת
ונהפך אכלו לבל ירפא נצח.

טפחתו כחן יפיתו כחמד
מעות כוכ רמש השיאה
טעם פרי הוהירו לעטה והלעיטה
טוררו פעמי בעל הלשון

והוא ישוף עקב למלשני בסחר
והיא לקושי לדה וציה לשמיר
ושלחה עויליה להיות עובר ורועה
רב בפרי הארץ וך בהלכי הצאן.

יוסטן באיבה להרצץ ראש
יצא דין למות ויגיעת עמל
יצרו הורגל לתאות רבעו
יקרו במנחה ליוצר הכל

שעיתה מנחתו וקצת בניחוח אח
שלח ידו בצלם החל שפוך דם
ענשתו כנע ונד ויגיעת ריק והכל
להשיב להורגו נקם שכעתים.

כהביטך אל דכאות שפל
כפה רחמיו ולא ככש יצר
כשמעך דורש לקול ועקת דם
כהתודותו אות לו חקת

להמיר כבודך ולקראו בשם אליל
קראתו בשם חמור קראו בשם
שמנו עשחו ויאמרו לאל סור
ופלג מלא מים עליהם שפכה.

להכעיסך החל דור אנוש
לים חול שמת חק לא יעבור
למרו העוה מלאי חמס
לכן ועממם במעינות תהום

צפנתו בסוכה עד יעבר ועם
ובהנחכך לא אקלל שחתה
לרום עד כם ולעשותו למו שם
נפצתם לכל רוח בסלפך לשונם.

מהם מצאת איש צדיק חמים
ממנו העצמת כל משפחות יצור
מרו בשמך יושבי שנער
מלאת חפצם כהלעיגך למו

לשביב אשו רצו נכשלים
השענו באל חי ומה יועיל פסל
ונמצאת (לו) כאש ובמדהמות
כי היא תציל עמוסיו משחת.

נר ערוך בתוהו אב המון נודע
נתיב מישרים הודיע לחועים
נמש מנוריו ונמשך אחריו
נכנס בדם ברית וורעו אחריו

באמרו אמללתי ויכשו שרשי
וביחידו למבח כחנתו ועמד
כי בה יצודקו עמוסיו משחת
ביום זה נקשיב מצאתי כפר.

שמחתו כפרי שעשועים
סבל כגבור כוכר נסיונות
שש אב לעקוד וכן להעקד
שמת כפרו איל ונחשב לו צדק

חזיתו ראת אותו. ושחתו ואמרת. ברכות כולו רמו למאמרס
ז"ל בר"ר ס"פ ק' ופי"ח. בעל הלשון עי' קהלת י' י"א. ירפא ל'
כרפס. יוסטן ל' אינה. וקצת ל' קתני במ"י. חקת חקת. קראתו
בר"ר כ"פ כ"ג אתם עשיתם עמוס. ע"ז וקראתם לשמכם אף אני
אקרא שמי היס לשמי וכול. עשחו זממו.

עד לא הורתה אש רח בימין
 עד הרדמו במלון מצאך
 עליו סכות מחרב להט
 עשרתו במספר דגלים
 נצרה איש חם ושקד דלתיה
 וחכמיחהו היות לו למשגב
 ושר אש לוהט לפניו הכחשת
 וכמעוה ימים קהליו הרבת.

פרח משבטיו לשרחך עשרת
 פרי צדיק הצמתח משבט לוי
 פקדת צאונך על ידי נאמן
 פארתו בקדוש יום וסיכך ענן
 תמור עשרו לך הונו במצבת
 עמרם וניניו כנפן ושריגיה
 לחלצה מצוען ולהעכירה במי שעל
 עד ישבה שכי וישלול נוח בית.

ציץ עטרת כהונה לקדושך העמית
 צפונה שמורה לדורות עולם
 צור הענקתם רוב מתנות
 צותם שבת פתחי אהלך
 וינחילנה לבניו אחריו
 וכווי כבודם יבולעו וינועו
 ומשולחן מלך מאכלם הכינות
 למלא ידם ימים שבעה.

קדושים יבדילו איש מנוהו
 קדשוהו והטאוהו במי נדה
 קציני מויטה הם נעמתו לו
 קירץ וזורק מקטיר ומיטיב
 לעצרו בלשכה כחוק מלואים
 תמור חטוי דם ושמן המשחה
 כשבת אחים יחד להורהו סדר
 ראשון בראש ורגל וראשון ליטול חלק.

רצוי זבחיו זוכחי עדה
 רוב שנה ואוכל ממנו ימעיטו
 ראשי שבטיו הם נעמתו לו
 רד בדמעוה כי נחשב כפתי
 לפניו יובילו להיות רגיל בם
 ערב יום סליחה פן יורגל לקרי
 להשביעו בשם בעליות רקחים
 והם בכי יוילו כי לכך הצרכו.

שעשוע מדרש והנה כחב קדש
 שינון שיחות מלכים קרמונים
 שיר ישוררו פרחי דוכן
 שאון יגבירו המון רבתי עם
 אם יחכם לפניו ישוחחו
 אם יהי בער בם יעסיקוהו
 בפה וחקך ערב ונעימות צררה
 כי מקולם שנתו תפורר.

תורמי דשן בחצות נועדו
 תקנת פים להם הוכנה
 חקף לו יפסו עומדי עורה
 תאבי ברכות מפי מורה
 לקיים מצות חק עבודת לילה
 פן יהדפו בריצתם בכבש
 למעשה תמיד ודישון פנימי וחיצון
 לשום קטורת חדשים יפיסו.

אמוני עתים ישולח לקדים
 אחיו ילווהו לכית טכילת חוק
 אם ברק נוגה יפן לשחיטה
 אשר שם יטוהרו באי עורה

עד הרדמו שם ננלו אליו אלהים פעם ראשונה. כמעוה ימים
 כחול הים. תמור עשר תעשר בזביל שתעשר שנת ק"ט א'. שביח שני
 (תהלים ס"ח י"ט) דרשאו ו"ל על נר"עה שנת פ"ט א'. יבולעו כקרח
 וינוגעו כעזיחו מלך יהודה. קדשוהו ברייתא שם דף ט' א' ובר"ק סגן
 הכהנים. נעמתו נתמננו לו. באי עורה אין אדם נכנס לעורה זכו
 שם צאננה פ"ג.

ויפרסו מסך כינו לבין העם
וירד וטבל ועלה וספג.

חחלה יכסה חמוקי ירכיו
ויגלה לנו זכות נן נעול
מפסי יד עד עקיבת רגל
ויסיר דאגת כחונת הפסים.

כי כולו בד בלא ארון כלאים
בעד חגורי אוור צלמי כשדים
בהנביהו ראש במצנפת שש
ויעביר כלימת אשה זונת מצח.

בלבשו מעיל חכלת ארון ככורת
מוקפת לו סביב כלי להקרע
ופעמוני פו עגל סביב
מכפר בעד לשון מוציא שם רע.

ארונ פו ושני חכלת וארגמן
ובם שמות שבטים כמספר דגלים
בפיתוח שמיר נוצר מכראשית
רבע זרת על זרת ארון באפור.

מוסכות פו חקוקות בשמיר
ובשררות גבלות דביקמו יכסה
להצדיק כמשפט מעותי משפט.

מאון עד און מול פני מצנפת
נתנו למצח מחובר לנזר
ירצו בציצ ויעלו לרצון
לשרת לשאול באורים ותומים.

ויקדש עוד ידיו ורגליו
קרצו וקבל דמו במזרק
הקריב ראש ונתח חביתים ונסך
וקדש ידיו ורגליו ופשט.

או ינהגו בו גדולה וכבוד
את כסות עצמו ימהר ויפשוט

בשבוע מנכסי בד כעין פרשים
בם יכסה פשע ערות שטים
ככפל כחונת בד יכסה שארו
בם יפן מלא כל הארץ כבודו

גם מוח אבנט ישנה ביום צום
גולל ומקיף משלשו לכל עבר
גדול נהדר בנור המלוכה
גם בה ינקה דופי פריעת ראש

דמות כתרשיש כמעשה רקיע
דלת שפתו גדלה כתהרא
דבק לשוליו רמוני צבעים
דגול כשמעו קול פעמוניו

העטוהו באפור דומה כמין לכד
הלא ככחפיו שתי אבני שוהם
הגויים בשמות חקוקים באוחות
הצדיק בם לנוקשי אפור

ובו טורי אבן אחת לכל שבט
וירכסם בטבעות כחק לא יוח
ואוהב משפט קראו משפט

ור זהב שם על כתפת חכלת
זכר שם נערץ חקוק על ציץ
ודון טומאת דם קומץ ונסכים
ומנו שמנה לגדול באחיו

חגרים כדת לבשם כסדר
חניכיו ינישו את חמיר השחר
חלק פרש והקטיר ונרות הטיב
חש לגנ פרוה לבית טבילת קדש

כעין פרשים כמין פלמניא של פרגים כדה י"ג ז'. בם יכסה עי'
לעיל דף ח'. בכפל כפול שזה. מפסי יד לעיל דף ו'. גם מוח
שם דף ז'. משלשו מקיפו כרך על כרך עד שגומר וקושר. רמ"ב ה'
כלי המקדש רפ"י. בעד לכפר על עון ע"ז ועי' יחזקאל כ"ג ט"ו.
פריעת ראש מצנפת מכפרת על גסי הרוח זנחים פ"ח ז'. שם רע שם.
לכד עי' מדרש איכה מונח נערוך ערך לכד ומ"כ שם. נוצר אבות פ"ה.
הצדיק יומא שם. מעותי משפט ג"ז שם. וכאן חסר שורה אחת כנראה.
ומנו שמנה שמונה בנדים שנהם לבוש כה"ג כשזאל באורים ותומים:
חלק פרש פרס באחיות ופרס בת הארבים חזן ממלא חפניו שמקטיר לפני ולפנים.

ויקדש עוד ידיו ורגליו
העומד בין אולם למוכח
ולא יכסה פשע כי בכך ירוחם
בסמכו ידיו על פרו בכבוד.

טבל וספג ועטה כלי כד
טהור נגש אצל פר ממונו
ממונותיו יגלה ליוצר הכל
טוב יסלח לו בהחודותו

וכך היה אומר.

ובא לשער התוך למורת העורה
וגורלות זהב נחונים בקלפי
זה לשם נערץ וזה לגורה
סגן ישמיע לו בגיל הנכה ירך.

יקיפוהו סגן וראש בית אב
ימצא שם שני שעירי עם
יטרוף בה ויעל גורלות
ימינו אם יעל גורל שעיר שם

ראש בית אב ישיח הנכה שמאלך
קורא בקול רם (זה) לשם חטאת
להחודות בעד חטא ופשע
להחודות עוד עון ביחו ומטהו.

כעלותו ביד השמאלית
כהתנם על שני השעירים
כון ובא אצל פר שניה
ככש ידיו בין קרניו בכבוד

וכך היה אומר.

וצוה למרסו ברובד העורה
ובידו טחתה זהב שחוט
וירד ושמה ברובד העורה
והמגים אשר בה קטרת דקה.

לשוחטו נפנה וקבל דמו
למוכח מוקד עלה והקיף
לוחשות חתה מפני המערב
לפניו יובילו כף הוהב

נטלה כשמאל ומחתה כימין
צועד בקרבה עד גשת לארון
ואם אין ארון באבן שתייה
כסה ענן הקטרת צדד ויצא.

מלא חפניו ונתן לתוך כף
מהלך בהיכל עד בא לפרוכת
מחתה שם בין שני שדים
מערה קטרת על גחלי אש

לכל רדות עם קדש רב בצעיר
נטל ונכנס לבין הכדים
אחת למעלה ושבע למטה כמצליף
שחט שעיר עם וקבל דמו.

נבהל לשוע בקוצר בהיכל
נם לממרס הנש דם פר
נכה הכפרת הוה באצבע
נתנו על כן זהב בהיכל

והצליף ממנו כמשפט דם פר
נטל דם פר ובא לפרכת
אחת למעלה ושבע למטה במספר
ויפעל בו כסדר הראשון.

סוכב כדרכו ועמד בעמדו
שמו על כן שני בהיכל
ספר והוה מול ארון חוצה
סר החליפו בדם השעיר

ויצא למוכח הוהב לחטאו
סכיב על ארבעת רבעיו וחטאו
ומשם הוה שבע על טהרו
וסמך ידיו עליו להחודות בעד עם

עשאו כתערובת חטאת אחת
על קרנותיו נתן באצבע
על צלע מורה נמר חטויו
עת גמרו בא אצל שעיר חי

פר ממונו צרייתך שנועות י"ד א' משלו הוא ענין. בכבוד וסמך
ככל כמו. לוחשות נמלים. לשוע להתפלל.

וכך היה טונה.

עמוס עונות אום ופשעיה
קרעם והוציא חלבם והקטיר
וישרפו חוץ לעיר עור ובשר ופרש
מניפי צניפות זה לזה יבשרו.

פקדו לשולחו ביד איש עתי
פניו שם כפר ושעיר
פרחי כהונה יסבלום כמוטות
פשט שעיר לראש המדבר

ולהתנאות כמלבוש יקרו
ופשט כלי כד ועטה כסותו
ויורגל בפה חוק העשור
וירד וטבל עלה וספג.

צהל להראות עשר תפארתו
צהל וקדש ידיו ורגליו
צווי סדר יודיע לערה
צורך ברכות השלים ופשט

ויקדש עוד ידיו ורגליו
והכליל אלים עם מוספי יום
ופשט וירד וטבל ועלה וספג
לבשם וקדש ידיו ורגליו.

קדושת בגדי והכ לבש
קדם ועשה שעיר המוסף
קדש ידיו ורגליו
קרכו לפניו בגדי לכן

והוציא משם כף ומחתות פו
פשט כלי כד והניחם נצח
ויקדש עוד ידיו ורגליו
והקטיר קטרת בין נתחים.

רץ כאיש מהיר וקם לבין הכרם
רגליו וידיו קדש כדברו
רחץ וסיפג ועטה כלי פו
רצוי המיד הניש בערבים

כי מצוחם מערב ועד ערב
קדש ידיו ורגליו ופשט
ושרים ילווהו בהדר לנוהו
חרנן עדה בשמחה וטוב לב.

שמר בעקב דלקת גרות
שב שאת כפים לכרך את העם
שארו יכסה בבגדי עצמו
שלום כצאתו כלי הוקרה פסול

נרצו עונות כח השוככה
במה נדע כי יכופר פשע
ושעיר הולכתי נדחה ומת
שמחה ישיגו וששון ימצאו.

ההלה יבשר שליח שעיר
חן לנו מופת שולחיו יאמרו
הואר לשון השני כשלג הלכינה
תפארת יעטו והדר ילכשו

ויום טוב הי' עושה לכל אוהביו שנכנסם בשלום ויצא בשלום,
כל אלה בהיות ההיכל על יסודותיו ומקדש הקדש על מכונתו
כהן גדול עומד ומשרת דורו ראו ושמחו, בעת ובעונה הזאת נלוו
וידוע לפניך ה' אלהינו שאין לנו כימים הראשונים לא כ"ג להקריב.

פשט הניע. צניפות כסודרין מזה יומא פ"ו. סדר באמרי מות.
ויורגל רגלי היה בפיו כי אך בעשור בחימת הפקודים נקרא על פה שם פ"ו.
והכליל בת"ו יומא דף ע' מונא שר"ת הגיה והכליל אלים עם חלני היום
דאלת"ה לא אתיא לא כר"א ולא כר"ע. בעקב באמרונה.

ואלה דברי המגיה האחרונים. כבר קדמני ידירי הרב הנכבד בעל ההוצאה והאריך למעניתו לספר כל התלאות המוצאות אותו בענין הדפסת ספר זה. עמו אנכי בצרה זו הייתי ובעצתי ובהשתדלותי נקנו הפיוטים היקרים מעשי ידי הנאונים. ומתחלה לא היה בדעתי לעשות פירוש על דברי הנאונים כי אם לשום את דבריהם היקרים לפני כל יודע דת ודין ומבין בלשון הכמינו הקדמונים. הדפים הראשונים כבר היו מזומנים לירד תחת מכש הדפוס ויהיו אלי דברי הרב ר' יהודא לשוב לשום עיני עליהם ולהוסיף בהם ביאור כל יהיו דברי הנאונים כה וכה כספר חתום. ואני אחור לא נסוגתי אף כי טרדות רבות סבוני גם סבבוני וגם בעל הדפוס דוחק כלו מעשיכם יגנזכתי יום ויגנזכתי לילה עסקתי בו והצנתי הנהוח אלה הקטנות אשר עיני הקורא החזינה. אח"י הטוה עלינו הסדו הרב הגדול **יחיאל מיכאל זקש** חר מבי דינא רבא דפה (גם הוא נתן בידי סדר אהה כוננת אשר לו בכ"י מימים כבירים מאת החכם שד"ל להדפיסו) ויואל ללכת אחרי ולתקן את אשר עוותי ולמלא את אשר חסרת. רב תודית לו כי הפליא לעשות.

ובאחרונה נשלח לידי הרב בעל ההוצאה מאת הח' ולמן ו' כוכב שטערן מיוון בכ"י פי' חברו ר' חיים גאליפאפא ז"ל על סדר עבודה לר' יוסף בן אביתור ויתנהו הרב הנ' לידי לראות מה יעשה בו ובאמת אם היה פי' זה בידי בעת אשר הדפסנו את הסדר הזה בעצמו אזי ספחתיהו כהוויתו וכצורתו אל דברי הנאון בלי מגרעת אע"פ שהרכה מדבריו פשוטים לֹא נתנו לכתוב טרוב פשיטותו*) אך עתה אין תועלה בהשנות הדברים אשר כבר נכתבו על ידי לכן חשבתי לנכון ללקט ממנו רק ליקוטי דברם ענינים אשר לא בארתי אני או אשר בחר לו הרב היה ז"ל דרך אחרת או אשר היתה לו נוסחא אחרת בדברי הנאון המפי"ט, ומרה שהיה לי לדבר סנרתי בו בשתי חצאי רובע. אכן הנהורת הח' כוכב טוב הצנתי בחתמת היריעה. גם הקדמתי לליקוטים אלה פתיחה אשר פתח לו החכם הזה ולו התודה והתלה על אשר יגע וטרח לעשות לנו העתקה הזאת למען הגדיל ערך קיבוץ זה ולהאדירו.

(*) לדונמא: רתע הים השם ית' והוא כמו ריגע ונא כן עפני העין. יצר שני טאורות השמש והירח. ערן הנחילו לכ' ויטתו ננ"ע וכרומה הרכה.

פתיחת הח' ולמן ו' כוכב טוב שטערן לפי' ר' חיים גאליפאפא ז"ל על סדר עבודה של רבינו יוסף בן אביתור זצ"ל

אמר ולמן ו' כוכב טוב שטערן, החכם הנוצרי יאהאן ב' די-רוססי הנודע בהשתדלותו הנמרצה בדרישת קדמוניות ישראל כהתלוכות הספרים וכתבי יד ומחבריהם, הוא אשר יגע וטרח

לאסוף הרבה ספרים יקרים וכ"י עודם ערוכים ושמורים כיום הורה בעיר פארמא בעקד הדוכסיא, נחכברשימת כ"י שלו כדף 171 קבץ 313 שנמצא בקבץ ההוא בס"י ו' פ"י סדר עבודה לר' חיים גאליפאפא, ובס"י ו' עוד הפעם פ"י טר' יוסף בן אביחור לסדר העבודה, והנה כאשר הייתי בשנת תר"ה ותר"ו בעיר פארמא לשקוד על דלתות העקר לקחתי יום אחד הקבץ הנזכר ומיד בשומי עיני עליו מצאתי כי החכם ההוא טעה מאד כדרכו חמיד ברשימתו ובשאר ספריו (כאשר הארכתני בענין זה בראיות נכוחות במקום אחר ותקנתי כל מעות והשלמתי כל החסרונות עודם בכתובים באמתחתני)

ולא הבין מה שכתוב על מצח אלה הפירושים וביארם להיפך וגם לא ידע מה שנכלל עוד בפירוש זה ולן ידע והבין זאת לא טעה כל כך, וחשכ כי סדר העבודה עצמה הוא ג"כ חלק מהפירוש, והענין כך הוא לעיני כל איש ישראל היודע ומבין כל"ע: בס"י ו' נמצא סדר העבודה עצמה „אל אלהים בך יצדקו" מחברה רבנו יוסף בן אביחור עם פ"י שחבר עליה הרב ר' חיים גאליפאפא והיא כתובה שם על סדר זה: בית אחד סדר עבודה ואחריו הפ"י וכמו כן כל הכתים עפ"י סדר הא"ב עם הכתים של חתימת שמו עד חומס, והוא די רוססי עירב הכל ביחד הפנים עם הפירוש וחשב כי כולם מרועה אחד נהנו ורק מ"ש שם על מצחו הטעו כי כן רשום עליו „פירוש סדר העבודה לר' חיים ז"ל בן גליפפה" (*). ובס"י ו' הוא ג"כ פירוש לסדר העבודה היא (אד רק על קצת ולא על כלה אולי לא נעתק שם הכל או המחבר לא כתב יותר) בלי שם המחבר ועל מצחו רשום „באור לסדר עבודה לר' יוסף בן אביחור רית"נע" (רוח ה' הניחהו בנן ערן] וחשב די רוס"י כי „באור" נסמך בקנין לר' יוסף בן אביחור ולא כן הוא ורק סדר עבודה נסמך בקנין לר"י הנזכר: וכאשר שמתי עיני על סדר העבודה היא ומצאתיה כתובה בלשון כבד ומעורב על ידי לחץ התרוויים והא"ב העתקתי לי אלה שני הפירושים הנזכרים וגם סדר העבודה עצמה והנם באמתחתני בין שאר כ"י, ומקורב הודיעני הנכבד הישיש א"א מו"ה יהודה ראזענבערג אשר הוציא לאור שו"ת כ"י ר"י בן הראש ועוד כהנה, כי הוא מוציא כעת לאור ע"י הדפוס פ"י סדר טהרות לר' האי גאון זצ"ל ומוסיף עליו בסוף איזה סדרי אזהרות, ואיורה סדרי העבודה אשר לא נודעו עד היום וכיניהם סדר עבודה לבן אביחור, נמרחי אומר לעשות נחת רוח להקונים ולהקוראים הספר

(*) בספרו מדרש תולדות חכמי ישראל וספריהם טעה עוד יותר בזה וכ' צעדך גאליפאפא בעקד הדוכסיא, un ms. suo 313 Jo ho nella mia nel cod. Comento del ordine talmudico. נראה שלא ידע מהו והמעתיק ספרו הנזכר ללשון אשכנזי ה"ה החכם האמנענער לייפניג 1839 מפרש טעותו ואתו תלין משנתו והעתיק ומי לו יחקק עליו Commentar zu der talmudischen Abtheilung Aboda Sara ונוה יקחו קצת מחכמי זמננו העוסקים בענינים כאלה מוסר ואל ימכו עצמם על הרשימות ובתוך הספרים לא שמו עינם כי כל כותבי רשימות מן הנזכרים מתעים בתו לא דרך (ן' כ"ט).

הנוכר ונתתי הפירושים הנוכרים למתנה לר"י הנ"ל לספחם עליה למען לא תהי' מתניתא טמירתא ותהי' מבוארת לכל, ולא חסתי על הטורח והיגיעה, והעחקתי אותם הפעם להיותם מוכנים לחכם לפני המסדרים וגם הכינותי הכל כראוי וכנכון, ועוד איורה הערוה ותקונים הנה והנה הכל כפי מה שהניח לי העת הקצר כי בין לילה החלותי לעשות מלאכתי ובין לילה נמרתתי הדבר. עיד דבר אחד אעניק בענין זה על צוארי הקוראים ויברכוני; ישנו בידי כתוב על כל סדרי העבודה הנמצאים מהותם ענינם וסדרם וגם ביניהם על סדר העבודה לר' יוסף בן אביתור שלנו מידידי החכם המפורסם מו"ה שד"ל נ"י וזה הוא.

„ר' יוסף בר יצחק בן שטנאש המכונה בן אביתור, מעיר „קרטובה, בימי רב האי (סכיכות שנת אלף למנינם), הוא ר' יוסף „בן שטנאש אשר פירש את כל התלמוד בלשון ערבי למלך ישמעאל, „הוא בסדר העבודה שכתב הכביר על עצמו הנחשתיים לא לבד על „ידי החרון, אך גם על ידי שלשה חקים אחרים שקבל על עצמו, „והם: א' שיהיה הטור האחרון שבכל בית לקוח ככתבו וכלשונו „מאיזה פסוק שבתנ"ך; ב' שכל בית יתחיל בתיבה שבסוף הבית „הקודם; ג' שהתבה השניה שבכל בית תהיה שוה לתיבה אחרונה „מהבית ההוא. רבוי הנחשתיים אשר בהם אסר את עצמו עשו לשונו „כבד מאר, ומתוך כך לא היה אפשר שיכאו בסדרו דברים מדברי „סדר יוסי, אשר הוא לשון חפשי מכל וכל חוץ מהא"ב. רק מצאתי „לו מליצה נעימות צְרָדָה, הנמצאת בסדר יוסי, אך היא נמצאת „נ"כ בסדר בני רומה. ומתוך פיוס הסדר נראה ודאי שהיה בידו „גם סדר ר' שלמה הכבלי. סדר בן אביתור כלו א"ב אחת, וארכעה „בתים לכל אות (רק השי"ן יש לה חמשה בתים), וכל אות שתי „פעמים בכל בית, ואחר הא"ב יש ארכעה בתים, חתום בהם יוסף „חוק. הסדר הורה נמצא בידי במחזור כ"י מנהג משונה, ומחזור „דומה לזה היה נ"כ בהמבורג ביד ר' חיים (אשר ספריו עתה בעיר „אקספורד) וכתוב על גבו: מחזור מונפלייר“.

עכ"ל החכם המפורסם הנודע מו"ה שד"ל ובנידון ר' חיים גאליפאפא וזמנו אין כאן מקום להאריך וכבר העיר עליו החכם המפורסם מו"ה יחיאל מיכל זקש חד מבי דינארבא בקהל בערלין בענין ספרו עמק רפאים, והואיל ונשאתי על שפתי שם החכם הזה אעיר על ענין אחד אשר כתב בספרו רעליגיעוע פאעווי ומסחפק על סדר קדושה במרומי ערץ, הנה אני מצאתי בקבץ די רוססי נמרא 1377 על זאת הקדושה כתוב קדושה למוסף לר' יוסף בן אביתור זצ"ל.

ויון יוס א' כ"ו שבט תרט"ו.

זלמן ן' כ"ט שטערן.

לקוטים מפי ר' חיים גאליפאפא על סדר עבודה לר' יוסף בן אביתור.

דף י"ט. אל אלהים. וכן נמצא בספרים ויען היותו פסוק שלם
דכתיב אל אלהים דבר (תהלים נ"א) נפל הטעות והנכון אלהים אל והטעם
אשר השתדל הפייטן להשלים כל בית ולהתחיל הבית הנא אחריו בתיבה שניה
אשר בתחלת כל בית. אבני מטבעת [בן גורם הר"ח] כמו טבעו בים
סוף ויען הבורא משקיע אבני היסוד בארץ לחוקה המגיל לבניאת העולם
לכך יסד ארץ על מבוכיה [והנכון כנרסתנו ורמו אל על מה אדניה הטבעו
איוב ל"ח ו']. שמונה נבראו יסוד הגלגלים ויסוד הכוכבים וד' יסודות ואור
וחושך הם שמונה ובריאת המלאכים לא הזכיר יען אינם מוחזים לעין או
אולי יסוד הגלגלים והכוכבים אחד והמלאכים שנים [ופירוטנו נראה עיקר].
נקראו כלומר נבראו בלא יגיע כמו קורא אני אליהם [ישעיה מ"ח י"ג]
הקורא למי הם [עמוס ה' ט']. במפצר [כ"ג הר"ח] כמו ויפגרו באיש
ואמר זה ע"ד מ"ט עמודי שמים ירופפו [איוב כ"ו י"א] [נרסתנו עיקר].
בהפקיע לעין חלוק וצורה כלומר שהגדיל בין מים למים [לא פירש מלת
שחים ונראה שקרא שְׁתִימִים]. לעושה [כ"ג הר"ח] וכן נראה עיקר כי
כן [לעין הפסוק] כלומר הגדיל הרקיע בין התחתונים ובין השמים העליונים
שהם למוטבו כביכול ואמר לעושה אורים גדולים ולא אמר לו כמו ואל משה
אמר עלה אל ה' [במות כ"ד א'] נשי למך [בראשית ד' כ"ג] את שמואל
[ש"א י"ב י"ח].

דף כ' הניץ [כ"ג הר"ח במקום הבין] כמו הכו הרמונים [שה"ש
ו' י']. לאלף ובאחים והשעים במדרש נמצא שמנין הדשים כך הוא
[לא בנין מקום המדרש]. דלה הגביר כלומר הנמיח וכן בכל דליותיו
[יחזקאל י"א כ"ג] [ויותר נראה מענין העלה]. שלשים נטיעים באילנות
הם שלשים עשרה מהם נאכל הכל כעגבים ותחנים ועשרה נאכל החיזון ובהם
נרעינים ועשרה האחרים יש להם קליפה. בלי חלף כלומר אין כל חדש תחת
השמש ולא החליפם לעולם באחרת. הן לכם [כ"ג הר"ח במקום הן
לכל] שבתוב והיו לאותות ולמועדים וכל זה לצורך האדם לבן אדם הן לכם.
אשר הראה בתורה ש' והיו לאותות ולמועדים. הנעתק מלשון ויעתק
משם הורה [בראשית י"ב ט'] כלומר תנועתו או. בראשית חמש נראש
קמי' משעת ימי בראשית הוחל למנות ענין סבובי תנועות השמש ובראשית
קמח כלומר בכניסת ליל חמישי הוחל למנות סבוב אחד במהלכו ההכרתי ויש
מפרשים שהוא חמישי כמ"ט חל"ט שהן ראשי לילות. ויותר כלומר יותר

מתוקות וכל שאר האורות. עם קם ציר [כ"ג הר"ח במקום עד קם ציר]. היום ומעשהו כלומר תנועת הגלגל שהוא סנת היום ומעשהו של הגלגל עד שהרץ השם התנועה כלומר שנכנה העולם. ויסך כסה כמו ויכך גדלתים ים (איוב ל"ח ט') וענינו גבול שמת כל יעבורו. ואלף וחמש מאות מיני דגים וקנבים וזה נפ' אלו טרפות שאמרו שם שמונה מאות מיני דגים ושבע מאות מיני קנבים נבראו בעולם ועופות אין מספר [בחולין כ"ג ב' איתא ז' מאות מיני דגים וח' מאות מיני קנבים]. ומהכל ישא תהלה שאנו חייבין לברך על כל אביהם. ותהלה וזמם כלומר חשב לחד התהלה לשמו אשר זימם שלכך נוצר להלל להשם כדכתיב עם זו וזרתי לי (ישעיה מ"ג כ"א) כי זה כל האדם (קהלת י"ב י"ג) וכדומה.

דף כ"א ודון זה העון הזה הכיעו [ונוסחתנו הניאו וכן עיקר] כלומר נטלו לאדם מלהוליד לקיום המין האנושי. טאה ושלשים שנה שהיה כמורה מהשם ומה שהוליד בכתים כאשר מן העולם כי הגל כהרג וכל זרע קין כאשר במבול ונח נאשר משת שכולד שת למאה ושליש שנה לחי אדם וכן מנאשר בכתוב. בתאומים קין והבל וקראם כן לתפארת כמו תאמי נביה (שה"ש ז' ה') כי זה אשר זה נולדו בזמנים מתחלפים ואולי דעת הפייט לתאומים ממש כי לא אמר הכתיב ותהר עוד ותלד בן רק ותוסף ללדת [ופירוטנו נראה עיקר]. חן חוקר חן הש"י שהיה על הכל שקבל מנחתו היה סבה שאין המנאחן שהוא קין את הנזקק שהוא הבל כי מלת בזקק דועה דכתיב כי בזקק אנכי (עמוס ז' י"ד) והמלה מגורת בקר וזאן. לבו עקר כלומר לארץ נכריה וכן או לעקר (ויקרא כ"ה מ"ד) כמו או ייכור לכרכי (דברים י"ד כ"א). חרץ פרק כמו אם מרובים ימיו (איוב י"ד ט'). ישרים ישב דברים ישרים ישב אנרסה. לסלסל [כ"ג הר"ח במקום לצלצל] בהם צוראו לעיני העינים והדברים ההם ד' מאות בחשבון מכיון שהיה מנטל ע"ז בראיות גמורות וזו שאמרו (ע"ז י"ח) ע"ז דא"ל ארבע מאות פרקן הוה ומלת במחשב כמו בחשבון ומנין. כסל (הר"ח גירס בבור כסל) כמו זה דרכם כסל למו והבורר כמו לישב הארץ אשר בארץ שנער דכתיב וימצאו בקעה בארץ שנער והיה שם מיוחד השם לעיני נמרוד ולעיני עבדיו ובור ובקעה אחים [נוסתו המזונת הכניסו גם כאן לדחק גדול].

דף כ"ב יעץ יראה השם ית' יעץ וזוה את אנרסה לשחוט את בנו והוא נסיון עשירי והנזכר היה הראשון ופי' יראה ישרך במקלות דעת הפייט כי הנסיון להראות השם לעמים נדק המנוסה כי הוא ית' כבר ידע ומנין תעלומות לב וא"כ יפרש עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה כמו הודעתני (שמות ל"ג) וכן פירשנוהו [ג"ל פירשנוהו] הנאונים והרמ"בם ז"ל אך אכן עורא השיב שלא מצאנוהו יוצא מן הקל. ושבועהו שהיה נשבע שלא ישנה מן העבודות שלמדוהו הכהנים והחכמים בהיותו לפני לפנים שאין רואה בענין הקטורת שגפל צו מחלוקת בין חכמי ישראל והנדוקים ויראה לי שלא השביעו את הכהן שעשה כדעת הנדוקים בבית שני [?]. מרות [כן גרס הר"ח במקום דח] הנהוגות בעשרה. בפצח דוקעס [דוקנים כנ"ל] ישביעוהו כלומר אומרים לו השבע בנלה מוקלטת וכלי מורא. נעימות בימינדך הפייט אומר לכוכב כלומר אתה ישראל כך יהיה מנהגך עם כה"ג שלך.

דף כ"ג שבעים אותם כלומר מקיים דבריהם. פייסות גורלות בלשון המשנה והד' גורלות היו לד' עבודות מי שחט מי מקבל הדם מי זורק מי מקטיר והיום יום כפור שכל העבודה בכה"ג הפייסות למי שהוא משלים לשחוט מצוה הסימנים והורידין בעור שהכה"ג מקבל הדם במורק וזה צפר ושעיר

ותמיד של שחר ותמיד של בין הערבים. * עליון קדם בעוה [כ"ג הר"ח
וכן עיקר] את ה"י שהיו עליון קדם בנקר כהן גדול ערס עבודת קיום
[ג"ל היום] לעשות מחבת כהן שהיו בכל יום דכת' זה קרבן אהרן ובניו
(ויקרא ו' י"ג). קדוש תואר לבית פרוה שהיו בקודש כלומר בעוה אבל
בית טבילה ראשונה לא היה במקדש. עולם עוור ה"י שהיו עוור וסומך.

דף כ"ד כל העולם. ציוג ה"י. נשחט (כ"ג הר"ח) העמיד
שעיר השתלח כנגד שער המזבח לאזיאו דרך שם להר והשעיר העומד
לשחיטה העמיד נגד בית שחיטתו שהיו לנגד לפון בעוה וקראו נשחט לפי
שעמד לשחיטה ויראה לו שדלג הסופר מהבית והיה לו לכתיב צווג הציג
נשחט ומשתלח כחק וכן הוא נמשנה בפירוט. שניח [בנוסחתנו שניה]
והקורא שני טועה כי דוחק הוא להיות שני כמו שנית [ר"ל פעם שנית]
ואם מנאמוהו אל בית הנשים שני (אסתר ז' י"ד). על גפי [על גבי]
בעוה שהיתה בנובחה של עיר צהר ציון. רצון רב [כ"ג הר"ח במקום
רץ רב וכן עיקר] יתהפך כל הבית ופרשנוהו כך רצון לפני ה' עת יקדש
לפנים לפרכות ומון להיכנ להוות כמגליף כלומר לתת דם על הפרכות.

אחר זה בא פירוש וביאור בלי שם טחברו ורובו ככולו הו"א
כמלוקט מחוק הפי' הקודם ואין צורך לשנונו ולשלש ואלקט ממנו
שנים שלשה גרורים לחועלת הקוראים.

עת צפון מזבח יחצה [דף כ"ג ובנוסחתנו יחזה] שהיה הולך לנגד
צפון המזבח אשר שם השעירים ומלת יחצה כלומר להיות מחיטו ועמידתו
שם כמו שאמרו במחיתתן של נדיקים. ושנון להביא שני שעירים כלומר
למד מלשון ושכנתם על כן אמר הפייט עו חכמתו כי עו חפן לתורה דכ'
ה' עו לעמו יתן ה' יצרך את עמו בשלום ולכך אמר חכמתו כמו אתה חונן
לאדם דעת. צהר צדק פנות מקדש בניסוח שלנו אין שם רק צדק
פנות מקדש ואם הוא אלבלב ** הוא כפל ענין כי צהר מלשון צהר מעשה
לתבה ועיטנו כי בעשותו כה"ג עבודתו כתקנה האור והצדיק כל פנות בית
המקדש.

* בתנ"ך ד' פייטות ב"כ המחצית בו גדולי ישראל ויגלוס ה"ה הרב ר"י הלוי והרמ"ב
ואחרים כמו הרבה חכמים וכו' ולמדן דברו הפייטנים בסדרו יגבורתם שהביטו להם ד' גורלות
ובו חמ"ד נדרות החכמים ונדורבו ה' ר"ו היידיהיים ב"גל ויגשה אורג בחמור קרבן אהרן
והאי ר"י לכדור אבל החמת מת זה הפרש ר"ח ו"ל כי הוא כיוון צימר והרי כפי' כחוב
בנובחה שחז וחירק אחר ע"י והנה על אומי חירק היה הפייט וכוונו כן נודלי בשאר היגבורות
אשר שייכו עליו הם שחזו את כה"ג ועל שמוצ קטן כל שהוא עשו להם כבוד כיום הקדוש
ולכן פייטו עליהם [י' כ"ט].
** מלשון זה נראה כי באו קהל צימר לשאל לחכמי זה הפירוט שיחבר להם וא
אמרוהו [י' כ"ט].